

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KURULUŞ ANA BİLİM DALI
KT-DR-2008-0001**

**TÜRK YE'DE 1980 SONRASINDA UYGULANAN
YOKSULLUKLA MÜCADELE PROGRAMLARI: SOSYAL
RİSK AZALTMA PROJESİ (SRAP) ÖRNEĞİ – AYDIN İLİ
UYGULAMASI**

**HAZIRLAYAN
İhan KARAKOYUN**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Fuat ERDAL**

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KİTAP ANA BİLİM DALI
KT-DR-2008-0001**

**TÜRK YE'DE 1980 SONRASINDA UYGULANAN
YOKSULLUKLA MÜCADELE PROGRAMLARI: SOSYAL
RİSK AZALTMA PROJESİ (SRAP) ÖRNEĞİ – AYDIN İLİ
UYGULAMASI**

**HAZIRLAYAN
İlhan KARAKOYUN**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Fuat ERDAL**

AYDIN-2008

.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Ekizat Ana Bilim Dalı Doktora Programı örencisi İhan KARAKOYUN tarafından hazırlanan **TÜRK YE'DE 1980 SONRASINDA UYGULANAN YOKSULLUKLA MÜCADELE PROGRAMLARI: SOSYAL RİSK AZAL TMA PROJES (SRAP) ÖRNEĞİ – AYDIN İL UYGULAMASI** ba lıklı tez, 04/01/2008 tarihinde yapılan savunma sonucunda a a ıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmi tir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu</u> :	<u>İmzası:</u>
Doç. Dr. Fuat ERDAL	A. Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Kadir ESER	Mu la Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Osman PEKER	A. Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Necmiye CÖMERTLER	A. Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İnsel ÖZPINAR	A. Menderes Üniversitesi

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Doktora tezi, Enstitü Yönetim Kurulu 'nun/...../2008 tarih ve sayılı kararıyla onaylanmı tir.

Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, ditsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildi ini, tez içinde yer alan ancak bu çalı maya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirtti imi beyan ederim.

Adı Soyadı : lhan KARAKOYUN

mza :

ÖZET

Bu ara tırmanın amacı, 1980 sonrası dönemde Türkiye’de uygulanan yoksullukla mücadele programlarını ve yoksullukla mücadele amacıyla olu turulan resmi ve sivil örgütlenmeyi gözden geçirmek; makro bir yakla ımla sosyal yardımların yoksullu u azaltmadaki etkisini ara tırmak; yoksullu u azaltma amacıyla Dünya Bankası kredi deste iyle 2001 yılında uygulamaya konulan Sosyal Riski Azaltma Projesini (SRAP) incelemek ve Aydın ili özelinde SRAP artlı Nakit Transferi (NT) ve SRAP Yerel Giri imler (YG) bile enlerinin etkisini de erlendirmektir. Bu çalı mada, öncelikle yoksullukla mücadelede sosyal yardımların etkisini görebilmek için bir zaman serisi analizi yapılmı , daha sonra SRAP- NT ve SRAP-YG bile enlerinin Aydın ili uygulamasıyla ilgili olarak iki anket gerçekte tirilmi ve anket verileri grafikler, korelasyon katsayılarına dayalı hipotezler ve ekonometrik analizlerle de erlendirilmi tir.

Birinci ankette, SRAP- NT’nin çocuk yoksullu unu azaltma, özellikle kız çocuklarının okula kayıt ve devamının sa lanmasında, sa lık göstergelerinin iyile mesinde ve kadının aile içindeki konumunun güçlenmesinde katkıda bulundu u anla ılmı tir.

kinci ankette, SRAP-YG bile eni kapsamında gerçekte tirilen mikrokredi projelerinin yoksullara ucuz kredi olana ı verdi i; dolayısıyla, yoksulların kendi i lerini kurmaları ve daha üretken olmalarını sa layarak gelir ve harcamalarına olumlu katkıda bulundu u sonucuna varılmı tir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER:

Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP), artlı Nakit Transferi (NT), Yerel Giri imler (YG), Mikrokredi.

ABSTRACT

The main objectives of the study are to examine the anti-poverty programmes implemented in Turkey since 1980, and both governmental and non-governmental organizations established to reduce poverty, to study the effects of social aids made by the government to reduce poverty, to review the implementation of the World Bank supported Social Risk Mitigation Programme (SRMP) started in 2001, and to discuss the effects of SRMP Conditional Cash Transfers (CCTs) and Local Initiatives components in Aydın province. In this study, firstly, a time series analysis is done in order to see the effects of social aids in reducing poverty, and then two surveys, related to the implementation of SRMP-CCTs and SRMP-Local Initiatives components in Aydın, are carried out.

In the first survey, it is found that the CCTs contribute to the reducing child poverty, the school enrollment and the attendance especially for the girls, the improvement of the health indicators, and the empowerment of the women in the family.

In the second survey, it is found that the Local Initiative Projects create opportunity for the poor to reach cheap credit. As a result, they could initiate their own businesses and be more productive, and increase their income and consumption.

KEYWORDS:

Poverty, Fighting Poverty, Social Risk Mitigation Programme (SRMP), Conditional Cash Transfers (CCTs), Local Initiatives, Microcredit.

ÖNSÖZ

Bilgi, iletişim ve ulaştırma teknolojisindeki olağanüstü gelişmelerin ve yeniliklerin sonucu 20. yüzyılın son çeyreğinde hız kazanan ekonomik küreselleşme, bir takım sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel sorunları da beraberinde getirmiştir. Küresel boyut kazanan sosyal sorunların bağlamında, dünyada yaygın bir şekilde yaşanan yoksulluk gelmektedir.

Çok boyutlu bir sorun olması ve diğer bazı sorunların da kaynağı olması açısından yoksulluk sorunu ile mücadele büyük önem ve öncelik taşımaktadır. Son yıllarda dünya siyasal gündeminin en ön sıralarında yer almaya başlayan yoksullukla mücadele amacıyla, bir çok ülkede çeşitli yoksullukla mücadele program ve projeleri uygulanmaktadır. Buna rağmen, yoksulluk büyük bir sorun olma özelliğini korumaktadır.

Yoksulluk, çok boyutlu bir sorun olup kolaylıkla çözülebilecek bir sorun değildir. Ancak, devletler ve hükümetler uygulayacakları uygun programlarla ve yapacakları uluslararası işbirliğiyle bu sorunu tamamen ortadan kaldıramazlarsa da, kısmen hafifletebilirler. Bu nedenle, diğer ülkelerde ve Türkiye’de daha önce uygulanan ve halen uygulanmakta olan yoksullukla mücadele proje ve programlarının titizlikle incelenerek başarı/başarısızlık sebeplerinin ortaya konulması, bundan sonra hazırlanacak ve uygulanacak proje ve programların amacına ulaşmasında katkıda bulunacaktır.

Araştırmamızın konusunu, 1980 sonrası dönemde Türkiye’de uygulamaya konulan yoksullukla mücadele programları olmaktadır. Bu programlardan biri de 2001 yılında Dünya Bankası’ndan (DB) sağlanan borçla uygulanmaya başlanan *Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)*’dir. Çalışmamızda, “anket yöntemi” kullanılarak özellikle çocuk yoksulluğu ile mücadele açısından önem taşıyan SRAP - NT ve yoksullukla mücadelede mikrokredi uygulamasına örnek olabilecek SRAP - YG Bileşenlerinin Aydınli Uygulaması ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Anketlerin uygulanması için gerekli izni veren ve bütün çalı malarım da deste ini esirgemeyen Aydın Valisi sayın Mustafa MALAY'a te ekkür ve saygılar sunuyorum. Anket yapılacak ki iler in ve adreslerinin tespitinde ve anketlerin uygulanmasındaki katkılarından dolayı, Aydın linde görev yapan Vali Yardımcısı ve Kaymakamlara, İl ve İlçe Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları müdür ve personeline, İl ve İlçe Milli E itim Müdürleri ve okul müdürlerine, İl Sa lık Müdürü ve İlçe Sa lık Grup Ba kanları ile personellerine çok te ekkür ediyorum.

Ara tırmanın her a masında yol gösteren, özellikle ekonometrik analizlerin yapılmasında her türlü yardımını esirgemeyen Tez Danı manım Doç. Dr. Fuat ERDAL'a sonsuz te ekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, Tez zleme Jurisinde yer alarak dü ünçe ve yönlendirmeleriyle katkıda bulunan Yrd. Doç. Dr. Osman PEKER ve Yrd. Doç. Dr. ansel ALDEM R ÖZPINAR'a te ekkür ediyorum.

Son olarak bende çok büyük emekleri olan annem, babam ve karde lerim ile e itim ve ara tırma çalı malarım sırasında kendilerine ayırmam gereken zamanın büyük bir bölümünde gösterdikleri fedakarlık ve sabırlarından dolayı e im ve çocuklarıma te ekkür ediyorum.

25/01/2008

İhan KARAKOYUN

Ç NDEK LER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
Ç NDEK LER	vi
EKLER L STES	ix
TABLolar L STES	x
GRAF KLER L STES	xii
KISALTMALAR L STES	xv
G R	1
1 BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRK YE'DE YOKSULLUK	8
1.1 YOKSULLUK TANIMI, TÜRLER , SEBEPLER VE YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLA IMLARI	8
1.1.1 Yoksulluk ve Yoksulluk Türleri	8
1.1.1.1 Mutlak Yoksulluk	10
1.1.1.2 Görelî Yoksulluk	10
1.1.2 Yoksullu un Sebepleri	12
1.1.3 Yoksullukla Mücadele Yakla ımları	13
1.1.3.1 Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Yakla ım	14
1.1.3.2 Yoksullukla Mücadelede Do rudan Yakla ım	15
1.2 KÜRESEL YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	15
1.2.1 Küresel Yoksullu un Görünümü	16
1.2.2 Küresel Yoksullukla Mücadele ve Dünya Bankası	22
1.2.2.1 Küresel Yoksullukla Mücadele Çabaları	22
1.2.2.2 Dünya Bankası'nın Yoksullukla Mücadeleye Bakı ındaki De i im	25
1.2.2.3 Dünya Bankası'nın Yoksullukla Mücadele Stratejisi	28
1.2.2.4 Dünya Bankası Çabalarının Küresel Yoksullukla Mücadeleye Etkisi	32
1.3 TÜRK YE'DE YOKSULLUK	38
1.3.1 Türkiye'de Yoksullu un Görünümü	38
1.3.2 Türkiye'de Yoksullu un Sebepleri	43
2 BÖLÜM: TÜRK YE'DE 1980 SONRASI DÖNEMDE YOKSULLUKLA MÜCADELE	47
2.1 HÜKÜMET PROGRAMLARINDA YOKSULLUKLA MÜCADELE	48
2.1.1 Birinci Özal Hükümeti Programı (13.12.1983 -21.12.1987)	50
2.1.2 İkinci Özal Hükümeti Programı (21.12.1987 -09.11.1989)	53
2.1.3 Akbulut Hükümeti Programı (09.11.1989 -23.06.1991)	54
2.1.4 Birinci Mesut Yılmaz Hükümeti Programı (23.06.1991 -20.11.1991)	54
2.1.5 Yedinci Demirel Hükümeti Programı (21.11.1991 -25.06.1993)	54
2.1.6 Birinci Çiller Hükümeti Programı (25.06.1993 -05.10.1995)	56

2.1.7	İkinci Çiller Hükümeti Programı (05.10.1995 -30.10.1995)	57
2.1.8	Üçüncü Çiller Hükümeti Programı (30.10.1995 -06.03.1996)	58
2.1.9	İkinci Mesut Yılmaz Hükümeti Programı (06.03.1996 -28.06.1996).....	58
2.1.10	Erbakan Hükümeti Programı (28.06.1996 -30.06.1997)	59
2.1.11	Üçüncü Mesut Yılmaz Hükümeti Programı (30.06.1997 -11.01.1999).....	59
2.1.12	Dördüncü Ecevit Hükümeti Programı (11.01.1999 -28.05.1999).....	60
2.1.13	Be inci Ecevit Hükümeti Programı (28.05.1999 - 18.11.2002).....	61
2.1.14	Gül Hükümeti Programı (18.11.2002 - 14.03.2003).....	61
2.1.15	Birinci Erdo an Hükümeti Programı (14.03.2003 - 05.09.2007)	63
2.1.16	İkinci Erdo an Hükümeti Programı (05.09.2007 -).....	63
2.2	KALKINMA PLANLARINDA YOKSULLUKLA MÜCADELE	64
2.3	YOKSULLUKLA MÜCADELEDE KURUMSAL YAPI	68
2.3.1	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu	69
2.3.2	Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Genel Müdürlü ü	71
2.3.3	Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları	72
2.3.4	Türkiye Kurumu.....	73
2.3.5	Sivil Toplum Örgütleri ve Yoksullukla Mücadele	75
2.4	UYGULANAN YOKSULLUKLA MÜCADELE PROGRAMLARI	77
2.4.1	2022 Sayılı Kanun Uygulaması	77
2.4.2	Ye ilkart Uygulaması	79
2.4.3	Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu (SYDTF) Uygula ması.....	83
2.4.3.1	Periyodik Yardımlar	83
2.4.3.2	Sa lık Destek Programları	84
2.4.3.3	E itim Destek Programları	84
2.4.3.4	Ta ımalı E itim	85
2.4.3.5	Yüksek Ö renim Bursları	85
2.4.3.6	Çe itli Sosyal Yardımlar	85
2.4.3.7	Özel Amaçlı Yardımlar.....	86
2.5	SOSYAL R SK AZALTMA PROJES (SRAP)	86
2.5.1	SRAP'ın Amacı ve Gerekçesi	86
2.5.2	SRAP'ın Finansmanı	87
2.5.3	SRAP'ın Alt Bile enleri.....	88
2.5.4	SRAP'ın Örgütlenmesi	88
2.6	DÜNYADA VE TÜRK YE'DE ARTLI NAKİT TRANSFERLER VE YEREL G R MLER (M KROKRED) UYGULAMALARI	88
2.6.1	Çocuk Yoksullu u ile Mücadelede artlı Nakit Transferleri (NT) Uygulaması	88
2.6.2	Yoksullukla Mücadelede Yerel Giri imler (YG) veya Mikrokredi Uygulaması .	93
2.7	YOKSULLUKLA MÜCADELE ÇABALARI LE LG L DE ERLEND RME	101

3 BÖLÜM: YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAR VE SOSYAL R SK AZALTMA PROJES (SRAP) AYDIN L UYGULAMASI	109
3.1 YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN ETK S : MAKRO YAKLA IM.....	109
3.2 AYDIN L N N SOSYO-EKONOM K GÖRÜNÜMÜ	114
3.2.1 Aydın'ın Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Durumu	115
3.2.2 Aydın'da Göç Durumu	116
3.2.3 Aydın'da E itim Durumu	116
3.2.4 Aydın'da Sa lık Durumu	118
3.3 SRAP- ARTLI NAK T TRANSFER (NT) AYDIN L UYGULAMASI	120
3.3.1 Yöntem	120
3.3.2 Bulgular	122
3.3.3 Korelasyonlar	140
3.3.4 Ekonometrik Analizler	149
3.4 SRAP-YEREL G R MLER (YG) AYDIN L UYGULAMASI	153
3.4.1 Yöntem	153
3.4.2 Bulgular	155
3.4.3 Korelasyonlar	181
3.4.4 Ekonometrik Analizler	189
4 BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNER LER	193
EKLER.....	200
KAYNAKÇA.....	218
ÖZ GEÇM	237

EKLER L STES

EK 1: Aydın l Merkezi ve lçelerinin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri	200
EK 2: Aydın l Merkezi ve lçelerinin lgili Göstergeye Göre 87 2 lçe çindeki Sırası	201
EK 3: SRAP- NT Anket Formu	202
EK 4: SRAP-YG Anket Formu.....	205
EK 5: SRAP- NT Aydın li Uygulaması Anket Bulguları	209
EK 6: SRAP-YG Aydın li Uygulaması Anket Bulguları	213

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Günde 1 \$'dan daha az gelire yaayan nüfus sayısı (milyon)	18
Tablo 1.2: Günde 1 \$'dan daha az gelire yaayan nüfus oranı (%)	19
Tablo 1.3: Günde 2 \$'dan daha az gelire yaayan nüfus sayısı (milyon)	19
Tablo 1.4: Günde 2 \$'dan daha az gelire yaayan nüfus oranı (%)	20
Tablo 1.5: Çin'de Yoksul Nüfus Oranı	36
Tablo 1.6: Pakistan için Yoksulluk Tahminleri	36
Tablo 1.7: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları	41
Tablo 1.8: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı	41
Tablo 1.9: Türkiye'de yoksulluk ve diğer bazı sosyal göstergeler	42
Tablo 1.10: Yüzde 20'lik dilimlere göre yıllık kullanılabilir gelirlerin dağılımı (1994-2002)...	43
Tablo 1.11: OECD ülkelerinde eşitsizlik oranları (%)	45
Tablo 1.12: Türkiye'de yıllar itibarıyla eşitsizlik oranları (%)	46
Tablo 2.1: Seçilmiş gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri (yüzde)	65
Tablo 2.2: 2022 sayılı kanun kapsamında ödenen aylıklar	78
Tablo 2.3: Yeşil Kart kayıtlarının illere göre dağılımı ve oranları (16.07.2007 tarihi itibarıyla)	80
Tablo 2.4: Periyodik yardımlar	84
Tablo 2.5: Sağlık destek programları	84
Tablo 2.6: Eğitim destek programları	84
Tablo 2.7: Tahvil ve eğitim	85
Tablo 2.8: Yüksek öğrenim bursları	85
Tablo 2.9: Çeşitli sosyal yardımlar	86
Tablo 2.10: Özel amaçlı yardımlar	86
Tablo 2.11: NT sağlık yardımları	92
Tablo 2.12: NT eğitim yardımları	93
Tablo 2.13: Alt-bileşenler bazında desteklenen projeler	96
Tablo 2.14: Bölgeler bazında desteklenen projeler	97
Tablo 2.15: İller bazında sağlanan destekler (2002 -2006).....	97
Tablo 3.1: Birim kök testleri	110
Tablo 3.2: E-bütünleşme testi sonuçları	113
Tablo 3.3: Aydın'da şehir ve köy nüfusu ve yıllık nüfus artışı hızı	114
Tablo 3.4: Aydın ekonomisinin sektörlere göre durumu	114
Tablo 3.5: Aydın'daki ilçelerin gelişmişlik sıralaması	115
Tablo 3.6: Aydın'da okullaşma durumu	116
Tablo 3.7: 1 geneli okul derslik öğrencisi ve öğretmen durumu (2003 -2004).....	117
Tablo 3.8: 1 geneli okul derslik öğrencisi ve öğretmen durumu (2004 -2005).....	117
Tablo 3.9: 1 geneli okul derslik öğrencisi ve öğretmen durumu (2005-2006).....	118
Tablo 3.10: Aydın'daki sağlık kurumları	118

Tablo 3.11: Aydın'da sa lık göstergeleri	119
Tablo 3.12: Aydın'da hastane-yatak durumu	119
Tablo 3.13: Aydın'da a ılama durumu	119
Tablo 3.14: Aydın'da nüfusun sosyal güvence durumu	120
Tablo 3.15: SRAP- NT Bile ni Aydın uygulaması (2005 yıl sonu itibariyle)	121
Tablo 3.16: Tanımlayıcı statistikler (Descriptive Statistics)	139
Tablo 3.17: NT'nin Yoksullu u Azaltmadaki Etkileri	150
Tablo 3.18: NT'nin Yoksullu u Azaltmadaki Etkileri	151
Tablo 3.19: NT'nin Performansını Etkileyen Faktörler: Probit Modeli	152
Tablo 3.20: SRAP- YG Bile ni Aydın uygulaması (31 mart 2006 itibariyle)	154
Tablo 3.21: Tanımlayıcı statistikler (Descriptive Statistics)	180
Tablo 3.22: SRAP-YG'nin Yoksullu u Azaltmadaki Etkileri	189
Tablo 3.23: SRAP-YG'nin Yoksullu u Azaltmadaki Etkileri	190
Tablo 3.24: SRAP-YG'nin Performansını Etkileyen Faktörler: Probit Modeli	191

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: Yararlanıcıların Yaş Durumu	122
Grafik 3.2: Yararlanıcıların Cinsiyet Durumu	122
Grafik 3.3: Yararlanıcıların Medeni Durumu	123
Grafik 3.4: Yararlanıcıların Kamet Ettikleri Yerleşim Birimi itibariyle Durumu	123
Grafik 3.5: Yararlanıcıların Eğitim Durumu	124
Grafik 3.6: Yararlanıcıların Ortalama Hane Büyüklüğü	125
Grafik 3.7: Yararlanıcıların Durumu	125
Grafik 3.8: Yararlanıcıların Temel Geçim Kaynakları	126
Grafik 3.9: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Susuz (Kuru) Arazi	126
Grafik 3.10: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Sulu Arazi	127
Grafik 3.11: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Büyükbaş Hayvan Durumu	127
Grafik 3.12: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Küçükbaş Hayvan Durumu	128
Grafik 3.13: Yararlanıcıların Sosyal Güvence Durumu	128
Grafik 3.14: Yararlanıcıların Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Yaşlılık Aylığı Alma Durumu	129
Grafik 3.15: Yararlanıcıların Aylık Gelir Durumu	130
Grafik 3.16: Yararlanıcıların Yıllık Gelir Durumu	130
Grafik 3.17: Yararlanıcıların Sağlık Giderlerini Karşılama Durumu	131
Grafik 3.18: Yararlanıcıların Daha Önce Yardım ve Destek Aldığı Kurum/Kuruluşlar	131
Grafik 3.19: Yararlanıcıların Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) Yardım ve Destek Alma Durumu	132
Grafik 3.20: Yararlanıcıların Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Hakkında Bilgi Durumu	132
Grafik 3.21: Yararlanıcıların Artı Nakit Transferi (NT) Uygulaması Hakkında Bilgi Durumu	133
Grafik 3.22: Yararlanıcıların Artı Nakit Transferi (NT) ile İlgili Bilgiyi Nasıl/Kimden Öğrendiği	133
Grafik 3.23: NT-Eğitim Yardımından Yararlanmak İçin Okula Başlayan Yada Okula Geri Dönen Çocuk Olup Olmadığı	134
Grafik 3.24: NT Kapsamında Yapılan “Eğitim” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadığı	134
Grafik 3.25: NT Kapsamında Yapılan “Sağlık” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadığı	135
Grafik 3.26: NT Kapsamında Yapılan “Eğitim” Ve “Sağlık” Yardımlarından Faydalanmak İçin Nüfusa Kaydı Yapılan Çocuk Olup Olmadığı	135
Grafik 3.27: NT Kapsamında Yapılan “Gebelik” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadığı	136
Grafik 3.28: NT Kapsamında Yapılan Yardımlarından Faydalanmak İçin Resmi Nikah Yaptırılan Olup Olmadığı	136
Grafik 3.29: NT Kapsamında Alınan Yardımların (Paranın) Hangi Amaçla Kullanıldığı	137
Grafik 3.30: NT Kapsamında Yapılan Yardımların Yararlanıcıların Yaşam Kalitesine Etkisi	137
Grafik 3.31: NT Kapsamında Yapılan Yardımların Devamı ile İlgili Değerlendirme	138
Grafik 3.32: Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması İçin Devlete Öncelikle Düzenli Görev	139
Grafik 3.33: Yararlanıcıların Yaş Durumu	156

Grafik 3.34: Yararlanıcıların Cinsiyet Durumu	156
Grafik 3.35: Yararlanıcıların Medeni Durumu	157
Grafik 3.36: Yararlanıcıların Kamet Ettikleri Yerle İlim Birimi İtibariyle Durumu	157
Grafik 3.37: Yararlanıcıların Eğitim Durumu	158
Grafik 3.38: Yararlanıcıların Ortalama Hane Büyüklüğü	158
Grafik 3.39: Yararlanıcıların Durumu	159
Grafik 3.40: Yararlanıcıların Temel Geçim Kaynakları	159
Grafik 3.41: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Susuz (Kuru) Arazi	160
Grafik 3.42: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Sulu Arazi	160
Grafik 3.43: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Büyükbaş Hayvan Durumu	161
Grafik 3.44: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Küçükbaş Hayvan Durumu	161
Grafik 3.45: Yararlanıcıların Sosyal Güvence Durumu	162
Grafik 3.46: Yararlanıcıların Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Yaşlılık Aylığı Alma Durumu	162
Grafik 3.47: Yararlanıcıların Aylık Gelir Durumu	163
Grafik 3.48: Yararlanıcıların Yıllık Gelir Durumu	163
Grafik 3.49: Yararlanıcıların Sağlık Giderlerini Karşılama Durumu	164
Grafik 3.50: Yararlanıcıların Daha Önce Yardım ve Destek Aldığı Kurum/Kuruluşlar	164
Grafik 3.51: Yararlanıcıların Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) Yardım ve Destek Alma Durumu	165
Grafik 3.52: Yararlanıcıların Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Hakkında Bilgi Durumu	165
Grafik 3.53: Yararlanıcıların SRAP Yerel Girişimleri (YG) Uygulamasından Yararlanıp Yararlanmadığı	166
Grafik 3.54: Yararlanıcıların Projelerle İlgili Bilgiyi Nasıl/Kimden Öğrendiği	166
Grafik 3.55: Yararlanıcıların Herhangi Bir İstihdam Eğitimine (Meslek Edindirme Kursu) Katılıp Katılmadığı	167
Grafik 3.56: İstihdam Eğitimine (Meslek Edindirme Kursu) Bulmayı Kolaylaştırıp Kolaylaştırmadığı	167
Grafik 3.57: İstihdam Eğitimine (Meslek Edindirme Kursu) Etkisi	168
Grafik 3.58: Gelir Getirici Proje (GG) Destek Alanları	168
Grafik 3.59: Proje Kapsamında Verilenler	169
Grafik 3.60: Yararlanıcıların Proje Kapsamında Yaptıkları İşlemlerden Önce Herhangi Bir Kursu Katılıp Katılmadığı veya Kendilerine Herhangi Bir Teknik Bilgi Verilip Verilmediği	169
Grafik 3.61: Projenin Gelir Durumu	170
Grafik 3.62: Gelirlerin Giderleri Karşılama Durumu	170
Grafik 3.63: İş Geliştirmek İçin Yapılan Çalışmalar	171
Grafik 3.64: Proje Destekleriyle Kurulan İşletmeler Nedeniyle Başvurulan Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıt Yaptırılıp Yaptırılmadığı	171
Grafik 3.65: Primlerin Ödenme Durumu	172

Grafik 3.66: Proje Deste inin Yararlanıcıların Ya am Kalitesine Etkisi	172
Grafik 3.67: Proje Desteklerinin Devamı ile İlgili De erlendirme	173
Grafik 3.68: Ba ka Yapma ste i	173
Grafik 3.69: Yararlanıcıların Yapmayı stedikleri Di er ler	174
Grafik 3.70: Proje Deste inin Yararlanıcı Üzerindeki Etkisi	174
Grafik 3.71: Yararlanıcıların Banka Kredisi Alma Olana ı	175
Grafik 3.72: Proje Deste inin Olumlu Özellikleri	176
Grafik 3.73: Proje Deste inin Olumsuz Özellikleri	177
Grafik 3.74: Proje Kapsamında Elde Edilen Gelirin Hangi Amaçla Kullanıldı ı	177
Grafik 3.75: Projenin Ba arılı Olup Olmadı ı	178
Grafik 3.76: Projenin Ba arısız Olmasının En Önemli Nedeni	179
Grafik 3.77: Proje Deste inin (Kredi) Geri Ödeme Durumu	179
Grafik 3.78: Yoksullu un Ortadan Kaldırılması için Devlete Öncelikle Dü en Görev	180

KISALTMALAR L STES

AB	: Avrupa Birli i
ABD	: Amerika Birle ik Devletleri
AG K	: Avrupa Güvenlik ve birli i Konferansı
A MEM	: Aydın l Milli E itim Müdürlü ü
A PKM	: Aydın l Planlama ve Koordinasyon Müdürlü ü
A SM	: Aydın l Sa lık Müdürlü ü
AKP	: Adalet Ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
BM	: Birle mi Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIDA	: Canadian International Development Agency
DB	: Dünya Bankası
D E	: Devlet statistik Enstitüsü
DFD	: Deniz Feneri Derne i
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DYP	: Do ru Yol Partisi
EAPN	: European Anti-Poverty Network
GSMH	: Gayri Safî Millî Hasıla
HAK-	: Hak ç i Sendikaları Konfederasyonu
HDI	: nsani Kalkınma Endeksi (Human Development Index)
H. Ü.	: Hacettepe Üniversitesi
LO	: Uluslararası Çalı ma Örgütü
KUR	: Türkiye Kurumu
KOB	: Katılım Ortaklı ı Belgesi
KYK	: Küresel Yönetim Komisyonu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
M. Ü.	: Mu la Üniversitesi
OECD	: Ekonomik birli i ve Kalkınma Örgütü
OECD-DAC	: OECD-Kalkınma Yardımı Komitesi
PKB	: Proje Koordinasyon Birimi
RP	: Refah Partisi

SAPs	: Structural Adjustment Programmes
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SYDV	: Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Vakfı
SYDTF	: Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışmayı Tevvik Fonu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TK	: Türkiye Kömür İşletmeleri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	: BM Kalkınma Programı
UNHCR	: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği

G R

Yoksulluk, günümüzde geli mi ve geli mekte olan bütün ülkelerin yüz yüze oldu u en önemli ekonomik ve sosyal sorunların ba nda gelmekte dir. 20. yüzyılın son çeyre inde, özellikle Ulsulararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) gibi kurulu ların öncülü ünü yaptıkları ve a ır dı borç yükü olan ülkelerin borçlarının yeniden düzenlenmesi için önko ul olarak istedikleri neo-liberal ekonomi politikalarının bir sonucu olarak, yoksulluk küresel bir boyut kazanmı tır.

1980'den itibaren yo unluk kazanan neo-liberal kalkınma modeli çerçevesinde, uluslararası ticaret önündeki tarife ve tarife dı ı engellerin kaldırılması ve ticaretin liberalle mesi, DB, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün geli mekte olan ülkelere önerdi i ekonomi politikalarının ba nda yer almaktadır. Gerekli kurumsal ve ekonomik altyapılarını olu turarak kontrollü bir ekilde dı ticaretlerini serbestle tiren, öncelikle kar ıla tırmalı üstünlü e sahip oldukları sektörlerde gümrük engellerini kaldıran, fakat dı rekabete elveri li olmayan sektörlerini korumayı sürdüren ülkeler , liberalle me politikalarından faydalanmı ve ekonomik kalkınmalarını sürdürmü lerdir. Bunun en iyi örnekleri Çin, Hindistan ve Uzakdo u ülkeleridir. Çin ve Hindistan'da, önce ekonomik büyüme sa lanmı ; daha sonra dı ticaret serbestle tirilmi tir (Thomas, 2005).

Di er taraftan, gerekli kurumsal ve ekonomik altyapılarını olu turmadan dı ticarete serbestle meye giden ülkeler (Türkiye de bu kapsamda de erlendirilebilir), bu ekonomik politikalarından olumsuz yönde etkilenmi lerdir. Ticari liberalizasyon, özellikle tarım kesimini olumsuz yönde etkilemi ve tarımda çalı an nüfusun hızla yoksulla masına sebep olmu tur (Anderson vd., 2004).

1980'li yıllarda IMF ve DB gibi önde gelen uluslararası finans kurulu larının önerdikleri standart kalkınma politikalarını takip eden ülkelerde yoksullu un azaltılması konusunda kayda de er bir ba arının ortaya konamaması, hatta bazı bölgelerde durumun daha da kötüle mesi sebebiyle (Uzun, 2003) ve uluslararası sivil toplum kurulu larının çabalarıyla, yoksulluk, 21. yüzyılın ba nda bir çok uluslararası kurulu un gündeminde ön sıralarda yer almaya ba lamı tır.

Dünyada yoksullu un giderek artan bir ilgi uyandırması sonucu, BM, dünyadaki yoksullu un ve açlı ın 2015 yılına kadar % 50 oranında azaltılmasını **Milenyum Kalkınma Hedefleri**'nden (Millennium Development Goals - MDGs) biri olarak belirlemi tir. Aynı zamanda, bütün uluslararası finans kurulu larının bu alanda i birli i yapmaları öngörölmü tür.

Fakat, özellikle sanayile mi ülkelerin yoksullukla mücadele konusundaki kararsız ve isteksiz tutumları ile üzerlerine dü en görevleri yapmama e ilimleri, yoksullukla mücadele konusunda yeterli bir uluslararası iradenin olu madı nı göstermektedir (Önder ve enses, 2006).

Yoksullukla mücadelenin ba arısı için küresel düzeyde çok daha yo un ve kurumsal bir i birli inin geli tirilmesi son derece önemlidir. Çünkü, sadece yardım ve borçlarla ci ddi bir ba arı sa lanamadı ı görülmü tür. Artık uluslararası yatırımlar, ticaret, göç, finansal akımlar yanında kültürel ve siyasi konularda i birli i olanakları geli tirilerek bunlar için kurumsal altyapı sa lanması zorunludur. üphesiz tüm bu alanlarda b a arı için en fazla sorumluluk geli mi ükelere ve onların denetimindeki çok uluslu kurulu lara dü mektedir. Bu ülkeler veya kurulu lar, geli mekte olan ülkelerin kaynaklarının etkin kullanımı konusunda teknik ve bilgi deste i sa lamalıdır. Ayrıca, verilen yardım ve borçların amacına uygun kullanılması konusunda daha aktif bir tutum takınılmalıdır. Kaynakları yolsuzlukların finansmanında kullanan ülke veya hükümetlere yeni yardım ve kaynaklar verilmemelidir. Çünkü, bu süreçte alınan borçlar verimsiz kullanıldı ı için toplam borç ve faiz yükü büyümekte ve bu da yoksullu un daha da derinle mesine yol açmaktadır. Uluslararası yardımlar ve borçlar hak eden ülkelere aktarılmalıdır (Uzun, 2003).

Yoksullu u azaltmak kalkınma öncelikleri arasında gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Çin ve Do u Asya örneklerinde görüldü ü gibi, hızla büyüyen ülkeler, aynı zamanda yoksullu u azaltma konusunda da ba arılı olmaktadır. Yoksullu u ortadan kaldırmak için kaynak gereklidir. Bu kaynaklar ise, ancak büyüme yoluyla elde edilebilecektir. Bu nedenle, büyüme ile yoksullu u azaltma arasında bir ba antı olması bizi a ırtmamalıdır. Ancak, büyüme her zaman yoksullu u azaltmaz. statistikler, bazı ülkelerin yoksullu u azaltmadan büyüdü ünü ve aynı büyüme oranına sahip ülkelere bazılarının yoksullu u azaltmada di erlerinden daha ba arılı oldu unu gösteriyor. “*Yoksul yanlı (pro-poor) büyüme stratejileri*” olarak adlandırılan bu politikalar, büyüme arttırırken yoksullu u azaltır (Stiglitz, 2002).

Türkiye’de de son yıllarda yoksulluk önemli boyutlara ula arak ülke tartı ma gündeminin en ba ta gelen konularından biri olmu tur. Türkiye’de, gerek hükümet programlarında ve gerekse kalkınma planlarında yoksullukla mücadele konusuna yer verilmi ve özellikle 1980 sonrası bazı proje veya programlar (Ye il Kart gibi) uygulamaya konulmu tur. Ancak, yoksullukla mücadele alanında yapılan bu ça lı malar bütünsellikten uzaktır (Önder ve enses, 2006).

Türkiye’de yoksullukla mücadelede temel yaklaşımın, dolaylı yaklaşım (trickle down effect) olduğu söylenebilir. Gelimekte olan bir ülke olması nedeniyle, ekonomik büyüme birinci amaç olarak belirlenmiş ve ekonomik büyümenin yarattığı/yaratacağı faydaların zamanla yoksul kesime de yayılacağı öngörülmüştür. Uygulanan ekonomi programlarının yoksulluk doğurucu veya yoksulluğun olumsuz etkilerini artırıcı yönleri dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla, sınırlı da olsa doğrudan yoksulların ekonomik ve sosyal durumunu düzeltmeyi hedefleyerek uygulanan yoksullukla mücadele programları, uzun vadeli ekonomik ve sosyal politikaların bir parçası olarak ele alınmamıştır; bunun yerine, toplumda dezavantajlı konumda olduğuna karar verilen kişilere yönelik yapılan bir takım sosyal yardımlardan öteye gidememiştir (Önder ve Şenses, 2006).

Ekonomik krizler, enflasyon, ve kırdan kente göç sonucu, Türkiye’de son yıllarda akrabalık, hem ehrlilik gibi ilikilerden kaynaklanan ve yoksulluğun etkisini hafifleten geleneksel dayanışma araçları eski önemini büyük ölçüde yitirmeye başlamıştır. Bu durum, devletin yoksullukla mücadele konusunda daha etkili ve kapsayıcı bir rol üstlenmesini gerekli kılmaktadır. Ancak, Türkiye’de 24 Ocak 1980 Kararlarıyla birlikte uygulanmaya başlanan neo-liberal ekonomi politikalarının bir sonucu olarak devletin ekonomideki rolü giderek azalmaktadır. Diğer taraftan, yoksullukla mücadele için ayrılan kaynakların düzeyi oldukça düşüktür. Yoksullukla mücadele amacıyla yapılan uygulamalar parçalı ve dâinik bir görünüm arz etmektedir. Bu durum, devletin ya da hükümetlerin yoksullukla mücadele konusundaki kararsız tutumlarının bir göstergesidir (Önder ve Şenses, 2006).

Son 15-20 yılda Türkiye’de ve dünyada yaşanan ekonomik krizler ve bunların sebep olduğu ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle, uygulanan neo-liberal ekonomi politikalarına yönelik ciddi tepkiler oluşmaya başlamıştır. Özellikle uluslararası sivil toplum kuruluşlarının (STK) ve gelimekte olan ülkelerin eleştiri ve taleplerini dikkate alan DB ve IMF, “koşulluluk” (conditionality) esasına dayanan politikalarını gözden geçirmiş; özellikle DB, yoksulluğun olmadığı bir dünyayı (a world without poverty) ana misyon olarak belirlemiş ve yoksullukla mücadele stratejisini de büyük ölçüde değiştirmiştir. IMF de, uygulayacağı politikaların yoksulluk üzerindeki etkileri ile ilgili olarak DB ile işbirliği yapmayı benimsemiştir.

Ancak, IMF ve DB gibi kuruluşların desteklediği SRAP benzeri yoksullukla mücadele veya yoksulluğu azaltmaya yönelik politikaların, neo-liberal kalkınma anlayışının dışına çıkmadığı belirtilerek eleştirilmiş ve bu uygulamalar, neo-liberal ekonomi politikalarına karşı oluşan tepkilerin yumuşatılmasına yönelik çabalar olarak değerlendirilmiştir (Thomas, 2005;

Önder veenses, 2006). Nitekim, SRAP, Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizi olarak bilinen ve kamuoyunda “*Kara Çaramba*” olarak adlandırılan 21ubat 2001 Ekonomik Krizi sonrası, krizin yoksul kesim üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak amacıyla uygulamaya konulmuştur (Zabcı, 2003).

1980 yılı, Türkiye ekonomisinde yapısal dönüşümü sağlayan ekonomi politikalarının uygulamaya konulduğu yıl olması açısından önemli yıldır. 1980 sonrası dönemde ekonomide yaşanan yapısal değişim sonucu, Türkiye ekonomisi, tarıma dayalı bir ekonomi olmaktan çıkmış ve tarım sektörünün GSMH içindeki payı hızla azalmıştır. Ancak, tarım sektörünün toplam istihdamdaki payı aynı şekilde azalmamıştır; tarım sektörü, en fazla istihdam ve en düşük fert başına gelirin elde edildiği sektör olma özelliğini korumuştur; gelir dağılımı, tarım sektöründen istihdam edilenler aleyhine değişmiştir. Günümüzde, Türkiye’deki yoksul insanların büyük bir bölümünü tarım sektöründe yaşayan nüfus oluşturmaktadır (Akyüz, 2002).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan 2005 yılı yoksulluk çalışması sonuçlarına göre, Türkiye’de fertlerin yaklaşık % 0.87’si yani 623.000 kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının; % 20.5’i yani 14.681.000 kişi ise gıda ve gıdadan harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksulluk, kırsal ve kentsel kesimde farklılık göstermektedir. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda yoksulluk oranı yaklaşık % 33 iken, kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı % 13’tür. Sektörel açıdan da yoksulluk oranlarında farklılıklar söz konusudur. 2005 yılında, tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı % 37.2, sanayi sektöründe çalışanlarda % 9.9 ve hizmet sektöründe çalışanlarda % 8.7 olarak tahmin edilmiştir. Cinsiyet bakımından da yoksulluk kadınlar arasında daha yaygındır. 2005 yılında kadınlarda yoksulluk oranı % 21 ve erkeklerde % 20 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2006).

Türkiye’deki yoksulluğun ana nedenleri olarak büyüme ve istihdam arasındaki ilikinin kırılganlaşması, kayıtdışı ekonominin büyümesi, sosyal risk durumunda devreye giren geleneksel sosyal yardım mekanizmalarının etkinliğini yitirmesi, akrabalık ve hem ehriilik bilincine dayanan sosyal yardımlaşma ve dayanışma anlayışının eski rolünü oynayamaması ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşanan terör sonucunda yapısal değişimden kırdan kente göç sayılabilir (TESEV, 2005).

Yoksulluk ve bunun yarattığı/yaratacağı sorunların bilincinde olan devletler ve hükümetler, çeşitli yoksullukla mücadele programları veya projeleri uygulamaya koymaktadırlar.

Yoksulluk, ülkelerin tek başlarına çözebilecekleri bir sorun olmadığı ve küresel bir nitelik arz ettiği için uluslararası birliktir ve koordinasyon bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, devletler ve hükümetler gibi, uluslararası kuruluşlar da yoksullukla mücadele için bir takım programlar uygulamakta ya da yoksullukla mücadele programlarını uygulayan devlet ve hükümete destek vermektedirler.

Dünyada ve Türkiye’de yoksullukla ilgili uygulanan çok sayıda program veya proje vardır. Buna rağmen, yoksulluk büyük bir sorun olma özelliğini korumaktadır. Yoksulluk, çok boyutlu bir sorun olup kolaylıkla çözülebilecek bir sorun değildir. Ancak, devletler ve hükümetler uygulayacakları uygun programlarla bu sorunu tamamen ortadan kaldıramazlarsa da, kısmen hafifletebilirler. Bu nedenle, diğer ülkelerde ve Türkiye’de daha önce uygulanan ve halen uygulanmakta olan yoksullukla mücadele proje ve programların titizlikle incelenerek başarı/başarısızlık sebeplerinin ortaya konulması, bundan sonra hazırlanacak ve uygulanacak proje ve programların amacına ulaşmasında katkıda bulunacaktır.

1980 sonrası dönemde Türkiye’de uygulamaya konulan yoksullukla mücadele programlarından biri de 2001 yılında Dünya Bankası’ndan (DB) sağlanan krediyle uygulanmaya başlanan *Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)*’dir.

Bu tezin amacı, 1980 sonrası dönemde Türkiye’de uygulanan yoksullukla mücadele programlarını ve yoksullukla mücadele amacıyla oluşturulan resmi ve sivil örgütlenmeyi gözden geçirmek; makro bir yaklaşımla sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisi araştırmak; yoksulluğu azaltma amacıyla 2001 yılında uygulamaya konulan ve 2006 yılında sona eren Dünya Bankası destekli Sosyal Riski Azaltma Projesini (SRAP) incelemek; Aydın ili özelinde SRAP artı Nakit Transferi (NT) ve SRAP Yerel Girişimler (YG) bileşenlerinin uygulaması ile ilgili olarak yapılan anketlerin sonuçlarını bazı ekonometrik analizler yapmak suretiyle değerlendirmek ve bundan sonra uygulanacak yoksullukla mücadeleyi amaçlayan proje veya programlarla ilgili bir takım öneriler geliştirmektir.

Tezin hazırlanmasında, literatür taraması, betimleyici tablo, grafik ve istatistikler, alan araştırması, anket ve ekonometrik analizler olmak üzere, sosyal bilimlerde kullanılan farklı yöntemlere başvurulmuştur.

Yoksullukla ilgili temel kavram, tanım ve teorilerin incelenmesi ile teorik çerçevenin hazırlanmasında, ilgili konudaki makale, kitap, tez, araştırma ve internet kaynakları taranmıştır. Dünyada ve Türkiye’deki yoksulluğun derecesini ortaya koymak için ilgili verilerden yararlanılmıştır.

Alan ara tırması ile Türkiye’de uygulanan SRAP’ın yoksullu u azaltmadaki etki ve performansı **Aydın** ili özelinde incelenmi tir. Bu amaçla iki anket uygulanmı tir.

Birinci anket, SRAP- artlı Nakit Transferi (NT) Bile eni kapsamında verilen e itim ve sa lık yardımlarından yararlanan hanelere yönelik olup NT’nin etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır.

İkinci anket ise, SRAP-Yerel Giri imler (YG) Bile eni kapsamında gerçekleştirilen *Gelir Getirici Projeler (GG)* ile *stihdam E itimi Projelerinden (E)* yararlanan hanelere yönelik olup YG Bile eninin etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Anketler sonucu elde edilen veriler ile toplanan di er makro veriler kullanılarak bazı ekonometrik analizler yapılmı tir. Anketlerden elde edilen verilerin analizine geçilmeden önce, Türkiye’de yoksullu u azaltma amacıyla yapılan sosyal yardımların etkileri, e bütünle me (co-integration) yöntemi kullanılarak bir zaman serisi analizi ile incelenmi tir.

Ankette kullanılan de i kenler arası ili kiler, parametrik (Pearson) ve parametrik olmayan (Kendall ve Spearman) testlerle analiz edilmi tir.

SRAP- NT ve SRAP-YG’nin yoksullu u azaltmadaki etkilerini ölçmek amacıyla, anket sonucunda elde edilen veriler kullanılarak çoklu de i kenli (multivariate) analizler yapılmı tir. Ayrıca, SRAP- NT ve SRAP-YG’nin ba arısını etkileyen faktörler Probit Modeli ile analiz edilmi tir.

Ara tırma, dört ana bölümden olu maktadır.

Birinci bölümde, yoksulluk kavramı ve yoksulluk türleri tanımlanmı ; yoksullu un sebepleri ve yoksullukla mücadele yakla ımları kısaca özetlenmi ; küresel yoksullu un genel görünümü ile küresel yoksullukla mücadele çabaları gözden geçirilmi ; bu ba la mda, yoksullukla küresel boyutta mücadele açısından büyük bir öneme sahip uluslararası kuruluş ların ba ında gelen DB’nin yoksullu a bakı açısındaki de i im, yoksullukla mücadele stratejileri ve yoksullu u azaltmadaki etkisi irdelenmi ; daha sonra, Türkiye ’deki yoksullu un görünümü ile yoksullu un sebepleri incelenmi tir.

İkinci bölümde, 1980 sonrası dönemde Türkiye’de sürdürülen yoksullukla mücadele veya yoksullu un etkilerini azaltmaya yönelik çabalar gözden geçirilmi tir. Bu ba lamda, hükümet programlarında ve kalkınma planlarında yoksullukla mücadele ile ilgili de erlendirmelere yer verilmi ; Türkiye’de yoksullukla mücadelede kurumsal yapı ortaya konulmu ; yoksullukla mücadele amacıyla kurulan sivil toplum kuruluş ları (STK) kısaca

gözden geçirilmi ; Türkiye’de uygulanan en önemli yoksullukla mücadele programları olan 2022 sayılı Kanun, Ye il Kart ve Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu (SYDTF) uygulamaları ile ilgili özet bilgiler verilmi ; Sosyal Riski Azaltma Projesinin (SRAP) amacı , alt bile enleri, örgütlenmesi ve finansmanı kısaca özetlenmi ; daha sonra, dünyada ve Türkiye’de yoksullukla mücadelede NT ve mikrokredi uygulamaları incelenmi tir.

Üçüncü bölümde, çalı mamızın alan ara tırmasının konusunu olu turan SRAP artlı Nakit Transferi (NT) ve Yerel Giri imler (YG) Bile enlerinin Aydın lı Uygulaması ile ilgili olarak yapılan anketlerden elde edilen bulgular, anketlerle ilgili yapılan korelasyonlar ve ekonometrik analizlere yer verilmi tir.

Dördüncü bölümde, ara tırma kapsamında geli tirilen öneriler ve ara tırmanın genel sonucu verilmi tir.

1 BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRK YE'DE YOKSULLUK

Bu bölümde, yoksulluk kavramı ve yoksulluk türleri tanımlanacak; yoksullu un sebepleri ve yoksullukla mücadele yakla ımları kısaca özetlenecek; küresel yoksullu un genel görünümü ile küresel yoksullukla mücadele çabaları gözden geçirilecek; bu ba lamda, yoksullukla küresel boyutta mücadele açısından büyük bir öneme sahip uluslararası kurulu ların ba ında gelen DB'nın yoksullu a bakı açısındaki de i im, yoksullukla mücadele stratejileri ve yoksullu u azaltmadaki etkisi irdelenecek; daha sonra , Türkiye'deki yoksullu un görünümü ile yoksullu un sebepleri verilecektir .

1.1 YOKSULLUK TANIMI, TÜRLER , SEBEPLER VE YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLA IMLARI

Bu alt bölümde, yoksulluk kavramı ile yoksulluk türleri tanımlanacak, yoksullu a yol açan sebepler genel hatlarıyla ortaya konulacak ve yoksullukla mücadele için önerilen yakla ımlar kısaca özetlenecektir.

1.1.1 Yoksulluk ve Yoksulluk Türleri

Kalkınma ekonomisinin temel ilgi alanlarından birisi olan yoksulluk (poverty) kavramı farklı ekillerde tanımlanmaktadır. Mutlak yoksulluk olarak da adlandırılan yoksullu un en basit tanımı, bireyin ya amını sürdürüebilmek için gerekli olan asgari ihtiyaçlarını (gıda, giyinme, barınma gibi) kar ılayacak gelirden yoksun olma durumudur (TÜS AD, 2000: 95).

ktisat, sosyoloji, psikoloji, kent bilim, yönetim bilimi gibi çok sayıda sosyal bilim dalının ilgi alanına giren ve bu özelli iyle disiplinler arası bir özellik arz eden **“yoksulluk”** kavramı, gelir da ılımındaki adaletsizlikle çok yakından ilgili bir kavramdır. Bu nedenle, **“gelir da ılımı”** kavramını tanımlamak ve ba lıca gelir da ılımı türlerini kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

Gelir da ılımı, bir ülkede belirli bir süre içerisinde üretilen ulusal gelirin bireyler, gruplar veya üretim faktörleri arasında da ılımı olarak tanımlanabilir (Aktan, 2002). Ba lıca gelir da ılımının türleri fonksiyonel, ki isel, sektörel ve bölgesel gelir da ılımıdır.

Fonksiyonel Gelir Da ılımı, ulusal gelirin üretilmesine katkıda bulunan çe itli üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı, yani milli gelirin ücret, faiz, rant ve kâr arasındaki da ılımını ifade eden bir kavramdır. *Ki isel Gelir Da ılımı*, milli gelirin ki iler ve tüketici birimleri (aileler) arasındaki da ılımını gösterir. Ki isel gelir da ılımında önemli olan elde edilen gelirin kayna ı ve bile imi de il, miktarıdır. En yüksek ve en dü ük gelir grupları

arasındaki farklar (e itsizlik derecesi) ve bu e itsiz da ılıma yol açan mekanizmalar incelenir. Bu da ılımda ülke nüfusu genelde be e it gruba ayrılır. Nüfusun % 20'sini temsil eden her bir gruba dü en ulusal gelir hesaplanarak hane halkının yüzde da ılımı ile gelirin yüzde da ılımı karşılaştırılır. *Sektörel Gelir Da ılımı*, çe itli üretim sektörlerinin sosyal hasıladan aldıkları payları gösterir. Başka bir ifadeyle, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ulusal gelirden aldıkları payları, bunların uzun vadedeki seyirlerini, ulusal gelir da ılımındaki de i ikliklerin hangi sektörlerin lehine yada aleyhine ge li ti ini ortaya koyar. *Bölgesel Gelir Da ılımı*, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaayan kişilerin ulusal gelirden ne oranda pay aldıklarını gösterir. Bu gelir da ılımı bir ülkenin geli mi ve azgeli mi bölgeleri arasındaki farklılıkları tespit etmeye yarar (Aktan, 2002).

Gelir da ılımı nispeten dengeli olan toplumlarda yoksulluk oranı da dü üktür. Gelir da ılımında bozulmalar arttıkça, yoksulluk da derinleşmektedir. Genel anlamda bir **“azgeli mi lik sorunu”** olarak bilinen yoksulluk ve gelir da ılımındaki e itsizlik, günümüzde geli mi ülkelerde de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin çok eski dönemlerinden beri varolan yoksulluk ve gelir da ılımındaki e itsizlik, özellikle 20. yüzyıl sonlarında yo un bir biçimde yaayan ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerle daha da yaygınlık kazanmış; sivil toplum kuruluşları (NGOs) ve uluslararası kuruluşların (DB, UNDP, UNESCO gibi) çabalarıyla dünya siyasal gündeminin ön sıralarında yer almaya başlamıştır.

Yoksulluk, *“maddî nitelikteki mahrumiyetler sebebi ile kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve böylece asgari hayat düzeyini sürdürecektir gelirden yoksun bulunulması hâli”* olarak da tanımlanmaktadır (Aktan, 2002: 1043). Çok boyutlu bir sorun olan ve günümüzde toplumsal yaamı tehdit eden risklerin başında gelen yoksulluk *“insan haysiyetine ve ahsiyetine yarar bir hayat düzeyinin altında, maddî yönden tam anlamıyla veya nispî olarak yetersiz olma durumudur”* (Seyyar, 2002: 131).

Yoksulluk, bireylerin fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaları ve insanca yaşama için gerekli gelirden yoksun olmalarıdır. Geli mi ve geli mekte olan bütün ülkelerde önemli bir sorun olan yoksulluğun etkileri geli mekte olan ülkelerde daha ciddi boyutlarda hissedilmektedir. Büyük ölçüde tarıma dayalı bir ekonomik yapısı olan azgeli mi ülkelerdeki yoksulluğun iki sebebi vardır: Birincisi, *“bu ülkelerin ekonomik yapılarının tarıma bağlı olmasından dolayı, i imkanlarının yetersizli i”* ve ikincisi de, *“yine bu ülkelerde yüksek do al nüfus artışı hızıdır”* (Gündüz, 2006: 35).

DB, yoksulluğu parasal gelir açısından tanımlamaktadır. DB'nin yoksulluk sınırı olarak belirledi i kişi başına günlük gelir, düşük gelir grubunda yer alan ülkeler (low-income

countries) için 1 \$ ve orta gelir grubunda yer alan ülkeler (middle-income countries) için 2 \$'dır. Ancak, ülkeler daha yüksek yoksulluk sınırı belirleyebilirler (World Bank, 2004).

Çok boyutlu bir kavram olan yoksulluk, mutlak ve göreceli yoksulluk olarak ikiye ayrılarak incelenebilir.

1.1.1.1 Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk (absolute/extreme poverty), bireyin ya amını sürdürebilmek için zorunlu olan temel ihtiyaçlarını (beslenme, barınma, giyinme gibi) karşılanamaması durumu olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, mutlak yoksulluk, hanehalkı veya bireyin ya amını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin ya amlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır (D E, 2004 ; Seyyar, 2004a).

Mutlak yoksulluk yaklaşımı, bireyi sosyal bir varlık olarak değil, en alt düzeyde ve en düşük kalitede gıdalarla beslenmeye çalışan bir canlı organizma olarak görmektedir. Mutlak yoksulluk, yoksulluğun en yoğun biçimde yaşanan ve elde ettiği geliri sadece fiziki devamlılığını sağlamak için harcayan insanların durumunu ifade etmektedir. Mutlak yoksullukta, gıdadışı harcama neredeyse yoktur.

DB'nin mutlak yoksulluk (extreme poverty) sınırı olarak belirlediği iki başına günlük 1 \$ ve 2 \$ hesabı, bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2.400 k/cal hesaplamasına dayanılarak geliştirilmiştir ve bu noktadan hareketle günlük geliri 2.400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar DB'nca "mutlak yoksul" olarak tanımlanmıştır (DPT, 2001; Erdem, 2003).

1.1.1.2 Göreceli Yoksulluk

Göreceli yoksulluk (relative poverty), bireylerin refah düzeyinin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre, toplumun genel düzeyi ile karşılaştırıldığında, belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı göreceli anlamda yoksul olarak tanımlanır. Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir (TÜS AD, 2000; D E, 2004).

Göreceli yoksullar, gelirden tamamen yoksun olmayıp insan haysiyetine yaraşır bir yaşam sürdürebilmek için yeterli geliri olmayan insanlardır. Bu tür yoksullar, sürekli bir gelir sahibi olmakla birlikte gelir düzeyleri, toplumun ortalama refah seviyesinin altında seyrettiği gibi

sosyo-kültürel katılım, eğitim ve mesken kalitesinden de uzaktırlar. Bir başka ifadeyle, mutlak yoksullar kadar olmasa da bu kesim de yoksulluk kültüründen nasibini almaktadır (Seyyar, 2004a).

Avrupa Birliği (AB), yoksulluğu tanımlamada, göreceli yoksulluk yaklaşımını benimsemiştir. AB'ne göre, maddi, kültürel ve sosyal kaynakları, üye devletlerdeki kabuledilebilir minimum yaşam standardından dışlanmalarına yol açacak kadar sınırlı olan kişi, aile ve gruplar yoksuldur (Children in Wales, 2005).

Yoksullukla yakından ilgili kavramlardan biri de, “**nsani Kalkınma Endeksi**” (Human Development Index-HDI)'dir. Ülkelerin ortalama yaşam beklentisi, okuma-yazma, eğitim düzeyi ve yaşam standardının bir ölçüsü olan bu endeks, 1990 yılında Nobel ödüllü Pakistanlı ekonomist **Amartya Sen** tarafından geliştirilmiştir.

Amartya Sen, yoksulluğun gelir düzeyiyle sınırlı tanımlarını reddediyor ve yoksulluğa “**yapabilirlik**” kavramı yardımıyla yaklaşıyor. Yapabilirlik, açlık, sağlıksızlık, cahillik, kötü barınma koşulları gibi, her insanın mutlaka kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlanıyor. Bu bağlamda “**yapabilirlikten yoksunluk**”, yoksulluğun tanımı olarak ortaya çıkıyor (BURTA, 2005: 7).

Geni kapsamlı bir yoksulluk ölçütü ve refah düzeyini ölçmenin standart bir aracı olan HDI (Sen, 1976), ülkelerin gelişimi, gelişmekte olan veya az gelişmiş olup olmadığını belirlemek ve ekonomi politikalarının yaşam kalitesi üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program -UNDP), 1990 yılında her yıl ülkeler için “**nsani Kalkınma Endeksi**”ni (HDI) yayınlamaktadır. HDI, 1997 yılından beri “**nsani Yoksulluk Endeksi**” (Human Poverty Index-HPI) ile desteklenmektedir. Bu endeksle, belirli bir toplum içerisindeki yoksulluğun ölçülmesi hedeflenmektedir. Endekste ortalama hayat seviyesi, temel eğitim, sağlık ve temiz su gibi temel ihtiyaçların ne ölçüde karşılanabildiğine dikkate alınan farklı bir ölçüm sistemi kullanılmaktadır (Uzun, 2003). Yoksulluk tanımının kapsamına eğitim, sağlık göstergeleri gibi gelir dışı kategorileri de alan bu yaklaşım “**UNDP yaklaşımı**” olarak da adlandırılmaktadır (Önder ve Şenses, 2006).

HDI, 0 ile 1 arasında bir değer ile ifade edilmektedir. UNDP'nin 2007/2008 Yılı nsani Kalkınma Raporuna (Human Development Report 2007/2008) göre, 177 ülke içerisinde İzlanda en yüksek değere (0,968), Sierra Leone ise en düşük değere (0,336) sahiptir. Türkiye ise, 0,775 ile Ermenistan'dan sonra 84. sırada yer almaktadır (UNDP, 2007).

1.1.2 Yoksullu un Sebepleri

Yoksulluk, *yetersiz üretimden* ve aynı zamanda üretilen de erler kar ılı nda elde edilen *gelirlerin* bireyler, bölgeler, sektörler arasında *e it ve dengeli bir ekilde payla ılamamasından* kaynaklanmaktadır. Yetersiz üretimin ba lıca sebepleri arasında do al afetler, iklim ve do a ko ulları, hızlı nüfus artışı, adaletsiz vergi sistemi ve yüksek faiz, piyasada tekelle menin olması, enflasyon ve işsizlik sayılabilir (Gündüz, 2006).

Keynes'e göre, yoksullu un sebebi *etkin talep yetersizli i*dir. E er bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin tamamının satılması mümkün olmuyorsa, bu durum o piyasadaki toplam talebin, mevcut üretim faktörlerinden tamamının istihdamına yetmedi ini ortaya koymaktadır. Böylece bir kısım üretim faktörleri (özellikle iş gücü) kullanılmayacak ve işsizlik ortaya çıkacaktır. İşsizli in oldu u ekonomilerde de yoksulluk kaçınılmaz olacaktır (Parasız, 1998).

Yoksullu un sebeplerinden biri oldu u ileri sürülen ekonomik *küreselle menin* yoksulluk ve e itsizli e yol açıp açmadı ı konusunda fikir birli i oldu unu söylemek olanaklı de ildir. Ancak, özellikle 1980'li yıllarda ivme kazanan ekonomide liberalizasyon ve küreselle menin, bazı bölgeler için (Çin ve Uzak Do u Ülkeleri gibi) olumlu ve yok sullu u azaltıcı sonuçlar do ururken, di er taraftan Afrika ba ta olmak üzere di er bazı bölgelerde yoksulluk ve e itsizli i arttırdı ı bilinmektedir. Nitekim, UNDP'nin 1999 tarihli **nsani Kalkınma Raporu** (*Human Development Report*) ve DB'nin 2004 yılı **Dünya Kalkınma Göstergeleri Raporu** (*World Development Indicators 2004*) bunu desteklemektedir. Ekonomik küreselle menin yoksulluk ve e itsizlik üzerindeki net etkisini ortaya koymak kolay olmamakla birlikte, dünyanın de i ik bölgelerinde farklı yoksulluk ve e itsizlik e ilimleri görülmesine yol açan bazı faktörler tanımlanabilir: farklı nüfus artı ları, borç tuza ı, teknolojik de i me ve geli mi ülkeler lehine ama geli mekte olan ülkeler aleyhine i leyen azalan dı ticaret hadleri gibi (Wade, 2001).

Hızlı nüfus artışı, yoksullu a yol açan sebeplerden biri olarak de erlendirilmektedir. Klasik ktisatçılardan Malthus, yoksullu u artan nüfusun bir baskısı olarak görür. Nüfus, kısıtlanmadı nda, geometrik oranla ço alır. Gıda maddeleri ise, ancak aritmetik oranla ar tar. Böylece, nüfus artı hızı ile gıda maddelerindeki artı arasındaki dengesizlik sonucu yoksulluk ba gösterir (Gündüz, 2006).

Ya lılık ve çocuk olma yoksulluk riskini arttıran nedenler arasında yer almaktadır. Örne in, ABD ve ngiltere'deki yoksulların % 20'sini ya lılar olu turmaktadır. Amerika'daki

her dört çocuktan biri gelir yoksulu olarak görülürken, Avustralya, Kanada ve İngiltere’de her altı çocuktan biri yoksulluk sınırının altında yer almaktadır. Yoksulluk riski taşıyan bir diğer grup ise *tek ebeveynli aileler* ve özellikle yaşlı kadınların aile reisi olduğu aileler olarak görülmektedir (DPT, 2001).

Cinsiyete bağlı ayrımcılığın yaygın olduğu toplumlarda *kadınların yoksulluğu*, yoksulluk sebepleri arasında yer almaktadır. Gelimekte olan ülkelerdeki okur-yazar olmayanların % 60’ını kadınlar olmaktadır. UNDP tarafından yapılan çalışmalarda kadınlar ile erkekler arasında hiçbir ülkede tam eşitlik koşulları yaratılamadığına, sadece 39 ülkede eşite yakın uygulamanın gerçekleştirildiğine dikkat çekilmektedir (DPT, 2001).

Kır-kent ayrımının yoksulluk ile doğrudan bağlantılı olduğu genel olarak kabul görmektedir. İnsani gelişimlik göstergeleri bakımından Türkiye’de kentsel erkek nüfusun % 15’inin kırsal erkek nüfustan, kentsel kadın nüfusunun % 13’ünün kırsal kadın nüfustan daha iyi konumda olduğu tahmin edilmektedir. Aynı şekilde, 1990 yılında Güney Asya ülkelerinde kentlerde yayanların % 36’sı yoksulluk sınırının altında iken, kırsal kesimlerde yayanların % 47’si yoksul tanımına girmektedir. Latin Amerika ve Karayipler’de de kırsal yoksulların oranı % 58 ile kentsel yoksulların (% 33) 1.8 katına ulaşmaktadır (DPT, 2001).

Yoksulluk sebebi olarak *göç olgusu* ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle, kentsel yoksulluğun önemli sebeplerinin başında, hızlı ve çarpık kentleşme gelmektedir (Merklen, 2001).

Kırsal kesimden kentlere olan göçün yanında, savaş, açlık vb sebeplerle yayan *zorunlu göç* de yoksulluğa yol açan veya yoksulluğu arttıran etkenlerden biridir. UNHCR’in (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği) görev alanı, asıl olarak başka bir ülkeye sığınmış insanlar olmasına rağmen, mülteci olmadıkları halde mülteci benzeri konumda bulunanlarla (mesela eski Yugoslavya vatandaşları) ve kendi ülkesi içinde göç etmiş olanlarla da ilgilenmektedir. 1995 yılı rakamlarına göre, UNHCR, 14,5 milyon mülteci, 3,5 milyon mülteci benzeri durumda olan ve 5,4 milyon da ülke içinde yerini terk etmek zorunda kalmış olanlarla ilgili çalışmalar yürütmüştür (DPT, 2001).

1.1.3 Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları

Gelişim ve gelimekte olan bütün toplumlar açısından önemli bir sorun olan yoksulluk, aynı zamanda, toplumdaki ekonomik, sosyal ve siyasal bir çok soruna kaynaklık ettiği için yoksulluğu önleyici bir takım tedbirlerin alınması, yoksulluğun azaltılması veya hafifletilmesi, yoksulluğun yol açtığı ve açacağı olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Yoksullukla

mücadele edilmesinin gereklili i konusunda fikir birli i olmasına ra men, bununla nasıl mücadele edilece i konusunda farklı yakla ımlar bulunmaktadır. Bu yakla ımları, *yoksullukla mücadelede do rudan yakla ım* ve *yoksullukla mücadelede dolaylı yakla ım* olarak ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

1.1.3.1 Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Yakla ım

Özellikle 1950’li yıllarda birçok kalkınma iktisatçısı tarafından savunulan ve 1980’li yıllarda neo-liberal kalkınma modeli ile tekrar gündeme getirilen bu yakla ıma göre, yoksullu un azaltılmasında en iyi yol geli mekte olan ülkelerin sanayile mesini hızlandırmak ve altyapıya daha çok yatırım yapmaktır. Önemli olan ekonomik kalkınma ve büyümeyi gerçekle tirmektir. Yoksullu u azaltmaya veya önlemeye yönelik sosyal yardım ve transfer benzeri uygulamalara ihtiyaç yoktur. “*Trickle down effect*” olarak adlandırılan bu yakla ıma göre, kalkınma ve ekonomik büyümenin olumlu etkileri zamanla toplumun bütün kesimlerine yayılacak ve yoksulluk azalacaktır (Kanbur ve Vines, 2000).

Bu yakla ım, ekonominin yeniden yapılanma sürecinde kısa vadede yoksulluk oranlarında geçici bir artı görülse de, orta ve uzun vadede eri ilecek hızlı büyüme aracılı ıyla tüm toplumun ortalama gelirinde bir artı ya anaca ımı ve buna ba lı olarak yoksulluk oranlarının azalaca ını öngörmektedir. Önemli olan temel bölü üm ili kilerine dokunmadan, artan ulusal gelir sonucunda her kesimin refahının artırılmasıdır (Önder ve enses, 2006).

Yoksullukla mücadelenin dolaylı yakla ım çerçevesinde ele alınmas ına kar ı yapılan ba lıca ele tiri, bu yakla ımın, ekonomik büyüme sürecinin bölü üm ve yeniden da ılım üzerindeki etkisini göz ardı etti i yönündedir. Buna göre, büyüme tüm toplum kesimleri tarafından e it oranda hissedilen homojen bir süreç de ildir. Büyüme, yalnızca gelir göstergelerinin türde artı nını de il, aynı zamanda yeniden bölü üm mekanizmasının i ledi i ve bu süreçten kârlı çıkanlar oldu u kadar gelir kaybına u rayanların da bulundu u bir toplumsal yeniden yapılanma sürecini içermektedir. Bu nedenle, büyümenin yapısına ve belirli yerel özelliklerine ba lı olarak geli en bu süreçten yoksul kesimlerin nasıl ve ne ölçüde etkilenece ini önceden kestirmek güçtür. Nitekim, 1950’li yılların uygulaması nın gösterdi i gibi, ekonomik büyüme, yoksullu u azaltmada tek ba ına yeterli bir araç de ildir (Kanbur ve Vines, 2000).

Yine, 1980’li yıllarda geli mekte olan ülkelere DB ve IMF tarafından empoze edilen neo-liberal yapısal uyum programların istenen sonuç ları do ırmadı ı; bir çok ülkede devletin sosyal refah harcamalarının azaltılması ve 1990’lı yıllarda ya anan finansal krizlerin

milyonlarca insanı yoksulluğa sürüklediği görülmüştür. Bu durum, neo-liberal ekonomik politikalara bir tepki olarak masaya yol açmıştır; ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltmak için yeterli olmadığı, sürdürülebilir ekonomik büyüme için yoksulluk ve eşitsizliğin azaltılmasının önemli olduğu vurgulanmaya başlamıştır (Kanbur ve Vines, 2000).

1.1.3.2 Yoksullukla Mücadelede Devletin Rolü

Yoksullukla mücadelede devletin rolüyle ilgili olarak, yoksulluğun azaltılması ve olumsuz etkilerinin hafifletilmesi için ekonomik büyüme gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu nedenle, ulusal gelirin daha eşitlikçi bir şekilde bölüşülmesi gerekmektedir (Önder ve Önder, 2006).

Devletin rolüyle ilgili olarak, yoksullukla mücadelede devletin daha aktif bir rol üstlenmesi gerekir. Başka bir deyişle, devlet, ekonominin işleyişini ve elde edilen hasılanın bireyler ve sektörler arasında dağıtımını tamamen piyasa mekanizmasına bırakmamalıdır. Aktif devlet anlayışını savunanlar özellikle yeniden dağılım politikaları ile devletin piyasa ekonomisinde ortaya çıkan yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizlik sorunları ile mücadele etmesini savunmaktadırlar¹ (Aktan, 2002).

Bu rol, yoksullukla mücadele ve sebep olduğu toplumsal tahribatın veya risklerin azaltılması için devlete düşen bazı görevlerdir; devletin bu görevlerini yerine getirebilmesi için bir sosyal yardım sistemi kurması gerektiğini; kalkınma stratejisinin yoksul yanlısı olarak belirlenmesinin önemini vurgulamaktadır.

1.2 KÜRESEL YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Bu alt bölümde, öncelikle yoksulluğun küresel boyuttaki genel fotoğrafı ortaya konulmaya çalışılacak ve özellikle 1970'lerden bu yana yoksulluk trendleri ile ilgili tartışmalara yer verilecektir. Daha sonra, küresel yoksullukla mücadele için gösterilen çabalar, bu mücadelede önemli bir aktör olarak öne çıkan DB'nin yoksullukla mücadeleye bakışındaki değişim, benimsediği bazı yoksullukla mücadele stratejileri ve bu çabaların küresel yoksullukla mücadeledeki etkisi tartışılacaktır.

¹ Devletin, ekonomik yaşamı müdahale etmesi gerektiğini "dış salımlar" (externalities) kavramına dayanarak ilk açıklayan ve bu nedenle klasik iktisadın "bırakınız yapınlar ilkesini" ilk eleştiren iktisatçı Henry Sidgwick (1838-1900) olmuştur. A. C. Pigou da, piyasa mekanizmasının kaynakların optimal dağılımını sağlamadığını ve devletin vergileme ve/veya yardım yoluyla, optimal kaynak dağılımına katkıda bulunması gerektiğini vurgulamıştır. İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes, 1929 bunalımının etkilerini inceleyerek, 1936 yılında yayınladığı ünlü "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" adlı eserinde depresyondan kurtulmak için devletin ekonomiye aktif olarak müdahale etmesi gerektiğini görüşünü savunmuştur (Bkz. Savaş, 2000).

1.2.1 Küresel Yoksullu un Görünümü

Küreselle me (globalization), günümüz dünyasının en önemli özelliğidir. Küreselle en dünyanın küresel sorunlarının başında giderek artan yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlik gelmektedir. UNDP'ye göre, 1987-1993 yılları arasında dünyada yoksul nüfus sayısı (günlük geliri 1 \$'da az olan nüfus) 100 milyon artmıştır (UNDP, 1999).

Yoksullu un gelir dağılımındaki boyutları daha dramatik bir görünümü arz etmektedir: 1990'ların ortalarında yaklaşık 840 milyon insanın okur-yazar olmadığı; 1.2 milyar insanın güvenli ve sağlıklı içme suyu sıkıntısı yaşadığı; 800 milyon insanın temel sağlık hizmetlerinden yoksun olduğu; 800 milyondan fazla insanın açlık sınırında bulunduğu; özellikle kadın ve çocukların yoksullukla en fazla karşılaşan kesim olduğu ileri sürülmüştür (Castells, 2003).

Geli mekte olan ülkelerin nüfusunun 1/3'ünden fazlası (1,5 milyar'dan fazla) günlük 1 \$'da az bir gelire sahiptir. Özellikle Alt Sahra Afrika'sı (Sub-Saharan African) ülkeleri yoksulluk oranının en yüksek olduğu ülkelerdir. Bu ülkelerde yarı nüfusun yaklaşık yarısının gelir yoksulu olduğu tahmin edilmektedir (Thomas, 2000).

1990'lı yıllarda Doğu Asya ülkeleri ile Çin ve İtalya gibi bazı ülkeler yoksul nüfusu azaltmada önemli bir ilerleme katetmelerine rağmen, yoksul insan sayısı yalnız gelişmekte olan ülkelerde değil, İngiltere ve A.B.D. gibi gelişmiş ülkelerde de artmıştır. Örneğin, yoksulluk sınırı altında yaşayan aile sayısındaki artış İngiltere'de % 60, Hollanda'da % 40'tır (Castells, 2003). A.B.D.'de de son çeyrek yüzyılda yoksul insan oranı artış göstermiş ve yoksulluk daha da kötü bir görünüm almıştır (Triest, 1998). Dolayısıyla, günümüzde yoksulluk küresel bir nitelik kazanmış olup yoksul nüfusun çok büyük bir bölümü gelişmekte olan ülkelerde yaşamakta birlikte, bu sorun, sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için söz konusu değildir. Gelişmiş ülkelerde de yoksulluk ve eşitsizlik yoğun bir şekilde yaşanmaktadır.

Yoksullukla birlikte hem küresel boyutta, hem ülkeler arasında hem de ülke içinde eşitsizlik de giderek derinleşmektedir. Başka bir deyişle, gelir eşitsizliği küreselle en dünyanın en belirgin özelliklerinden biridir. UNDP'ye göre, dünya nüfusunun yoksul ülkelerde yaşayan % 20'lik kesimi ile zengin ülkelerde yaşayan % 20'lik kesimi arasındaki gelir oranı 1960 yılında 1/30 iken, 1997 yılında bu oran 1/74'e yükselmiştir. 1980'lerden bu yana, ülke içi gelir eşitsizliği de artarak devam etmektedir. Örneğin, Çin'de genel olarak yoksulluk oranında bir azalma görülmekle birlikte, özellikle kentsel ve kırsal bölgeler

arasındaki e itsizlik artmı tır. Yine, Do u Avrupa ülkeleri ile bazı OECD ülkelerinde de (sveç, A.B.D. ve ngiltere gibi) gelir e itsizli inde büyük artı lar gözlenmi tir (UNDP , 1999). Aynı dönemde, e itsizli in arttı ı di er bazı ülkeler unlardır: Brezilya, Arjantin, Venezüella, Bolivia, Peru, Tayland, Rusya, Japonya, Kanada, Avusturalya, Almanya ve Meksika. Fakat, yoksullukta oldu u gibi, bazı Do u ve Güney Asya ülkelerinde (Hindistan², Malezya, Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Güney Kore gibi) gelir e itsizli i azalmı tır (Castells, 2003).

Giderek artan küresel ekonomik entegrasyon sonucu, ülkeler arasında gelir açısından bir yakınsama (convergence) öngörülmesine ra men, 1990'lı yıllar, gelir ve zenginli in belirli insanlar, irketler ve ülkelerde yo unla tı nı göstermi tir. Örne in, dünya nüfusunun yakla ık % 19'unu barındıran OECD ülkeleri, dünya mal ve hizmet ticaretinin % 71'ine, do rudan yabancı sermayenin % 58'ine ve internet kullanımının % 91'ine sahiptir. Dünyanın en zengin 200 insanı, dört yılda (1994-1998) net gelirlerini ikiye katlayarak 1 trilyon \$'dan daha fazla bir gelir düzeyine ula mı tır. En zengin üç ki inin malvarlı ı, t oplam nüfusu 600 milyon olan 48 azgeli mi ülkenin toplam GSMH'ndan daha fazladır (UNDP , 1999).

1980'lerin ba ndan bu yana, daha önce belirtildi i gibi, bazı Do u Asya ülkeleri ile Çin ve Hindistan gibi ülkelerde hızlı ekonomik büyüme ve yoksulluk oranında dü ü gözlenmi tir. Di er taraftan, eski Do u Bloku ülkeleri ile Alt-Sahra Afrika ülkelerinde ekonomik gerileme ve yoksulluk oranında büyük artı lar ya anmı tır. Fakat, küresel yoksulluktaki net trend ile küreselle me-yoksulluk ili kisi konusunda tam bir fikir birli i olmayıp yo un bir tartı ma ya anmaktadır.

1980'li yıllardan beri yaygın olan ve DB'nın da öncülü ünü ve savunuculu unu yaptı ı neo-liberal ekonomik dü ünçeye göre, ekonomik liberalizasyon (serbest ticaret, yatırım ve sermaye hareketleri) ve entegrasyon, yoksullu un azaltılması açısından son derece önemli olup küresel ekonomik entegrasyon küresel ekonomik büyümeyi gerçekle tirecek ve bu da küresel ekonomik refah düzeyinin artı na katkıda bulunacaktır (Thomas, 2000).

Neo-liberal bakı açısına göre; 1970'lerden beri küresel yoksulluk ve e itsizlik azalmaktadır. Do u Asya ülkelerindeki hızlı ekonomik büyüme sonucu, iki y üz yıldan beri ilk kez 1980'lerden bu yana dünyada a ırı yoksulluk hem sayı hem de oran olarak dü mü tür. Ortalama ya am süresi, bebek ölüm oranı, okuma-yazma oranı, açlık ve çocuk i çi oranı gibi insani refah göstergelerinde büyük ilerlemeler kaydedilmi tir. Hastalık ve ekonomik

² R. H. Wade'ye göre, son yıllarda Hindistan'da yoksulluk azalmamı ; aksine, özellikle kır -kent, kent-içi ve kır- içi gelir e itsizli i artmı tır (Wade ve Wolf, 2003).

büyümedeki başarısızlık nedeniyle, bu göstergelerde en az ilerlemenin sağlandığı bölge Alt-Sahra Afrika'sı'dır. Dünya ekonomisi ile entegre olan gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gelir ve işsizlik artmamıştır. Başka bir deyişle, küreselleme yoksulluğu azaltıcı bir etki yapmış olup son yıllarda küresel yoksullukta pozitif bir trend söz konusudur. Yoksulluk ve işsizlikteki düşüşler, küresel ekonomik entegrasyonun, özellikle de başlangıçta yoksul olan Çin ve Hindistan gibi büyük ülkelerdeki hızlı ekonomik büyümenin sonucudur. Neo-liberallere göre, küreselleme dünyadaki yoksulluk, küreselleme sürecinin dışında kalmanın sonucudur (*residual*). Başka bir deyişle, global ekonomik entegrasyona dahil olmayan ülkelerde yoksulluk artmıştır. Bu nedenle, Afrika gibi geri kalmış bölgeler için en önemli çözüm, Neo-liberaller'e göre, serbest ticaret, açık finansal piyasalar ve dünya ekonomisi ile daha fazla entegrasyondur (Wade ve Wolf, 2003; Dollar ve Kraay, 2003; Wade, 2004; Wolf, 2005; Kaplinsky, 2005).

Neo-liberaller, dünyadaki yoksulluk trendi ile ilgili savlarını desteklemek için DB'nin yoksullukla ilgili istatistiklerini kullanmaktadırlar. DB'na göre, dünyadaki mutlak yoksul oranı (günlük 1 \$'dan az geliri olan nüfus) 1990 yılından itibaren azalmaya başlamıştır. Küresel yoksulluk oranlarındaki düşüş devam etmektedir. 1990'ların sonundaki hafif bir artışa rağmen, günümüzde daha az insan açtır. İyi ekonomik büyüme performansı gösteren ülkelerde, sosyal kalkınma göstergeleri de iyileşmektedir. Fakat, yoksulluk ile ilgili olumlu süreç dengeli değildir. Yavaş ekonomik büyüme, yoksulluktaki artış, insani kalkınma göstergelerindeki bozulma birçok ülke için sorun olmaya devam etmektedir (World Bank, 2004). DB'nin 1981-2001 dönemine ait yoksulluğun bölgelere dağılımı ile ilgili istatistiksel verileri aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. DB, günde 1 \$'dan az ve 2 \$'dan fazla gelire sahip nüfus için ayrı ayrı tahminlerde bulunmuştur.

Tablo 1.1 ve 1.2'den de görüldüğü gibi, yoksulluk sınırı (poverty line) olarak günlük 1 \$/kişi kabul edildiğinde, 1981-2001 döneminde dünyada yoksul nüfus sayısı ve oranında önemli bir azalma gözle çarpılmaktadır. Bu azalmanın çok önemli bir bölümü Çin'deki azalmanın bir sonucudur.

Tablo 1.1: Günde 1 \$'dan daha az gelire sahip nüfus sayısı (milyon)

Bölge	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2001
Doğu Asya ve Pasifik	767	558	424	472	416	287	282	284
Çin	606	421	308	377	336	212	224	212
Avrupa ve Merkezi Asya	1	1	2	2	17	20	30	18
Latin Amerika ve Karayip	36	46	45	49	52	52	54	50

Orta Do u ve Kuzey Afrika	9	8	7	6	4	5	8	7
Güney Asya	475	460	473	462	476	441	453	428
Alt Sahra Afrikası	164	198	219	227	241	269	292	314
Toplam	1,451	1,272	1,169	1,219	1,206	1,075	1,117	1,101
Çin Hariç	845	850	861	841	870	863	894	888

Kaynak: World Bank, 2004: 3, Table 1d.

Tablo 1.2: Günde 1 \$'dan daha az gelikle ya ayan nüfus oranı (%)

Bölge	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2001
Do u Asya ve Pasifik	55.6	38.6	27.9	29.6	25.0	16.6	15.7	15.6
Çin	61.0	40.6	28.3	33.0	28.4	17.4	17.8	16.6
Avrupa ve Merkezi Asya	0.3	0.3	0.4	0.5	3.7	4.2	6.2	3.7
Latin Amerika ve Karayip	9.7	11.8	10.9	11.3	11.3	10.7	10.5	9.5
Orta Do u ve Kuzey Afrika	5.1	3.8	3.2	2.3	1.6	2.0	2.6	2.4
Güney Asya	51.5	46.8	45.0	41.3	40.1	35.1	34.0	31.1
Alt Sahra Afrikası	41.6	46.3	46.8	44.6	43.7	45.3	45.4	46.5
Toplam	39.5	32.7	28.4	27.9	26.2	22.3	22.2	21.3
Çin Hariç	31.5	29.8	28.4	26.1	25.5	24.0	23.7	22.8

Kaynak: World Bank, 2004: 3, Table 1e.

Yoksulluk sınırı (poverty line) olarak günlük 2 \$/ki i kabul edildi inde, farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Tablo 1.3'ten de izlenebilece i gibi, 1981-2001 döneminde dünyadaki yoksul nüfus sayısında bir azalma de il, tersine bir artı söz konusudur. Yoksul nüfus sayısındaki artı Çin için de geçerlidir. Ancak, oran olarak baktı ımızda (Tablo 1.4), yoksul nüfus oranında % 12'lere varan bir dü ü görölmektedir. Bu dü ü ün çok büyük bir kısmı Çin'deki geli melerin bir sonucudur.

Tablo 1.3: Günde 2 \$'dan daha az gelikle ya ayan nüfus sayısı (milyon)

Bölge	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2001
Do u Asya ve Pasifik	1,151	1,104	1,024	1,117	1,080	922	900	868
Çin	858	809	732	830	807	650	630	596
Avrupa ve Merkezi Asya	8	9	8	58	78	97	111	93
Latin Amerika ve Karayip	99	119	115	125	136	117	127	128
Orta Do u ve Kuzey Afrika	52	50	53	51	52	61	70	70
Güney Asya	821	859	911	958	1,005	1,022	1,034	1,059
Alt Sahra Afrikası	288	326	355	382	409	445	487	514
Toplam	2,419	2,466	2,466	2,689	2,759	2,665	2,730	2,733
Çin Hariç	1,561	1,657	1,734	1,858	1,952	2,015	2,101	2,137

Kaynak: World Bank, 2004: 3, Table 1f.

Tablo 1.4: Günde 2 \$'dan daha az gelire yaayan nüfus oranı (%)

Bölge	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2001
Do u Asya ve Pasifik	83.4	76.3	67.4	69.9	64.8	53.3	50.3	47.6
Çin	86.3	78.0	67.0	72.6	68.1	53.4	50.1	46.7
Avrupa ve Merkezi Asya	1.9	2.0	1.7	12.3	16.6	20.6	23.5	19.7
Latin Amerika ve Karayip	26.9	30.4	27.8	28.4	29.5	24.1	25.1	24.5
Orta Do u ve Kuzey Afrika	28.9	25.2	24.2	21.4	20.2	22.3	24.3	23.2
Güney Asya	89.1	87.2	86.7	85.5	84.5	81.2	77.7	76.9
Alt Sahra Afrikası	73.3	76.1	76.1	75.0	74.3	74.8	75.7	76.3
Toplam	65.9	63.4	59.8	61.6	60.1	55.3	54.2	52.8
Çin Hariç	58.3	58.0	57.2	57.6	57.2	56.0	55.6	54.8

Kaynak: World Bank, 2004: 3, Table 1g.

Neo-liberal bakı açısına muhalefet eden ve ona kar ı olan bakı açısı, son çeyrek yüzyılda, dünyada yoksulluk ve e itsizli in azalmadı nı, aksine ekonomik küreselle me ve entegrasyonun yol açtı ı sebeplerle yoksulluk ve e itsizli in arttı nı iddia etmektedirler. Bunlara göre, IMF, DB ve DTÖ gibi uluslararası kurulu ların özellikle 1980 ve 1990'lı yıllarda geli mekte olan ülkelere empoze ettikleri neo-liberal ekonomik politikalar (özelle tirme, ticari serbestle me gibi) artan yoksulluk ve e itsizlikten sorumludur. Artan e itsizlik ve yoksulluk, neo-liberal ekonomik politikaların zorunlu bir sonucudur. DB'nın yoksullukla ilgili istatistikleri dünyadaki yoksullu un fotoğrafını tam olarak yansıtmamaktadır. DB, kasıtlı olarak dünyadaki yoksulluk rakamlarını manipule etmekte ve yoksullu u az tahmin ederek yoksulluk trendinin po zitif oldu unu göstermeye çalı maktadır.³ Küreselle me bazı kesimler için bir takım olumlu sonuçlar ve fırsatlar do urmu olabilir . Ancak, bu olumlu sonuçlar ve fırsatlar dengeli bir ekilde da ılmamaktadır. Küreselle me ve ekonomik entegrasyon, eski ekonomik e itsizlikleri perçinlemektedir. Do u Asya ülkelerindeki ekonomik büyüme, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki ekonomik aç ın kapatılabilece i yönünde bir umut do urmu tu. Fakat, 1990'ların ikinci yarısındaki ekonomik krizler bu ümitleri bo a çıkarmı ve bu bölgede yoksulluk oranı dramatik bir ekilde artmı tır . Neo-liberalizm kar ıtlarına göre, yoksulluk küreselle menin do urdu u bir sonuçtur (*relational*) (Chossudovsky, 1997 ve 1998; Streeten, 2001; Thomas, 1999 ve 2000; Woods, 2003; Kaplinsky, 2005; Wade, 2005).

³ DB yoksulluk rakamlarının ele tirisi için bkz. (Wade, 2005; Pogge ve Reddy, 2003 ve 2005).

Yoksullukla ilgili yapılan ampirik ara tırmalar da farklı ve birbiriyle çeli en sonuçlara ula mı lardır. Örne in, X. Sala-I-Martin 138 ülke için bireysel gelir da ılımlarını entegre ederek yaptı ı dünya gelir da ılımı ara tırmasında (2006), 1970 -2000 döneminde küresel yoksulluk oranlarının dikkate de er bir azalma gösterdi i tahmininde bulunmu tur. 1970 yılı ile kar ıla tırıldı ında, 2000 yılında 250 ile 500 milyon daha az yoksul vardır. Ancak, yoksullu un azaltılmasında dünyanın farklı bölgeleri aynı performansı gösterememi tir. Ba arının büyük kısmı Do u ve Güney Asya'ya ait olup Afrika'da tam tersine bir süreç ya anmı tır. Aynı ara tırmaya göre, 1980 ve 1990'larda dünya gelir e itsizli i de artmamı ; aksine, zirveye ula tı ı 1970'lerin sonlarından itibaren azalmaya ba lamı tır.

Ba ka bir ampirik ara tırma 91 ülkede elde etti i hanehalkı verilerine göre, 1988 ve 1993 arasındaki dönemde dünya gelir e itsizli inin arttı ı sonucuna ula mı tır (Milanovic, 2002).

Görüldü ü gibi, dünyadaki yoksulluk trendleri ve yoksulluk-küreselle me konusunda yo un tartı ma ya anmaktadır. Bu tartı madaki taraflar, de i ik istatistiki yöntem ve verileri kullanarak kendi dü ünçesini destekleyecek sonuçlara ula maktadır. Dolayısıyla, yoksulluk rakamları, bu alandaki istatistiki bilgi toplamadaki zorluklar, kullanılan farklı istatistiki ölçme yöntemleri, farklı yıllara ait farklı veri setleri gibi sebeplerle farklılık göstermektedir.⁴ Yoksulluk-küreselle me ili kisi ile ilgili rakamlar incelenirken bu hususların dikkate alınması gerekir (Milanovic, 2005).

B. Milanovic'in de i aret etti i gibi (2005), küresel yoksullukta “*trend*”den ziyade, Hindistan, Çin ve Do u Avrupa'daki ekonomik geli melerin bir sonucu olarak zig -zaglar söz konusudur. Sahip oldukları nüfus büyüklükleri nedeniyle, Hindistan ve Çin küresel gelir da ılımı ekilleri üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. İginç olan, Hindistan ve Çin'in küresel gelir da ılımı üzerindeki pozitif etkisi nin, ülke-içi gelir da ılımındaki bozulmaya ra men gerçekte mesidir (Kaplinsky, 2005).

Yoksullu un ölçülmesi ile ilgili tartı malar bir tarafa bırakılırsa, son çeyrek yüzyılda, Do u Asya ve Pasifik ile Güney Asya'da yoksulluk oranlarında dikkate de er bir azalma oldu u; Latin Amerika ve Karayip bölgesinde yoksulluk oranlarında hafif bir artı oldu u; ancak, Alt-Sahra Afrikasında yoksulluk oranlarında dramatik bir artı oldu u söylenebilir.

⁴ Yoksulluk ve ekonomik büyümenin ölçülmesinde kullanılan farklı veri setleri ve ula ılan farklı sonuçlar ile bunların yol açtı ı problemler için bkz. (Deaton, 2001 ve 2003; Svedberg, 2001).

Yoksulluk-küreselle me ili kisinin de dikkatle de erlendirilmesi gerekir. Çünkü, küreselle me, iddia edildi i gibi, ne bir “*kazan-kazan*” (win-win situation) süreci, ne de “*sıfır-toplam*” (zero-sum game)’dir. Küreselle menin kalkınma üzerinde olumlu etkisi vardır. Fakat, küreselle menin kalkınma etkisi dengeli de ildir (Kiely, 2007).

Küreselle menin gelir da ılımı üzerindeki etkileri ile ilgili yapılan bir ampirik ara tırmada, dı a açık ekonomi politikalarının gelir da ılımı üzerindeki etkisinin ülkenin ortalama gelir düzeyine ba lı oldu u sonucuna varılmı tır. Buna göre, dü ük gelir düzeyindeki ülkelerde dı a açılmadan zenginler yararlanmaktadır. Ancak, ülkenin gelir düzeyi arttıkça, dı a açılma sonucu, yoksul ve orta gelir grubundaki nüfus zenginlere göre daha fazla gelirlerini arttırabilmektedir (Milanovic, 2003a).

1.2.2 Küresel Yoksullukla Mücadele ve Dünya Bankası

Bu alt bölümde, öncelikle 1990’lı yılların sonlarından itibaren yo unluk kazanmaya ba layan küresel düzeydeki yoksullukla mücadele çabalarına kısaca de inilecek; daha sonra, kurulu undan bu yana DB’nın yoksulluk sorununa bakı ı, bu bakı taki de i me, DB’nın son yıllarda benimsedi i yoksullukla mücadele stratejileri ve bu stratejilerin etkileri tartı ılacaktır.

1.2.2.1 Küresel Yoksullukla Mücadele Çabaları

Yoksulluk sorunu, son çeyrek asırda bütün dünyada üzerinde en çok konu ulan konulardan biri olmu tur. “**Yoksulluk**” kavramının uluslararası politik gündemin en üst sırasına tırmanmasında ve küresel bir sorun olarak tartı ılmasında BM ve DB gibi uluslararası kurulu lar ile sivil toplum kurulu larının (NGOs) büyük etkisi olmu tur. DB’nca 1990 yılında hazırlanan **Dünya Kalkınma Raporu** (World Development Report 1990: Poverty) tamamen yoksulluk konusuna ayrılmı tır. 2001 yılında yayınlanan Rapor, “**World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty**” ba lı ını ta ımaktadır. 2002 yılında yayınlanan Rapor (**Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy**), küreselle menin ekonomik büyüme ve yoksulluk üzerindeki etkilerini incelemekte olup yoksullu un azaltılması için benimsenmesi gereken stratejiyi ortaya koymaktadır.

DB, 2003 yılında da Türkiye’de yoksulluk ve ekonomik krizler sonrası krizlerin yarattı ı olumsuz etkilerle ba etme ile ilgili bir Rapor (**Turkey: Poverty and Coping After Crises**) düzenlemi tir. Bu raporların etkisi ve di er uluslararası kurulu ların çabalarıyla, yoksulluk dünya siyasal gündeminin en ön sıralarında yer almaya ba lamı ve yoksullukla ilgili yapılan çalı malar yeni bir ivme kazanmı tır. 1970’li yılların son döneminde ya anan “*borç krizi*”nin de etkisiyle, 1980 ve 1990’lı yılların en önemli gündem maddesi geli mekte

olan ülkelerde yapısal dönüşüm ve ekonomik kalkınma için, yüzyılın sonlarına doğru yoksullukla mücadele için küresel bir koalisyon oluşturulmaya çalışılmaya başlandı. Bu söylem yanlış olmayacaktır.

Son yıllarda Bretton Woods Kurulları (IMF ve DB) tarafından yoksullukla mücadelenin önemli bir hedef olarak ortaya çıkarılmasının esas sebebinin, son çeyrek yüzyılda uygulanan neo-liberal ekonomi politikalarının olumsuz sosyo-ekonomik etkileri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Emswiler, 2003b). Çünkü, dış borç krizi sebebiyle 1980'li yıllardan beri uygulanmakta olan neo-liberal ekonomik politikalar kapsamında empoze edilen daha fazla liberalizasyon ve küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltmadığı; aksine arttırdığı yönünde yaygın bir kabul bulunmaktadır. Buna göre, yoksulluğun artmasında ve küresel bir nitelik kazanmasında, 1980 sonrasında bütün dünyada yaygın bir şekilde uygulanan IMF ve DB destekli neo-liberal ekonomik politikaları çok büyük rol oynamıştır (Chossudovsky, 1997).

BM Genel Kurulu, uluslararası ve ulusal çerçevede yoksulluğun ortadan kaldırılması için uygun koşullar yaratılması ve yoksulluğun çok yönlü niteliklerini yansıtan konulara öncelik verilmesini kararlaştırmıştır; çevre, gıda güvenliği, temiz su temini, konut, sağlık ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi stratejilerin sektörel ve bölgesel stratejiler çerçevesinde geliştirilmesini gündeme getirmiştir. Bunların yanı sıra, yoksulların suçla itilmesi, yoksulluğun kadın boyutu, yoksulluk ve göç, yoksulluk ve gelir dağılımı, yoksulluk ve adalet, yoksulluk ve toplumsal politika, yoksulluk ve girişimcilik gibi özel konuların da ele alınması gerekli görülmüştür. Uluslararası platformda, BM'in en büyük kalkınma kuruluğu olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) kalkınma yardımı mekanizmalarını koordine eden ana kurum haline gelmiştir. Bu çerçevede 1996'da "**Yoksulluk Stratejisi Nispeti Programı**" başlatılmış ve kalkınmakta olan ülkelerin yoksulluğun ve eşitsizliğin yapısal nedenlerini gidermeye yönelik ulusal planlar geliştirmeleri veya güçlendirmeleri çabalarına destekler sağlanmıştır (DPT, 2001). UNDP, 1999 yılında İnsani Kalkınma Raporu'nu (**Human Development Report 1999**) yayınlamıştır; bu raporda, küresel yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin ulaşılabilecek boyutlara yer verilmiştir (UNDP, 1999).

1995 yılında toplanan **Dünya Toplumsal Kalkınma Zirvesi**'nin temel konusunu yoksulluğun giderilmesi olmuştur ve tüm ülkeler bu zirvede kendi yoksullukla mücadele sorunlarını dile getirmişlerdir. Zirve'de yoksullukla mücadele, "*insanlı in ahlaki, sosyal, politik ve ekonomik zorunluluğu*" olarak tanımlanmıştır. Zirveye katılan 186 ülke mutlak yoksulluğu yok etmek konusunda kendi plan ve amaçlarını dile getirmiş olmalarına rağmen,

1997 yılında UNDP'nin 130 ülke üzerindeki ara tırması sonucunda yalnız 38 ülkenin a ırı yoksullu u yok etme ya da azaltma yolunda hedefler belirledi i, 39 ülkenin de genel yoksullu u (overall poverty) azaltmaya yönelik hedefler koydu u saptanmı tır. Yine, bu 130 ülkeden 43'ünün ulusal yoksulluk planı hazırlamı oldu u ve 35'inin de yoksullu u ulusal planlama çerçevesinde ayrı bir konu ol arak ele aldıkları görülmü tür (DPT, 2001).

BM'e ba lı kurulu ların insani kalkınma konusunda düzenledikleri sürekli raporla r ve düzenli ara tırmalar sonucu, 1996 yılında OECD-DAC (OECD-Development Assistance Committee), yoksullu un ortadan kaldırılması amacıyla dört temel gösterge üzerinde hemfikir olmu ve 1993-2015 yılları için temel hedefleri açıklamı tır. Buna göre (DPT, 2001);

- a) *Gelir Yoksullu u*: 1993-2015 yılları arasında a ırı yoksullukta ya ayan nüfusun oranını yarıya indirmek. Bunun için temel gösterge günde 1 \$ altında gelire sahip olmak biçiminde tanımlanmı tır. Buna göre temel hedef, % 30 olan a ırı yoksulluk oranını % 15'e dü ürmektir.
- b) *Görelî Yoksulluk*: Hedef nüfusun en yoksullarının 1/5'inin ulusal tüketimlerini artırmak.
- c) *Kötü Beslenme*: Küresel hedef 1995-2005 yılları arasında kötü beslenen çocukların oranını yarıya ve 2005-2015 yılları arasında bu oranı tekrar yarıya indirmek. Bu konuda temel gösterge 5 ya ın altındaki dü ük kilolu çocukların oranı olacaktır.
- d) *E itim*: 14-24 ya arası yeti kin okur-yazarlı ı konusunda temel hedef 1990-2015 yılları arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranını kadın ve erkekler için aynı olmak üzere 3/4 oranında azaltmaktır. Böylece, 2015 yılında okur -yazar olmayanların oranı % 8'e inmi olacaktır.

6-8 Eylül 2000 tarihinde New York'ta BM üyesi 189 ülkenin devlet ya da hükümet ba kanlarının katılımı ile gerçekleştirilen **BM Milenyum Zirvesi**'nde (Binyıl Zirvesi), Milenyum Kalkınma Hedeflerinden (Millennium Development Goals - MDGs) biri olarak mutlak yoksul sayısının 2015 yılına kadar % 50 azaltılması hedefi belirlenmi ; bu amaçla DB ve di er uluslararası finansal kurulu larla i birli ine gidilmesi öngörölmü tür (Uzun, 2003; Herdt Ve Bastiaensen, 2004).

BM'in yoksullu un azaltılması ile ilgili bu hedefi gerçekçi bir hedef olarak görölmemekte ve yo un ele tiri almaktadır. Çünkü, bu sonucun elde edilmesi için IMF ve DB tarafından 1980 ve 1990'lı yıllarda geli tirilen neo-liberal kalkınma modelinin uygulanması öngörölmektedir. Belirlenen yoksulluk düzeyine ula ılabilmesi için yüksek ve sürekli

büyümeyi öngören bu modelin istenen hedefi gerçekle tirip gerçekle tiremeyece i sorgulanmaktadır. Örne in, BM'in 2015 hedefi olarak tespit etti i yoksulluk düzeyine ula abilmeleri için Afrika ülkelerinin yıllık ortalama % 7 oranında büyümeleri gerekmektedir (Thomas, 1999 ve 2000). Bu ekonomik büyüme oranına ula ılsa bile, bunun nasıl yoksulluk oranını % 50 azaltaca ına da üphe ile bakılmaktadır (Thomas, 1999).

P. Svedberg yaptı ı ampirik çalı mada (2001), yoksul ile zengin ülkeler arasındaki gelir farkının önümüzdeki 30-40 yıllık süre içerisinde artmaya devam edece ini tahmin etmektedir. Çünkü, zengin ülkelerde büyümenin aniden duraca ını veya gerileyece ini gösteren herhangi bir i aret yoktur. Dolayısıyla, yoksul ülkeler en yüksek büyüme oranlarına ula salar bile, ülkeler arasındaki gelir farkı on yıllarca büyüme devam edecektir. E er, bugünkü yoksul ülkeler, zengin ülkelere % 2 daha hızlı büyüme ba arırlarsa bile, 22 nci yüzyıla kadar gelir farkında bir azalma olmayacaktır.

Buna kar ılıklı, X. Sala-I-Martin (2006) ve DB (2004) BM'in Milenyu m Kalkınma Hedefi olarak belirledi i yoksulluk düzeyine ula ılabilece ini ileri sürmektedirler.

1.2.2.2 Dünya Bankası'nın Yoksullukla Mücadeleye Bakı ndaki De i im

Daha önce de ifade edildi i gibi, kalkınma ekonomisinin temel ilgi alanlarından birisini olu turan ve günümüz dünyasının kar ı kar ıya bulundu u en önemli sorun olan yoksulluk ve onunla mücadelenin 1990'lı yılların ba ında yeniden gündeme getirilmesinde DB belirleyici bir rol oynamı tır. Günümüzde uluslararası düzeyde yoksullukla mücadelenin en önemli kurumsal yürütücüsü DB'dır. Özellikle geli mekte olan ülkelere yo ksullu un önlenmesiyle ilgilenen ana uluslararası kurulu ların ba ında DB gelmektedir (Uzun, 2003).

Gerçekten de 1990 yılı Dünya Kalkınma Raporu'ndan itibaren DB'nın yoksullukla ilgili çok sayıda ara tırma ve inceleme yaptı ını, çe itli raporlar düzenledi ini, istatistiki veri topladı ını, bilimsel yayınlar yaptı ını, uluslararası kurulu lar ve hükümetlerle i birli ine gitti ini ve küresel ölçüde yoksullukla mücadele konusunda yeni strateji ve politikalar geli tirmeye çalı tı ını görüyoruz. Dünya Bankası'nın özellikle geli mekte olan ülkelere olan ili kilerinde önemli gündem maddelerinden birisi yoksullu un azaltılması olmu tur. DB, ayrıca, finansal ve di er teknik türdeki yardımların da ana amacını yoksullu un azaltılması olarak belirlemeye ba lamı tır.

Günümüzde “*yoksullukla mücadeleyi ana misyonu*” olarak belirleyen DB'nın yoksullu a bakı ı ve yoksullukla mücadelede izledi i politikalar zamanla farklıla ma göstermi tir. DB'nın yoksullu a yakla ımındaki de i imi dört döneme ayırarak inceleyebiliriz:

1946-1968 dönemi, 1968-1981 dönemi, 1981-1992 dönemi ve 1992 sonrası dönem. Kuşkusuz, DB'nin yaklaşımdaki bu değişiminde, başta A.B.D. olmak üzere büyük üye devletlerdeki akademik ve siyasi çevrenin etkili olduğu ve DB'nin buna göre yoksullukla mücadele yaklaşımını gözden geçirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat, bu akademik ve siyasi çevrenin olumsuzunda DB'nin katkısı da yadsınmaz (Kanbur ve Vines, 2000).

Temmuz 1944 tarihinde A.B.D.'nin New Hampshire Eyaletinin Bretton Woods Kasabasında yapılan BM Para ve Finans Konferansı'nda (the UN Monetary and Financial Conference) kurulmaları kararlaştırılan IMF ve DB, "**Bretton Woods Kurulları**" olarak da adlandırılmaktadır. Bu Konferansın temel amacı, 2. Dünya Savaşı'nda yıkılan Avrupa'yı tekrar inşa etmek ve dünya ekonomisini gelecekteki depresyonlardan korumak olarak belirlenmiştir (Stiglitz, 2002).

Avrupa'yı tekrar inşa etmek görevi ile kurulan DB⁵, 1946 yılında faaliyetine başlamıştır. İlk olarak 1947 yılında Fransa'ya 250 milyon \$'lık borç vermiştir (Griffin, 2006). Orijinal ismi, **Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası** (IBRD) olan DB, Avrupa'nın yeniden inşasında etkili bir rol oynayamamıştır. Bunun temel nedeni, A.B.D.'nin Marshall Yardımlarını DB'ye kanalize etmeden doğrudan yapmaya karar vermesidir. Bu nedenle, DB ilgi alanını üçüncü dünya ülkelerinin kalkınmasına kaydırması ve ekonomik altyapı projeleri (karayolu, demiryolu, baraj yapımı gibi) için borç vermeye başlamıştır (Kapur vd., 1997a; Woods, 2000; Toye, 2003; Tabb, 2004).

1950'li ve 1960'lı yıllarda birçok kalkınma iktisatçısına göre, yoksulluğun azaltılmasında en iyi yol gelimekte olan ülkelerin sanayilemesini hızlandırmak ve altyapıya daha çok yatırım yapmak olmuştur. Kalkınma ve ekonomik büyüme zamanla yoksulluğu azaltacaktır (*trickle down effect*). Aynı yaklaşımın DB'nca da benimsendiği söylenebilir.

⁵ İlk olarak 1944 yılında yapılan Bretton Wood Konferansı'nda **Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası** (International Bank for Reconstruction and Development - IBRD) olarak kurulan DB, günümüzde beş kalkınma kuruluşundan oluşan bir "**grup**"tur (the World Bank Group). IBRD'nin ilgi alanı orta gelir grubunda yer alan ve kredi alabilecek yoksul ülkelerdir. 1961 yılında kurulan **Uluslararası Kalkınma Teşkilatının** (International Development Association - IDA) ilgi alanı en yoksul ülkeler olup IBRD ile birlikte geliştirmekte olan ülkelere eğitim, sağlık, altyapı... vb. amaçlar için düşük faizli veya faizsiz kredi ya da yardım sağlamaktadır. Diğer kuruluşlardan 1956 yılında kurulan **Uluslararası Finans Örgütü** (International Finance Corporation - IFC), yasal ve finansal olarak ayrı olup genel olarak Çok Uluslu Şirketlere (Transnational Corporations - TNCs) borç vermektedir. 1988 yılında kurulan **Çoktaraflı Yatırım Garanti Ajansı** (Multilateral Investment Guarantee Agency - MIGA), yoksul ülkelere yönelik özel yatırımları teşvik etmek için yatırımcıların ticari olmayan kayıplarını karşılamayı garanti etmekte ve daha fazla nasıl özel yabancı sermaye çekebilecekleri konusunda hükümetlere tavsiyelerde bulunmaktadır. 1966 yılında kurulan **Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi** (International Centre for Settlement of Investment Disputes - ICSID), hükümetler ve yabancı yatırımcılar arasındaki yatırım anlaşmazlıklarının çözümünü kolaylaştırarak uluslararası yatırımların artırılmasına yardımcı olmaktadır (Tabb, 2004; World Bank, 2007b).

DB'na göre, iyi yatırım projeleri zamanla yoksullu u azaltıcı bir etki yapacaktır (Kanbur ve Vines, 2000; Gilbert ve Vines, 2000).

1946-1968 dönemindeki en önemli geli me, yoksul ülkelere kalkınma yardımı için yeni bir kaynak olu turulması için BM bünyesinde sürdürülen yo un kampanya sonucu, 1961 yılında *International Development Association* 'ın (IDA) kurulmasıdır. DB, ba langıçta buna kar ı çıkmasına ra men, BM'in denetiminde böyle bir kaynak olu turulması ndan kaçmaya çalı an A.B.D. hükümetinin baskısıyla sonuçta ikna olmu tur (TOYE, 2003). IBRD'nin ilgi alanı orta-gelir grubu ülkeler iken, IDA, yoksul ülkelere dü ük faizli ya da faizsiz kredi deste i sa lamaktadır (World Bank, 2007b).

1968-1981 dönemi DB için “**Yoksullukla Sava**” dönemi olarak adlandırılabilir. 1968 yılında DB Ba kanı olan ve 1981 yılına kadar bu görevi sürdüren Robert McNamara, yoksullu u DB gündeminin ilk sırasına yerle tir mi tir. Önceki dönemde benimsenen ekonomik yakla ımın yoksullu u az altmak için uygun olmadı ının anla ıldı ı ve sorgulandı ı bu dönemde, *yoksullu u azaltma hedefine yönlendirilmi bir kalkınma stratejisi* ekonomik alanda öne çıkmaya ba lamı tır. Siyasi olarak A.B.D.'de yoksullu a kar ı ko ulsuz bir sava ın ilan edildi i bu dönem boyunca, DB'ce de geli mekte olan ülkelerde do rudan yoksullara yönelik bir takım projeler uygulan mı tır. Aynı zamanda, DB, borçlu ülkelerin ekonomi politikalarını etkilemeye çalı tı. Fakat, bütün bu çabalara ra men, sonuç tam bir hayal kırıklı ı olmu tur (Kanbur ve Vines, 2000; Blank, 2000).

1981-1992 dönemi, **Yapısal Uyum Programlarının** (Structural Adjustment Programmes – SAPs) yaygın bir ekilde uygulandı ı dönemdir. 1980'lere gelindi inde durum tamamen farklıla mı tır. Çünkü, birçok geli mekte olan ülke artan borç ve azalan döviz gelirleriyle birlikte önemli makro ekonomik sorunlarla kar ı kar ıya gelmi tir. Bunun sonucunda, IMF ile birlikte DB'nin ilgisi a ırlıklı olarak yoksullukla mücadeleden çok geli mekte olan ülkelerde makro ekonomik dengenin sa lanmasına kaymı tır. Böylece piyasanın rolünün artırılması ve kamunun ekonomik a ırlı ının azaltılması gibi neo-liberal politikalara dayalı ekonomik reform programları (SAPs) aktif bir ekilde desteklenmeye ba lanmı , kalkınma hedefleri ikinci planda kalmı tır (Gilbert ve Vines, 2000; Thomas, 2001). DB'nin ilgisi de, do rudan yoksullu u azaltmayı hedefleyen projelerden ekonomik politika esasına dayalı borçlanmaya (policy-based lending) kaymı tır (Gilbert ve Vines, 2000; Tabb, 2004; Bonal, 2004). Bu ilgi kaymasının temel nedenleri, 1968-1981 döneminde uygulanan projelerin beklenen sonuçları do uramaması, DB Ba kanı'nın de i mesi ve dı dünyada meydana gelen ekonomik olaylardır. Bu dönemde, DB için yoksulluk misyonu giderek

önemini yitirmeye başlamıştır (Kapur vd., 1997a). Neo-liberal ekonomi politikalarının esasını oluşturan Washington Consensusu'na göre, dışa açılma, istenen ekonomik büyümeyi getirecek ve bu da yoksulluğu azaltacaktır. Siyasi olarak Thatcher -Reagan-Kohl iktidarına denk gelen bu dönem, 1950'li yılların yaklaşıma dönüşü (*return to trickle down*) olarak da değerlendirilmektedir (Kanbur ve Vines, 2000; Bonal, 2004).

DB'nın IMF ile birlikte yürüttüğü, yoksulluk ve gelir dağılımı üzerindeki etkileri dikkate alınmadan planlanmış ve gelişmekte olan ülkelerin tümüne "*standart bir reçete*" olarak uygulanması empoze edilen bu yapısal uyum programlarının istenen sonuçları doğuramaması ve 1990'lı yıllarda yaşanan finansal krizler neo-liberal ekonomik politikalara bir tepki olmasına yol açmıştır. Küresel yoksulluk ve gelir eşitsizliği yaygın bir ilgi alanı olarak belirmiştir. Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltmak için yeterli olmadığı, sürdürülebilir ekonomik büyüme için yoksulluk ve eşitsizliğin azaltılmasının önemi vurgulanmaya başlamıştır (Kanbur ve Vines, 2000). A.B.D.'de iktidara gelen Demokrat Parti (Clinton Yönetimi) bir takım sosyal refah uygulamaları başlattı ve yoksulluğu azaltıcı bazı programlar uygulamıştır (Blank, 2000). Aynı zamanda, James D. Wolfensohn DB Başkanı olarak atanmıştır.

Bütün bu değişimlerin ve yapılan eleştirilerin etkisiyle, DB da ilgisini yeniden yoksulluk ve yoksullukla mücadeleye çevirmiştir. 1990 yılı Dünya Kalkınma Raporu'nda, yoksulluğun azaltılması için ekonomik kalkınmanın gerekli ancak yeterli olmadığı; beheri sermayenin geliştirilmesi (temel eğitim ve sağlık hizmetlerinin verilmesi) ve toplumda zayıf durumda bulunan gruplar için sosyal güvenlik ağlarının oluşturulmasına ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. DB, hem liberalleşme hem de yoksullukla doğrudan mücadele çabalarını desteklemeye başlamış ve yoksulluğu azaltma amaçlı sosyal hizmetler sektörüne yönelik proje desteklerini arttırmıştır. Doğrudan devlet müdahalesi yerine, devletin piyasaların işlevini kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesi, siyasal düzeni ve hukukun üstünlüğünü sağlaması öngörülmüştür. Bu çabalarına rağmen, DB, özellikle sivil toplum kesimlerinden yoğun eleştirilmekten ve "*yoksul dümanı*" olarak algılanmaktan kurtulamamıştır (Kreueger, 1998; Kanbur ve Vines, 2000; Tabb, 2004).

1.2.2.3 Dünya Bankası'nın Yoksullukla Mücadele Stratejisi

1990 yılı Dünya Kalkınma Raporu (WDR), DB'nın yoksullukla mücadele stratejisinin genel hatlarını ortaya koymaktadır. Bu stratejinin üç temel unsuru vardır: geniş tabanlı ekonomik büyüme, yoksulların beheri sermayesinin geliştirilmesi ve toplumda zayıf durumda bulunan gruplar için sosyal güvenlik ağlarının oluşturulması. Bu Rapora göre,

yoksulların ekonomik büyümeden en yüksek faydayı elde etmelerini temin etmek için, yoksul kesimin üretkenliğini artırılması, ekonomik piyasaların yoksul insanlar için iyileştirilmesi ve yoksullara yönelik ayrımcılığın önlenmesi son derece önemlidir. Yoksulluğun azaltılması için yoksulların beheri sermayesinin artırılması ve geliştirilmesi gerekir. Bu sebeple, yoksul kesime yönelik temel sosyal hizmetlerin (özellikle temel sağlık, aile planlanması, beslenme ve temel eğitim) sağlanması zorunludur. Yoksullara yatırım, bu kesimin ekonomik kalkınma sürecine tam katılımı ve toplumun üretken bireyleri olmaları açısından hayati derttedir. Ayrıca, toplumda ekonomik açıdan zayıf konumda bulunan hastalar, yaşlılar vb. ile yoksul bölgelerde yaşayan gruplar için hedef kitlesi iyi belirlenmiş sosyal yardım transferleri ve sosyal güvenlik ağları oluşturulmalıdır (World Bank, 1990).

2001 yılında yayınlanan Dünya Kalkınma Raporu'nda (*World Development Report (WDR) 2000/2001: Attacking Poverty*), 1990 yılından bu yana geçen on yılda yapılan çalımalardan edinilen tecrübe ve verilerin ışığında, yoksulluğun ortadan kaldırılması için yeni bir strateji önerilmiştir. Bu strateji üç açıdan yoksullukla mücadeleyi öngörmektedir (World Bank, 2001; Uzun, 2003; Zabcı, 2003):

- a) Olanakları Geliştirme (Promoting Opportunity):* Yoksullara yönelik yeni olanaklar oluşturulması için genel olarak ekonomik büyüme hayati öneme sahiptir. Aynı zamanda, büyümenin ekli ve kalitesi de önemlidir. Yoksullar için olanakların artırılması amacıyla gerekli piyasa reformları yapılmalı ve bu reformlar yerel kurumsal ve yapısal koşullara uygun olmalıdır. Aynı zamanda, yeni fırsatların yaratılması ve ekonomik reform sürecinde olumsuz yönden etkilenenlerin korunması için gerekli mekanizalar oluşturulmalıdır. Bunun için devlet aktif bir rol alarak yoksullar için gerekli olan varlıkları (altyapı gibi) oluşturmalı veya bunların geliştirilmesini desteklemelidir.
- b) Güçlendirmeyi Olanaklı Kılma (Facilitating Empowerment):* Kamu yönetimi, yasal kurumlar ve kamu hizmeti veren kuruluşların verimliliğini artırılması ve bütün vatandaşlara hesapverebilir bir konuma getirilmesi, yoksulların politik ve yerel karar alma süreçlerine katılımlarının artırılması son derece önemlidir. Aynı zamanda, cinsiyet, etnik durum, sosyal statüden kaynaklanan sosyal ve kurumsal engellerin ortadan kaldırılması da gereklidir. İyi yönetim ve toplumun ihtiyaçlarına cevap veren kurumların varlığı, sadece yoksullar için değil, genel olarak ekonomik büyüme süreci için de önemlidir.

c) *Güvenli i Arttırma (Enhancing Security)*: Yoksulların ekonomik oklar, do al afetler, sakatlık, sa lık sorunları ve iddete kar ı korumasızlı ının azaltılması, yoksulların kar ı kar ıya kaldı ı riskleri azaltıcı mekanizmaların geli tirilmesi ve yoksulların risklerle ba etme güçlerini arttırıcı çe itli sigorta mekanizmaları ile ev-içi etkinliklerin olu turulması gereklidir.

2001 yılı Raporu üzerine in a edilen **DB Stratejik Çerçeve Belgesi** (*WB's Strategic Framework Paper*), DB'dan borç alacak hükümetler için iki temel öncelik öngörmektedir: **a)** gerekli yatırım, i ve ekonomik büyüme ortamı nın olu turulması, **b)** yoksullara yatırım ve yoksulların güçlendirilmesi. DB, 2002 yılında, ekonomik büyümenin güçlendirilmesi ve yoksullu un azaltılmasına ili kin yakla ımını içeren bir kaynak kitap yayınlamı tır (bkz. Narayan, 2002).

DB tarafından 2002 yılında yayınlanan **“Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy”** isimli raporda, küreselle me, ekonomik büyüme ve yoksulluk ili kisi incelenmektedir. Bu rapora göre, küreselle me bir takım problemler yarattı ı gibi bazı yararlar da getirmektedir. Küresel ekonomik entegrasyon sürecine katılan geli mekte olan ülkelerde (more globalized developing countries) yoksulluk azalmaktadır. Buna kar ılıklı, küreselle me sürecinin dı nda kalan geli mekte olan ülkelerde (less globalized developing countries) yoksulluk artmaktadır. Küreselle me sürecinde ya anan bu kutupla manın azaltılması ve daha homojen ve entegre bir dünya ekonomisi olu turulması amacıyla, Rapor, yedi bile enden olu an bir eylem planı önermektedir (World Bank, 2002a):

- Açık ticaret ve yatırım politikaları, ve geli mekte olan ülkelerin zengin ülke piyasalarına ula malarının önündeki ticari engellerin kaldırılması,
- Geli mekte olan ülkelerde yatırım ikliminin geli tirilmesi,
- Yoksulların, ekonomik entegrasyondan kaynaklanan büyümeden yararlanabilmeleri için e itim ve sa lık hizmetlerinin iyi bir ekilde verilmesi,
- Açık bir ekonomide dinamik i gücü piyasası için sosyal koruma (social protection) mekanizmalarının sa lanması,
- Geli mekte olan ülkelere daha fazla ve iyi yönetilen dı yardım yapılması,
- A ır dı borç yükü altındaki geli mekte olan ülkelerin, özellikle Afrika'dak i ülkelerin, dı borçlarının azaltılması ve sürdürülebilir yapılması,
- Sera gazları ve küresel ısınma ile mücadeleye gerekli önemin verilmesi.

1990'ların ikinci yarısından itibaren, DB'nin yoksulluk vurgusunu arttırdığı görülmektedir. DB Başkanı olarak atandıktan sonra, James D. Wolfensohn, 1999 yılında Kapsamlı Kalkınma Çerçeve Belgesini (*Comprehensive Development Framework - CDF*) yayınlamıştır. Bu Belge, yoksulluğun ortadan kaldırılması, eşitsizliğin azaltılması ve düşük ve orta gelir grubu ülkelerdeki insanlar için olanakların artırılmasının DB Grubunun (World Bank Group) esas öncelikleri olduğunu ifade etmektedir. 1999 yılından beri, CDF, gelişmekte olan ülkelere verilecek yardımlar için temel rehber olarak görev yapmaktadır. CDF ile, ülkeler tarafından **Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgeleri** (Poverty Reduction Strategies Papers - PRSPs) hazırlanması öngörülmüştür. PRSPs hazırlanmasındaki amaç, Milenyum Kalkınma Hedeflerini gerçekleştirmek ve ülkenin reform programına sahipliğini güçlendirmektir. CDF'nin temel ilkeleri şunlardır (World Bank, 2007b):

- Kalkınma stratejileri kapsamlı olmalı ve uzun vadeli bir vizyon ile şekillenmelidir.
- Kalkınma hedef ve stratejileri ülke tarafından sahiplenilmelidir. Bu nedenle, hedef ve stratejilerin şekillenmesinde yerel katılımın sağlanması önemlidir.
- Yardım alan ülkeler, yardım programının yönetim ve koordinasyonu için sivil toplum örgütleri ile gerekli ortaklıkları geliştirmelidir.
- Stratejinin, hedefler ve de i en dünyaya göre yeniden düzenlenmesi için kalkınma performansının yerinden elde edilecek somut sonuçlara göre değerlendirilmesi gerekir.

Düşük gelirli ülkelere DB'nin yapacağı yardımlar, PRSP'lere dayanmaktadır. Bu belgeler hazırlanırken, hükümetin ülkedeki yerel gruplarla fikir alışverişinde bulunması ve bunu ülkenin geniş kapsamlı yoksulluk ve ekonomik durum analizi ile birleştirmelidir. Bunda amaç, ülkenin stratejiye sahipliğini geliştirmek, politika oluşturma sürecine şeffaflık kazandırmak ve hükümetlerin bu politikaların uygulanmasına olan inancını arttırmaktır. Gerekli tartışma ve fikir alışverişinden sonra, hükümet, ülkenin önceliklerini belirler ve üç veya 5 yıllık bir zaman periyodu için yoksulluğu azaltma hedeflerini tespit eder. Bundan sonra, dış yardımların etkinliğini artırmanın bir yöntemi olarak, DB ve diğer yardım örgütleri yardımları ülkenin kendi stratejisine göre düzenlerler.

DB, Temmuz 2002 tarihinden beri programların dizaynında ve kaynakların yoksul ülkelere tahsisinde kullandığı temel araç, PRSP'lere dayanan **Ülke Yardım Stratejisi** (Country Assistance Strategy - CAS)'dir. Bu stratejinin hazırlanması sürecinde, DB, hükümetle birlikte ülkenin ekonomik ve sosyal durumunun (yoksulluk düzeyi, tarım, sağlık

ve eğitim sistemleri, çevre politikaları, finansal yönetim vb.) detaylı bir analizini yapmaktadır (World Bank, 2007b).

1980'li yıllarda çözümlenemeyen azgelişmiş ülkelerde uygulanan Yapısal Uyum Programlarının (SAPs) yarattığı olumsuz sonuçlar sebebiyle yoğun tepki ve eleştirilen DB, son yıllarda borç verme yöntemini büyük ölçüde değiştirmiştir. DB, projelerini hazırlayıp uygularken, NGO'lar ve diğer uluslararası kuruluşların yardım ve görüşlerine başvurmaktadır. Ayrıca, DB, bir diyalog sistemi geliştirerek, borçlanacak ülkedeki sivil toplum kuruluşları (STK) ve projeden yararlanacak potansiyel fayda sahipleri ile doğrudan görüşmeler yapmaktadır. Böyle bir yöntem değişikliğinin arkasında yatan niyet, yerel sivil toplumlara uygun katılımcı bir planlama sistemi oluşturulmasıdır (Bonal, 2004).

Fakat, DB'nin bu yöntem değişikliği çeşitli açılardan eleştirilmektedir. Bu eleştirilerden bazıları şunlardır: PRSP'ler, DB ve diğer uluslararası finans kuruluşlarının geliştirdiği ülkeler üzerindeki gücünü arttırmaktadır. PRSP'ler, neo-liberal kalkınma modelini genel kabul gören kalkınma modeli olarak ele almakta ve makroekonomik politikaların yoksulluk çözümüne etkisini gerçekçi bir şekilde tartışmamaktadır. Ayrıca borç yükü sebebiyle, geliştirmekte olan ülkeler borç indirimi almak için PRSP'leri ivedilikle hazırlamak zorundadırlar. Dolayısıyla, çözümlenemeyen azgelişmiş ülkenin PRSP'leri DB ve IMF tarafından hazırlanmaktadır ve konulan borçlanma koşulları da 1980'lerin koşullarından pek farklı değildir. Üstelik, etkili yoksullukla mücadele için gerekli olan bazı politikalar da (tarım ve toprak reformu gibi) ihmal edilmektedir (Thomas, 2005).

1.2.2.4 Dünya Bankası Çabalarının Küresel Yoksullukla Mücadeleye Etkisi

Yoksulluk, çok boyutlu bir sorun olup bunun çözümü için gerekli olan mücadele de çok boyutlu olmak zorundadır. DB'nca hazırlanan raporlarda da, daha önce **“yoksulluk”** kavramına dahil edilmeyen çeşitli unsurlar eklenerek yeni ve daha geniş bir yoksulluk tanımı yapıldığı görülmektedir. Bu Raporlarda yoksulluk, sadece gelir azlığı olarak değil, aynı zamanda eğitim, sağlık vb. olanakların yetersizliği olarak ifade edilmiştir.⁶ Bu sebeple,

⁶ Bazı yazarlara göre, **2000/2001 Yılı Dünya Kalkınma Raporu**'nda, yoksulluğa yeni bir bakış veya yoksullukla mücadelede yeni yöntem arayışları getirilmemiştir. Rapor, *“DB'nin 1990'lı yıllar boyunca geliştirmeye çalıştığı yoksulluk tanımı ve mücadele yöntemleri ni geliştirmekten öteye gitmemektedir. Aslında bir 'kalkınma modeli' olmaktan hayli uzak olan 'sürdürülebilir kalkınma' modeline sadık kalarak, kalkınmanın çok yönlü olarak anlaşılmasının gerekli olduğu postülasından hareket ederek, yoksulluğun da çok boyutlu olduğu tezini öne sürmektedir. Rapor'un ana vurgusu olan, yoksulluğun sadece ekonomik bir nitelik göstermediği, toplumsal, siyasal ve kültürel boyutlarının da olduğu düşüncesi yeni değildir; çok taraflı yardım kuruluşlarının ya da ara tirmacıların yoksulluk tanımı ve çözümlerinde öteden beri kabul ettikleri bir tezdır”* (Zabcı, 2003: 220-221).

yukarıda detaylı olarak açıkladığımız gibi, DB yoksullukla mücadele için çok boyutlu bir strateji benimsemiştir. Ancak, genel olarak çoktarafli uluslararası borçlar ve yardımların, özel olarak da DB strateji ve çabalarının küresel yoksulluğu azaltmada ve ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığı yaygın bir şekilde tartışılmaktadır.

“Küresel Yoksulluğun Görünümü” bölümünde genel bir şekilde belirttiğimiz gibi, özellikle 1970’lerin ikinci yarısından günümüze kadar olan süreçteki küresel yoksulluk trendleri etrafında yoğun bir tartışmaya anlamakta ve bu tartışmanın temelinde de kullanılan ölçme yöntemleri (methodology) ve veri setlerindeki farklılıklardan kaynaklanan farklı ve birbirine tamamen zıt sonuçlar yatmaktadır.

“Yoksulluğun olmadığı bir dünya” misyonunu benimseyen DB’nin izlediği politikaların yoksulluğu azaltmada ne ölçüde etkisi olduğu konusunda çok farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Özellikle yatırımlar için sağlanan yardımlarla yoksulluğun azaltılamadığı, teknoloji açığının kapatılamadığı, eğitim ve beşeri sermaye birikimi için sağlanan kaynakların hem büyüme hem de yoksullukla mücadelede istenilen sonuçları ortaya koymadığı birçok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır (Uzun, 2003).

DB, yoksullukla ilgili verileri toplayan ve yayınlayan uluslararası kuruluşların başından gelmektedir. DB’ye göre, 1970’lerden beri küresel yoksulluk ve eşitsizlik azalmaktadır. Ancak, DB’nin yoksullukla ilgili veri toplama tekniği, bu verileri değerlendirme yöntemi ve yoksulluk trendleri ile ilgili ulaştığı sonuçlar yoğun eleştirilmekte ve büyük tartışmalara sebep olmaktadır. Eleştiriler, DB’nin yoksulluk tanımları ve veri setleri üzerinde odaklanmaktadır (Wade, 2005; Chossudovsky, 1997; Pogge ve Reddy, 2003 ve 2005).

1980’li yıllarda IMF ve DB tarafından geliştirilmekte olan ülkelere dış borçlarının yeniden görümlenmesinin koşulu olarak sunulan makro ekonomik programların (SAPs) yüz milyonlarca insanın yoksulluğuna masina neden olduğu ve bu programlarının büyük oranda ulusal paraların istikrarsızlaşmasına ve geliştirmekte olan ülke ekonomilerinin batmasına katkı yaptığı iddia edilmektedir. Bu iddia sahiplerine göre, IMF ve DB gibi kurumlar yoksulluğun küreselleşmesine yol açmaktadır (Chossudovsky, 1997 ve 1998).

1980’li yıllarda geliştirmekte olan ülkelerde uygulanan Yapısal Uyum Programlarının (SAPs) bu ülkelerde yoksulluk ve eşitsizliği olumsuz yönde etkilediği ve arttırdığı yönündeki eleştirileri dikkate alan DB, bir takım yeniden düzenleme ve reform çalışmaları başlatmıştır. Aynı zamanda, SAPs’in esasını oluşturan “artlılık”tan (conditionality) ve “her ülkeye standart reçete” (one-size-fits-all solutions) vazgeçmiştir. DB, özellikle 1990’ların ikinci

yarısından itibaren “*yoksulluğun azaltılması*” üzerine daha fazla odaklanmaya başlamıştır. DB Başkanı J. Wolfensohn’un 1999 yılında açıkladığı CDF’den sonra iyi yönetim (good governance), global yoksulluğun azaltılması, bilgi paylaşımı, kapasite oluşturma ve kamu ve özel sektör arasında işbirliği ve ortaklık geliştirme noktasında DB’nin çabalarını arttırdığını görüyoruz. Günümüzde, DB, ana misyonunu “**yoksulluğun azaltılması**” olarak tanımlamaktadır.

Ancak, DB’nin yeniden düzenleme ve reform çabaları yeterli görülmemekte ve bazı yazarlar tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmektedir. Bu yazarlara göre, DB’nin yoksullukla mücadele programı, neo-liberal bakımdan bir kopuklukta, aksine onu tamamlayan bir araçtır. DB’nin öngörülen “*iyi yönetim*” (good governance) ve “*yoksul-yanlı büyüme*” (pro-poor growth), alternatif bir kalkınma modeli olmaktan çok piyasa, özelleştirme gibi eski kavramların yeniden formüle edilmesidir. Bu model, devletin müdahale olanaklarını sınırlamaya devam etmektedir (Cammack, 2004; Bonal, 2004; Griffin, 2006).

Diğer taraftan, DB’nin kalkınma yaklaşımının 1990’ların ortalarından itibaren dikkate değer bir şekilde değişmesine ve çok boyutlu bir kalkınma yaklaşımı benimsenmesine rağmen, yoksullukla mücadele konusundaki temel hareket noktasının neo-liberal ekonomi politikalarından zarar gören kesimlerin karlılıkları olumsuzlukların hafifletilmesine katkıda bulunarak bu politikalara karşı olumsuz tepkilerin önünü kesmek olduğu ileri sürülmektedir (Cammack, 2005; Zabcı, 2003).

DB’ne yöneltilen eleştirilerden biri de, DB’nin yapılanmasından kaynaklanan “**demokrasi açığı**” (democratic deficit)’dir. Mevcut yapısıyla, DB ve diğer uluslararası finans kuruluşlarının hizmet ettikleri gelimekte olan ülkelerin çıkarlarını değil, A.B.D.’in çıkarlarını temsil etmektedir. Temsil ve oylama sistemi DB’nin meşruiyetine (legitimacy) gölge düşürmektedir (Woods, 2001; Stiglitz, 2002, 2003 ve 2006; Thomas, 1999 ve 2000).

Gelimekte olan ülkelerin ihtiyaç ve taleplerine cevap vermeyen ve bu ülkelere karşı hesapverebilir olmayan DB’nin borç verme kararları, veto yetkisi sebebiyle A.B.D.’nin etkisi altındadır. Nitekim, yapılan bir ampirik araştırmada, A.B.D.’nin ticari çıkarlarınının DB’nin verdiği borçların coğrafi dağılımını etkilediği sonucuna varılmıştır (Andersen vd., 2006). Başkanlık A.B.D. tarafından atanan DB, Soğuk Savaş Döneminde taraf olarak yer alması ve borç verme politikalarını buna göre belirlemiştir. Soğuk Savaş Sonrası dönemde de, DB’nin borç verme politikasının A.B.D.’nin politik etkisinden uzak olduğunu söylemek gerçekçi olmayacaktır (Woods, 2000).

DB'nın IMF ile olan ilişkileri ve aralarında sınırları net bir görev dağılımının olmaması, özellikle 1980'li yıllarda bu görev karmaşasının açık bir şekilde gün yüzüne çıkması da eleştirilmekte ve bunun Banka'nın yoksullukla mücadele amacına zarar verdiği vurgulanmaktadır (Kreueger, 1998; Toye, 2003).

DB'na yönelik bu bakış açısı ve eleştirilerin bütün dünyada büyük ölçüde destek bulduğunu; bu durumun DB'nın yoksullukla mücadele misyonuna zarar verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat, yoksullukla mücadelede arzulanan başarının ortaya konamamasının tüm sorumluluğunu DB'na yüklemek eksik ve taraflı bir bakış olacaktır. Çünkü, DB ve diğer uluslararası yardım kuruluşlarından reform ve yoksulluğu azaltma amacıyla sağlanan kaynaklar yerel hükümetler tarafından çoğu zaman amacına uygun kullanılmamıştır. Aslında, DB, bu kaynaklarla hükümetlerin politik kararlarını etkilemeyi hedeflemekteydi. Ancak, bu süreçte hükümetlerin politik kararlarında önemli bir değişiklik olmadıkça DB'nın yaptığı araştırmalar sonucunda saptanmıştır. Birçok ülkede iktidarlar, alınan borçları ve diğer tür yardımları verimsiz biçimde ve çoğu zaman yolsuzlukların finansmanında kullanmışlardır. Böylece yoksullara gitmesi gereken kaynaklar iktidar çevrelerine kullanılmış ve dolayısıyla bir taraftan yoksulluk daha da artarken diğer taraftan da ülkenin borç yükü büyümüştür.

Tablo 1.1, 1.2, 1.3 ve 1.4'ten anlaşılacağı gibi yakın geçmişte yoksullukla mücadelede önemli bir başarı ortaya konabilmiş değildir. Gerçekten de yoksullukla mücadelede sadece Doğu Asya ve Pasifik ile Çin'de önemli bir başarı kazanılmış; diğer bölgelerde ise, yoksul sayısında artış görülmüştür. Nüfus yüzdeleri açısından bakıldığında ise günde 1 \$'dan daha az gelireyle yaşayan nüfusun oranlarında yine Doğu Asya ve Pasifik ile Çin'de önemli bir gerileme yaşanmıştır, buna karşılık Merkezi Asya ve özellikle Alt-Sahra Afrikası'nda artış görülmüştür, diğer yerlerde ise çok büyük bir değişiklik yaşanmamıştır (World Bank, 2004: 3, Table 1d ve 1e).

Genel olarak yoksullukla mücadelede bazı iyi gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen küresel boyutta yoksulluk olgusu varlığını devam ettirmektedir. Birçok ülkede, DB borçları ülkeye yapılan yatırımların sadece çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu sebeple, DB'nın verdiği yardım ve borçların yoksulluğu azaltmadaki etkisini diğer faktörlerin etkisinden ayırt etmek ve değerlendirilmek oldukça zordur. Ancak, ülke bazında birkaç örnek verilerek bir takım değerlendirilmeler yapılabilir.

Tablo 1.5'ten de görüldüğü gibi, DB verilerine göre Çin, 1980'den bu yana yoksulluk oranını azaltmada en büyük başarıyı gösteren ülkelerin başında gösterilmektedir. 1990'ların

sonlarında DB'ndan en çok borçlanan ülke olan Çin ile ilgili olarak yapılan ve 1981-2001 dönemini kapsayan ampirik bir ara tırmaya göre (Ravallion ve Chen, 2007), Çin, genel olarak yoksullu a kar ı büyük bir ilerleme katetmesine ra men, bu ilerleme ülkenin her bölgesinde e it de ildir. Ülkenin bazı bölgelerinde, özellikle kırsal kesimde, e itsizlik artmaktadır. **Liberal dı ticaret politikalarının (DB'nın geli mekte olan ülkelere ekonomik büyüme ve yoksullu un azaltılması amacıyla önerdi i ekonomi politikası) y oksullu un azaltılmasında belirgin bir rolü yoktur.** Tarım sektöründeki büyüme, yoksullu un azaltılmasına çok büyük katkıda bulunmu tur.

Tablo 1.5: Çin'de Yoksul Nüfus Oranı

Bölge	Günde 1 \$'dan Az Bir Gelirle Ya ayan Nüfus Oranı (%)							
	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2001
Çin	61.0	40.6	28.3	33.0	28.4	17.4	17.8	16.6

Kaynak: World Bank, 2004: 3, Table 1e'den uyarlanmı tır.

1990'ların sonlarında, Çin, DB'ndan en çok borç alan ülke olmasına ra men, bu borçlar Çin'de yapılan yıllık yatırımların çok küçük bir oranını temsil etmektedir. Yoksullu un azaltılması için DB'sının 1990'lar boyunca Çin'e yaptı ı yardımların etkisini de erlendirmek amacıyla DB'nca hazırlatılan bir rapora göre, di er ülkelerle kar ıla tırıldı nda, DB projelerinin Çin'deki yoksullu u azaltmada etkili bir araç olmaktan uzaktır (Khan, 2005).

DB Grubunu olu turan kuruluş lardan en önemlilerinden biri, 1961 yılında kurulan **Uluslararası Kalkınma Te kilatı** (IDA)'dır. IDA'nın ilgi alanı en yoksul ülkeler olup IBRD ile birlikte geli mekte olan ülkelere e itim, sa lık , altyapı vb amaçlar için dü ük faizli veya faizsiz kredi ya da yardım sa lamaktadır. 2006 mali yılında IDA'dan borç alan ülkeler listesinin ba ında 1.183 milyon \$ ile **Pakistan** yer almaktadır. DB, Pakistan için önemli bir finans kayna ıdır. 2004 yılı verilerine göre, IBRD ve IDA borçları, Pakistan'ın toplam dı borcunun % 28'ini temsil etmektedir (World Bank, 2006c). DB'nın bu desteklerine ra men, Tablo 1.6'dan izlenebilece i gibi, Pakistan'da yoksulluk oranı halen oldukça yüksektir. Kırsal kesim ile kar ıla tırıldı nda, kentsel alanlarda yoksulluk oranı daha azdır. Aynı zamanda, Pakistan'da insani geli me göstergeleri çok dü üktür.

Tablo 1.6: Pakistan çin Yoksulluk Tahminleri

	Yoksul Nüfus Oranı (%)						
	1984-85	1987-88	1990-91	1992-93	1993-94	1996-97	1998-99
Ulusal	46.0	37.4	34.0	25.7	28.6	24.0	32.6
Kentsel	38.2	30.7	28.0	20.8	17.2	16.9	24.2
Kırsal	49.3	40.2	36.9	27.7	33.4	27.1	35.9

Kaynak: World Bank, 2002b: 3, Table 1'den uyarlanmı tır.

DB'nca hazırlanan ve 1994-2003 yılları arasında DB'nca Pakistan'a sağlanan yardımların etkisini de erlendiren Rapor'a göre (World Bank, 2006c), DB'nın yoksullu un azaltılması ve sosyal hizmetler sektörünün geli tirilmesine yönelik bazı programlarının, okula kayıt, e itim, ba ı klık, do urganlık, çocuk ölüm hızı vb. alanlarda sağlanan ilerlemeye katkıda bulunmasına ra men, Pakistan halen oldukça geri olup Milenyum Kalkınma Hedefleri'ne ula ılabilmesi için yapılması gereken daha çok i vardır. Yoksulluk oranı 2000 yılından itibaren kısmen azalmasına ra men halen çok yüksektir.

Söz konusu Rapor, aynı zamanda, DB'nın Pakistan'da uyguladı ı yoksullu u azaltma ve sosyal hizmetler sektörünü geli tirme stratejisinin zayıf yönlerini u ekilde sıralamaktadır (World Bank, 2006c):

- Strateji, yoksullu u azaltmanın temelinde yatan sebepler ve özellikle kırsal kesimde yoksullar için gelir getirici faaliyetlerin geli tirilmesi yerine, sadece hizmet sunumu üzerinde odaklanmı tır.
- DB programlarının hazırlanması a masında, kadınların i gücü piyasasına ula ımı ve arazi e itsizli i gibi konular dikkate alınmamı tır.
- Hizmet sunumunda, hizmetin niteli inin artırılmasından çok miktarının artırılmasına önem verilmi tir.
- DB, gerçekçi bir program hazırlamakta ba arısız olmu tur.
- DB personeli, uygulamadan ortaya çıkan problemleri ve performans göstergelerini tanımlamada ba arısız olmu tur.
- Hizmetlerin sunumu oldukça pahalı olmu tur.

Örnek olarak verdi imiz Yapısal Uyum Programları'ndaki (SAPs) olumsuz sonuçlar ile kısaca özetlemeye çalı tı ımız Çin ve Pakistan uygulamaları, DB'nın yoksullukla mücadele karnesinin pek parlak olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, DB'nın "*yoksullu un olmadığı bir dünya*" misyonununun gerçeikle tirmede etkili ola bilmesi için çe itli öneriler yapılmaktadır. Bu önerilerden bazıları unlardır: DB'nın kalkınma amaçlı bir "*Bilgi Bankası*"na (knowledge bank) dönü türülmesi; demokratik niteli inin artırılması, geli mekte olan ülkelere kar ı daha hesapverebilir (accountable) bir konuma getirilmesi, programlarının ve istatistiki verilerinin ba ımsız bir de erlendirme ve denetim sistemine tabi tutulması, IMF ile arasındaki görev da ılımlının net bir ekilde çizilmesi olarak sıralanabilir (Gilbert vd., 1999; Gilbert ve Vines, 2000; Stiglitz, 2002; Woods, 2003; Wade, 2005).

1.3 TÜRK YE'DE YOKSULLUK

Bu alt bölümde, öncelikle Türkiye'de yoksulluğun genel görünümü ve niteliği ortaya konulmaya çalışılacaktır; daha sonra, Türkiye'deki yoksulluğun temel sebepleri tartışılacaktır.

1.3.1 Türkiye'de Yoksulluğun Görünümü

Türkiye'de hızlı nüfus artışı, sanayilemenin gerçekleştirilememesi, işsizlik, göç, çarpık kentleşme ve terör gibi sebeplerle yoksul ailelerin sayısında bir artış gözlenmektedir. Nitekim, DPT'nin hazırladığı bir rapora göre (DPT, 2001), Türkiye'de toplam yoksul sayısı 14,5 milyon civarındadır. Diğer bazı çalışmalara göre, durum daha kötü olup yaklaşık 12 milyon insan karnını zor doyurmaktadır; yani mutlak anlamda yoksuldur. Çalıştığı halde yoksul konumunda bulunanların oranının, toplam nüfusun % 50'sine yakın olduğu iddia edilmektedir (Seyyar, 2004b).

Önceki bölümde de vurgulandığı gibi, yoksulluğun ölçüm yöntemi, yoksullukla ilgili verilerin toplanması ve değerlendirilmesi oldukça karmaşık olup elde edilen sonuçlar da farklı ve birbiriyle tamamen zıt değerlendirilmelere konu olmaktadır. Türkiye'deki yoksullukla ilgili rakamların değerlendirilmesinde, kullanılan ölçme yöntemi ve veri setlerindeki farklılıkları ve sınırlılıkları dikkate almak gerekir. Üstelik, bir çok gelişmekte olan ülke gibi, Türkiye'de de yoksullukla ilgili sistemli ve güvenilir bir ölçme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması ve sağlıklı yoksulluk istatistiklerinin oluşturulması gerekmektedir.

Nitekim, DB tarafından Türkiye ile ilgili yapılan önemli bir çalışmada bu eksiklik ele alınmıştır. **Sosyal Riski Azaltma Projesi** (*Social Risk Mitigation Project – SRMP*) kapsamında yapılan araştırma, Türkiye'deki 1999 depremi ile 2000-2001 ekonomik krizlerinin yoksulluk üzerine etkilerini ve negatif baş etme stratejilerini belirlemek; gelecekte benzer risklerle karşılaşılabilir durumda pozitif baş etme mekanizmalarını geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmada üç temel soruya cevap aranmıştır: 2001 yılında Türkiye'deki yoksul nüfus ne kadardır? Kim ve neden yoksuldur? Yoksullar, risk ve yoksullukla nasıl baş etmektedirler? Yapılan araştırma sonucu **“Türkiye: Yoksulluk ve Krizler Sonrasında Baş Etme”** (*Turkey: Poverty and Coping After Crises*) isimli rapor yayınlanmıştır.

Bu Rapor'un temel bulguları şunlardır (World Bank, 2003):

- 1994 yılından beri mutlak (asgari) yoksulluk (kişisi başına 1 \$/gün) pek değişmemiş olup uluslararası standartların oldukça altında kalmıştır. 2001 yılında, DB'nin mutlak yoksulluk sınırı olarak belirlediği kişisi başına günlük 1 \$'ın altında tüketimi olan

nüfus oranı % 2'den daha azdır. Kişi başına günlük 1 \$'ın altında geliri olan nüfus oranı % 3'tür.

- Kentsel yoksulluk 1994 yılından beri artmıştır.
- Emeğsizlik pek de önemli olup uluslararası standartların üstünde kalmıştır.
- Aile büyüdükçe yoksulluk riski artmaktadır.
- Emeğitim düzeyi azaldıkça yoksulluk riski artmaktadır.
- Türkiye'de mutlak yoksulluk Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır.
- Yoksullar, geleneksel olarak yoksullukla başa çıkmak için akraba ve komşularının yardımından yararlanmaktadır. Ancak, bu geleneksel mekanizmalarda son yıllarda bir azalma görülmektedir.
- Ekonomik krizlerin bir sonucu olarak, yoksullar için önemli bir ekonomik destek olan kayıtdışı (informal) istihdam azalmıştır.
- Emeğitim harcamalarını karşılayamama ve çocuk eğitimi gücünden elde edilen kayıtdışı (informal) kazançlar sebebiyle, istemeyerek de olsa, bazı yoksul aileler çocuklarını okuldan almak zorunda kalmışlardır.
- Ciddi hastalıklar gibi riskler, yoksullar için ailenin günlük beslenme ihtiyacını karşılamaktan sonraki en önemli sorundur.
- 2001 yılında, insanlar genellikle ekonomik durumlarının daha kötü olduğunu düşünmektedirler.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan ve Tablo 2.7 ile 2.8'de sunulan yoksulluk çalışması sonuçlarına göre (TÜİK, 2006):

- ❖ 2005 yılında Türkiye'de fertlerin yaklaşık % 0.87'si yani 623.000 kişi sadece gıda harcamalarını içeren *açlık sınırının*, % 20.5'i yani 14.681.000 kişi ise gıda ve gıdadışı harcamaları içeren *yoksulluk sınırının* altında yaşamaktadır.
- ❖ Kişi başına günlük harcaması satınalma gücü paritesine göre 1 \$'ın altında kalarak yaşamalarını sürdürenlerin oranı % 0.01 yani yaklaşık 10.000 kişi olarak hesaplanmıştır.
- ❖ 2005 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 190 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 487 YTL'dir.

- ❖ 2004 yılında % 1.29 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaayan fert oranı 2005 yılında % 0.87'ye, yoksul fert oranı da % 25.6'dan % 20.5'e dü mü tür.
- ❖ *Kırsal yerle im yerlerinde yaayanlarda yoksulluk oranı % 32.95 iken kentsel yerlerde yaayanların yoksulluk oranı % 12.83'tür.*
- ❖ *Hanehalkı büyüklü ü arttıkça yoksulluk riski artmaktadır:* 2005 yılında hanehalkı büyüklü ü 3 veya 4 ki iden olu an hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9.36 olurken 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 45.99 olarak hesaplanmı tür. Hanehalkı türüne göre, çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 18.99 olurken çocuksuz çekirdek ailelerde bu oran % 8.55'e dü mektedir. Ataerkil veya geni ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 27.31 olarak tahmin edilmi tür.
- ❖ *Fertlerin çalı ma durumlarına göre yoksulluk riski de de i mektedir:* 2005 yılında ücretli-maa lı çalı anlarda yoksulluk oranı % 6.57 iken, yevmiyeli çalı anlarda bu oran % 32.12, i verenlerde % 4.8 ve kendi hesabına çalı anlarda % 26.22 olmu tür. En yüksek yoksulluk riskine sahip olan *tarım sektöründe çalı anlarda* yoksulluk oranı 2003 yılında % 39.89, 2004 yılında % 40.88 iken 2005 yılında % 37.24 olarak tahmin edilmi tür. *Sanayi sektöründe çalı anlarda* ise, 2005 yılında yoksulluk oranı % 9.85 olarak hesaplanırken, bu oran 2003 yılında % 21.34, 2004 yılında % 15.64 olarak hesaplanmı tür. Üç yıllık periyoda bakıldı nda yoksulluk oranında en belirgin dü ü ün görüldü ü sektör *hizmet sektörü* olmu ; 2003 yılında % 16.76 olan yoksulluk oranı, 2004 yılında % 12.36 ve 2005 yılında % 8.68'e dü mü tür.
- ❖ *E itim durumu yükseldikçe yoksul olma riski azal maktadır:* Okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 37.81 olurken, ilkö retim mezunlarında bu oran % 22.42, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 6.79, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0.79 olmu tür.
- ❖ 2005 yılında *kadınlarda* yoksulluk oranı % 21.01, erkeklerde % 19.97'dir.

Tablo 1.7: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)											
	Türkiye				Kent				Kır			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Gıda yoksullu u (açlık)	1.35	1.29	1.29	0.87	0.92	0.74	0.62	0.64	2.01	2.15	2.36	1.24
Yoksulluk (gıda+gıda dı ı)	26.96	28.12	25.60	20.50	21.95	22.30	16.57	12.83	34.48	37.13	39.97	32.95
Ki i ba ı günlük 1 \$'ın altı (1)	0.20	0.01	0.02	0.01	0.03	0.01	0.01	0.00	0.46	0.01	0.02	0.04
Ki i ba ı günlük 2,15 \$'ın altı (1)	3.04	2.39	2.49	1.55	2.37	1.54	1.23	0.97	4.06	3.71	4.51	2.49
Ki i ba ı günlük 4,3 \$'ın altı (1)	30.30	23.75	20.89	16.36	24.62	18.31	13.51	10.05	38.82	32.18	32.62	26.59
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk (2)	14.74	15.51	14.18	16.16	11.33	11.26	8.34	9.89	19.86	22.08	23.48	26.35

Kaynak: TÜ K, 2006.

Tablo 1.8: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı

Yöntemler	Yoksul Fert Sayısı (bin ki i)											
	Türkiye				Kent				Kır			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Gıda yoksullu u (açlık)	926	894	909	623	376	311	269	284	550	584	640	339
Yoksulluk (gıda+gıda dı ı)	18.441	19.458	17.991	14.681	9.011	9.377	7.146	5.687	9.429	10.081	10.846	8.994
Ki i ba ı günlük 1 \$'ın altı (1)	136	9	11	10	10	5	5	0	126	4	5	10
Ki i ba ı günlük 2,15 \$'ın altı (1)	2.082	1.655	1.752	1.109	971	648	529	430	1.111	1.007	1.223	679
Ki i ba ı günlük 4,3 \$'ın altı (1)	20.721	16.433	14.681	11.712	10.106	7.696	5.827	4.454	10.615	8.737	8.854	7.259
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk (2)	10.080	10.730	9.967	11.574	4.651	4.734	3.596	4.381	5.430	5.996	6.371	7.193

(1) *Satmalma gücü paritesine (SGP) göre 1 \$'ın kar ılı ı olarak 2002 yılı için 618.281 TL; 2003 yılı için 732.480 TL; 2004 yılı için 780.121 TL ve 2005 yılı için ise 0.830400 YTL kullanılmı tr.*

(2) *E de er fert ba ına tüketim harcaması medyan de erinin % 50'si esas alınmı tr.*

Kaynak: TÜ K, 2006.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılından beri her yıl “**İnsani Kalkınma Endeksi**” (*The Human Development Index - HDI*) yayınlanmaktadır. HDI, insani kalkınmanın üç boyutuna bakmaktadır: sağlıklı ve uzun bir yaşam (life expectancy), eğitimli olma (okur-yazarlık, ilk, orta ve liseye kayıt oranları) ve kabul edilebilir bir yaşam standardı için yeterli bir gelire sahip olmak. 2006 yılı İnsani Kalkınma Raporu’na göre, 2004 yılı için 0,757 HDI ile Türkiye, 177 ülke arasında 92. sırada yer almaktadır. Aynı rapora göre, Türkiye ortalama 68,9 yıl yaşam süresi (life expectancy) ile 101. sırada, 15 yaş üstü nüfus için % 87,4 okur-yazarlık oranı ile 67. sırada, % 69,1 okula kayıt oranı ile 103. sırada ve satın alma gücü paritesine göre (PPP) 7.768 \$ kişi başına gelir ile 70. sırada yer almaktadır (UNDP, 2006).

DB tarafından yapılan bir çalışmaya göre, 2006 yılında Türkiye’de yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus oranı % 27’dir. Yoksulluk dışındaki diğer bazı sosyal göstergeler Tablo 1.9’da verilmiştir.

Tablo 1.9: Türkiye’de yoksulluk ve diğer bazı sosyal göstergeler

Gösterge	Sayı/Oran	Yıl
Yoksulluk (ulusal yoksulluk sınırının altında olan nüfus oranı %)	27	
Kentsel Nüfus (toplam nüfusa oranı %)	67	
Yaşam Beklentisi (yıl)	70	
Bebek Ölüm Hızı (binde)	28	
Çocuk Kötü Beslenmesi (5 yaş altı çocuklara oranı %)	4	2006
Sağlıklı Çiğeme Suyuna Ulaşım (toplam nüfusa oranı %)	96	
Okur-yazar Oranı (15 yaş üstü nüfusa oranı %)	87	
Toplam İlköğretime Kayıt (okul çağındaki nüfusa oranı %)	93	
Erkeklerin İlköğretime Kayıt oranı (%)	96	
Kızların İlköğretime Kayıt oranı (%)	90	

Kaynak: World Bank, 2006d.

Türkiye’de yoksulluk dışında, ancak yoksullukla yakından ilgili yaşamın önemli bir sorunu da **gelir dağılımındaki eşitsizlik**dir. D E’nün 2003 yılında yaptığı bir araştırma göre, yaklaşık 70 milyonluk ülke nüfusu en yoksuldan en zengine doğru % 20’lik dilimler halinde sıralandığında her bir diliminin ulusal gelirden aldıkları pay Tablo 1.10’da görülmektedir.

Tablo 1.10: Yüzde 20'lik dilimlere göre yıllık kullanılabilir gelirlerin dağılımı (1994-2002)

% 20'lik Dilimler	Türkiye		Kent		Kır	
	1994	2002	1994	2002	1994	2002
Birinci % 20	4.9	5.3	4.8	5.5	5.6	5.2
İkinci % 20	8.6	9.8	8.2	9.7	10.1	10.3
Üçüncü % 20	12.6	14.0	11.9	13.9	14.8	14.7
Dördüncü % 20	19.0	20.8	17.9	20.5	21.8	21.7
Beşinci % 20	54.9	50.1	57.2	50.4	47.7	48.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Gini Katsayısı	0.49	0.44	0.51	0.44	0.41	0.42

Kaynak: Gündüz, 2006: 41, Tablo 1.

Tablo 1.10'dan da anlaşılacağı gibi, toplam nüfus % 20'lik dilimlere ayrılmıştır. Birinci dilim en yoksul kesim olup milli gelirden aldığı pay, 1994 yılında % 4.9 iken 2002 yılında artarak % 5.3 olmuştur. İkinci dilim az yoksul kesim olup milli gelirden aldığı pay, 1994 yılında % 8.6 iken 2002 yılında % 9.8'e yükselmiştir. Üçüncü dilim orta gelir grubu olup milli gelirden aldığı pay, 1994 yılında % 12.6 iken 2002 yılında % 14.0 olarak gerçekleşmiştir. Dördüncü dilim az zenginler olup milli gelirden aldığı pay, 1994 yılında % 19.0 iken 2002 yılında % 20.8'e yükselmiştir. Beşinci dilim en zengin kesim olup milli gelirden aldığı pay, 1994 yılında % 54.9 iken 2002 yılında % 50.1'e gerilemiştir. Bu rakamların da gösterdiği gibi, 1994-2002 döneminde Türkiye'de gelir dağılımında yoksul kesim lehine az da olsa bir iyileşme olmuştur (Gündüz, 2006).

Gelir eşitsizliğinin önemli bir göstergesi olan Gini Katsayısı incelendiğinde de, gelir eşitsizliğinde kısmi bir düzelme ve iliminin olduğu ve Türkiye geneli için 1994 yılında 0.49 olan Gini Katsayısının, 2002 yılında 0.44'e düştüğü görülmektedir. Kent-kır ayrımına bakıldığında ise, 1994 yılına göre kentsel yerlerde gelir eşitsizliğinin önemli ölçüde azaldığı, ancak, kırsal yerleşim yerlerinde az da olsa bir bozulmanın olduğu gözle çarpıcıdır (Gündüz, 2006).

1.3.2 Türkiye'de Yoksulluğun Sebepleri

Her toplumda, bazı toplumsal gruplar diğerlerine göre daha kırılgandır. Başka bir deyişle, yoksulluk riski ile karşı karşıyadırlar. Yoksulluk riski taşıyan sosyal grupları “*etnik azınlıklar, engelliler, kadınlar, uzun dönemli işsizler, kırsal kesimde yaşayanlar, büyük ailelerdeki çocuklar ile yukarıda adı geçenlerin çeşitli kombinasyonları*” olarak tanımlayabiliriz (TESEV, 2005: 2).

DB'nin, Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) için yaptırdığı ön çalışmanın sonuçlarına göre, Türkiye'de toplumun bazı kesimleri korumasız olup aırı yoksulluk riski altında ya amaktadır. Özellikle kırsal alanda ya ayan ve evin gelirini sa layan “koca”nın ölmü ya da sakatlanmı oldu u çok çocuklu aileler, ehirlere son zamanlarda göç edip de gecekondular bölgelerinde ya ayanlar ve hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan ya lı bekarlar aırı yoksulluk riskini ta ıtmaktadır. Bu çalışmaya göre, Türkiye'de ubat 2001 Ekonomik Krizi sonucu artan yoksullu un temel özellikleri unlardır (Zabcı, 2003: 230-231):

- Çok çocuklu ailelerin yanı sıra tek ebeveynli aileler de yüksek faiz oranlarından ve gıda yoksullu undaki artı tan en fazla etkilenen kesim olarak görünmektedir.
- sızli in artı ı, çok çocuklu aileleri daha fazla etkilemektedir.
- Orta e itim düzeyine sahip olanların korumasız olma olasılıkları da ha fazladır; fakat, gıda yoksulluk sınırının hala yukarisındadırlar. Ancak, en az e itim düzeyine sahip olanlar, gıda yoksullu una en fazla e ilimi olan kesimdir.
- ehirli nüfusun, gıda yoksullu una dü me riski daha fazladır; çünkü, parasal gelirini destekleyici yardımlara ula abilme olana ı daha azdır.

DB tarafından hazırlanan “**Türkiye: Yoksulluk ve Krizler Sonrasında Ba Etme**” (*Turkey: Poverty and Coping After Crises*) isimli rapora göre, 1994-2001 yılları arasında Türkiye'de ya anan ekonomik krizler kentse l yoksullu u arttırmı tır. Kentlerdeki nüfusun yaklaşık be te biri aırı yoksul konumundadır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri, kentlerdeki kayıtdı ı (informal) ve mevsimsel istihdam olanaklarındaki azalmadır. Türkiye genelinde aırı yoksul nüfus sayısında önemli bir de i me olmamasına ra men, özellikle e itsizlik artmı tır. Di er taraftan, hane büyüklü ü ile yoksulluk arasında önemli bir ili ki bulunmu tur. Rapora göre, ortalama hane büyüklü ü arttıkça, yoksulluk hızı da artmaktadır. Buna kar ılık, hane reisinin e itim düzeyi ile yoksulluk hızı arasında ters orantılı bir ili ki oldu u söylenebilir. Ba ka bir deyi le, hane reislerinin e itim düzeyi arttıkça, yoksulluk hızı dü mektedir. Yine, bu rapora göre, Türkiye'de aırı yoksulluk Güneydo u Anadolu Bölgesi'nde yo unla mı tır. (World Bank, 2003).

Göç, Türkiye'de de yoksullu un en ba ta gelen sebepleri arasında yer almaktadır. Türkiye, hem ba ka bir ülkeden sava nedeniyle gelen mülteciler olgusunu (ran-Irak Sava ı mültecileri ve Bosna'dan Türkiye'ye yapılan göç gibi), hem 1950'li yıllardan itibaren giderek artan kırdan kente göç olgusunu, hem de 1984'ten beri Güneydo u Anadolu Bölgesi'ndeki terör olayları nedeniyle zorunlu göç olgusunu ya ayan bir ülkedir (Bu ra ve Keyder, 2006b).

ster ba ka ülkeden ister ülke içinde olsun, zorunlu göç, ekonomik nedenli göçten tamamen farklı bir göç türüdür. Ekonomik nedenli göç, gidilen yerde yoksul sayı/oranını artıran bir neden olabilir. Kentsel yoksulluktaki artı ve kırsal kesim yoksullu undaki azalma bu etkene ba lı açıklanabilir. Ancak, aslında bu tip göçte yoksulların yer de i tirmesi söz konusu oldu u için, toplam yoksulluktaki bir artı tan ziyade, yoksulluk tipi ve belki derecesi bakımından bir artı olması beklenir. Oysa, zorunlu göç, ani yoksulla ma sebebidir. Çünkü, bulundu u yerde hayatını sürdürebilen, ekonomik nedenlerle orayı terk etme iradesi göstermemi olan insanlar, zorunlu göç ile yoksulla maktadır. Gidilen yerde i e, konuta, sosyal imkanlara (okul, sa lık hizmeti gibi) eri im çok zorla abilmektedir. Ayrıca, zorunlu göç, gidilen yerle imin kaynaklarını, altyapısını zorladı ı için daha önce oraya yerle mi kesimlerde dü manlı a varan yakla ımlara zemin olu turabilmektedir (DPT, 2001).

Uluslararası platformlarda özellikle geli mekte olan ve azgeli m i ülkeler açısından yoksulla ma nedeni olarak tanımlanan bir ba ka konu ise, Türkiye’yi de yakından ilgilendiren **“yolsuzluklar”** olmaktadır. Yolsuzluklar, kayıtdı ı ekonominin varlı mını sürdürmesine yol açarak gelir da ılımındaki adaletsizlikleri daha da k örüklemektedir (DPT, 2001).

Yoksullu un en önemli sebeplerinden biri de **i sizlik** tir. Geli mi lik düzeylerine göre farklılık göstermekle beraber tüm ülkelerin en önemli sorunlarının ba nda i sizlik sorunu yer almaktadır.

Tablo 1.11’de izlenebilece i gibi, 2004 yılı itibarıyla ortalama i sizlik oranı OECD ülkelerinde % 6.9, AB (15) ülkelerinde % 8.0 seviyelerindedir. AB’ye üye ülkelerde ya anan i sizlik sorununda, özellikle genç nüfusun ve i piyasasına yeni katılanların a rlı ı göze çarpmaktadır. Avrupa ülkelerinde 1960’lı yıllarda % 3 seviyelerinde olan i sizlik oranı, 1970 yılından itibaren düzenli bir artı göstererek yapısal bir nitelik kazanmı ve 1997 yılında AB i sizlik ortalaması en yüksek seviye sine (% 10.6) ula mı tır. AB (15) ülkelerinde 2003 yılında % 7.9 olan i sizlik oranı 2004 yılında % 8.0 olmu tur (KUR, 2006).

Tablo 1.11: OECD ülkelerinde i sizlik oranları (%)

Ülke	Yıllar			
	2001	2002	2003	2004
Avustralya	6.8	6.4	6.1	5.5
Avusturya	3.6	4.2	4.3	4.5
Belçika	6.7	7.3	7.9	7.8
Kanada	7.2	7.7	7.6	7.2
ÇEK Cumhuriyeti	8.0	7.3	7.8	8.3
Danimarka	4.3	4.6	5.6	5.4
Finlandiya	9.1	9.1	9.0	8.9

Fransa	8.4	8.9	9.5	9.7
Almanya	7.4	8.2	9.1	9.5
Yunanistan	10.8	10.3	9.7	10.5
Macaristan	5.6	5.6	5.7	5.9
İrlanda	3.9	4.3	4.6	4.5
İtalya	9.1	8.6	8.4	8.0
Japonya	5.0	5.4	5.3	4.7
Kore	4.0	3.3	3.6	3.7
Lüksemburg	2.1	2.8	3.7	4.2
Hollanda	2.2	2.8	3.7	4.6
Yeni Zelanda	5.3	5.2	4.6	3.9
Norveç	3.6	3.9	4.5	4.4
Polonya	18.5	19.8	19.2	18.8
Portekiz	4.0	5.0	6.2	6.7
Slovakya Cumhuriyeti	19.4	18.7	17.5	18.0
İspanya	10.6	11.3	11.3	10.8
İsviçre	4.9	4.9	5.6	6.4
İsviçre	2.6	3.2	4.2	4.4
İngiltere	5.0	5.1	5.0	4.6
ABD	4.7	5.8	6.0	5.5
EU15	7.2	7.6	7.9	8.0
TOPLAM	6.4	6.9	7.1	6.9

Kaynak: KUR, 2006: 22.

Türkiye’de, işsizlik oranı 2000 yılında % 6.5, 2001 yılında % 8.4, 2002 yılında % 10.3, 2003 yılında % 10.5 ve 2004 yılında % 10.3 olarak gerçekleşmiştir (KUR, 2006).

2005 yılında % 10.6 olan işsizlik oranı (TÜİK, 2007a), 2006 yılında 0.3 puanlık bir artışla % 10.9’a yükselmiştir (Tablo 1.12). 2007 yılı Haziran ayı itibarıyla, Türkiye genelinde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 49.000 kişi azalarak 2.562.000 kişiye düşmüştür.

İşsizlik oranı ise 0.5 puan gerileyerek % 10.4 olarak gerçekleşmiştir. Kentsel alanlardaki işsizlik oranı 1 puanlık azalışla % 12.1 ve kırsal bölgelerdeki işsizlik oranı ise 0.2 puanlık artışla % 7.8 olmuştur (TÜİK, 2007b).

Tablo 1.12: Türkiye’de yıllar itibarıyla işsizlik oranları (%)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 (Haziran)
6.5	8.4	10.3	10.5	10.3	10.6	10.9	10.4

Kaynak: KUR, 2006; TÜİK, 2007a ve 2007b.

2 BÖLÜM: TÜRK YE’DE 1980 SONRASI DÖNEMDE

YOKSULLUKLA MÜCADELE

1961 ve 1982 Anayasalarında öngörülen “**Sosyal Devlet**” niteli ine ra men, Türkiye, giderek artan ve yaygınla arak kronikle en yoksulluk sorununa kar ı kalıcı bir çözüm stratejisi olu turamamı tır.

Genel olarak sosyal refah yönü güçlü olan geli mi ülkelerde (örne in skandinav ülkeleri) yoksulluk düzeyi, refah harcamaları az olan ülkelere göre daha dü üktür (NELSON, 2004). Geli mekte olan ülkelerde tarihsel olarak refa h devleti harcamaları, geli mi ülkelere göre daha azdır. Daha önce de ifade edildi i gibi, 1980’li yıllarda uygulanan Yapısal Uyum Programları (SAPs), geli mekte olan ülkelerde genel olarak devlet harcamalarının ve özellikle de refah harcamalarının azalma sına yol açmı tır. Bu durumun, yoksullu un derinlik kazanmasına ve yaygınla masına katkıda bulundu u söylenebilir.

Geli mekte olan bir ülke olarak Türkiye’de de sos yal refah harcamalarının düzeyi, Cumhuriyet’in kurulu undan beri dü ük olmu tur. 24 Ocak sonrası uygulanan IMF ve DB destekli neo-liberal ekonomi politikalarının etkisiyle ve yakla ık hükümet harcamalarının yarısını bulan borç faizi ödemeleri sebebiyle, hükümetler, yoksullukla mücadele için gerekli kaynakları ayıramamaktadır (Bu ra ve Keyder, 2006b).

Günümüzde dünyada oldu u gibi ülkemizde de yoksulluk, toplumdaki sorunların ba nda yer almaktadır. Nüfustaki yüksek artı oranları, hızlı ve çarpık kentle me, terör, uygulanan neo-liberal iktisat politikaları, toplumda varolan sosyal dayanı ma duygul arı ile güçlü aile ba larının erozyona u raması gibi olguların sonucu olarak yoksulluk gündemin en ön sıralarında yer almaya ba lamı tır.

Yoksullu un yaygınla ması ve etkilerinin derinden hissedilmesi, yoksullukla mücadelenin etkin ve yo un bir ekilde yü rütülmesini gerekli kılmı tır. Bu nedenle, ba ta hükümetler olmak üzere, uluslararası kurulu lar ve STK’ın katkı ve destekleriyle bir takım yoksullukla mücadele program ve projeleri uygulamaya konulmu ve yoksullukla mücadele amacı ta ıyan kurumlar olu turulmu tur.

Bu bölümde, 1980 sonrası dönemde Türkiye’de sürdürülen yoksullukla mücadele veya yoksullu un etkilerini azaltmaya yönelik çabalar gözden geçirilecektir.

2.1 HÜKÜMET PROGRAMLARINDA YOKSULLUKLA MÜCADELE

Demokratik ülkelerde uygulanan ve uygulanacak politikaların temelini, hükümetlerin i baına geldikleri zaman parlamentonun onayına sundukları hükümet programları olu turur. Türkiye’de de, hükümetler görevde kaldıkları süre içerisinde uygulamayı planladıkları ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların genel hatlarına hükümet programlarında yer vermektedirler.

Bu bölümde, Türkiye’de 1980 sonrası dönemde i baına gelen hükümetlerin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) onayına sundukları hükümet programlarında açıkladıkları yoksulluk ve yoksullu un azaltılmasına yönelik politikalar incelenecektir.

Türkiye, geli mekte olan bir ülke olup dünyadaki ekonomik, sosyal ve siyasal konjonktüre ba lı olarak ülkede uygulanan ekonomik ve sosyal politikalarda de i iklikler yapılmaktadır. 1970’li yılların sonlarında ve 1990’lı yıllarda bütün dünyada ekonomik krizlerde büyük bir artı ya anmı ve bu krizlerden Türkiye de nasibini almı tur. Ekonomik krizlerin yönetimi, olumsuz etkilerinin enaza indirilebilmesi ve yeni krizlerin ya anmaması amacıyla, hükümetler tarafından farklı ekonomik istikrar programları benimsenmi ve uygulamaya konulmu tur.

Türkiye ekonomisinde, kapsamlı istikrar programı özelli i ta rıyan ilk önlemler 1958 yılına kadar uzanmaktadır. Özellikle 1956 yılından sonra, sabit kur politikası uygulamasının ba arısız olması, ithalatın artması, tarımsal üretimin dü mesi, büyüme hızının yava laması, enflasyon hızının yükselmesi, döviz sıkıntısının ortaya çıkması, ABD’nin dı yardımları kısıması ve devalüasyon konusundaki baskıların artması sonucu, 4 A ustos 1958 s tıklar Kararları yürürlü e konulmu tur (Karluk, 1999).

Ancak, özellikle kararların büyük bir kısmınının uygulamasınının 27 Mayıs 1960’taki askeri ihtilal sonrasına kalmı olması nedeniyle, IMF denetiminde uygulanan önlemlerden beklenen sonuçlara tam olarak ula ılamamı tur.

1970 yılına kadar ekonomide büyüme hızı ortalama % 6.5 olmu ; enflasyon yılda % 5.5 olarak gerçekte mi ; refah seviyesi yılda ortalama % 3.8 oranında iyile mi tir (Karluk, 1999).

Özellikle 1963-1970 döneminde istikrar içinde büyüme bakımın dan oldukça ba arılı bir performans gösteren Türkiye ekonomisinde 1970’den sonra fiyat istikrarı bozulmaya ba lamı tur. 1974’ten itibaren ortaya çıkmaya ba layan ciddi bunalım belirtilerine ra men,

köklü tedbirler almak yerine, ekonomiyi yönetenler, tüm iç ve dış kaynakları kullanarak bunalımı geciktirme çabasında olmu lardır. Ekonomide plan ve programın bir tarafa bırakılması sonucu, 1978-1979'a gelindi inde ekonomi, daha önce ya anmayan a ır bir bunalıma sürüklenmi tir. Enflasyonist baskılar arttı ; i siz lik had safhaya ula mı ve ödemeler dengesinde çok önemli bozulmalar ortaya çıkmı tır. Türkiye ekonomisi, döviz kıtlı ı ve kısa vadeli borçların büyük ölçüde artması nedeniyle, 1977'de “**borç krizi**”ne girmi tir.

Ekonomik bunalımdan çıkmak dü ünçesiyle, 1978 ve 1979 yıllarında “**devalüasyona dayalı dar kapsamlı istikrar tedbirlerine**” ba vurulmu (Devrim, 1999); ancak, uygulamaya konulan ekonomik tedbirler, “*bir iç bütünlük arz etmedikleri*” ve “*dönemin iç ve dış politikaları*” nedeniyle tam anlamıyla uygulanamamı ; dolayısıyla, ba arısız olmu tur (ahin, 1995).

Nihayet, 24 Ocak 1980'de dönemin hükümeti, IMF'nin temsil etti i yabancı sermaye çevrelerinin kredi deste ini de arkasına alarak ekonomide radikal dönü ümleri amaçlayan bir istikrar ve yapısal uyum programı yürürlü e koymu tur.

24 Ocak stikrar ve Yapısal Uyum Programı, Türkiye'de daha önce uygulanan istikrar programları ve IMF'nin gözetiminde bazı Latin Amerika ülkelerinde uygulanan istikrar programlarına benzerlik göstermekle birlikte, Türkiye'de daha önc e uygulanan istikrar programlarından çe itli açılardan da farklılık arz etmekte dir. Bunlar (ahin, 1995):

- ❖ Daha önceki istikrar programları, genellikle kısa vadeli amaçlara sahipti r. Örne in, dış ödeme sıkıntılarını atlatmak, enflasyonist baskıyı ortadan ka ldırmak gibi. 24 Ocak 1980 Kararları, kısa vadeli amaçlarla beraber uzun vadeli amaçlara da sahip olup ekonominin kurumsal yapısında ve geleneksel sanayile me stratejisinde de i iklikler yapmayı amaçlamı tır.
- ❖ 24 Ocak 1980 kararlarının teorik temeli, neo-liberal yakla ımlar olup temel felsefesi, ekonomide devlet müdahalesini en aza indirerek piyasa ekonomisine i lerlik kazandırılmasıdır.
- ❖ 24 Ocak Programı ile geleneksel sanayile me politikası olan ithal ikameci (import-substitution) politikadan ihracata dönük (export-led) sanayile me politikasına geçilmi tir.

Ekonominin bunalımdan çıkarılması amacıyla yürürlüğe konulan 24 Ocak Kararlarının amaçları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Tokgöz, 1998: 27):

- a) Mal darlıklarını gidererek kuyrukları kaldırmak,
- b) Enflasyonu aşağıya çekmek,
- c) Harcattı artırarak dış ticaret açığını küçültmek,
- d) Büyüme hızını pozitif yapmak ve yükseltmek,
- e) Piyasa ekonomisine ilerlik kazandırmak,
- f) Para arzını kısmak ve serbest faize geçmek,
- g) TL'sını yüksek oranda devalüe etmek,
- h) Kamu harcamalarını kısmak ve bütçe açığını küçültmek,
- i) K T'lere açıklarını kapatmak için zam yapma yetkisi vermek,
- j) Sübvansiyonları asgariye indirmek ve fiyat kontrollerini azaltmak,
- k) Esnek döviz kuru uygulamasına geçmek,
- l) Yabancı sermaye girişini hızlandıracak önlemleri almak,
- m) Harcata dayalı sanayilemeyi özendirmek.

24 Ocak Kararları ile belirlenen bu kısa ve uzun vadeli amaçlara, “**serbest piyasa mekanizmasının ileri**” ile ulaşılmaması temel strateji olarak belirlenmiştir.

Yukarıda kısaca anlatıldığı gibi, 1980 yılı Türkiye ekonomisinde ciddi bir strateji değişikliğinin yaşandığı yıldır. Bu nedenle, çalışmamızda 1980 yılı sonrası dönemde iktidara gelen hükümetlerin programları incelenmektedir. 24 Ocak Kararları, asıl olarak mimarı olan Turgut ÖZAL'ın iktidara gelmesinden sonra uygulandı için askeri dönemde kurulan hükümetlerin programları inceleme dışı bırakılmıştır.

2.1.1 Birinci Özal Hükümeti Programı (13.12.1983 -21.12.1987)

45. Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Hükümeti olarak göreve başlayan Birinci Özal Hükümeti Programında (TBMM, 1983), birinci öncelik “*milli birlik, asayii ve huzurun temini*”ne verilmiştir. Ekonomik ve sosyal sorunlar ise ikinci sırayı almaktadır.

Programda, yanlış ekonomik politikalar uygulanırsa, refah değil fakirliğin yaygınlaşacağı; Türkiye'nin bu acı tecrübeyi 1980 öncesinde uygulanan enflasyonist politikalarla yaşadığı; sosyal adaletçi politika uygulamanın ve gelir dağılımını iyileştirmenin anahtarının “*enflasyonun azaltılması*” olduğu belirtilmektedir.

Ekonomik açıdan Hükümetin temel görüşünün “*rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisini esas alan bir hükümet*” olduğu vurgulanmaktadır.

Hükümetin ilk hedefi, “*acı ı enflasyonu kontrol altına alarak dar gelirlinin belini büken pahalılığı önlemek için fiyat artışlarını yavaşlatmak*” olarak açıklanmakta; enflasyonla her ne pahasına olursa olsun mücadele edileceği belirtilmektedir.

Hükümetin ekonomik gelişme politikasının esaslarını oluşturan unsurlar olarak, ekonomik gelişimin hızlandırılması, sosyal dengenin iyileştirilmesi, fertlerin yetenek ve çalışmalarına göre gelişme isteklerinin gerçekleştirilmesi, gruplar arasındaki gelir dağılımı farklılıklarının pratik ölçüler içinde azaltılması, bölgeler arası gelişimlik farklılıklarının asgariye indirilmesi, yoksulluğun kaldırılarak refahın yaygınlaştırılması... sayılmaktadır.

Programa göre, istikrar içinde gelişen bir ekonomide sosyal meseleler daha kolay ve daha süratli çözülür.

Sosyal adalet, sosyal güvenlik ve sosyal yardımın düzenlenmesi ve sağlanması; sosyal hizmet ve faaliyetlerin tanzim, teşvik ve yönlendirilmesi ve gerektiğinde doğrudan yapılması devletin başlıca görevleri arasında sayılmaktadır.

Sosyal ve ekonomik gelişimin ahenkli, süratli, verimli olması ve kaynakların en iyilikle değerlendirilmesi için planlamanın önemi vurgulandıktan sonra, planlamada ana hedefin, “*...sosyal ve iktisadi gelişimin hızlandırılması, ... fakirliğin kaldırılması, işsizliğin yok edilmesi, refahın ahenkli ve dengeli olarak kitlelere yayılması olduğu*” belirtilmektedir.

Ortadireci (çiftçi, işçi, memur, esnaf ve bunların emeklileri) güçlendirmek, zaman içerisinde milli gelirden daha fazla pay almasını sağlamak ve böylece refahı yaygınlaştırmak temel politikalar arasında sayılmaktadır. Ortadirecin milli gelirden daha fazla paylaşması ve gelir dağılımının zaman içerisinde daha dengeli bir yapıya kavuşturulması amacıyla;

- Memur ve işçilerin faturaya bağlanmış harcamalarının belirli bir nispeti vergi iadesi şeklinde kendilerine geri verilecek; ücretten alınan vergiler zamanla azaltılacak; geçim indirimi de en hayat şartlarına göre ayarlanacak; memur, işçi ve emeklilere ait gerçek ücretlerin sürekli iyileştirilmesi sağlanacaktır.

- Esnaf ve sanatkarlara i yeri ve i letme için makul artlarla ve yeterli kredi verilmesi, küçük sanayi sitelerinin geli tirilmesi; teknik yardım ve mesleki e itim deste i yapılması; malların yurt içinde ve yurt dı ında kolaylıkla satı ı için destek olunması; vergilerin basitle tirilmesi sa lanacaktır.
- Çiftçiye makul, yeterli ve teminatın zora ko ulmadı ı artlarla kredi verilmesi; sulama projelerinin geli tirilmesi; teknik yardımın etki n hale getirilmesi; ürün bedellerinin zamanında ödenmesi, kaliteli tohum verilmesi sa lanacak ; vergiler basitle tirilecektir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere geli tirilmesi için alması öngörülen ba lıca tedbirler unlardır:

- ❖ Bu yörelerde, do al kaynakların, tarım ve hayvancılı ın geli tirilmesine ve ürünlerin de erlendirilmesine yönelik veya istihdam artırıcı projeler için özel te vik tedbirleri uygulanacaktır.
- ❖ Bu yörelerde yol, su, elektrik, okul, hastane, sa lık oca ı, haberle me gibi altyapı yatırımlarının ve sosyal tesislerin süratle yapılması sa lanacaktır.
- ❖ Sınır illeri çıkmaz sokak olmaktan kurtarılacaktır. Kom u ülkelerle ekonomik ili kileri geli tirmek için sınır ticaretine önem verilecek, giri -çıkı ı kolayla tırıcı her türlü tedbir alınacaktır.

Çiftçi, küçük esnaf ve sanatkar, i çi, memur, emekli, dul ve yetimler ile kimsesizlerin sosyal güvenli e sahip olmaları; korunmaya muhtaç çocuklar ve ya lılar ile çalı amayacak derecede malul ve sakatların yeterli seviyede sosyal yardıma kavu turulmaları; e itim ve ö retimde fırsat ve imkan e itli inin sa lanması; bütün vatanda ların sa lık hizmetlerinden yararlanmaları Hükümetin sosyal güvenlik anlayı ının esaslarını olu turmaktadır.

Çe itli sosyal güvenlik kurulu ları arasındaki farklılıkların, nimet ve k ülfet dengesi dikkate alınarak giderilece i; alınan primler ile yapılan yardımlar arasında uyum sa lanaca ı; gönüllü sosyal dayanı mayı, bilhassa geleneksel sosyal dayanı ma esaslarını ve kurulu larını, toplumumuzun temelini te kil eden aile sistemi içinde ki sevgi, efkat ve saygıdan kaynaklanan tabii sosyal dayanı mayı idame ve te vik edecek tedbirlerin alınmasını n faydalı olaca ı belirtilmektedir.

Çocukların, daha do um öncesi safhadan ba lamak üzere, geli melerinin her safhasında ihtiyaç duyulan her çe it ana ve çocuk sa lı ı hizmetlerine büyük bir önem verilece i; beden ve ruh sa lı ı daha güçlü nesiller yeti tirmeleri için, dar gelirli ailelere sosyal yardım yapmak gayesinin ta ndı ı; çocuklara ve gençlere götürülecek hizmetlerin ve tesislerin yaygınla tırılması için gerekli tedbirlerin alınaca ı; bu konuda kalkınmada öncelikli yörelerle, ihtiyacın fazla oldu u ehirlere öncelik verilece i belirtilmektedir.

2.1.2 İkinci Özal Hükümeti Programı (21.12.1987 -09.11.1989)

Bu Hükümet Programında (TBMM, 1987); refah ın tabana yayılması, yoksullu un ve i sizli in ortadan kaldırılması amacıyla, sosyal adalet, sosyal güvenlik ve sosyal yardımın düzenlenmesi ve sa lanması; sosyal hizmet ve faaliyetlerin tanzim, te vik, yönlendirilmesi ve gere inde do rudan yapılmasının devlet in ba lıca görevleri arasında oldu u belirtildikten sonra, ekonomik faaliyetlerde devletin bütün millete hitap edecek altyapı hizmetlerine yönelmesi; asıl önemli olanın “*devletin zenginli i sonucu milletin zenginli i de il, milletin zenginli i sonucu devletin zengin olması*” oldu u vurgulanmaktadır.

Ekonomik geli me politikasının esasları olarak ekonomik geli menin hızlandırılması, sosyal dengenin iyile tirilmesi, fertlerin kabiliyet ve çalı malarına göre geli me isteklerinin te vik edilmesi, gruplar arasındaki gelir da ılımı farklılıklarının pratik ölçüler içinde azaltılması, bölgeler arası geli mi lik farklılıklarının asgariye indirilmesi, **yoksullu un kaldırılarak refahın yaygınla tırılması** sayılmaktadır.

Önceki dönemde uygulamaya konulan gelir da ılımını düzeltici ve yoksul kesime yönelik önemli uygulamalar olarak “*Konut Fonu*”, “*Konut Edindirme Yardımı*” ve “*Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları*”nın kurulması gibi icraatlar sayılmaktadır.

Gelir da ılımını dolaylı olarak düzelten tedbirlerin en önem lisinin altyapı (temiz içme suyu, kanalizasyon, elektrik, yol, telefon ... vb.) konusunda yapılan hizmetler oldu u belirtilmektedir.

Hükümetin sosyal politikasının temel unsurlarının “*sosyal adaletin ve fırsat e itli inin sa lanması, bölgeler arası geli mi lik farklarının azaltılması, refahın yaygınla tırılması*” oldu u açıklanmaktadır.

Hükümetin “**sosyal güvenlik anlayı mın esasları**” olarak unlar sayılmaktadır:

- Çiftçi, küçük esnaf ve sanatkar, i çi, memur, emekli, dul ve yetimler ile kimsesizlerin sosyal güvenli e sahip olmaları,

- Korunmaya muhtaç çocuklar ve yaşlılar ile çalışamayacak derecede malul ve sakatların yeterli seviyede sosyal yardıma kavuşturulmaları,
- Eğitim ve öğretimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması; bütün vatandaşların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları.

2.1.3 Akbulut Hükümeti Programı (09.11.1989 -23.06.1991)

Bağışbakan Turgut ÖZAL'ın 31 Ekim 1989 tarihinde Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi nedeniyle Bağışbakan olarak görevlendirilen Yıldırım AKBULUT, Hükümet Programında, 1983 yılı sonundan itibaren altı yıldan beri iktidarda olan Anavatan Partisinin (ANAP) hükümet programlarının birbirinin devamı ve tamamlayıcısı niteliğinde oldu; ayrıca, ANAP'ın seçim beyannamesi ve hükümet programı arasında da tam bir tutarlılık ve ayniyet mevcut oldu; bu bakımdan kendi hükümet programının devamı olduğu geçmi hükümet programına paralellik arz ettiğini belirtmiştir (TBMM, 1989).

Dolayısıyla, bu hükümet programında, yoksullukla mücadele ile ilgili önceki programda yer alan hususların tekrarıyla yetinilmmiştir.

2.1.4 Birinci Mesut Yılmaz Hükümeti Programı (23.06.1991 -20.11.1991)

Program'da (TBMM, 1991a), Hükümetin sosyal güvenlik politikalarının ana hedefini, işçi, memur, esnaf ve sanatkar, çiftçi olmak üzere tüm çalışanların sosyal güvenlik emsiyesi altında toplanmasının oluşturduğunu; emekli, dul ve yetimlerin aylıklarının enflasyondan etkilenmeyecek şekilde sosyal güvenlik kurumlarının mali kaynakları dikkate alınarak ayarlanacağı; ortakları yoksul ve dar gelirli olan konut kooperatiflerine ve vatandaşlara 10 yıllık vadeli ve faizsiz arsa tahsisleri yapılacağı; geri kalmış ilçelerin tespit edilerek bunların süratle kalkınması için teknik araçlarından yararlandırılacağı; çiftçinin gelirinin artırılması ve sosyal refah seviyesinin yükseltilmesi için sübvansiyonlara devam edileceği belirtilmiştir.

2.1.5 Yedinci Demirel Hükümeti Programı (21.11.1991 -25.06.1993)

DYP-SHP Koalisyonu olarak kurulan Hükümetin Programı'nda, bölgelerarası ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklılıklarına özellikle vurgu yapılmakta ve şu vaatlerde bulunmaktadır (TBMM, 1991b):

Türkiye'de, son 10 yılda bölgelerarası gelişmişlik farkları artmıştır. Bu durum, Hükümetin üzerinde duracağı önemli sorunlardan biridir. Bu nedenle bölgeler arasındaki dengesizliği gidermek, bölgelerarası toplumsal ve ekonomik bütünlüğü sağlamak kararındayız. Bu amaçla, gerek ekonomik faaliyetlerin, gerek kamu hizmetlerinin dağılımında

bu hedefin gerektirdi i altyapıyı hazırlayan ve destekleme mekanizmalarını kuran bir **“Bölgesel Geli me Politikası”** uygulanacaktır. Geli mi bölgeler içinde de daha azgeli mi yöreler bulunmakla birlikte, geri kalmı lı ın co rafi bir bütünlük gösterdi i Do u ve Güneydo u Anadolu Bölgelerine özel bir önem verilecektir.

Do u ve Güneydo u için genel ve bölge kalkınma planları çerçevesi içinde özel **“Bölgesel Kalkınma Planı”** hazırlanarak uygulanacaktır. Amaç, bu bölgelerde ve geri kalmı di er bölgelerde kaynakları harekete geçirerek, üretimi arttırmak, bölge halkına yeni i ve geçim olanakları yaratmaktır.

Bu nedenle; kamu yatırımları arttırılacak, özel sektör yatırımları için özel bir te vik sistemi geli tirilecektir. Bölgesel kalkınma planı, yalnız özel sektöre yönelik te viklerle sınırlı kalmayacak, kamu kesimi de öncü ve giri imci olarak bölgenin ekonomik ve toplumsal sorunlarının çözümünde gerekli katkıyı yapacaktır.

sizlik sorununa kısa dönemde **“Özel stihdam Projeleri”** yardımı ile çözüm aranacaktır.

Gelir adaletini sa layıcı biçimde asgari ücret kademeleri olarak vergi dı ı bırakılacaktır.

Tarım sektörü, çiftçinin ve köylünün sosyal refahının ar ttırılmasını temin etmek üzere desteklenmeye devam edilecektir.

Sosyal güvenlik a 1, bütün vatanda ları kapsayacak ekilde hızla geni letilecektir. Genel sa lık sigortası a amalı olarak yaygınla tırılacak ve hiçbir vatanda genel sa lık sistemi dı nda bırakılmayacaktır. Ödeme imkanı olmayan vatanda ların sigorta primleri devlet tarafından kar ılanacaktır. Bu çerçevede a amalı olarak herkese tedavi olma imkanı sa layan **“Ye il Kart”** verilecektir.

sizlik sigortası sistemi kurulacak ve a amalı olarak uygulam asına geçilecektir.

Artan nüfusa ve ülke ihtiyaçlarına paralel olarak, vatanda ların konut edinebilmeleri için gereken ucuz kredi mekanizmaları olu turulacak, öncelikle hiç evi olmayana kredi verilecek ve vatanda ı konut sahibi edebilecek bir ortam sa lana caktır.

Ülkenin bir gerçe i olan **“gecekondu sorunu”**nun çözümü amacıyla, gecekondu yerle me bölgelerinin sa lıklı hayat ko ullarına hızla kavu turulması ve ça da kentle menin önünde bir engel olmaktan çıkarılması için gereken önlemler alınacak, gecekondu lar böylece ehrin bir parçası olacaktır. Hem gecekondu ların ıslahını sa lamak ve hem de toplu konutla mayı desteklemek amacıyla dü ük faizli ve uzun vadeli kredi imkanı yaratılacaktır.

Ucuz kente meyi, düzenli, planlı olarak sa layacak yeni bir anlayı i çinde, konut ihtiyacının toplumun her kesimi için çözmeye yönelik yo un bir uygulama gerçekte tirilecektir.

Konut sorunu, kentle me olgusu ile birlikte ve arsa -altyapı-konut bütünlü ünü gözetten bir yakla ımla çözülecektir. Konut sorununa bir ya am çerçeve si yaratılması açısından bakıldı nda, “**toplu konut**” giri imlerine özellikle önem verilecektir. Toplu konut alanlarına, toplu ta ıma, ye illendirme, tüketim, e itim gibi hizmetlerin kar ılanmasını da sa layacak bir bütünlük içinde bakılacaktır.

Hükümet ve hükümet dı ı kurulu larla yerel yönetimlerin kadınlarla ilgili çalı maları, i birli i ve koordinasyon içinde de erlendirilerek **kadınlara ili kin politikalar** olu turulacaktır.

Ba ta BM’in kabul etti i ve Türkiye tarafından onaylanan “*Kadınlara Kar ı Her Türli Ayrımcılı ının Önlenmesi Uluslararası Sözle mesi*” ve di er uluslararası kararları ile, Avrupa Konseyi, LO, OECD, AG K gibi kurulu ların kadınlara yönelik kararları do rultusunda iç mevzuatımızda düzenlemelerin yapılması ve uluslararası boyutta Türkiye tarafından konulan çekincelerin kaldırılması için gerekli çalı malar gerçekte tirilecektir.

Bu amaçla “**Kadın, Aile ve Çocuk Sorunları Bakanlı ı**” kurularak anlamlı bir adım atılmaktadır. Uluslararası çocuk hakları deklarasyonuna uygun bir biçimde **çocuk haklarının korunmasını** düzenleyen yasa çıkarılacaktır.

2.1.6 Birinci Çiller Hükümeti Programı (25.06.1993 -05.10.1995)

Süleyman Demirel’in Cumhurba kanı olmasından sonra DYP-SHP Koalisyonu olarak kurulan Hükümetin Programı’nda (TBMM, 1993), ekonomi programının ana hedefinin, “*devletin ekonomideki yerinin ve rolünün yeniden tanımlanması, devletin ekonomik faaliyetlerinin dengeli bir biçimde azaltılması ve giderek sübvansiyon da itan yapıdan arındırılması, ekonomide genellikle kuralları belirleyen bir konuma kavu turu lması...*” oldu u vurgulandıktan sonra, **devletin, sosyal devlet olmanın bir gere i olarak ba ta e itim, sa lık ve çevre olmak üzere kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etkin bir yapıya kavu turulaca ı** belirtilmektedir.

Programda, ayrıca, çalı anların ça da ya am ko ullarının altında kalmamasına özen gösterilece i; i çi-i veren ili kilerinde çalı ma barı ının korunmasının temel ilke oldu u; sosyo-ekonomik istikrar ve uzla manın sa lanması için batı ülkelerindeki örnekler do rultusunda bir “**Ekonomik ve Sosyal Konsey**” olu turulaca ı; sosyal adaletin ve sosyal

güvenli in gerçekte tirilmesi için gerekli önlemlerin alınacağı; kalkınmanın, sosyal devlet korunarak sağlanacağı; personel reformunun gerçekte tirileceği; bu reformun, kamu personeli ile bunların emekli dul ve yetimlerine dengeli, adil bir ücret rejimi ve yeterli bir hayat seviyesi sağlanacağı; devletin asli görevleri dışındaki alanlarda işsizlik sorununu amaç amacıyla personel istihdam edilmesi yolunun engelleneceği, mevcut birim ve işletmelerde bu nitelikteki kadro fazlalığını eritecek ilkelerin belirleneceği; memur ve işçilerin görev alanlarının ayrı ayrı kesin olarak tespit edileceği; aynı işin farklı statüdeki personelce yürütülmesi ve bunlara farklı ücret ödenmesinin önlenmesi; K T reform programı ve özelleştirme uygulamalarının yol açacağı işsizliğe yönelik sorunların, gerektiğinde uluslararası kuruluşların desteğinden yararlanılarak oluşturulacak sosyal güvenlik ve koruma sistemi içinde çözüleceği; Anayasa'nın ikinci maddesinde ifadesini bulan “*Sosyal Devlet*” ilkesinin tüm boyutlarıyla hayata geçirilmesinin Hükümetin temel amaçları arasında yer aldığı; bu bağlamda sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin gerçekte tirilmesi için gerekli önlemlerin alınacağı ve kalkınmanın, sosyal devlet korunarak sağlanacağı; “ **sizlik Sigortası**” sisteminin kurulacağı ve amaçlı olarak yaygınlaştırılacağı; Sosyal Güvenlik Kurullarının (SSK, BAĞ-KUR) sorunlarının çözümleneceği ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılacağı; 2000'li yıllara hazırlanan Türkiye'de, özellikle sağlık, eğitim ve çevrede yapılacak atılımla, sosyal devletin güçlendirileceği; gelecek kuşakların iyi yetişmesini sağlayacak bir Aile Planlamasının benimseneceği; kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ve mesleki eğitim imkanlarından daha fazla yararlanmak suretiyle tarım dışı sektörlerde istihdamlarının yaygınlaştırılacağı; özellikle uygulanacak teknik politikaları aracılığıyla kadınların kendi işyerlerine sahip olma olanaklarının geliştirileceği; kadın iş gücünün ekonomiye katkısının sağlanacağı ve kadınların karar mekanizmalarına daha etkin katılabilmeleri için yeni politikalar gerçekleştirileceği; ailenin korunacağı ve destekleneceği; korunmaya muhtaç çocukların aile ortamı içinde yetiştilmesine özel önem verileceği ve evlat edindirmenin yasal imkânlarının kolaylaştırılacağı öngörülmektedir.

2.1.7 İkinci Çiller Hükümeti Programı (05.10.1995 -30.10.1995)

DYP Azınlık Hükümeti olarak kurulan bu hükümet uzun ömürlü olamamıştır. Program'da (TBMM, 1995a); 49. ve 50. Hükümetler döneminde yapılan çalışmalara yer verilmiş ve “**ekonomik istikrar**”ın sağlanmasına sık sık vurgu yapılmıştır. Programda, ayrıca, terörden zarar gören Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşayan vatandaşlar için bölgeye refahı getirici bütün ekonomik önlemlerin alınacağı; bu bağlamda, konut, hayvancılık ve tarıma dayalı pamuk ve tekstil sanayinin öncelikle ele alınacak projeler olduğu; yöre halkının,

terk ettikleri güvenli i saptanmı köylerine dönmeleri için bir program hazırlanıp uygulanaca ı ve zararların giderilmesi için bütün olanakların seferber edilece i; yöredeki istihdam sorununu çözebilmek için devlet olanaklarının yanı sıra özel sektörün de devreye sokulaca ı; sa lık reformuyla sa lık hizmetlerinin etkili, sürekli ve kolay eri ilebilir nitelikte ülke düzeyine yaygınla tırılması ve hizmet kalitesinin artırılması amacıyla sa lık sisteminin yeniden düzenlenece i; **“genel sa lık sigortası sistemi”** olu turularak nüfusun tamamının sigorta kapsamına alınaca ı; alt gelir gruplarının vergi yüklerinin azaltılmasına yönelik politikaların bir program dahilinde uygulanmasına 1996 yılından itibaren ba lanaca ı; bu çerçevede, özellikle ücretler üzerinde istihdam vergisi niteli ine dönü en ilave yüklerin AB ülkelerindeki düzeylere indirilmesinin önem ta ıdı ı; istihdam geli tirilmesinde, üretken istihdamın artırılması ve ki ilerini kendi i lerini kurmalarının desteklenmesine devam edilece i; Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile geli mi yörelere arasındaki geli mi lik farkının azaltılaca ı; Kalkınmada Öncelikli Yörelere ba ta konut ve hayvancılık sektörleri ile ilgili hızla geli tirilebilir nitelikte projeler hazırlanaca ı ve ülke kaynakları ile bölgesel geli me potansiyellerini de dikkate alan bir yakla ımla uygulamaya konulaca ı öngörölmü tür.

2.1.8 Üçüncü Çiller Hükümeti Programı (30.10.1995 -06.03.1996)

51. Hükümet'in TBMM'den güvenoyu alamaması üzerine, DYP ve CHP'nin bir araya gelmesiyle yeniden bir Koalisyon Hükümeti kurulmu tur. Erken genel seçime kadar geçecek süre içinde görev yapacak olan Hükümet'in en önemli görevi *“24 Aralık 1995 tarihinde, sa lıklı ve güvenli bir ortamda ve huzur içinde adaletli bir erken genel seçimin gerçekleşmesi sa lamak”* olarak belirlenmi tir. Bu Hükümet, esas itibariyle, bir **“Seçim Hükümeti”**dir. Program'da (TBMM, 1995b), tekrar ekonomik kriz ya anmaması için istikrarın korunmasının büyük önem ta ıdı ı; enflasyon kar ısında alım güçleri azalan kesimlere, çalı anlara, üreticilere, emeklilere, muhtaç ya lılara, dul ve yetimlere sahip çıkmanın Hükümet'in temel politikalarından oldu u belirtilmi tir.

2.1.9 İkinci Mesut Yılmaz Hükümeti Programı (06.03.1996-28.06.1996)

ANAP-DYP Koalisyonu olarak kurulan Hükümet'in Programı'nda (TBMM, 1996a); gelir da ılımının istikrarlı bir ekilde iyile tirilmesi, toplumsal refahın yükseltilmesi ve yaygınla tırılmasının esas alınaca ı; herkesin sa lık sigortası primi ödeyece i ve nüfusun tümünün sa lık güvencesi kapsamına alınaca ı **“sigorta sistemi”**ne a amalı bir biçimde geçilece i; sa lık sigortası primini ödeme gücü olmayanların priminin devletçe kar ılanaca ı; tüm nüfusun sosyal güvenli e kavu turulaca ı; özörlü ler için gerekli sosyal ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilece i; konut üretimi ve sahipli inin te vik edilece i; istihdamı

artıracak ve i sizli i zamanla azaltacak tedbirlerin alınaca ı; ki ilerini kendi i lerini kurmalarının desteklenece i; Do u ve Güneydo u Bölgelerinde ya ayan insanlarımıza refah ve huzur getirecek ekonomik ve sosyal tedbirlerin alınaca ı öngörölmü tür.

2.1.10 Erbakan Hükümeti Programı (28.06.1996 -30.06.1997)

Refah Partisi-Do ruyol Partisi Koalisyonu olarak kurulan Hükümet'in Programı'nda (TBMM, 1996b); Do u ve Güneydo u bölgelerinde güvenlik nedeniyle köylerini terk etmi vatanda ların güvenli inin tekrar tesis edilerek isteyenlerin geri dönü lerinin temini ve ma duriyetlerinin giderilmesi için her türlü imkanın seferber edilece i; i siz ve emekli yoksullara sahip çıkılaca ı; alt gelir gruplarının vergi yüklerinin azaltılaca ı ve istihdam üzerinde olumsuz etki yaratan *Çalı anları Tasarrufa Te vik ve Konut Edindirme Yardımı* kesintilerinin kaldırılaca ı; nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesinin sa lanaca ı; sosyal güvenlik kurumlarının içinde bulundu u finansman sorunlarına çözüm bulmak, fonların etkin bir e kilde i letilmesini sa lamak amacıyla sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin temel esaslarını ve kurumlarını belirleyen yasal çerçevenin hazırlanaca ı; tüm nüfusun sosyal güvenli e kavu turulaca ı; özürlülerin topluma kazandırılması için sosyal ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilece i; i sizli in azalması, aile, kadın ve gençlik sorunlarına gereken ilginin gösterilmesi, ana çö cük sa lı na önem verilmesi, orta dire in güçlendirilmesi, **gelir da ılımının iyile tirilmesi**, esnaf ve sanatkarların, **emekli ve yoksulların meselelerinin çözümünün** vazgeçilmez hedefler oldu u; bu cümleden olarak kadınların kendi u ra alanlarında i ve istihdam sa layıcı projeleri uygulamaya koyacak bir te kilatın kurulaca ı belirtilmi tir.

2.1.11 Üçüncü Mesut Yılmaz Hükümeti Programı (30.06.1997 -11.01.1999)

ANAP, DSP ve Demokrat Türkiye Partisi koalisyonu olarak kurulan 55. Hükümetin Programı'nda (TBMM, 1997); Güneydo u Anadolu'nun ekonomik ve sosyal kalkınmasını sa lamak için bir yandan yöredeki özel yatırımlar te vik edilirken di er yandan kamu sektörünün bölgede geli meyi hızlandıracak öncü yatırımlar yapmasının sa lanaca ı; evlerde ve küçük i letmelerde fason imalat yapmayı özendirmek suretiyle bölgede istihdam olanaklarının yaratılması için gereken önlemlerin alınaca ı; bölgede hayvancılı ın yeniden geli tirilmesine yönelik projeler uygulamaya konulaca ı; sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilkö retimin (temel e itim) uygulamaya konulaca ı; özürlülerin e itim ve ö renim olanaklarının ça da ülkeler düzeyine çıkarılması amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılaca ı öngörülmektedir.

Ayrıca, **Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı**'nin teklif kanununun çıkartılması; kadının ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal ya da tam olarak katılımının sağlanması konusunda gerekli adımların atılması; bu görevleri ülke genelinde etkin bir biçimde yerine getirecek ulusal mekanizmanın Bakanlık başlıklı **Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü** olarak tekliflanması için gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirileceği; korunmaya, bakıma muhtaç çocuk, genç ve yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması için Hükümetin öncelikli hedeflerinden olduğu; ... belirtilmektedir.

Program'da, **"Gelir Dağılımı"** ayrı bir başlık olarak yer almakta ve gelir dağılımı ile ilgili bazı istatistiksel bilgiler verildikten sonra, gelir dağılımındaki bu dengesiz durumun ülkedeki bir çok sorunun da kaynağını teşkil ettiği belirtilmekte ve yapılacaklar şu şekilde sıralanmaktadır:

... Ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında **yoksulluğun azaltılmasına**, sabit gelirlilerin, emekli, dul, yetim, küçük esnaf ve çiftçilerin fakirleleşmesinin önlenmesine, işsizliğin azaltılmasına önem verilecektir. Bu cümleden olarak üretken istihdamın artırılmasına öncelik verilecek, kimselerin kendi işlerini kurmalarını desteklenecek, özel kesim için uygun yatırım ortamı sağlanacak, alt gelir gruplarının yararlandığı doğrudan yardım sistemleri geliştirilecektir. Bireylerin beceri ve üretkenliklerini artırarak yaşam seviyelerini yükseltmekte en önemli araç eğitimdir. Bu amaçla yoksul kesimlerin eğitim imkanlarından yararlanmalarını sağlamak için kredi, burs, yurt ve diğer imkanları da kapsayan etkili bir destek sistemi oluşturulacaktır (TBMM, 1997).

2.1.12 Dördüncü Ecevit Hükümeti Programı (11.01.1999 -28.05.1999)

55. Hükümetin güven oylaması ile düşürülmesi üzerine ANAP ile DYP'nin dışarıdan verdikleri destek ile 56. T.C. Hükümeti olarak kurulan DSP Azınlık Hükümeti, yaklaşan seçimlere kadar görev yapacak kısa ömürlü bir hükümet olarak kurulmuştur. Hükümet Programı'nda (TBMM, 1999a); özürsüz yurttaşların eğitimine büyük önem verileceği; sağlık hizmetlerinin dengeli dağılımına, verimliliğini artırmaya ve bu hizmetlerden düşük gelirli yurttaşların adaletli biçimde yararlanabilmelerine gereken önem gösterileceği; kimsesiz çocuklar ile kadınların ve bakıma muhtaç özürsüzlerle yaşlıların sağlıklı ve güvenli bir yaşamı için devletin tüm olanaklarının seferber edileceği; özürsüzlerle ilgili yasal düzenlemelerin hızla uygulamaya geçirileceği; sokaklarda yatan çocukların topluma ve ailelerine kazandırılmalarıyla ilgilenen kuruluşlar ve hizmetlerin yaygınlaştırılacağı; düşük gelirli aile çocuklarının eğitim giderlerine devlet katkısını artırma yolundaki uygulamaların artırılacağı öngörülmüştür.

2.1.13 Be inci Ecevit Hükümeti Programı (28.05.1999 - 18.11.2002)

DSP, MHP ve ANAP'ın bir araya gelerek oluşturdukları 57. T.C. Hükümetinin Programı'nda (TBMM, 1999b); Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun geri kalmışlığının, ekonomik ve sosyal önlemlerle çözüleceği; işsizliği ve yoksulluğu önleyici üretken yatırımların hızlandırılıp destekleneceği; kırsal kalkınmaya öncelik verileceği, köylü ve çiftçinin refah düzeyini yükseltici ekonomik ve sosyal politikalar oluşturulacağı; çalışmaya amında barının korunmasına ve sendikal hakların uluslararası standartlara kavuşturulmasına önem verileceği; sigortasız çalışma ve çalıştırmanın önlenmesi; çalışan çocukların haklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterileceği; sosyal güvenlik sisteminin, tüm yurttaşları kapsar duruma getirilerek kalıcı ve rasyonel bir düzene kavuşturulacağı; çalışırken işsiz kalanların gelir kaybını belirli bir süre telafi etmek amacıyla, **işsizlik sigortası programı** başlatılacağı ve bu programı yürütecek olan ve çiş Bulma Kurumu'nun yeniden yapılandırılacağı; kadınların ekonomik ve sosyal yaşamın her aşamasında üretime katılmalarının özendirileceği, kadınların sosyal ve ekonomik statüsünün geliştirilmesine yönelik çabaların hızlandırılacağı; engellilerin, yaşlıların ve muhtaç durumdakilerin yaşamaya uyum sağlayabilmeleri için her türlü çabanın gösterileceği; engellilerin istihdamı için getirilmiş olan yasal zorunluluklara uyulmasının sağlanacağı; barınma, sırtınma ve bakılma gereksinimi duyan yurttaşların bu ihtiyaçlarının, yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde düzenlenecek şekilde **barınma evleri**yle karşılanacağı; yoksulları üretken kılarak ve adaletli bir gelir düzeyine kavuşturarak yoksulluktan kurtarmanın temel amaç olduğu; çalışmayacak durumda olanlar için, onurları zedelemeyecek yardım programları uygulanacağı; toplumun tüm kesimlerinin ekonomik gelişimden hakça pay alması, sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın yaygınlaştırılması ve kurumsallaştırılması için her türlü çabanın gösterileceği; kimsesiz çocuklara ve sokak çocuklarına sahip çıkılacağı; onların topluma yararlı insanlar olarak yetiştirilmesi için yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde, barınma ve eğitim olanakları sağlanacağı belirtilmiştir.

2.1.14 Gül Hükümeti Programı (18.11.2002 - 14.03.2003)

AKP'nin tek başına kurduğu 58. T.C. Hükümeti Programı'nda (TBMM, 2002); Türkiye Vizyonu olarak öngörülen unsurlar arasında **"yoksulluğun ortadan kaldırılması"** da yer almaktadır. Program'da, ayrıca, krizden olumsuz etkilenmiş kesimlerle yaşamından ilgilenileceği ve sosyal yardım projelerinin uygulamaya konulacağı; resmi verilere göre, nüfusun % 15'inin açlık sınırının altında olduğu; Hükümetin, insan haklarına ve Anayasaya aykırı olan bu acı tabloya kayıtsız kalmayacağı ve uygulayacağı sosyal politikalar

çerçevesinde bu acil sorunun çözümüne öncelik verece i; ekonomi politikalarının toplumun refahını artırmada ve insanlara kaliteli ya am ko ulları olu turmada zorunlu olmakla birlikte, tek ba ma yetersiz kaldı ı; etkili sosyal politika uygulamaları ile birle meyen ekonomi politikalarının, toplumdan destek alamadı ı için ba arısız oldu u; bu nedenle, Hükümetin, ekonomik kalkınma politikalarını sosyal politikalarla dengeli bir ekilde yürütece i; IMF ile birlikte uygulamaya konulan *Güçlü Ekonomiye Geçi Programı*'nda a ırlı ın finans sektörüne verildi i ve sosyal boyutun ihmal edildi i; son yıllarda, özellikle ekonomik krizlerin etkisiyle, kesimler arasındaki **gelir da ılımının** büyük oranda bozuldu u; ücretlerde meydana gelen reel kayıp ve artan i sizlik sonucu halkın refah düzeyinde önemli dü ü ler meydana geldi i; krize kar ı dayanma gücü a man yoksul kesimlerde sosyal huzursuzlukların arttı ı; Türkiye'nin OECD ülkeleri içinde gelir da ılımı en bozuk ülkelerden biri haline geldi i; özellikle kentlerde artan yoksullu un, geni halk kitlelerinin ekonomik, siyasal ve sosyal hayattan dı lanması ve giderek marjinalleşmesine neden oldu u; bu durumun, kentlerde asayi ve huzurun bozulmasına, zenginle yoksullar arasındaki ya am standardı farkının açılmasına, toplumsal kutuplaşmaya ve *“umutsuzluk”* duygusunun yaygınlaşmasına yol açtı ı; kesimler arası gelir da ılımındaki bozukluk yanında, bölgeler ve iller arasındaki geli mi lik farklarının da artarak devam etti i; Hükümetin, gelir da ılımının iyile tirilmesi ve yoksullukla mücadele politikalarının ba arılı olabilmesi için *“insan”*ı ekonomik kalkınmanın merkezine oturtmayı aynı zamanda *“ahlaki”* bir zorunluluk olarak gördü ü; bu anlayı içinde, gelir da ılımı ve yoksullukla mücadele alanında a a ıdaki politikaların hayata geçirilece i öngörölmü tür:

- Hükümetin uygulayaca ı ekonomik program ve politikalarda, **“sosyal adalet”** gözetilecek ve **“insan”**ı merkeze koyan yeni bir kalkınma yakla ımı benimsenecektir. Uygulanacak ekonomik program, sosyal politikalarla uyumlu, sosyal bütünleşmeyi ve dayanı mayı sa layıcı, i sizli i azaltıcı ve **yoksullu u ortadan kaldırıcı** nitelikte olacak; ekonomik büyümeden elde edilecek nimetlerin adaletli bölü ümünü sa layacak insani bir yapı ta ıyacaktır.
- Çalı an kesimlerin vergi yükü kademeli olarak hafifletilecektir.
- Kapsamlı bir **“yoksullukla mücadele”** programı uygulamaya konulacaktır.
- Açlık sınırı altındaki nüfusa götürülecek hizmetlerin sa lıklı bir ekilde gerçekleştirilmesi için bir veri tabanı kurulacak ve açlık sınırının altındaki a ileler belirlenecek ve desteklenecektir.

- E itimde fırsat e itli ini sa lamak ve sa lıklı bir nesil yeti tirme hedefleri do rultusunda yoksulluk sınırı altında olan ailelerin çocuklarına e itim ve sa lık yardımları yapılacaktır.

2.1.15 Birinci Erdo an Hükümeti Programı (14.03.2003 - 05.09.2007)

Recep Tayyip ERDO AN'ın ba kanlı ında kurulan 59. Hükümet ile 58. Hükümet arasında “*organik bir devamlılık*” ve hükümet etme mantı ı açısından “*süreklilik*” oldu u, Hükümet Programı'nda açıkça ifade edilmi tir. Program'da (TBMM, 2003); yoksullukla en etkili ekilde mücadele edilece i; yoksulluk ve i sizli i azaltmanın Hükümetin öncelikleri arasında oldu u; bir sınıf ve kesimin de il bütün vatanda ların refah ve mutlulu unu sa layacak sosyal politikaların yürütülece i; bu ba la mda yoksullar, bakıma muhtaç ya lılar, çocuklar ve i sizler için özel programlar olu turulaca ı; zor durumdaki vatanda lara, terkedilmi ve kimsesizlik duygusu ya atılmayaca ı; i sizleri, fakirleri, dü künleri, hastaları, özürllüleri gözeten, onların insan onuruna yakı acak ekilde ya amalarını sa layacak bir sosyal devlet anlayı ının uygulamaya konulaca ı belirtilmi tir.

2.1.16 kinci Erdo an Hükümeti Programı (05.09.2007 -)

22 Temmuz 2007 genel seçimleri sonrası, Recep Tayyip ERDO AN'ın ba kanlı ında kurulan yeni hükümet programının devamlılı ı esas aldı ı, yoksullu un azaltılması ve gelir da ılımının iyile tirilmesi konusunda 58 ve 59. hükümetler döneminde önemli mesafeler katedildi i vurgulanmaktadır. Önceki hükümet döneminde yapılanlara geni bir yerin verildi i Programda (TBMM, 2007), ilk kez bir “*Kırsal Kalkınma Stratejisi*” hazırlandı ı; bu strateji do rultusunda kırsal kesimde i imkânlarını çe itlendirmek ve gelir düzeyini yükseltmek için kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi projelerinin uygulamaya konuldu u; ayrıca, AB fonlarından yararlanmak için *Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu* kuruldu u; “*sosyal devlet*” ilkesinin en kapsamlı ve etkili ekilde hayata geçirilece i; bu amaçla, sosyal politikalara özel bir önem ve a ırlık verildi i; ekonomik güçlenmeye paralel olarak yeni dönemde insanımızın hayat standardını yükseltecek sosyal harcamalara daha fazla kaynak ayrılabilce i; iyile me trendine giren gelir da ılımının daha dengeli hâle gelece i ve sosyal güvenlik-sosyal yardım-sosyal hizmet emsiyesinin merkezî bir organizasyonla bütün vatanda ları kapsayaca i; zengin-fakir ayrımı gözetmeden, bütün halkımızın sa lık hizmetlerinden aynı standartta faydalanaca ı, yoksulların primlerinin devlet tarafından kar ılanaca ı, on sekiz ya ın altındaki ço cukların tamamının sa lık güvencesi altında olaca ı “*Genel Sa lık Sigortası*” sisteminin 2008 yılında uygulamaya konulaca ı; istihdamın arttırılaca ı belirtilmektedir.

2.2 KALKINMA PLANLARINDA YOKSULLUKLA MÜCADELE

Türkiye’de 1960’ların başından itibaren hazırlanmakta olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarına “**yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşım**”ın egemen olduğu; öncelikle ekonomik kalkınma ve büyümeye verildiğini; ekonomik kalkınma ve büyümenin olumlu etkilerinin zaman içerisinde toplumun büyük kesimlerine yayılacağına öngörüldüğü (*trickle down effect*); bölümlenmiş sorunlarının göz ardı edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Önder ve Şenses, 2006).

2007 ile 2013 yılları arasında uygulanacak olan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nın vizyonu, “*istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye*” olarak belirlenmiştir (DPT, 2006: 3).

Bu Plan’da, “**Gelir Dağılımının iyileştirilmesi, Sosyal Harcama ve Yoksullukla Mücadele**” başlığı altında Türkiye’deki gelir dağılımı ve yoksulluk ile 2002 -2005 döneminde yoksullukla mücadele konusunda yapılanlara yer verilmektedir. Plan’da yer alan değerlendirilmeler şunlardır (DPT, 2006):

2001 yılı sonrasında ulaşılan yüksek büyüme oranlarıyla birlikte başına milli gelir artışı, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve yoksulluk göstergelerinde iyileşmeler görülmüştür. Kriz sonrasında sıkı maliye politikası uygulanmasına rağmen sosyal harcamaların GSYH içindeki payı artmıştır. Özellikle, emekli, özür, dul-yetim ve öğrenciler ile yoksul ve kırsal kesimdeki ailelere yönelik gelir artışı sağlayacak transferler yapılmıştır. Ayrıca, bu dönemde asgari ücret reel olarak artmıştır.

Türkiye’de 2002 yılında en zengin yüzde 20’lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı pay, en yoksul yüzde 20’lik grubun aldığı payın yaklaşık 9.5 katı iken, 2003 yılında bu oran 8.1, 2004 yılında ise 7.7 seviyesine düşmüştür. AB-25 ortalamasında ise aynı oran 2003 yılında yaklaşık 4.6’dır. Ayrıca, Türkiye’de 2002 yılında 0.44 olan Gini katsayısı, 2003 yılında 0.42’ye, 2004 yılında 0.40’a gerilemiştir.

Gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun toplam nüfusa oranı; 2002 yılında % 1.35 iken, 2004 yılında % 1.29 seviyesine gerilemiştir. Yoksulluk oranı olarak da tanımlanan gıda ve gıda-dışı yoksulluk oranı 2002 yılında % 26.96 iken, 2004 yılında % 25.6’ya gerilemiştir.

Tablo 2.1'den de izlenebilece i gibi, 2002-2004 döneminde yoksulluk oranlarında Türkiye geneli için bir iyile me olmakla birlikte, kırsal alandaki yoksullu un bazı göstergelerde artmı oldu u görülmektedir. Nitekim, kırdaki yaygın olan ücretsiz aile i çileri i teki durum itibarıyla, 2004 yılında en yoksul grup olmu tur.

Tablo 2.1: Seçilmi gelir da ılımı ve yoksulluk göstergeleri (yüzde)

	2002	2003	2004
Yüzde 20'lik Dilimler			
Birinci Yüzde 20	5.3	6.0	6.0
İkinci Yüzde 20	9.8	10.3	10.7
Üçüncü Yüzde 20	14.0	14.5	15.2
Dördüncü Yüzde 20	20.8	20.9	21.9
Be inci Yüzde 20	50.1	48.3	46.2
Gini Katsayısı	0.44	0.42	0.40
Gıda Yoksulluk Oranı (Açlık)	1.35	1.29	1.29
Gıda ve Gıda-Dı ı Yoksulluk Oranı (Yoksulluk)	26.96	28.12	25.60

Kaynak: DPT, 2006: 42, Tablo 5.11.

Tarımdaki yapısal de i im sonucu kente göç eden kesimler e itim seviyelerinin dü ük olması ve vasıfsız i gücü olmaları nedeniyle, düzenli bir gelirden mahrum kalmakta ve topluma uyum sorunları ya amaktadır. Bununla birlikte, bu kesim genellikle hizmetler sektöründe yevmiyeli olarak istihdam edilmektedir.

Kadınlar, çocuklar, yaş lılar, özürlüler ve kente göç edenler ba ta olmak üzere, yoksulluk riskiyle kar ı kar ıya olanlara yönelik e itim, kültür ve sa lık gibi hizmetlerin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Süre en hastalı ı olan özürlülerin % 24.8'i ve di er özürlülerin % 36.3'ü okuma-yazma bilmemektedir. Ayrıca, sosyal ya am alanlarının hareket edebilirliklerini kısıtlaması, i yerlerinde uygun ortamın yaratılamaması ve özürlü i gücüne olan talebin oldukça sınırlı olması gibi nedenlerle, her 5 özürlüde n yalnızca 1'i i gücü piyasasında yer alabilmektedir. Özürlülerin sa lık, e itim, istihdam ve sosyal güvenli e eri imlerinin artırılarak topluma katılımlarının sa lanmasını amaçlayan 5378 sayılı *Özürlüler Kanunu* 2005 yılında yürürlü e girmi tir. Ülkemizde yaş lı nüfusta gözlenen artı ve aile yapısının de i me u raması gibi nedenler, yaş lı kesime götürülecek hizmetlerin önemini artırmaktadır.

Çocuk i çili inin ortadan kaldırılmasına yönelik çalı malar ve zorunlu e itimin 8 yaş ı çıkarılması ile çalı an çocuk sayısında azalma olmasına ra men, çocuk i çili i, sokak çocukları ve sokakta çalı an çocuklar sorunu önemini korumaktadır.

Kadınlarda okur-yazarlık oranı, 2000 ile 2004 yılları arasında % 76.2'den, % 80.6'ya yükselmesine rağmen, erkek okur-yazarlık oranının gerisindedir. Kadınlarda istihdam oranı yüzde 22.3 iken, erkeklerde bu oran yüzde 64.8'dir. Kırsal alanda ücretsiz aile içi olarak istihdam edilen kadınlar, kente göç sonucunda kentsel alandaki işlere göre niteliklerinin yetersiz kalması ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal baskılardan dolayı iş gücünden çıkmakta ve ekonomik yetersizlikte kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma risklerine açık hale gelmektedir. Nitekim, kentte yaşayan kadınlarda iş gücüne katılma oranı % 19.3 iken, bu oran kırsal alanda % 33.7'dir.

İstihdam, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de daha çok kadın ve çocukların maruz kaldığı bir sorundur. Kadınlara karşı istihdam ve istismarın önlenmesi için toplumun bilinçlendirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmaları devam etmektedir.

Kadınların karar alma sürecine katılımı AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında yetersizdir. Nitekim, 2002 seçiminde kadınların parlamentoda temsil oranı yaklaşık % 4.4'tür.

AB'ye uyum sürecinde Türkiye 2003 yılında **Sosyal Dışlanmayla Mücadele Toplum Eylem Programı**'na katılmıştır. Bu sürecin gereği olarak sosyal dışlanma alanındaki mevcut durumu ve stratejileri belirlemek üzere **Sosyal İçerme Belgesi**'nin hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

Plan'da gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele amacıyla yapılması öngörülenler şunlardır (DPT, 2006: 88 -89):

- Yoksulluk ve gelir dağılımındaki dengesizlik, sürdürülebilir büyüme ve istihdam, eğitim, sağlık ve çalışma hayatı politikalarıyla kalıcı bir şekilde azaltılacaktır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıyan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayatta yer almaları sağlanacak ve yaşam kaliteleri yükseltilecektir.
- Transfer politikaları, gelirin yoksullar lehine yeniden dağılımının sağlanması yoluyla etkili hale getirilecektir. Bu kapsamda, sosyal güvenlik sisteminin, sosyal risklere karşı toplumun her kesimine güvence sağlayarak gelir dağılımını iyileştiren bir etkiye sahip olması sağlanacaktır.
- Yoksulluğun azaltılmasına yönelik hizmetler, yoksulluk kültürünün oluşturmamasını önleyici ve yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olacaktır.
- Kayıtdışı çalışan yoksulların, sosyal güvenlik kapsamına alınması ve düzensiz işlerde çalışması için gerekli tedbirler alınacaktır.

- Yoksul kesimlere yönelik ekonomik faaliyetlerle r çe itlendirilecek ekilde gelir getirici projeler desteklenecektir. Özellikle, kırsal kesimde ve azgeli mi bölgelerde giri imcilik te vik edilecektir.
- Kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını artırmak için bu kesime yönelik mesleki e itim imkanları geli tirilerek istihdam edilebilirlikleri artırılabacaktır.
- Kadına yönelik iddetin önlenmesi amacıyla, bu konudaki toplumsal bilinç artırılacaktır.
- Özellikle kırsal kesimdeki kız çocuklarının, özörlölerin ve dü ök gelirli ailelerin çocuklarının e itim ihtiyaçlarının kar ılanması desteklenerek bu kesimlerin e itime eri imleri kolayla tırılacaktır. Ayrıca, çocuk i çili ini önleyecek tedbirler alınacak ve etkili bir ekilde uygulanacaktır.
- Çocu un bakımı ve yeti tirilmesi için ideal ortam olan aileye yöne lik e itici programlar yaygınla tırılacaktır.
- Ya lılara yönelik olarak evde bakım hizmeti desteklenecek, kurumsal bakım konusunda ise huzurevlerinin sayısı ve kalitesi artırılacaktır.
- Özörlölerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılmasına yönel ik, sosyal ve fiziki çevre artları iyile tirilecek, özel e itim imkanları ve çalı ma ortamının özel olarak düzenlendi i korumalı i yerleri geli tirilecektir.
- Tarımdaki yapısal de i im sonucu kente göç eden vasıfsız ve yoksul insanların i sizlik riskini azaltmak için aktif istihdam politikaları geli tirilecektir.
- Yoksulluk ve sosyal dı lanmanın önlenmesine yönel ik politikaların uygulanmasında ve bunlara yönel ik e itim, barınma ve istihdam gibi hizmetlerde, merkezi idare ve mahalli idareler ile sivil toplum kurulu ları ba ta olmak üzere tüm kesimlerin koordineli bir ekilde çalı ması sa lanacaktır.

Dokuzuncu Kalkınma Planında, “yoksulluk” olgusunun çok boyutlu bir sorun olarak ele alındı mı ve yoksullukla mücadelede de bu çok boyutlu bakı açısının sürdürölm esinin öngöröldü ü; ancak, önceli in ekonomik büyüme ve rekabet gücünün arttırılmasına verildi ini söylemek yanlı olmayacaktır.

2.3 YOKSULLUKLA MÜCADELEDE KURUMSAL YAPI

Yoksullukla etkili mücadele için etkili bir kurumsal yapı ve iyi i leyen kurumların olu turulması büyük önem ta ımaktadır. Dünyanın di er ülkelerinde oldu u gibi, Türkiye’de de yoksullukla mücadele, yoksullu u azaltma ve yoksullu un olumsuz etkilerini hafifleterek toplumsal bütünlü ü koruma amacını ta ıyan bazı kurum ve kurulu lar olu turulmu tur. Yoksulluk çok boyutlu bir sorun oldu u için bu kurum ve kurulu ların hiç biri sinin yoksullu un bütün boyutlarını kapsayan bir mücadele amacını gerçekle tirmek için olu turuldu unu söylemek mümkün de ildir. Aksine, bu kurumlar, yoksullu u azaltma ile ilgili bir takım sınırlı amaçlar için olu turulmu tur. Farklı zamanlarda ve farklı ekonomik, sosyal ve siyasal ko ulların etkisiyle olu turulan bu kurumların amaç ve görev alanları kesin çizgilerle belirlenmedi i için uygulamada görev çakı maları ve yetki karma ası ya anmaktadır.

Türkiye 1980’li yılların ortalarına kadar yoksullukla mücadeleyi dünyada algılandı ı ekliyle gündemine almamı tur. Yoksullu u daha çok geleneksel dayanı ma dinamiklerine havale etmenin yanında kısmen de olsa **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)** ve **Kızılay Derne i** gibi resmi yada yarı resmi kurumlarla yürütmeye çalı mı tur. Her ne kadar sosyal devlet anlayı ı ile bakıma muhtaçlar ve güçsüzlerle ilgili bazı yasal düzenlemeler yapılmı olsa da, 1986 yılında yoksulluk kav ramını odak alan ve yoksullukla mücadele amacına yönelik ilk yasal düzenleme yapılarak **Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu (SYDTF)** kurulmu ve 1987 yılından itibaren de **Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları** vasıtası ile yoksullara yardımlar yapılmaya ba lanmı tur (Abay, 2004).

Bu alt bölümde, Türkiye’de halen yoksullukla mücadele ile ilgili bir takım amaçları gerçekle tirmek için görev yapan kurulu lardan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), SYDTF ve Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Genel Müdürlü ü, Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları (SYDV) ile Türkiye Kurumu hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Yoksullukla mücadelede önemli ba arılar elde eden ülkelere baktı ımızda, devlet kurulu larının yanında, hükümet dı ı kurulu lar (NGOs) ve sivil toplum kurulu larının (STK) önemli katkı ve destek sa ladı nı görüyoruz. Örne in, Banglade ’te mikro kredi uygulaması ile büyük ba arı elde eden ve yoksullu u azaltmada mikro krediyi bir model olarak dünyaya tanıtan **Grameen Bank** bir hükümet dı ı kurulu tur (Bkz. Holcombe, 1995; Khandker, 1998).

Ülkemizde de do rudan veya dolaylı olarak yoksullu u azaltmaya katkıda bulunma amacı ta ıyan çe itli STK'lar (vakıf, dernek gibi) kurulmu tur. Bu nedenle, bu alt bölümde ayrıca, Türkiye'de STK'nın yo ksullukla mücadeledeki çabalarına kısaca de inilecektir.

2.3.1 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun tarihsel geçmi ini, 6 Mart 1917 tarihinde stanbul'da kurulan **stanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti**'ne (HEC) kadar götürmek mümkündür. 17 Ocak 1921'de Himaye-i Etfal Cemiyeti padi ah iradesi ile kamu yararına çalı an cemiyet olarak kabul edilmi ve 30 Haziran 1921'de Ankara'da Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kurulu u gerçekleştirilmi tir. **Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti**'nin kurulup güçlenmesi nedeniyle, 1923'te stanbul HEC çalı malarına son ver mi tir (SHÇEK, 2006).

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte benimsenen kalkınma anlayı ı çerçevesinde, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın orta ve uzun dönemde yoksullu u da azaltaca ı öngörölmü tür. Kimsesiz çocuklara yardım etme amacıyla 1928 yılında **Yardım Sevenler Derne i** kurulmu ; Dernek, 1935 yılında **Çocuk Esirgeme Kurumu**'na (ÇEK) dönü türölmü ve 1937 yılında ÇEK, Bakanlar Kurulu Kararı ile kamu yararına çalı an dernek statüsüne kavu turulmu tur (Gündüz, 2006).

1981 yılında, Milli Güvenlik Kurulu Kararı ile ÇEK'nun genel merkezi, il ve ilçelerdeki ubeleri ile bucak ve köylerdeki kolları feshedil mi ; 24 Mayıs 1983 tarih ve 2828 sayılı Kanunla, korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sa kat, ya lı ve di er ki ilere götürölen sosyal hizmetleri yürötmek üzere Ba bakanlı a ba lı kamu tüzelki ili ine sahip katma bütçeli **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlü ü** (SHÇEK) kurulmu tur (SHÇEK, 2006).

SHÇEK'nun ba lıca görevleri unlardır:

- a) Sosyal yardım ve hizmetlerle ilgili esasları, sosyal hizmetler politikası ve hedeflerine uygun olarak tespit etmek, çalı ma plan ve programlarını hazırlamak, uygulamak ve bu konuda ilgili bakanlık, kurum ve kurulu lar arasında koordinasyon ve i bi rli i sa lamak.
- b) Öncelikle çocu un aile içinde yeti tirilmesi ve desteklenmesi için aileyi e itim, danı manlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, özürlü ve ya lıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yeti tiri lmesi ve rehabilitasyonlarını sa lamak üzere gerekli hizmetleri yürötmek, bu hizmetler için gerekli sosyal hizmet kurulu larını kurmak ve i letmek.

- c) Çalı an ana ve babalar ile yurt dı ndaki i çilerin çocuklarının bakımını ve korunmasını sa lamak amacıyla imkânları ölçüsünde gündüzlü veya yatılı kurulu lar kurmak ve i letmek.
- d) Yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını kar ılayamayan ve ya amlarını en dü ük düzeyde bile sürdürmekte güçlük çeken ki i ve ailelere kaynakların yeterlili i ölçüsünde aynı ve nakdi yardımlarda bulunmak amacıyla gerekli hizmet ve programları geli tirmek ve uygulamak.
- e) Kurum görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak amacıyla halkın gönüllü katılımını sa lamak ve organize etmek, toplumun örf, adet, inançlarına göre yapaca ı yardım ve ba ı lara ili kin programlar geli tirmek ve yürütülmesini sa lamak, bu amaçla ilgili kamu kurum ve kurulu ları ile gönüllü kurulu lar arasında i birli i yapmak, yardımda bulunmak isteyen ki i, kurum ve kurulu lara yol göstermek.
- f) Dernek ve vakıfların sosyal hizmetler alanındaki faaliyetlerini yönlendirmek, bunların bütçelerinde sosyal hizmetlere ayırdıkları payların yerinde ve verimli bir ekilde kullanılmasını sa lamak amacıyla görü ve tavsiyelerde bulunmak.
- g) Kuruma ba lı olanlar dı nda kurulacak so syal hizmet kurulu larının, özel e itim ve rehabilitasyon hizmeti verenler hariç olmak üzere açılı iznine, her türlü standartlarına ve i leyi lerine ili kin esasları, varsa ücret tarifelerini tespit etmek, onaylamak, denetimini yapmak ve bu esaslara uymay anların faaliyetlerini durdurmak.
- h) Sosyal yardım ve hizmetlerle ilgili alanlarda ara tırma, yayın ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak, uluslararası düzeyde sosyal hizmet uygulamalarını izlemek, de erlendirmek ve uluslararası kurulu larla i birli inde bulunmak.
- i) Hizmet için gerekli personeli bu hizmete elveri li ki iler arasından seçmek, e itmek, yeti tirmek, çalı ma esaslarını ve sorumluluklarını belirlemek ve ilgili alanlarda görevlendirmek.
- j) Toplumun de i en ihtiyaçlarına göre özürlüler ve di er sosyal hizme t alanlarında, Kanunlarla verilen di er görevleri yerine getirmek, bunun için uygun gördü ü sosyal hizmet kurulu larını genel esaslar çerçevesinde kurmak ve i letmek.
- k) Ailenin bütünlü ünü korumak, parçalanmı ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertleriyle çocuklarına her türlü maddi, manevi ve sosyal destek sa lamak , bu amaçla gerekli planlamaları yapmak, e itim faaliyetlerinde bulunmak.

- 1) Doğal afetler nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunların çözümüne yönelik sosyal hizmetleri önceden planlamak, afetzedelerin acil gereksinimlerini karşılamaya ve afet sonrası sorunlarını çözümlenmeye yönelik geçici veya sürekli hizmetleri yerine getirmek, afetle bağlantılı göçler ve göçmenlerle ilgili her türlü sosyal hizmeti gerçekleştirmek.

Verilen bu görevleri yürütmek amacıyla, SHÇEK'e bağlı il sosyal hizmetler müdürlükleri (81), ilçe sosyal hizmetler müdürlükleri (34), çocuk yuvaları (96), yetiştirme yurtları (110), huzurevleri (72), kreş ve gündüz bakımevleri (6), bakım ve rehabilitasyon merkezleri (73), toplum merkezleri (66), çocuk ve gençlik merkezleri (49), yaşlı dayanışma merkezleri (5), aile danışmanlık merkezleri (35)... gibi kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır (SHÇEK, 2006).

2.3.2 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Tevik Fonu (SYDTF), yoksul ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak gelir dağılımının iyileştirilmesine katkı sağlamak ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı tevik etmek amacıyla **1986** yılında **3294** sayılı kanunla kurulmuştur.

3294 sayılı Kanunu uygulamak amacıyla 1986 yılından beri Bakanlıkça bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Sekreterliği olarak faaliyetlerini sürdürmüş olan kurum, 01.12.2004 tarih ve 5263 sayılı Kanunla **Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü**'ne (SYDGM) dönüşümlü olmuştur.

SYDGM, 3294 sayılı Kanunun amacı ve kapsamı doğrultusunda ülkemizde herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan ve sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşların temel ihtiyaçlarını (yakacak, gıda, giyim, eğitim, sağlık gibi) karşılamakta, özürsüz vatandaşların eğitim ve rehabilitasyon giderlerine katkı sağlamakta, kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan yoksul vatandaşların gelirlerini arttırma ve sürekli bir işe sahip olmalarına yönelik projelere destek vermektedir. Yoksullukla mücadelede, SYDGM, aktarılan kaynaklarla yoksul ve yardıma muhtaç kişileri pasif ve yardım bekler durumdan; aktif, katılımcı ve kendi kendine yeterli duruma getirmeyi, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermeyi, sosyal barışı sağlamak ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı kuvvetlendirmeyi hedeflemektedir (SYDGM, 2005).

SYDGM'nin karar organı *Fon Kurulu*'dur. Fon Kurulu; Ba bakan tarafından görevlendirilen bir Devlet Bakanı ba kanlı ında, Ba bakanlık Müste arı, ç i ler i Bakanlı ı Müste arı, Sa lık Bakanlı ı Müste arı, Vakıflar Genel Müdürü ve Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Genel Müdüründen olu maktadır. Kurul kararları Ba bak anın onayı ile yürürlü e girmektedir. SYDGM, Fon 'un yürütme organı niteli indedir.

SYDGM'nin gelir kaynakları; Bütçeden aktarılabacak kaynaklar, kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla % 10'a kadar aktarılabacak miktarlar, gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının % 2,8'i, trafik para cezalarının % 50'si, RTÜK reklam gelirlerinin % 15'i ve di er gelirlerden olu maktadır.

2.3.3 Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları

3294 sayılı Kanunun 7. maddesi uyarınca, SYDTF'nda toplanan kayna ın ülke çapında ihtiyaç sahibi vatanda lara nakdi ve ayni olarak da ıtmak ve bu Kanunun amacına uygun çalı malarda bulunmak üzere, her il ve ilçede, mülki idare amirlerinin ba kanlı ında Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları (SYDV) kurulmu tur.

SYDGM, sosyal yardımları SYDV vasıtasıyla yapmaktadır.

Halen **81 il** ve **850 ilçe** olmak üzere **931** adet SYDV Türkiye genelinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Vakıfların karar organları *Vakıf Mütevelli Heyeti*'dir. İl ve ilçelerde tüm yardım programları, Vakıf Mütevelli Heyetlerinin kararları ile yürütölmektedir.

SYDV'larının gelirlerinin tamamına yakını SYDTF tarafından kar ılanmakta olup SYDV, bu kaynakları yoksul ki ilere aktarmaktadırlar. Osmanlı Devleti'ndeki vakıf gelene i dikkate alınarak SYDV'na halkın deste inin olaca ı öngörölmü se de (BU RA ve KEYDER (2006b), uygulamada vatanda ların sosyal yardımla ma ve dayanı ma vakıflarına yaptıkları katkıların çok az oldu u görölmektedir. Bu nedenle, SYDV'nın, "**vakıf**" tanımına uymadıkları ileri sürölerek ele tirilmi tir. Çünkü, SYDV, Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonunun bir uzantısı olup birer "*vakıf*" olmaktan ziyade merkezi yönetimin ta radaki bir birimi gibidir. Bu nedenle, SYDV'na, devletin "*sosyal yardım örgütü*" demek yanlı olmayacaktır (Abay, 2004).

2.3.4 Türkiye Kurumu

İstihdamın meydana getirdiği sosyo-ekonomik sorunlar sonucu 19. yüzyıl sonlarında, gelişmiş ülkelerde kamu istihdam kurumları ortaya çıkmıştır. Bu alandaki ilk girişimler Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, Norveç, İsviçre, İngiltere ve ABD’de iş arayanların iş bulmalarına ve işverenlerin de açık işleri karşılamalarına yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, bu ilk dönemin en önemli gelişmesi Almanya’da meydana gelmiştir. Bu ülkede iş ve işçi bulma hizmetlerini örgütlemeye, işçi ve işveren kuruluşlarının yanı sıra belediyeler ve diğer kamu kuruluşları da rol almıştır (KUR, 2006).

Söz konusu kuruluşlar iş arayanlara uygun iş, işçi arayanlara uygun iş gücü bulmada yardımcı olan ve kâr amacı gütmeyen kamu kuruluşları olarak örgütlenmişlerdir. ILO, 1919 yılında, 2 No.lu “**İstihdam Sözleşmesi**” aracılığıyla üye devletlere “**Kamu İstihdam Kurumları**”nın kurulmasına ilişkin tavsiyelerde bulunmuştur. ILO’nun 1948 yılında kabul ettiği 88 No.lu “**İş ve İşçi Bulma Kurumları Sözleşmesi**” üye ülkelere istihdam hizmetlerini bir kamu görevi olarak ücretsiz sunma yükümlülüğü getirmiştir. Bu amaçla üye ülkeler, tam istihdamın sağlanmasını ve korunmasını, üretken kaynakların geliştirilmesini ve kullanımına yönelik olarak iş piyasasının en iyi biçimde örgütlenmesini sağlamakla görevli ücretsiz bir kamu istihdam kurumu tesis etmekte sorumlu kılınmışlardır (KUR, 2006).

İkinci Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda kamu istihdam kurumları, birçok ülkede iş ve işçi bulma hizmeti sunan ve işsizlik yardımları yapan bir kurum olarak kalmıştır. 1970’li yıllarda bir çok ülkede görülmeye başlanan ekonomik sorunların ve işsizliğin artmasıyla birlikte, bu sorunları çözmeye yönelik resmi istihdam politikalarının yanı sıra iş gücü piyasası uyum programlarının bir aracı olarak kamu istihdam kurumlarından daha fazla yararlanılmaya başlanmıştır. Günümüzde hemen her ülkede resmi kamu istihdam kurumu veya kurumları bulunmaktadır. Ancak, giderek hızlanan teknolojik gelişmeler ve küreselleme olgusu ile kamu istihdam kurumlarının tek başına bu gelişmeleri karşılayamaması, istihdam hizmetlerinin sunumunda kamunun dışında başka hizmet sağlayıcıların da varlığını zorunlu kılmıştır.

Bunun sonucu olarak ILO, 1997 yılında, ortaya çıkabilecek suistimallere karşı iş arayanları koruyan ve geçici çalışmayı da içeren özel istihdam büroları ile ilgili daha kapsamlı bir tanım getiren 181 No.lu “**Özel İş Bulma Büroları Sözleşmesi**”ni yayınlamıştır ve özel istihdam kurumlarının düzenlenmesinde yol gösterici hükümleri belirlemiştir (KUR, 2006).

Türkiye’de kamu istihdam hizmetlerine ilişkin ilk yasal düzenleme, 1936 tarihli 3008 sayılı **Kanunu** ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu Kanun iş ve işçi bulma aracılığıyla yapılan özel büroların yasaklanmasını ve bu istihdam hizmetlerinin kamu tekelinde yapılmasını öngörmektedir. 1946 yılında 4837 sayılı Kanun ile **İş ve İşçi Bulma Kurumu (BK)** kurulmuştur ve Kurumun görevi, “*işçilere vasıflarına uygun işler bulmak ve işverenlere de işlerine uygun vasıfta işçi bulmak*” yani iş ve işçi bulmaya aracılık olarak belirlenmiştir (KUR, 2006).

BK, 1946 yılından itibaren, özellikle gelişmekte olan sanayinin iş gücü ihtiyacını karşılamaya; iş gücünün sektörel ve coğrafi hareketliliğini sağlamak konusunda kendisine verilen görevi yerine getirmeye çalışmıştır. 1960’lı yıllarda başta Almanya olmak üzere sanayilemiş ülkelerin artan iş gücü ihtiyaçları ve bu ihtiyacı yabancı işçiler yoluyla karşılamaları üzerine BK, yurtdışına işçi gönderme faaliyetine yoğunlaşmıştır. 1973 Petrol Krizi’nden sonra sanayilemiş ülkelerde yaşanan durgunluk ve bununla birlikte artan işsizlik yurtdışından iş gücü talebinin durmasına neden olmuştur. Bu gelişme yurtdışına işçi gönderme faaliyetine odaklanan BK ve kamu istihdam hizmetleri için gerileme sürecinin başlangıcı olmuştur. BK, dışarıdan iş gücü piyasasının ihtiyacı olan hizmetleri vermede kendini yenileyememiştir ve iş gücü piyasasında kamu hizmetlerinin rolü gittikçe azalmaya başlamıştır.

İş gücü piyasasında yaşanan gelişmelerin izlenebilmesi, istihdam politikalarının oluşturulması ve uygulanması, işsizlik sigortasının etkin bir şekilde yürütülebilmesi için 2003 BK’nun yerine Türkiye İş Kurumu (KUR) kurulmuştur (KUR, 2006).

KUR, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının (ÇSGB) başlı kuruluğu olan Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı’nın ilgili kuruluğu olup, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe haiz, idarî ve malî bakımdan özerk bir kamu kuruluşudur.

Örgütlenme modelinde katılımcılık esası benimsenerek, sosyal tarafların da yer alması sağlanan Kurumun organları; Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük ve İstihdam Kurulları’dır. 33’ü kamu temsilcisi, 46’sı sosyal tarafların temsilcisi olmak üzere 79 üyeden oluşan Genel Kurul; istihdam politikasının oluşturulmasına yardımcı olmak üzere istihdamın korunması, geliştirilmesi ve işsizliğin önlenmesi ile ilgili tedbirleri belirlemekte, Kurumun görevleri ile ilgili önerilerde bulunmaktadır (KUR, 2006).

Yeni yasal düzenleme ile KUR’un görev alanı genişletilerek klasik iş ve işçi bulma hizmetlerinin yanı sıra, iş gücüne vasıf kazandırma ve işsizlikte eğitim, mesleki rehabilitasyon tedbirleri uygulaması, iş yaratma tedbirleri, iş kurmaya destek sağlamak, toplum yararına çalışmaya gibi aktif iş gücü programları ile işsizlik sigortası ve iş kaybı tazminatı gibi pasif

i gücü programlarını ayrı ayrı olarak uygulayabilecek bir yapıya kavuşmasına olanak sağlamıştır (KUR, 2006).

Yapılan yeni düzenleme ile KUR'dan izin alınmak ve Kurumca denetlenmek kaydıyla **özel istihdam bürolarının** faaliyet göstermesine izin verilmiştir. KUR tarafından izin verilen özel istihdam büroları, kamu kurum ve kuruluşları hariç yurt içinde ve dışında iş ve işçi bulmaya aracılık ve insan kaynakları yönetimi alanında danışmanlık hizmetleri vermektedirler. Eylül 2005 tarihi itibarıyla 83 adet Özel İstihdam Bürosu faaliyette bulunmaktadır. KUR ilk defa 14 Haziran 2004 tarihinde özel istihdam bürolarına çalışma izni vermeye başlamıştır. Bir yıl gibi kısa bir sürede, bu bürolara 414.394 başvuru yapılmıştır; bu başvurulardan 3.529'u erkek, 1.315'i kadın olmak üzere toplam 4.844 kişi işe yerleştirilmiştir (KUR, 2006).

2.3.5 Sivil Toplum Örgütleri ve Yoksullukla Mücadele

Yoksulluk başta olmak üzere toplumlarda yaşanan bir takım ekonomik ve sosyal sorunların çözümü devlet ve hükümetlerin görevi olmakla birlikte, gerçek hayatta bu görevlerin tamamının istenen düzeyde yerine getirilmesinde devlet kurumları yetersiz kalabilmektedir. Bu noktada, devlet kurumları dışındaki sivil inisiyatiflerin örgütlenerek devreye girmesi ve bu sorunların çözümüne katkıda bulunması son derece önemlidir. Nitekim, bir çok ülkede yoksullukla mücadele amacıyla çok sayıda hükümet dışı kuruluşların (NGOs) ve STK'ların oluşturulduğu ve bu kuruluşların bir çok ülkede başarılı yoksulluğu azaltma programları yürüttüğü görülmektedir (bkz. Holcombe, 1995; Khandker, 1998; Remenyi, 2000). Örneğin, Bangladeş'te mikro kredi uygulamasının öncü kuruluşu olan **Grameen Bank** dışında, yoksulluğu azaltma amacıyla Grameen Bank gibi grup-temelli borçlanma (group-based lending) yaklaşımını benimsenerek küçük ölçekli mikrokredi programı yürüten 750'den fazla hükümet dışı kuruluş (NGOs) mevcuttur (Khandker, 1998).

Avrupa'da yoksulluk ve sosyal dışlanma alanında faaliyet gösteren çok sayıda STK vardır. Bunların en önemlilerden birisi **Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı** (European Anti-Poverty Network - EAPN) ve diğerleri de **Evsizlerle Çalışan Ulusal Dernekler Avrupa Federasyonu** (Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans - Abri - FEASTSA)'dır.

Bunlardan EANP, amaçlarını yoksulluk ve sosyal dışlanma sorununu sürekli AB gündeminde tutmak, bu sorunla mücadele kapsamında alınan önlemlerin etkili olmasını sağlamak için ve yoksulluk ve sosyal dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya olan gruplar için ve

onlarla birlikte lobi faaliyetlerinde bulunmak olarak tanımlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde, EAPN, yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunlarının boyutları ve etkileri hakkında AB düzeyinde bilgi toplamak ve paylaşmak, ilgili politika süreçlerini ve mevzuat değişikliklerini yakından izlemek, bu süreçleri ve değişiklikleri değerlendirmek ve etkilemek gibi bir takım çalışmaları yapmaktadır (Bura, 2005).

FEANTSA, 25 AB ülkesinden özellikle evsizlik sorunuyla ilgili 90'dan fazla ulusal STK'yı bir araya getiren bir emsiye kurulu konumundadır. Çalışmalarını, ilgili AB kurumları ve hükümet yetkilileriyle yakın işbirliğinde gerçekleştiren Federasyon, aynı zamanda, Avrupa Konseyi ve BM nezdinde danışman statüsüne sahiptir (Bura, 2005).

Türk toplumunda yoksulluk, özellikle son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerle birlikte daha belirgin bir şekilde kendisini göstermiştir. Gerçi aile ve akrabalık çerçevesinde varolan geleneksel yardımlaşma ve dayanışma çabaları yoksulluğun olumsuz etkilerinin azaltılmasında katkıda bulunmuştur. Fakat, yoksulluğun artarak devam etmesi ve gittikçe derinlik kazanarak yaygınlaşması, kentleşme gibi sebeplerle, aile ve akrabalık ilişkisine dayanan geleneksel yardımlaşma çabaları giderek zayıflamaya başlamıştır.

Türkiye'de yaşanan ekonomik sorunlar ve gerekse izlenen ekonomik kalkınma öncelikli politikalar nedeniyle, etkili ve yeterli bir yoksullukla mücadele sistemi ve bu sistemi yürütecek kurumlar oluşturulamamıştır. Bu durumun yarattığı boşluğun doldurulması için hükümetin insiyatiflere ve STK'na ihtiyaç vardır. Esnek ve katılımcı örgütlenme ve çalışmalar biçimleri nedeniyle, STK'lar, kamu kurumlarının yoksulluğun azaltılması konusunda eksik bıraktığı ya da ulaşılmadıkları noktalarda tamamlayıcı bir görev yapabilir; toplumdaki sosyal dayanışma duygusunu artırma ve sürekli kılma açısından önemli rol oynayarak katılımcı demokrasiye katkıda bulunabilirler (Seyyar, 2004a).

STK'lar, yoksulluğun giderilmesinde yaptıkları/yapacakları maddi katkı dışında, yoksulluk konusunu sürekli gündemde tutarak hem toplumsal, hem de kamusal duyarlılığın artmasına yardımcı olmaktadır. Bu bilinçlenmenin sonucu oluşan siyasal baskı, hükümetlerin yoksullukla mücadelede yeni sosyal politikalar geliştirmesini veya mevcut sosyal politikalarını yeniden gözden geçirmesini gerekli kılmaktadır.

Ülkemizde de sivil toplumun giderek güçlenmesiyle birlikte doğrudan veya dolaylı olarak yoksulluğu azaltma amaçları taşıyan STK'ın sayısının arttığını görüyoruz. Yapılan araştırmalara göre, ülkemizdeki yoksulluğu azaltma amaçlı sivil örgütlenme, daha çok hayır kurumları ve vakıflar şeklinde gelişmiştir. Türkiye'de 80.000 civarında olduğu tahmin edilen

derneklerden, Deniz Feneri Derne i gibi birkaç örnek dı nda, gerçek anlamda yoksullu u azaltmayı amaç edinerek faaliyette bulunan derneklerin sayısı ile bu derneklere üye olma oranı çok azdır. Bu durumun temel sebebinin, demokratik kültür ve sosyal dayanı ma bilincindeki eksiklik oldu u ileri sürülmektedir (Seyyar, 2004a).

2.4 UYGULANAN YOKSULLUKLA MÜCADELE PROGRAMLARI

Öncelik her zaman ekonomik kalkınma ve büyüme v erilmesine ra men, yoksullu un azaltılması ve gelir da ılımındaki adaletsizliklerin giderilmesi amacıyla bir takım politika tedbir ve önerilerinin gerek hükümet programlarında ve gerekse kalkınma planlarında yer aldı nı görüyoruz. Yoksullu un çok boyutlu bir sorun oldu u gerçe inden hareketle yapılan önerilere ve vaatlere ra men, uygulamaya konulan yoksullukla mücadele programı sayısı oldukça azdır. Farklı zamanlarda ve farklı ekonomik, sosyal ve siyasal etkilerle uygulamaya konulan bu programların, kapsamlı bir yoksullukla mücadele stratejisinin ürünü oldu unu söylemek olanaklı de ildir. Aksine, bu programların bütünsellikten uzak ve hedef kitlesi net olarak belirlenmeyen, bu sebeple, zaman zaman birbiriyle çakı an programlar oldu unu söyleyebiliriz.

Bu alt bölümde, do rudan yoksullu u azaltma hedefiyle uygulamaya konulan programlardan 2022 sayılı Kanun Uygulaması, Ye ilkart Uygulaması ve Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu (SYDTF) Uygulaması kısaca gözden geçirilecektir.

2.4.1 2022 Sayılı Kanun Uygulaması

Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan yoksullara yönelik olarak kamusal sorumluluk alınması ilk kez sınırlı olarak 1976 yılında gerçekte mi tir. 01.07.1976 tarih ve 2022 sayılı **65 Ya ını Doldurmu Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatanda larına Aylık Ba lanması Hakkında Kanun**'a göre muhtaç olmak ko ulu ile, *65 ya ını doldurmu ya lılar ile 18 ya ından büyük özürlüler ve Kanunen bakmakla yükümlü oldu u 18 ya ını tamamlamamı özürlü yakını bulunan Türk Vatanda larına aylık ba lanmaktadır.* 15 65 gösterge rakamının, memur maa larına uygulanan katsayı ile çarpımında bulunacak tutarda (31.03.2007 tarihi itibariyle 73,53 YTL) aylık ortalama geliri bulunanlar muhtaç sayılmazlar ve kendilerine aylık ba lanmaz.

Özürlü olması nedeniyle aylık talebinde bulunanlar, özü rlülük oranlarını alacakları Sa lık Kurulu Raporları ile kanıtlamak zorundadırlar.

31.03.2007 tarihi itibarıyla, Ya lılık Aylı ı **73,53 TL**'dir. Özürlülük Aylı ı ise, % 40-69 oranında özürlü olanlar için **147,06 TL**, % 70+ oranında özürlü olanlar için **220,59 TL**'dir. Sosyal Güvenlik Kurumu'nca (eskiden Emekli Sandı ı) ba lanan bu aylıklar her yılın Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında olmak üzere üç ayda bir pe in olarak ikametgahlarına yakın anla malı T.C. Ziraat Bankaları ubeleri ile anla malı PTT Merkez Müdürlükleri aracılı ıyla hak sahiplerine veya vekil ya da vasilerine ödenmektedir.

Tablo 2.2'den görülece i gibi, Mart 2007 itibarıyla ya lılık, malüllük ve sakatlık aylı ı alan ki i sayısı **1.246.120**'dir (toplan nüfusun yakla ık % 2'si).

Tablo 2.2: 2022 sayılı kanun kapsamında ödenen aylıklar

Yıl	Toplam		Ya lılık		Malüllük		Sakatlık	
	Ki i	Tutar (YTL)	Ki i	Tutar (YTL)	Ki i	Tutar (YTL)	Ki i	Tutar (YTL)
1977	422.451	2.750,00	363.747	2.352,00	32.099	226,00	26.605	172,00
1978	605.542	9.507,00	514.636	8.121,00	39.941	606,00	50.965	780,00
1979	623.123	9.379,00	519.294	7.861,00	39.244	559,00	64.585	959,00
1980	765.533	15.031,00	632.755	12.560,00	46.386	853,00	86.392	1.618,00
1981	829.278	15.519,00	679.643	12.855,00	49.348	912,00	100.287	1.752,00
1982	870.171	18.248,00	705.885	14.965,00	51.876	1.322,00	112.410	1.961,00
1983	902.248	21.047,00	725.333	17.110,00	54.145	1.216,00	122.770	2.721,00
1984	713.013	22.393,00	564.645	17.987,00	44.561	1.337,00	103.807	3.069,00
1985	683.689	26.170,00	534.185	20.728,00	43.887	1.609,00	105.617	3.833,00
1986	659.865	33.451,00	508.415	26.122,00	43.605	2.125,00	107.845	5.204,00
1987	642.478	34.085,00	488.874	26.746,00	42.971	2.213,00	110.633	5.126,00
1988	629.534	48.964,00	473.917	37.297,00	43.033	3.232,00	112.584	8.435,00
1989	609.643	84.161,00	454.801	63.398,00	42.745	5.720,00	112.097	15.043,00
1990	612.389	250.575,00	455.124	187.647,00	43.530	17.379,00	113.735	45.549,00
1991	619.420	345.377,00	458.492	258.489,00	44.443	23.960,00	116.485	62.928,00
1992	680.867	1.549.491,00	510.155	1.174.830,00	46.716	102.160,00	123.996	272.501,00
1993	782.802	2.666.169,00	586.202	2.019.457,00	52.139	171.509,00	144.461	475.203,00
1994	842.578	3.465.969,00	625.659	2.602.561,00	56.256	224.092,00	160.663	639.316,00
1995	868.204	4.584.992,00	642.476	3.443.017,00	57.732	291.207,00	167.996	850.768,00
1996	879.543	9.104.152,00	650.381	6.825.269,00	58.150	575.083,00	171.012	1.703.800,00
1997	905.912	16.475.014,00	670.257	12.360.695,00	59.372	1.030.902,00	176.283	3.083.417,00
1998	920.455	47.359.017,00	682.985	35.568.925,00	59.822	2.944.210,00	177.648	8.845.882,00
1999	937.878	96.726.802,00	700.583	73.265.459,00	60.206	5.877.838,00	177.089	17.583.505,00
2000	951.717	142.666.188,00	709.356	108.239.565,00	62.237	8.729.193,00	180.124	25.697.430,00
2001	967.503	215.760.330,00	716.778	163.065.131,00	65.147	13.490.447,00	185.578	39.204.752,00
2002	1.008.846	311.622.710,00	746.468	234.766.133,00	68.598	19.863.694,00	193.780	56.992.883,00
2003	1.047.341	737.091.839,00	770.204	551.986.450,00	72.805	48.105.959,00	204.332	136.999.430,00
2004	1.092.457	788.824.786,00	792.046	585.861.163,00	79.811	53.206.010,00	220.600	149.757.612,00
2005	1.266.268	1.003.882.239,36	938.677	664.500.167,76	84.072	88.127.785,20	243.519	251.254.286,40
2006	1.243.878	1.284.823.461,87	927.077	747.351.963,70	82.891	159.842.641,67	233.910	377.628.856,50
31.03.2007	1.246.120	357.299.913,40	925.409	200.666.595,77	84.187	54.464.303,13	236.524	102.168.614,50

Kaynak: www.emekli.gov.tr

Bu Kanundan yararlananların tedavi giderleri, 18.06.1992 tarihli ve 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Ye il Kart Verilerek Devlet Tarafından Kar ılanması Hakkında Kanun Hükümlerine göre Ye il Kart verilerek kar ılanmaktadır.

2.4.2 Ye ilkart Uygulaması

18.06.1992 tarih ve 3816 sayılı **Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Ye il Kart Verilerek Devlet Tarafından Kar ılanması Hakkında Kanun** ile birlikte 1992 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı yoksul vatandaşlara bedava sağlık hizmeti vermektedir.

Kanunun amacı, *“hiç bir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda bulunmayan Türk vatandaşlarının bu giderlerinin, Genel Sağlık Sigortası uygulamasına geçilinceye kadar Devlet tarafından kar ılanması”* olarak belirlenmiştir.

Kanunun kapsamına, hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan ve bu Kanunun öngördüğü usul ve esaslar çerçevesinde belirlenecek aylık geliri veya aile içindeki gelir payı, asgari ücretin vergi ve sosyal sigorta primindeki miktarının 1/3'ünden az olan ve Türkiye'de ikamet eden Türk vatandaşları girmektedir.

Kanun ile, ekonomi idarelerinden sorumlu Devlet Bakanının başkanlığında Çi leri, Maliye, Sağlık ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlarından oluşan **Yüksek Sağlık Koordinasyon Kurulu** kurulmuştur ve Kurul'un görevleri, sağlık hizmetlerinin fert başına yıllık ortalama sağlık harcamaları miktarını tespit etmek; tespit edilecek miktara göre bütçeye konulacak ödeneği belirlemek; Kanun kapsamına giren kişilerin tedavilerinin, kamuya ait tedavi kurumları ile özel sağlık kuruluşları ve sosyal güvenlik kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak düzenli yürütülmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. En az altı ayda bir toplanan Kurul'un sekreteryasını Sağlık Bakanlığı yürütmektedir.

Bu Kanuna göre, sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişilerin talepleri, illerde il idare kurulu, ilçelerde ilçe idare kurulu tarafından değerlendirilerek karara bağlanmakta ve valilik ve kaymakamlıkça hak sahibi olanlara Ye il Kart verilmektedir.

Daha önceleri Ye il Kart sahiplerinin sadece muayene ve tedavileri ücretsiz olarak verilmekte ve ilaçların bedeli kar ılanmamaktaydı. Ancak, 2006 yılında yapılan yeni düzenleme ile ilaç bedelinin % 80'i de Ye il Kart kapsamında kar ılanmaya başlamıştır.

16.07.2006 tarihi itibariyle Türkiye’de toplam **12.946.253** ki i Ye il Kart sahibidir. Ba ka bir deyi le, Türkiye nüfusunun yakla ık **1/5’i (% 19,8)** sa lık giderlerini Ye il Karttan kar ılamaktadır. Ye il Kart kayıtlarının illere göre da ılımı ile nüfusa oranları Tablo 2.3’te verilmi tir. Tablodan da izlenebilece i gibi, Ye ik Kartlı oranının en dü ük oldu u il % 5,9 ile stanbul’dur. Bunu sırasıyla, Bursa (% 6,4), Bilecik ve Bolu (% 6,7), Ankara ve Denizli (% 7,0), Mu la (% 7,3), Eski ehir (% 7,5), zmir (% 7,6), Kocaeli (% 7,7) ve Tekirda (% 7,9) illeri izlemektedir.

Ye il Kartlı nüfus oranının en yüksek oldu u iller ise, Do u ve Güneydo u Anadolu Bölgesinde yer alan illerdir. Bu bölgelerdeki 11 ilde nüfusun yarısından fazlası Ye il Kart sahibidir. İlk sırada % 68,8 ile Hakkari yer almaktadır. Onu % 68,6 ile Van takip etmektedir. Güneydo u Anadolu Bölgesinin en büyük illeri olan Diyarbakır ve anlıurfa’da Ye il Kartlı oranı sırasıyla % 46,2 ve % 41,4’tür.

Tablo 2.3: Ye il Kart kayıtlarının illere göre da ılımı ve oranları (16.07.2007 tarihi itibariyle)

İl Kodu	İl Adı	Nüfus (2000 Yılı)	Ye il Kart	Ye il Kart/Nüfus (%)
01	Adana	1.849.478	432.780	23,4
02	Adıyaman	623.811	332.280	53,3
03	Afyonkarahisar	812.416	114.361	14,1
04	A rı	528.744	338.528	64,0
05	Amasya	365.231	61.636	16,9
06	Ankara	4.007.860	281.709	7,0
07	Antalya	1.719.751	194.354	11,3
08	Artvin	191.934	37.259	19,4
09	Aydın	950.757	129.117	13,6
10	Balıkesir	1.076.347	129.699	12,0
11	Bilecik	194.326	12.933	6,7
12	Bingöl	253.739	170.310	67,1
13	Bitlis	388.678	197.276	50,8
14	Bolu	270.654	18.104	6,7
15	Burdur	256.803	30.541	11,9
16	Bursa	2.125.140	135.930	6,4

17	Çanakkale	464.975	36.500	7,8
18	Çankırı	270.355	28.892	10,7
19	Çorum	597.065	107.864	18,1
20	Denizli	850.029	59.081	7,0
21	Diyarbakır	1.362.708	630.168	46,2
22	Edirne	402.606	45.353	11,3
23	Elazı	569.616	162.860	28,6
24	Erzincan	316.841	37.103	11,7
25	Erzurum	937.389	349.383	37,3
26	Eski ehir	706.009	53.261	7,5
27	Gaziantep	1.285.249	370.388	28,8
28	Giresun	523.819	108.913	20,8
29	Gümü hane	186.953	48.042	25,7
30	Hakkari	236.581	162.876	68,8
31	Hatay	1.253.726	345.160	27,5
32	Isparta	513.681	49.858	9,7
33	Mersin	1.651.400	348.477	21,1
34	stanbul	10.018.735	590.281	5,9
35	zmir	3.370.866	255.180	7,6
36	Kars	325.016	143.648	44,2
37	Kastamonu	375.476	68.524	18,2
38	Kayseri	1.060.432	142.751	13,5
39	Kırklareli	328.461	30.246	9,2
40	Kır ehir	253.239	60.516	23,9
41	Kocaeli	1.206.085	93.410	7,7
42	Konya	2.192.166	310.216	14,2
43	Kütahya	656.903	66.720	10,2
44	Malatya	853.658	202.158	23,7
45	Manisa	1.260.169	213.534	16,9

46	Kahramanmara	1.002.384	374.912	37,4
47	Mardin	705.098	344.157	48,8
48	Mu la	715.328	52.374	7,3
49	Mu	453.654	226.365	49,9
50	Nev ehir	309.914	48.882	15,8
51	Ni de	348.081	93.736	26,9
52	Ordu	887.765	236.213	26,6
53	Rize	365.938	39.066	10,7
54	Sakarya	756.168	93.382	12,3
55	Samsun	1.209.137	329.146	27,2
56	Siirt	263.676	165.321	62,7
57	Sinop	225.574	38.545	17,1
58	Sivas	755.091	175.179	23,2
59	Tekirda	623.591	49.447	7,9
60	Tokat	828.027	172.548	20,8
61	Trabzon	975.137	149.628	15,3
62	Tunceli	93.584	30.764	32,9
63	anlurfa	1.443.422	598.135	41,4
64	U ak	322.313	35.697	11,1
65	Van	877.524	601.549	68,6
66	Yozgat	682.919	157.472	23,1
67	Zonguldak	615.599	57.383	9,3
68	Aksaray	396.084	109.822	27,7
69	Bayburt	97.358	26.359	27,1
70	Karaman	243.210	44.388	18,3
71	Kirikkale	383.508	40.298	10,5
72	Batman	456.734	297.017	65,0
73	irnak	353.197	187.934	53,2
74	Bartın	184.178	32.278	17,5

75	Ardahan	133.756	53.779	40,2
76	İdır	168.634	88.184	52,3
77	Yalova	168.593	22.285	13,2
78	Karabük	225.102	19.205	8,5
79	Kilis	114.724	41.441	36,1
80	Osmaniye	458.782	130.480	28,4
81	Düzce	314.266	44.702	14,2
TOPLAM		67.803.927	12.946.253	19,8

Kaynak: D E (2000) ve Sağlık Bakanlığı (2007) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2.4.3 Sosyal Yardımla ma ve Dayanım Vakfı Te viki Fonu (SYDTF) Uygulaması

SYDTF, gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi, yoksul vatandaşların desteklenmesine yönelik politikaların uygulanması, toplumsal dayanımın güçlendirilmesi, sosyal adalet ve barışın korunması amacıyla 1986 yılında kurulmuştur.

Türkiye genelinde illerde Vali, ilçelerde Kaymakam başkanlığında 931 Sosyal Yardımla ma ve Dayanım Vakfı (SYDV) bulunmaktadır. SYDTF'den aktarılan kaynaklarla ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisindeki kişilere çeşitli sosyal yardımlar ve proje destekleri sağlanmaktadır.

SYDTF'den sağlanan kaynaklarla sürdürülen başlıca sosyal yardım programları şunlardır.

2.4.3.1 Periyodik Yardımlar

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşlara en yakın noktada ve esnek bir anlayışla yerinden yardım yapılabilmesi amacıyla, il ve ilçelerin ekonomik ve sosyal gelişimi düzeyi ile nüfusları dikkate alınarak SYDV'na her ay periyodik olarak kaynak aktarılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Vakıflara % 50 daha fazla pay verilmektedir (SYDGM, 2006).

Tablo 2.4: Periyodik yardımlar

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)
2003	108.964.000
2004	158.617.000
2005	194.052.000
2006 (Mayıs)	89.955.000
TOPLAM	551.588.000

Kaynak: SYDGM, 2006.

2.4.3.2 Sağlık Destek Programları

Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ve Ye il Kart almaya hak kazanamayan vatandaşların ödeme güçlerini a an sağlık giderleri, özürlülerin protez, sakat arabası, i itme cihazı gibi ihtiyaçları bu program kapsamında karşılanmaktadır (SYDGM, 2006).

Tablo 2.5: Sağlık destek programları

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)	Yararlanıcı Sayısı
2003	251.632.000	3.339.995
2004	499.607.000	5.082.823
2005	141.756.000	1.993.183
2006 (Mayıs)	2.327.000	1.499
TOPLAM	895.322.000	10.417.500

Kaynak: SYDGM, 2006.

2.4.3.3 Eğitim Destek Programları

Dar gelirli ve yoksul ailelerin ilk ve ortaö retim ça ındaki çocuklarının kırtasiye ve giyim gibi okul ihtiyaçları, özürlü öğrencilerin okullarına taşınması ve ilkö retimdeki öğrencilere ücretsiz kitap dağıtımı SYDTF kaynaklarından karşılanmaktadır (SYDGM, 2006).

Tablo 2.6: Eğitim destek programları

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)	Ö renci Sayısı
2003	40.905.000	855.907
2004	184.218.000	1.497.238
2005	228.179.000	1.600.000
TOPLAM	453.302.000	3.953.145

Kaynak: SYDGM, 2006.

2.4.3.4 Ta ımalı E itim

Ta ımalı E itim Programı çerçevesinde, okulların bulundu u merkezlere ta ıman yoksul ö rencilere ö le yeme i verilmesi uygulaması, kayna ı SYDTF'ndan aktarılmak suretiyle 1 ve lçe Milli E itim Müdürlü klerince yürütölmektedir (SYDGM, 2006).

Tablo 2.7: Ta ımalı e itim

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)	Ö renci Sayısı
2003	65.179.000	570.000
2004	99.077.000	574.000
2005	117.807.000	574.000
2006 (Mayıs)	67.200.000	580.000
TOPLAM	349.263.000	2.298.000

Kaynak: SYDGM, 2006.

2.4.3.5 Yüksek Ö renim Bursları

1989 yılından beri SYDTF'ndan ailesi dar gelirli olan yüksek ö renim ö rencilerine ba arılı olmaları artıyla, her yıl 9 ay boyunca kar ılıksız burs verilmektedir. SYDGM'nün yürüttü ü “**Ba bakanlık Bursu**” 2003-2004 ö retim yılından itibaren Kredi ve Yurtlar Kurumuna devredilmi tir (SYDGM, 2006).

Tablo 2.8: Yüksek ö renim bursları

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)	Ö renci Sayısı
2003	113.879.000	213.898
2004	126.767.000	147.867
2005	92.767.000	94.182
2006 (Mayıs)	46.740.000	45.664
TOPLAM	380.153.000	501.611

Kaynak: SYDGM, 2006.

2.4.3.6 Çe itli Sosyal Yardımlar

SYDV'ları aracılı ıyla yoksul ailelere bedelsiz kömür yardımı yapılmaktadır. Bu program kapsamında Türkiye Kömür letmelerinden (TK) sa lanan kömür, Türkiye genelinde yoksul ailelere aile ba ına 500 Kg olmak üzere da ıtılmaktadır. 2006 yılında yakla ık 1.750.000 aileye 1.280.680 ton kömür da ıtı mı gerçekte tirilmi tir (SYDGM, 2006).

Tablo 2.9: Çe itli sosyal yardımlar

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)	Yararlanıcı Sayısı
2003	682.535	1.020.253
2004	1.057.337	1.503.889
2005	1.330.000	1.875.247
TOPLAM	3.069.872	4.399.389

Kaynak: SYDGM, 2006.

2.4.3.7 Özel Amaçlı Yardımlar

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşlara dini bayramlar öncesinde malzeme ve para yardımları yapılmakta, i sızlık ve yoksullu un belirgin olarak ya andı ı yerlerdeki a evlerinde yemek verilmekte ve do al afet, terör, yangın gibi nedenlerle ma dur olan vatandaşlara acil yardım sa lanmaktadır (SYDGM, 2006).

Tablo 2.10: Özel amaçlı yardımlar

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)
2003	46.877.000
2004	63.714.000
2005	98.000.000
2006 (Mayıs)	50.000.000
TOPLAM	258.591.000

Kaynak: SYDGM, 2006.

2.5 SOSYAL R SK AZALTMA PROJES (SRAP)

Bu alt bölümde, 2001 yılında DB'ndan sa lanan borçla yürürlü e konulan **Sosyal Riski Azaltma Projesi** (Social Risk Mitigation Project) kısaca tanıtılacaktır.

2.5.1 SRAP'ın Amacı ve Gereçesi

T.C. Hükümeti ile Dünya Bankası arasında 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanan ve 28 Kasım 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlü e giren, **Sosyal Riski Azaltma Projesi** (Social Risk Mitigation Project) kraz Anla masıyla, Türkiye'deki sosyal yardım sisteminin güçlendirilmesi, kısa ve uzun dönemde yoksullu un azaltılmasına katkıda bulunulması, yoksullu un bir kader olmaktan çıkarılıp yoksulların refah düzeylerinin artırılması ve gelir da ılımının daha adil hale getirilmesi amaçlanmı tır (Zabcı, 2003).

Dünya Bankası, Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) için bir ön çalı ma yapmı olup bu çalı manın sonuçları, yoksullu un Türkiye'de ciddi boyutlara ula tı nı göstermektedir (WORLD BANK, 2003). Aynı zamanda, SRAP'ın gereçesini olu turan bu çalı mada

Türkiye ile ilgili olarak u saptamalarda bulunulmu tur (Zabcı, 2003):

- Türkiye’de ubat 2001’de ya anan ekonomik kriz, yoksulların kendi ba larına üstesinde gelemeyece i bir sosyal risk ortamı yaratmı tır.
- Türkiye’de i sizlik ve yoksulluk risklerini azaltacak bir sosyal güvenlik a ı bulunmamaktadır. Yapılan sosyal yardımlar kapsayıcı olmayıp düzensiz ve sınırlıdır.
- Türkiye’de be eri sermaye yok olma tehlikesiyle kar ı ka r ıyadır. Çocuk ve anne ölüm oranları yüksek, kadın okur-yazarlık oranı ise dü üktür. Yoksullukla ba etme aracı olarak özellikle kırsal kesimde ve kayıtdı ı (informal) sektörde “*çocuk eme i*” yo un bir ekilde kullanılmaktadır.
- Türkiye’de toplumun bazı kesimleri korumasız olup a ırı yoksulluk riski altındadır. Özellikle kırsal alanda ya ayan ve evin gelirini sa layan “*koca*”nın ölmü ya da sakatlanmı oldu u çok çocuklu aileler, ehirlere son zamanlarda göç edip de gecekondü bölgelerinde ya ayanlar ve hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan ya lı bekarlar ... a ırı yoksulluk riskini ta ıtmaktadır.

2000 yılı Dünya Kalkınma Raporu’nda (World Bank, 2001) yer alan yoksullukla mücadele stratejileri ile uyumlu olan SRAP kapsamında belirlenen ba lıca hedefler unlardır (Zabcı, 2003):

- ❖ Krizden etkilenen yoksullara do rudan acil gelir deste i sa lamak (**sosyal riski hafifletme**).
- ❖ Yoksula sosyal hizmet ve yardım götürecekle olan devlet kurumlarının sosyal kapasitesini artırma (**sosyal risk yönetimi**).
- ❖ Temel sa lık ve e itim hizmetlerinde kullanılma artına ba lı kalınarak, nüfusun en yoksul % 6’sını hedefleyen temel bir sosyal yardım sistemini uygulama (**sosyal riski hafifletme ve engelleme**).
- ❖ Yoksullar için gelir ve istihdam yaratıcı fırsatları artırma (**sosyal riski azaltma**).

2.5.2 SRAP’ın Finansmanı

SRAP için DB’ndan sa lanan finansman, 635 Milyon \$ olup Proje 31 Aralık 2006 tarihinde sona ermi tir. Kredi, 5 yıl ödemesiz 15 yılda ödeme ko uluyla verilmi tir.

2.5.3 SRAP'ın Alt Bile enleri

SRAP, birbiriyle ba lantılı ve birbirini tamamlayan dört temel bile enden olu maktadır.

Bunlar:

- ✓ *Hızlı Yardım Bile eni:* Ya anan ekonomik krizin muhtaç nüfus üzerindeki etkisini azaltma.
- ✓ *Kurumsal Geli im Bile eni:* Yoksullara hizmet ve sosyal yardım sa layan devlet kurumlarının kapasitesini artırma .
- ✓ *artlı Nakit Transferi Bile eni:* Temel sa lık ve e itim hizmetlerinin iyile tirilmesi için nüfusun en yoksul % 6'lık bölümüne yönelik bir sosyal yardım sistemi kurma .
- ✓ *Yerel Giri imler Bile eni:* Yoksulların gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını artırma .

2.5.4 SRAP'ın Örgütlenmesi

Proje, Ba bakanlık Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Genel Müdürlü ü (SYDGM) bünyesinde olu turulan **SRAP Proje Koordinasyon Birimince** yürütülmü tür.

2.6 DÜNYADA VE TÜRK YE'DE ARTLI NAK T TRANSFERLER VE YEREL G R MLER (M KROKRED) UYGULAMALARI

Yoksullu u azaltmak amacıyla de i ik ülkelerde uygulanan çe itli yoksullukla mücadele programları vardır. Bu alt bölümde, çocuk yoksullu unu azaltmayı hedefleyen ve bir çok ülkede ba arıyla uygulanan artlı Nakit Transferleri (Conditional Cash Transfers) ile yine yoksullu u azaltma amacıyla Banglade 'te ba latılan ve bir model olarak dünyanın di er bölgelerine yayılan mikrokredi programlarının di er bazı geli mekte olan ülkeler ile Türkiye'deki uygulamaları kısaca incelenecektir.

2.6.1 Çocuk Yoksullu u ile Mücadelede artlı Nakit Transferleri (NT) Uygulaması

Çocuklara yatırım yapılmasını ve özellikle çocuk yoksullu unu azaltmayı hedefleyen artlı Nakit Transferleri (NT), son yıllarda Latin Amerika ülkeleri ba ta olmak üzere birçok ülkede yaygın bir ekilde uygulanmaya ba lamı tır.

Çocukların yoksullu u ve toplumdaki zayıf konumları, genel yoksulluk içinde önemli bir yere sahip olup bireyde ve toplumda uzun vadeli ve ku aklararası olumsuz etkilere yol açmaktadır. UNICEF'e göre, dünyadaki yoksulları n yakla ık yarısı çocuktur. Günde 1 \$'dan

az bir gelirle ya amaya çalı an 18 ya altı çocuk sayısının en az 600 milyon oldu u tahmin edilmektedir (UNICEF, 2000).

Bu nedenle, çocuk yoksullu unu azaltarak sa lıklı ve e itimli nesiller yeti tirmek için uygun politika ve programların belirlenmesi ve uygulanması hayati önem ta ıtmaktadır. Bu soruna çözüm amacıyla, günümüzde de i ik isimler altında da olsa dünyanın her bölgesinde NT programları uygulanmakta olup bu programlar, çocuk yoksullu unun azaltılmasına önemli katkıda bulunmaktadır. Nitekim, Güney Afrika'da verilen çocuk destek yardımı (child support grant), piyasa ekonomisine geçi sürecinde olan ülkelerde (transition countries) çocuklu ailelere verilen parasal desteklerin (family allowances) ve Latin Amerika ve Karayipler'de uygulanan NT (conditional cash transfer - CCT) programlarının çocuk yoksullu unu azaltmadaki etkinli ini kar ıla tırmalı olarak inceleyen bir çalı maya (Barrientos ve Dejong, 2006) göre, uygulamadaki farklılıklarına ra men, yoksul ailelerdeki çocukları hedefleyen NT programları, çocuk yoksullu unu azaltmak için etkili bir yöntemdir.

Güney Afrika, özellikle 1994 yılından sonra kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi geli tirme konusunda büyük bir ilerleme kaydetmi tir. Kom ularına göre ekonomik açıdan daha geli mi bir ülke olmasına ra men, Güney Afrika'da yoksulluk oldukça yaygındır. Yoksulluk içinde ya ayan çocukların desteklenmesi amacıyla, Güney Afrika'da, 1998 yılında çocuk destek yardımı (child support grant) ba latılmı tır. Ba langıçta sadece 7 ya altı çocuklara yönelik olan bu nakit yardımın kademeli olarak 14 ya ına kadar yaygınla tırılmasına 2002 yılında karar veril mi tir. ubat 2003 itibariyle bu yardımı alan çocuk sayısı 2.5 milyon olup 2005 yılı sonuna kadar bu sayının 3.6 milyona ula ması planlanmı tır ki, bu da yakla ık 0-14 ya grubundaki çocukların yarısına tekabül etmektedir (Barrientos ve Dejong, 2006).

Eski sosyalist ülkelerde aile ve çocuk yardımları (family benefits and child allowances), sosyal yardım sisteminin önemli bir unsuru idi. Bu yardımları temel amacı, ailenin ya am standardını korumak ve annenin i gücüne katılımını kolayla tırmaktı. Ancak, piyasa ekonomisine geçi sürecinde yoksullu un giderek artmasıyla birlikte, aile ve çocuk yardımları yoksullu u azaltmanın temel araçlarından biri oldu ve bütün ailelere verilme yerine, hedef olarak belirlenen yoksul ailelere verilmeye ba landı. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya ile ilgili yapılan ampirik ara tırmalarda, geçi sürecinde aile ve çocuk yardımı ekinde verilen nakit transferler olmadı ı takdirde, bu ülkelerde çocuklu ailelerde yoksulluk oranı bugünkü seviyesinden daha fazla olacaktı (Barrientos ve Dejong, 2006).

1990'lı yıllarda Latin Amerika ülkelerinde yeni bir nakit transfer sistemi uygulanmaya başlandı. Bu transferlerin verilmesi bazı şartların gerçekleştirilmesine (çocukların okula kayıt ve devamı, anne ve bebeklerin temel sağlık kontrolleri ile aileleri düzenli olarak yaptırılmaları gibi) bağlı olduğu için, şartlı nakit transferleri (conditional cash transfer) olarak adlandırılmaktadırlar. Bu nakit transferlerinin temel amacı, beşeri sermayeye yatırımı arttırmaktır. Brezilya, ilk NT programını (*the Programme for the Eradication of Child Labour – PETI*) 1996 yılında uygulamaya koydu. Temel amaç, çocuk iş gücü kullanımının önüne geçmek ve çocukların okula devamını sağlamak. Hedef kitle 7-14 yaş grubu yoksul çocuklar olan program, 2001 yılında 749.353 kişiye ulaştı (Barrientos ve Dejong, 2006).

Brezilya'da uygulanan diğer bir nakit transferi programı da Okul Çantası (*Bolsa Escola*) adlı program olup hedef kitle, kişi başı aylık geliri asgari ücretin yarısından az olan ailelerin 6-15 yaş grubu yoksul çocuklarıdır. Program kapsamında çocuk başına 5 ila 15 \$ arası aylık nakdi yardım yapılmaktadır. Yardım alabilmenin temel şartı, okula kayıt ve en az % 85 oranında okula devam olmasıdır. Bu program, 2003 yılında 5 milyon aileden 8.2 milyon çocuğa ulaştı. 2004 yılında hükümet bütün nakit transferlerini *Bolsa Familia* adı altında toplamaya karar verdi (Barrientos ve Dejong, 2006).

Meksika'da da 1997 yılında, kırsal kesimde bulunan yoksul ailelerin okul çağıdaki çocuklarını desteklemek amacıyla, *Progresas* adlı bir program başlatıldı. Mart 2002'de programın adı *Oportunidades* olarak değiştirildi ve kapsamı da kırsal ve kentsel bütün alanları kapsayacak şekilde genişletildi. Program kapsamındaki desteklerin verilmesi için temel şartlar, çocukların okula en az % 85 devamı ile anne ve bebeklerin temel sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptırılmalarıdır. Program, 2002 yılında, kırsal kesimde yaşayan ailelerin yaklaşık % 40'ı olan 2.6 milyon kişiye ulaştı (Barrientos ve Dejong, 2006).

Bazı ülkelerde de sadece kızlara veya kadınlara yönelik NT programları uygulanmaktadır. Bu programlara en iyi örneklerden biri Bangladeş'te uygulanan ve kız çocuklarının orta öğretime kayıt ve devamını sağlamak amacıyla hazırlanan *the Female Secondary School Stipend (FSSS) Program*'dir. Program uygulanmadan önce, Bangladeş'te kız çocuklarının orta öğretime kayıt oranı % 35'ten daha az iken, 10 yıllık bir uygulamadan sonra bu oran % 50'leri geçmiştir (Chaudhury ve Parajuli, 2006).

Bangladeş'teki programdan esinlenerek hazırlanan benzeri bir nakit transfer programı, 2003 yılında Pakistan'ın Pencap (Punjab) bölgesinde uygulamaya konulmuştur. Pencap Eğitim Sektörü Reform Programı (*The Punjab Education Sector Reform Program – PESRP*) olarak bilinen program, aynı zamanda, DB tarafından sağlanan borçlanma ile de finanse

edilmiştir. Programın amacı, kamu finans reformu ile harcamaları eğitim ve yoksul -yanlı (pro-poor) harcamalara yönlendirmek, kamu sektörü yönetim reformu ve eğitim sektörü reformu ile eğitim sisteminin kalite, ulaşılabilirlik ve yönetimini geliştirmektir (Chaudhury ve Parajuli, 2006).

Bu program, çok sayıda bileşenden oluşmaktadır. Programın en önemli bileşenlerinden biri, kız çocuklarının orta öğretime kayıt ve okula devamını sağlamak amacıyla tasarlanan *Female Secondary School Stipend Component*'dir. Pencap eyaletinin 34 ilçesinden ortalama okuryazarlık oranı % 40'ın altında olan 15 ilçesi programın uygulama alanı olarak belirlenmiştir. Kızların, program kapsamında verilen parayı alabilmeleri, devlete ait okullardan birinin 6-8. sınıflarına kayıt yaptırmaları ve en az % 80 okula devam etmeleri şartına bağlıdır. Ödemeler aylık olarak posta çekiyle doğrudan öğrencilere aktarılmaktadır. Pencap'taki NT programının Bangladeş'tekine göre en önemli farkı, kızların devlet okullarına kayıt yaptırmalarını artıran olarak öngörmesidir. Programın uzun vadeli amaçlarından biri de, Pencap bölgesinde kadın öğretmen ve diğer hizmet elemanı arzısını artırmaktır (Chaudhury ve Parajuli, 2006).

Pencap Eyaletinde uygulanan bu programın (*Female Secondary School Stipend Component*) etkisini değerlendirmek amacıyla DB'nin yaptırdığı bir araştırmaya (Chaudhury ve Parajuli, 2006) göre; 2003-2005 dönemi için programın ortalama etkisi, okul başına kayıt olan öğrenci sayısında % 6'lık artış olup bu da nisbi olarak % 9 artışa tekabül etmektedir. Ayrıca, 10-14 yaş grubundaki kız çocuklarının okula devamının da % 10'dan % 13'e yükseldiği anlaşılmıştır. Bu sonuçlar dikkate alınarak programın amacına ulaştığı sonucuna varılmıştır.

Çocuklu yoksul ailelere yönelik uygulamaya konulan nakit transferi programlarından biri de, 2003 yılında Ekvador Hükümeti tarafından başlatılan *the Bono de Desarrollo Humano* (BDH) isimli programdır. Program kapsamında her aile için sağlanan destek 15 \$ gibi küçük bir rakam olmasına rağmen, bu durum, programda yararlanması uygun görülen ailelerin harcamalarında % 10 artış demektir. Bu programın, yukarıda bazı örneklerini verdiğimiz Brezilya, Meksika, Bangladeş ve Pakistan uygulamalarından farkı, programdan faydalanacak aileler için herhangi bir artış öngörülmesi olmamasıdır. Başka bir deyişle, bu program, artırsız nakit transferi uygulamasıdır.

Ekvador'da annelere sağlanan bu artırsız (unconditional) nakit transferinin, kırsal kesimde bulunan 3-7 yaş grubundaki çocukların sağlık ve gelişimi üzerindeki etkileri ile ilgili olarak DB tarafından yaptırılan bir araştırmaya (Paxson ve Schady, 2007) göre, nispeten

küçük sayılabilecek artsız nakit transferlerinin, yoksul aile çocuklarının fiziksel, zihinsel ve sosyo-duygusal gelişimleri üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır. Ayrıca, programın zihinsel gelişim üzerindeki olumlu etkileri kız çocukları ve eğitimli ailelerin çocuklarında daha fazladır.

Türkiye’de artı Nakit Transferleri, 2001 yılında uygulamaya konulan SRAP ile başlamıştır. Mart 2002 tarihinde pilot bölgeler olarak Kahramanmaraş -Göksun, Gaziantep-Yavuzeli, Sinop-Duraan, Ankara-Keçiören, Çankırı-Merkez ve Zonguldak-Ereli ilçelerinde başlatılan uygulama, 2 yıl içerisinde kademeli bir şekilde tüm Türkiye’ye yaygınlaştırılmıştır (Zabcı, 2003).

SRAP- NT ile, yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula kaydettiremeyen, okula gönderemeyen veya okuldan almak zorunda kalan, okul öncesi dönemde çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramayan ailelerin ya da gebelik döneminde düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptıramayan anne adaylarının ekonomik yönden desteklenmesi ve Türkiye’de düzenli bir nakit sosyal yardım sisteminin yerleştirilmesi hedeflenmektedir. NT, temel sağlık ve eğitim hizmetlerine tam olarak erişimlerini teşvik etmek için nüfusun en yoksul % 6’lık kesimini hedef alan bir sosyal güvenlik aracıdır (SYDGM, 2006).

NT Sağlık yardımları kapsamında, yoksul ailelerin 0-6 yaş grubundaki çocuklarını düzenli olarak sağlık kontrolüne götürmeleri ve yoksul anne adaylarının gebelik süresince düzenli sağlık kontrollerini yaptırmaları artışıyla her ay anneler vasıtasıyla para yardımı yapılmaktadır.

Tablo 2.11: NT sağlık yardımları

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)	Toplam Yararlanıcı Sayısı
2003	810.000	
2004	16.680.000	
2005	62.081.000	982.155
2006 (Mayıs)	57.830.000	
TOPLAM	137.401.000	

Kaynak: SYDGM, 2006.

NT Eğitim Yardımları kapsamında, dar gelirli ve yoksul ailelere eğitim çağındaki çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri artışıyla her ay anneler vasıtasıyla para yardımı yapılmaktadır.

Tablo 2.12: NT e itim yardımları

Yıl	Aktarılan Kaynak (YTL)	Toplam Yararlanıcı Sayısı
2003	1.594.000	
2004	66.768.000	
2005	180.133.000	1.634.186
2006 (Mayıs)	166.602.000	
TOPLAM	415.097.000	

Kaynak: SYDGM, 2006.

SRAP- NT Bile ni kapsamında toplam **357,7 milyon \$** tutarında harcama yapılmı olup NT ödemeleri, Mayıs 2006'dan itibaren SYDT Fonu kaynaklarından kar ılanmaya ba lamı tır.

Yukarıdaki ülke uygulamalarından da anla ılaca ı gibi, NT programları, özellikle çocuk yoksullu unun azaltılmasında, çocukların düzenli olarak okula devamını sa lamada, anne ve bebeklerin düzenli sa lık kontrollerinin yaptırılmasında oldukça etkili olan araçlardır. Fakat, bu programların istenen amaca ula bilmesi için gerekli temel e itim ve sa lık ile altyapı hizmetlerinin sunulması son derece önemlidir.

2.6.2 Yoksullukla Mücadelede Yerel Giri imler (YG) veya Mikrokredi Uygulaması

SRAP-YG Bile ni, Banglade 'te Grameen Bank'ın geli tirdi i ve ba arıyla uyguladı ı, bu sebeple DB'nın model olarak önerdi i, bir çok ülkenin de bu modeli taklit etti i yoksullu u azaltmada "**mikrokredi**"⁷ uygulamasını anımsatmaktadır. Bu açıdan, yoksullu u azaltmada mikrokredi uygulamasından ve bu uygulamanın öncülü ünü yapan **Grameen Bank**'tan (Yunus, 1994) kısaca söz etmek yararlı olacaktır.

Grameen Bank, ticari bir banka olup kırsal yoksullu un azaltılmasını kendisine öncelikli hedef olarak belirlemi tir. Ba ka bir deyi le, Grameen Bank, hem bir banka hem de yoksullu u hafifletmeyi amaçlayan bir bir örgüttür. 1976 yılında bir "*proje bankası*" olarak kurulan Grameen Bank, 1983 yılında ödenmi sermayesinin % 90'ı Hükümete ait olmak üzere bir "*uzmanlık bankası*"na dönü türülmü tür (Khandker, 1998). Kurucusu Banglade li Ekonomist **Muhammed Yunus**'tur.

⁷ Bazı kaynaklarda, "*mikrokredi*" (microcredit), bazılarında ise "*mikrofinans*" (microfinance) kavramları kullanılmaktadır (bkz. Holcombe, 1995; Khandker, 1998; Remenyi ve Quinones 2000). Bu çalı mamızda, "**mikrokredi**" kavramı kullanılmı tır.

Grameen Bank, klasik bankacılık modelinin dışına çıkarak, insanların kredi için bankaya gelmelerini isteme yerine hizmetlerini köyle re ve insanların aya ına götürmü tür. Kredi alanlar, aynı zamanda, Banka'nın üyeleri olup, borçlu-üyelerinin (borrower-members) bankanın karar alma mekanizmalarında yer almalarını sa layacak bir sistem olu turmu tur (Holcombe, 1995).

Grameen Bank modelinin dayandı ı temel ilke, kırsal kesimde ya ayan yoksul insanlar, üretken bir giri im için gerekli olan yetene e sahip, ancak, bu giri imin gerektirdi i sermayeden yoksundurlar. Çünkü, mevcut bankacılık sisteminden yoksulların kendi i lerini kurmak veya geli tirmek için ihtiyaç duydukları krediyi temin etmeleri olanaklı de ildir. Bu model, yoksullara sa lanacak küçük ölçekli kredinin yoksullu u azaltabilece ini veya yoksullu u etkilerini hafifletebilece ini öngörmektedir (Holcombe, 1995).

Grameen Bank, yoksullu u azaltma mekanizması olarak küçük grup disiplinine dayanan küçük ölçekli kredi modelini benimsemi tir. Kredi alabilmek için en az 5 ki iden olu an bir grup kurmak gerekir. Banka'dan sa lanan kredi deste i tarımsal üretimde kullanılmaktadır. Alınan kredinin geri ödenmesini garanti altına almak için grubun bütün üyeleri birbirinden sorumludur. Kredi geri ödemeler yıllık olarak de il, haftalık olarak yapılmaktadır. Grup temelli (group-based) borçlanma, Banka'nın verdi i kredilerin geri ödemelerindeki aksaklıkları büyük ölçüde azaltmaktadır (Khandker, 1998). Bu modelde, yararlanıcılara verilen e itim ve disiplin çok önemlidir. Performans kriterleri olarak kullanılan iki temel ölçüt, “geri ödeme oranı” ve “toplantılara katılım” dır (Holcombe, 1995).

Grameen Bank'ın 14.000'e yakın personeli mevcut olup bu personelin çok büyük bir bölümü alanda görev yapmaktadır. Alan görevlileri, kredi kullanan ki ilerle çok yakın çalı makta ve onların güvenini kazanmaktadır. Verilen e itimlerle, yararlanıcılara yeni bir bilinç verilmekte ve kadının toplumdaki statüsü güçlendirilmeye çalı ılmaktadır. Karar mekanizmalarına katılım, hedef ve planların hazırlanması ve uygulanmasında açıklık ve effaflı a özellikle önem verilmekte, böylece yolsuzlukların önüne geçilmeye çalı ılmaktadır.

Grameen Bank'ta çalı an personelin motivasyonuna büyük önem verilmektedir. Motivasyon için ücret tek araç de ildir. Ücret dı nda, hiyerar ide çabuk yükselme, onurlu bir amaç için çalı ma, ba arıda pay sahibi olma, örnek bir kurulu ta çalı mı olma gibi motivasyon unsurları vardır. Grameen Bank, çalı ma sistemi olarak “yerinden yönetim”e a ırlık vermekte; Banka'nın vizyonu ve temel de erleri merkezden belirlenmekte, faaliyet

sırasındaki basit kararların alınması yerel birimlere bırakılmaktadır. Çalışma sistemi ile ilgili önemli bir nokta da, Grameen Bank, borç vermeden önceki süreçten çok borçlanmadan sonraki süreçte ayrıcalık vermektedir (Holcombe, 1995).

Grameen Bank'ın en önemli başarısı, büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu yoksullara verdiği kredilerde % 98'i aynan bir geri ödeme sağlamasıdır. Banka 10 milyondan fazla yoksul insana ulaşmış olup verdiği ortalama 60-70 \$ borç ile ailelerin gelirlerinde ve kendi geçimlerini temin etmelerinde önemli farklılık yaratmıştır. % 91'i kadın olan borçlu üyelerinin gelir ve mal varlıklarında gözle görülebilir (dikkate değer) bir ilerleme kaydetmiştir (Holcombe, 1995).

Bangladeşte 750'den fazla NGO, küçük ölçekli mikrokredi programları uygulamaktadır. Grameen Bank dışında, mikrokredi programı uygulayan iki büyük kuruluş daha vardır. Bu kuruluşlar; 1 milyondan fazla üyesi olan **Banglade Kırsal İlerleme Komitesi** (Bangladesh Rural Advancement Committee – BRAC) ve yarım milyon üyesi olan ve Kırsal Kalkınma Projesi-12'yi (Rural Development Project-12) uygulayan **Banglade Kırsal Kalkınma Kurulu** (Bangladesh Rural Development Board – BRDB)'dur. Her iki program da, grup temelli mikrokredi programları olup kadın ve yoksullara yöneliktir (Khandker, 1998).

Grameen Bank ve diğer mikro kredi programlarının başarısı, dünya çapında ilgi uyandırmıştır. Temel amacı, yoksullara küçük miktarlarda kredi vererek gelir getirici faaliyette bulunmalarını sağlamak ve böylece kendilerini kurmalarına yardımcı olarak yoksulluğu azaltmak ekinde özetlenebilecek grup-temelli borçlandırma yaklaşımı, 45'ten fazla ülke tarafından benimsenerek uygulanmıştır. DB'nin 1996 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, 101 gelişmekte olan ülkede, yoksullara ve kadınlara mikrokredi sağlayan 1.000'den fazla mikrokredi kuruluşu (ticari banka, tasarruf bankası, kredi birliği ve NGO) vardır. Bunun yanında, DB ve diğer bazı uluslararası örgütler⁸, mikrokredi uygulamalarını geliştirme ve yaygınlaştırma yönünde çaba sarf etmektedir (Khandker, 1998). Grameen Bank ve kurucusu M. Yunus, mikrokredi uygulaması ile ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek için yaptıkları çalışmalar nedeniyle 2006 yılında Nobel Barış Ödülünü kazanmıştır.

⁸ Accion International and Women's World Banking, U.S. Agency for International Development (USAID), International Fund for Agricultural Development (IFAD), Norwegian Agency for International Development (NORAD), Canadian International Development Agency (CIDA) ve Swedish International Development Authority (SIDA), kaynak sağlayıcı olarak bir çok ülkedeki mikrokredi kuruluşlarının kurulmasında ve geliştirilmesinde büyük rol oynamaktadırlar (Khandker, 1998).

Türkiye’de yoksul kesimlerin gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını artırmaya yönelik çabalarının desteklenmesini öngören SRAP Yerel Girişimler Bileşeni (Local Initiatives Program) kapsamında, yoksul insanların gelirlerini artırma, sürekli bir işe sahip olma ve hayat standartlarını yükseltebilme amacı ile hazırlanıp uygulanabilecek proje konuları beş başlık altında toplanmıştır. Bunlar (SYDGM, 2006):

- a) Küçük ölçekli gelir getirici projeler,
- b) istihdama yönelik beceri kazandırma eğitim projeleri,
- c) Toplum yararına çalışmalar için geçici istihdam projeleri,
- d) Sosyal alt yapı ve hizmet merkezlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik projeler ,
- e) Toplum kalkınmasına yönelik projeler.

Mikrokredi benzeri uygulamaları da içerisinde barındıran bu bileşen kapsamında, Türkiye’nin en yoksul % 36’lık kesiminin desteklenmesi hedeflenmiştir.⁹

Yerel Girişimler Bileşeni kapsamında **15 Mayıs 2006** tarihine kadar toplam **85,7 milyon \$** tutarında harcama ile Proje Koordinasyon Birimi’ne (PKB) gelen 21.000’in üzerinde projenin tamamı değerlendirilerek, yaklaşık 13.650 tanesi Yürütme Kurulu gündemine alınmış ve 7.065 proje onaylanmıştır (Tablo 3.13). Onaylanan projeler için yaklaşık **163.996.762,00 YTL** kaynak tahsis edilmiştir (SYDGM, 2006).

Ayrıca tablolardan da görüldüğü gibi, projelerden yararlanan fayda sahibi (FS) **379.938** kişidir. Fayda sahiplerinin ortalama hane büyüklüğü 5 kişi olarak kabul edildiğinde, projelerden yararlanan nüfus **1.899.690** kişidir. Bu da, 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre elde edilen toplam nüfusun yaklaşık % 3’üne tekabül etmektedir.

Tablo 2.13: Alt-bileşenler bazında desteklenen projeler

Alt-Bileşen	Proje Sayısı	FS Sayısı Toplam	Kabul Edilen Toplam (YTL)
Gelir Getirici	4.041	43.140	115.709.670
Geçici istihdam	609	4.139	5.374.454
istihdam Eğitim	262	9.531	6.328.261
Sosyal Hizmet	2.145	321.384	33.979.630
Toplum Kalkınması	8	1.744	2.604.747
TOPLAM	7.065	379.938	163.996.762

Kaynak: SYDGM, 2006.

Bölgeler bazında bakıldığında (Tablo 3.14), proje sayısı ve verilen destek miktarı açısından birinci sırada Karadeniz Bölgesi yer almakta ve bunu İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Fayda sahibi (FS) bakımında ise 85.697 ile ilk sırada İç Anadolu Bölgesi yer almaktadır. Sıralanan destek açısından Ege Bölgesi son sırada gelmektedir.

Fayda sahibi başına sıralanan destek miktarına baktığımızda, farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, FS başına en fazla destek alan bölge Akdeniz Bölgesidir. Bunu Karadeniz ve Marmara bölgeleri takip etmektedir. FS başına en az destek alan bölgeler Güneydoğu Anadolu (301,16 YTL) ve İç Anadolu (303,85 YTL) bölgeleridir.

Tablo 2.14: Bölgeler bazında desteklenen projeler

Bölge	Proje Sayısı	FS Sayısı	Toplam	Kabul Edilen Toplam (YTL)	Fayda Sahibi Başına Sıralanan Destek Miktarı (YTL)
Karadeniz	1.529	55.658		31.867.683	572,56
İç Anadolu	1.249	85.697		26.039.277	303,85
G. Doğu Anadolu	765	74.862		22.545.378	301,16
Doğu Anadolu	977	49.374		22.499.959	455,70
Marmara	847	45.713		21.369.002	467,46
Akdeniz	813	23.349		19.861.932	850,65
Ege	885	45.285		19.813.531	437,52
TOPLAM	7.065	379.938		163.996.762	431,64

Kaynak: SYDGM, 2006.

İller bazında bakıldığında (Tablo 3.15), verilen destek miktarı açısından sıraladığımızda 6.760.287 YTL destek ile Gaziantep birinci sırada gelmektedir. Fayda sahibi açısından Ankara (54.002) ilk sırada yer almaktadır. Ancak, Ankara'da FS başına sıralanan destek 94,50 YTL gibi oldukça düşük bir miktardır. Bu rakam Gaziantep için 473,70 YTL iken, Amasya için 1.595,87 YTL'dir. Başka bir deyişle, FS başına sıralanan destek miktarı bakımında Amasya birinci sırada yer almaktadır. Proje sayısı en fazla olan il ise, 267 proje ile Mersin'dir.

Tablo 2.15: İller bazında sıralanan destekler (2002-2006)

İl	Proje Sayısı	FS Sayısı	Toplam	Kabul Edilen Toplam (YTL)
Gaziantep	110	14.271		6.760.287
Mersin	267	10.632		6.690.842

⁹ Türkiye'de, SRAP öncesinde de SYDTF desteğiyle çeşitli mikrokredi projeleri uygulanmıştır.

Diyarbakır	212	16.906	5.306.554
Amasya	229	3.303	5.271.162
Konya	221	4.200	5.240.851
Ankara	236	54.002	5.078.728
Manisa	149	16.732	4.919.723
Siirt	132	16.702	4.898.328
Erzurum	162	11.192	4.713.711
Van	218	6.400	4.138.556
Sakarya	153	7.513	4.045.704
Kastamonu	199	9.105	3.935.377
Hatay	143	1.451	3.713.883
Kütahya	194	8.028	3.660.848
Balıkesir	121	1.481	3.574.866
Samsun	128	11.048	3.192.809
Aydın	120	9.992	3.127.538
İstanbul	116	17.991	3.057.575
Yozgat	137	7.849	2.912.033
Gümüşhane	93	4.948	2.635.375
Ordu	138	1.238	2.610.961
Malatya	118	15.180	2.554.446
Bilecik	62	1.360	2.482.580
Kocaeli	99	9.233	2.276.050
Tokat	148	4.254	2.243.619
Zonguldak	57	1.917	2.186.612
Bitlis	78	1.343	2.163.967
Aksaray	71	1.005	2.114.200
Tunceli	51	1.628	2.090.937
Kahramanmaraş	97	3.267	2.060.140
Isparta	74	1.835	2.058.590
Çanakkale	73	2.817	2.053.650
Artvin	75	1.259	1.999.232
İzmir	135	6.581	1.977.618
Antalya	42	945	1.924.071
Muğla	59	1.417	1.919.967
Nevşehir	81	5.129	1.905.996
Denizli	76	732	1.874.225
Sivas	123	805	1.845.720
Adana	91	1.896	1.649.017
Eskişehir	69	827	1.646.610
Uşak	59	1.021	1.643.237
Bursa	100	1.708	1.570.472

Düzce	73	1.101	1.558.304
Giresun	80	1.761	1.446.171
Karaman	99	5.970	1.346.170
Mu la	75	1.092	1.345.075
Kırıkkale	40	512	1.312.900
Elazı	84	1.547	1.308.361
Afyon	77	1.107	1.265.267
Trabzon	85	2.045	1.240.128
Adıyaman	41	996	1.236.736
Mardin	75	1.755	1.233.443
Hakkari	42	434	1.200.582
Bingöl	38	436	1.190.881
Edirne	51	1.596	1.175.488
Erzincan	68	6.202	1.169.692
Çorum	65	452	1.036.400
Kayseri	59	809	992.026
Burdur	56	1.430	972.845
Batman	56	21.740	918.945
Çankırı	49	834	883.807
Osmaniye	43	1.893	792.544
Kırklareli	24	1.308	703.888
Bayburt	41	3.251	671.973
A rı	48	3.323	646.703
Rize	42	1.618	560.823
anlıurfa	48	606	504.179
Sinop	23	5.315	482.286
Ni de	25	3.637	469.431
Kars	24	513	387.549
Karabük	16	2.831	384.974
ırnak	34	594	334.812
Kır ehir	39	118	290.805
Bolu	22	95	248.179
Tekirda	31	271	240.632
Yalova	17	435	188.097
Bartın	15	117	163.298
Kilis	13	833	139.000
I dır	17	102	115.586
Ardahan	14	116	112.115
TOPLAM	7.065	379.938	163.996.762

Kaynak: SYDGM, 2006.

Ayrıca, **Güzel Okulum Projesi** çerçevesinde ülke çapında **1.470** okul için **8.605.092 YTL** destek sağlandı ve bu okulların bakım-onarımları yapılmıştır. SYDV'ler ve yoksul vatandaşlara hizmet veren birimlerin restorasyonu, bakım-onarımı, tefriyat ve donanımının yenilenmesi sağlanarak bu birimlerde hizmet kalitesinin artırılması ve çalışmaları iyileştirilmesi amacıyla Yerel Girişimler kapsamında **Vatandaş Odaklı Yönetim Projeleri** için ise, Mayıs 2006 tarihi itibarıyla, **39** SYDV'nin proje bütçesi onaylandı ve **1.362.732 YTL** tutarında destek verilmiştir (SYDGM, 2006).

Çok gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de, yoksul kesimin, ticari kredi kuruluşlarından yararlanmaları oldukça güçtür. Bu boşluğu doldurmak amacıyla geliştirilen mikrokredi programları, yoksulların düşük maliyetli krediye ulaşmalarını sağlayarak kendi işlerini kurmalarına yardımcı olabilir. Bu açıdan, mikrokredi programlarının, kendi işini kurabilecek yeteneğe sahip yoksullar arasında etkili bir yoksulluğu azaltma aracı olduğu söylenebilir. Bangladeş uygulamasının da gösterdiği gibi, bu tür programlar, diğer yoksullukla mücadele programlarına göre daha maliyet-etkilidir (cost-effective). Bangladeş'te, ayrıca, bu programların kadınlar için önemli olduğu, bunlardan yararlanan kadınların net gelirlerinin artması ve aile içindeki statülerinin güçlendiği, çocuklarının yaşam standartlarının geliştigi görülmüştür (Khandker, 1998).

Mikrokredi programları uygulayan Asya ve Pasifik ülkeleri (Bangladeş, Hindistan, Nepal, Sri Lanka, Endonezya, Malezya, Filipinler ve Pasifik Adaları)¹⁰ ile ilgili yapılan ampirik araştırmalara göre (bkz. Remenyi ve Quinones, 2000), bir bütün olarak değerlendirildiğinde, mikrokredinin yoksulluğu azaltmadaki katkısı pozitifdir. Başka bir deyişle, mikrokredi, işsizliği azaltarak, açlığı ve cinsiyet ayrımcılığını gidererek yoksulluktan kurtulmaya yardımcı olmaktadır. Ancak, mikrokredinin yoksullukla ilgili her derde deva olduğu söylemek yanlış olacaktır. Yoksulluğu azaltmak için mikrokredinin uygun bir araç olup olmadığı, her ülkenin kendi özel şartlarına bağlıdır. Her bir ülkede işsizlik yaygın ve yoksulların üretkenliği düşük ise, mikrokredi, yoksulların kendi işlerini kurma olanaklarını ve üretkenliklerini arttırmalarını sağlayarak yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabilir.

Mikrokredi programlarına yönelik bazı eleştiriler şunlardır (Khandker, 1998): Bu programlarca desteklenen küçük ölçekli girişimlerin büyüme potansiyelleri sınırlıdır. Programların uzun vadede yoksulluğu azaltmada dikkate değer bir etki yaratmadığı; başka bir

¹⁰ Dünya genelinde mikrokredi fonlarının dağılımına bakıldığında, bölgesel bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Kredilerin yaklaşık % 76'sının Asya ülkelerine, % 21'inin Latin Amerika'ya ve % 3'ünün de Afrika'ya gittiği tespit edilmiştir (Khandker, 1998).

deyi le, sürdürülebilir olmadı ı gibi, zaten sınırlı olan kaynakların israfına neden ol du u ileri sürülmektedir. Bu programlar, Banglade örne inde oldu u gibi, büyük ölçüde sübvansiyonlara dayanmakta ve yoksulları programa ba ımlı kılmaktadır. Bu sebeple, mikrokredi programları, yoksullara ula sa bile, maliyet -etkili (cost-effective) olmayabilir ve bir kaynak transfer mekanizması olarak desteklenmeye de mez.

2.7 YOKSULLUKLA MÜCADELE ÇABALARI LE LG L DE ERLEND RME

Yoksullukla mücadele için en ba ta vurgulanması gereken ey, sürdürülebilir bir büyümenin gereklili idir. Bunun yanında makro ekonomik dengesizliklerin de yoksullukla yakından ilgili oldu u belirtilmelidir. Çünkü, makro ekonomik çökü ler hem yoksulu daha da yoksulla tırmakta hem de yoksul sınıfına yeni insan lar katmaktadır. Dolayısıyla, uzun vadede yoksullukla mücadele için istikrarlı bir makro ekonomik çerçevede sürdürülebilir büyümenin sa lanmasına önem verilmesi gerekir (Uzun, 2003).

Yoksulluk, sadece gelir düzeyine indirgenmemesi gereken çok boyutlu bir s orun olup aynı zamanda, üretim araçları mülkiyeti ve bölü üm ili kileri gibi yapısal sorunları içeren toplumsal mekanizmanın bir göstergesidir. Bu nedenle, yoksullukla mücadele programlarında yalnız yoksullu un yüzeysel belirtileri de il, yoksullu a sebep olan sorun ve süreçler de göz önünde bulundurulmalıdır (Önder ve enses, 2006).

Yerel topluma yakınlı ı ve ili kisi nedeniyle, yerel yönetimler yoksullukla mücadele politikalarında önemli bir rol sahibidirler. Ancak, Türkiye’de yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin, yoksullukla mücadelede kendilerinden beklenen performansı gösterdikleri söylenemez. Bunun önemli sebeplerinden biri, belediyelerin sosyal yardım ile ilgili görevlerinin kesin çizgilerle belirlenmemi olmasıdır. Di er bir neden ise, belediyelerin bu amaçla kullanabilecekleri kaynakların sınırlı olmasıdır. 1990’ların ortalarından itibaren, bazı belediyelerin yoksullara yönelik faaliyetlerini arttırdıklarını, a evleri ve iftar çadırları kurduklarını veya gıda paketleri da ittiklerini; özürllü le re bir takım yardımlar yaptıklarını görüyoruz. Fakat, bu yardımların ve çabaların sürekli oldu u söylenemez. Çünkü, belediyelerin bu faaliyetler için ayırabilecekleri bütçe oldukça sınırlıdır. Belediyeler, daha çok yardım yapacak veya ba ı ta bulunacak ki ilerin desteklerini, yoksullara yönlendirme veya ula tırma gayreti içindedirler. Bu ekilde sa lanana sosyal yardımların miktarı ve ula tı ı yoksul sayıları ile ilgili kesin bilgilere ula mak oldukça zordur. Aynı zamanda, belediyelerle i yapan ki ileri yardım yapmaya zorlama bir takım usulsüzlüklere yol açabilmektedir. Di er

tarafından belediyelerin bu yardımları siyasi destek (oy) temin etmek amacıyla kullanmaları söz konusu olabilmektedir (Bu ra ve Keyder, 2006b).

Çok boyutlu bir sorun olması nedeniyle yoksullukla mücadelede yerel yönetimler ve merkezi yönetimlerin yapacağı farklı görevler olduğu için yoksullukla mücadele stratejisinde merkezi ve yerel yönetimlerin iş bölümü ve iş birliğine özen gösterilmelidir (Merklen, 2001). Türkiye’de yoksullukla mücadele konusunda yaşanan sorunların sebeplerinden biri merkezî ve yerel yönetimler arasında gerekli iş bölümü ve işbirliğinin sağlanamamasıdır. Görev sınırlarındaki belirsizlik, iş bölümü ve işbirliği eksikliği, kaynak israfına sebep olmaktadır. Bu nedenle, yoksullukla mücadele konusunda merkezî ve yerel yönetimler arasında etkin bir iş bölümü ve işbirliği sağlanmalıdır. Yerel yönetimlerde yozlaşma ve popülist uygulamaların önlenmesi amacıyla, merkezî yönetim standartları koymalı ve bu standartlar çerçevesinde, yerel yönetimler uygulamaya başlamasında güçlendirilmelidir (TESEV, 2005).

Merkezi ve yerel yönetim yanında, STK’ların da yoksullukla mücadele alanına dahil edilmesi ve mevcut STK’ların da güçlendirilmesi son derece yararlı olacaktır. STK’lar, yoksulların ihtiyaç ve çıkarları ile kamu kurumları arasındaki iletişimin sağlanmasında anahtar rol oynayabilirler (Merklen, 2001).

Türkiye’de yoksullukla mücadelede, sivil toplum kurumlarının (STK) da durumu devletten farklı değildir. STK’lar, yoksullukla mücadelede da aynı bir görüntü sergilemekte; çoğu zaman etkinlik alanları birbirleriyle çakışmakta; bazıları da çok sınırlı bir amaç doğrultusunda dar kapsamlı bir örgütlenme yapısı içinde faaliyette bulunmaktadır (Önder ve Öncü, 2006). Kapsamlı ve etkili bir yoksullukla mücadele gündemi oluşturmak için uluslararası ve ulusal düzeyde çabaların sürdürülmesi; özellikle STK’da görülen dağınık görüntünün ortadan kaldırılması; uluslararası ve ulusal düzeylerde STK’ın örgütlenmeleri ve işbirliği yapmaları gerekir.

Türkiye’de 1990’lı yıllarda uygulamaya konulan ve zaman içerisinde geliştirilerek yaklaşık nüfusun 1/5’ini kapsayan Yeşil Kart uygulaması (Tablo 2.3), yoksullara yönelik sosyal güvenlik alanına örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Bu anlamda, önemli bir yoksullukla mücadele programı olup yoksulların sağlık açısından güvenceye kavuşmalarına katkı sağlamaktadır.

Yoksullukla mücadelede yapılması gereken ilk iş, “*Yoksulluk Sorunsalının Türkiye Açısından Önceliklendirilmesi*”dir (DPT, 2001: 165). Uluslararası deneyimlerin de ışığında Türkiye’nin yoksullukla mücadele politika önceliklerinin nasıl ele alınması gerektiğine ilişkin

bir çerçevenin oluşturulması olanaklıdır. Türkiye yoksulluğunun gerçek boyutlarını belirlemeye yönelik bir istatistikî çalışmanın yapılması acil ve zorunlu bir görev olarak gündemdedir. Türkiye’de yoksulluğun mevcut çalışmaları ile karşılaştığında çok daha yüksek düzeylerde olduğu gerçeğinden hareketle, Türkiye yoksulluk sorunlarını toplu çözüme yönelik politika önermelerinin gerçekçi olmayacağı açıktır. Yoksullukla mücadele açısından hedef kitle yoksulluk sınırında olup da çok yolumuz bir çaba harcanmaksızın yoksulluk sınırından kurtarılabilecek kitle ile “yoksun” niteliğindeki taahhüt kitle olmalı ve öncelikler bu iki grup özelinde geliştirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, yoksulluk sınırında olup da durumunda iyileştirme yapılarak yoksulluğundan kurtarılabilecek ilk grup çalışmaları yoksullar olarak görülmektedir. Çalışmaları yoksulların durumunun düzeltilmesine yönelik politikaların daha uzun dönemli istihdam yaratıcı tedbirlerden sonra ele alınması daha gerçekçi görünmektedir (DPT, 2001).

Her şeyden önce yoksullukla mücadelede yaklaşım değişikliğine ihtiyaç vardır. Gerek merkezî ve gerekse yerel yönetimlerin, yoksulluğu bir “**mücadele alanı**” olarak kabul etmeleri; yoksullukla mücadelede proaktif, planlı ve bütünsel bir strateji oluşturulması gerekmektedir. Yoksulluğa bakış açısı, “hayırseverlik” ve “yardımseverlik” söylemlerinden uzak “sosyal hak talebi” ve “insan hakları” çerçevesinde yeniden şekillenmelidir (TESEV, 2005).

Hükümet, kırsal eğitim ve sağlık hizmetlerine daha fazla yatırım yaparak ticari liberalizasyonun yoksulluk üzerindeki etkilerini azaltabilir. Kırsal kesimde verilecek eğitim ve sağlık hizmetleri, bir taraftan kırsal kesimde tarımsal verimliliği artırırken diğer taraftan da bu kesimde yaşayan nüfusun (özellikle çocukların) tarımdışı çalışmaya ve yaşam koşullarına uyum olanaklarını arttıracaktır.

Kırsal altyapının (özellikle ulaşım koşullarının) geliştirilmesi, çiftçinin pazara ulaşma olanaklarını arttırarak tarımsal üretimden elde edilecek gelirin büyük bölümünün çiftçiye kalmasını sağlayacaktır.

Yine, tarımsal AR-GE’ye yapılacak yatırımlar, tarımsal verimliliği arttırarak kırsal ve kentsel yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Bunun yanı sıra, tarım ve toprak reformu, tarımsal yatırımlar için finansman olanaklarının artırılması ve çiftçilere yönelik dolaylı vergilerin azaltılması oldukça önemlidir.

Yoksullukla mücadelede şüphesiz devlete önemli görevler düşmektedir. Ancak, tüm dünyada yoksullara direkt parasal yardımlarda bulunmayı öngören “**sosyal yardım devleti**”

anlayışı artık önemini kaybetmiştir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması için yapısal ve kurumsal düzenlemelere ihtiyaç vardır (Gündüz, 2006).

Yoksulluk ve e itsizlikle mücadelede önemli başarılar elde eden ülkelerle ilgili yapılan ampirik araştırmalar, nakit transferlerinden çok uygulanan büyüme modelinin yoksulluk ve e itsizliği azalttığı sonucuna varmıştır. Örneğin, Endonezya'da i ç eme inin üretken bir şekilde kullanılmasını öngören bir büyüme modeli benimsenmiş ve temel kamu hizmetleri yaygın bir şekilde sunulmuştur. Sonuç olarak, 17 yıllık bir süre içerisinde Endonezya'da yoksulluk oranı (the head-count index) % 64'ten % 22'ye düşmüştür. Fakat, Pakistan ve Brezilya tecrübelerinin de gösterdiği gibi, ekonomik büyümenin daima sağlık ve e itim standartlarında düzelmeye yol açmadığını da unutmamak gerekir. Bu noktada temel kamu hizmetlerinin (e itim, sağlık gibi) sunumu önem kazanmaktadır. E itime yapılan yatırımların yoksulların gelirlerinin arttırılmasına katkıda bulunduğu bir takım ampirik araştırmalarla ispatlanmıştır. Endonezya ve Malezya örneklerinde olduğu gibi, hem büyüme hem de kamu kaynaklarının e itim ve sağlık için tahsisi yoksulların faydasına olmuştur (Squire, 1993).

Diğer ülkelerin tecrübelerini de dikkate aldığımızda, yoksulluğu azaltmada stratejik öneme sahip politika unsurları olarak şunlar öne çıkmaktadır (Bigsten ve Levin, 2004):

- Tarımsal ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi,
- Fiziksel altyapı ve beşeri sermaye yatırımlarının arttırılması,
- Çiftçilere ve girişimcilere doğru insiyatifler sağlayan etkili kurumların oluşturulması,
- Yoksulları kapsayacak güvenlik ağlarının oluşturulması,

Yoksullukla mücadele için belirli projelerin (SRAP gibi) uygulanması, tek başına yeterli değildir. Projelerden öte, ekonomik ve sosyal politikaların yoksulluğu arttırmayacak/azaltacak şekilde oluşturulması gerekir. Diğer taraftan, etkili bir yoksullukla mücadele için uygun ekonomik ve sosyal politikaların benimsenerek uygulanması gerekli olmasına rağmen yeterli değildir. Başarı için iyi planlanarak oluşturulmuş kurumlara ihtiyaç vardır.

Çocuklar, yaşlılar ve engelliler buldukları bölge ya da yöre özellikleri göz önüne alınmaksızın “yoksunlar” olarak tanımlanıp, özel olarak korunmalıdırlar. Kadın nüfusun, özellikle e i ölmü , boşanma veya ayrılma olanlarının özel koruma altına alınması sağlanmalıdır. Yoksullukla mücadelede, yoksul kesimin temel e itim, sağlık, temiz içme suyu ve altyapı gibi hizmetlere ulaşımını kolaylaştırmak , bu hizmetlerin kalitesini arttırmak , etkin sosyal güvenlik ağları oluşturmak gerekir.

1978'den beri uygulamaya konulan reformların bir sonucu olarak Çin'de yoksullukla mücadelede elde edilen başarı yadsınamaz. Çin'in bu başarılarında Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için çıkarılabilecek bir takım dersler söz konusudur. Çin'deki yoksullukla mücadelede elde edilen başarı ile ilgili olarak yapılan ampirik bir çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Ravallion ve Chen, 2007):

- Hükümetlerin, yoksulların karlı karlıya bulunduğu vergileri azaltmak suretiyle yoksullar üzerindeki yükü azaltması, yoksullukla mücadelede önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır.
- Çin'deki yoksulluğun büyük bölümünün kırsal kesimde bulunduğu dikkate alındığından, tarımsal büyümenin yoksulluğu azaltmada önemli bir rol oynaması artırıcıdır. Çin tecrübesinin de gösterdiği gibi, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, yoksul-yanlı büyüme (pro-poor growth) için tarımsal ve kırsal kalkınma hayati öneme sahiptir.
- Makroekonomik istikrar (özellikle enflasyon oklarından kaçınma) yoksulluğu azaltma için faydalı olmuştur.
- Hükümet harcamalarının yoksulluğu azaltıcı etkisi olmuştur. Ancak, yerel yönetim harcamalarının yoksulluğu azaltmadaki etkisi merkezi hükümet harcamalarından daha fazladır. Fakat, yerel ve merkezi hükümet harcamaları yoksulluğu azaltmada etkili olmasına rağmen, etkisizliği azaltmada etkili olamamıştır.
- Ticari liberalleşmenin yoksulluğu azaltıcı etkisi belirgin değildir. Ülkenin ticari reform başarıları yoksullar için uzun vadeli fayda sağlayabilir. Fakat, 1981-2001 dönemine ait tecrübe, Çin'deki dış ticaret genişlemesinin yoksulluğu hızla azalttığı görüşünü desteklememektedir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Türkiye'de yoksullukla mücadeledeki kurumsal yapı yetersizdir. Aynı zamanda, bu kurumlararası yetki paylaşımı ve görev karmaşası söz konusudur. Bu nedenle, sosyal yardım ve hizmetlerde köklü bir reforma ihtiyaç olup mevcut sosyal yardım kurumlarını tek bir çatı altında toplamak yararlı olacaktır.

Yoksulluğu önlemede uygulanan program nakdi ve ayni yardım şeklinde olmamalıdır. Hiçbir devlet kendi yoksul kitlesini hayat boyu besleyecek bir mali güce sahip değildir. SYDTF, yoksullara nakdi ya da ayni yardımlar yanında, iş gücü piyasasının dışında kalmış, ancak, çalışabilecek yoksul kitlelere yönelik istihdam sağlayacak projeler konusunda uzmanla malı ve proje üretecek bir kuruma dönüşürmelidir (Gündüz, 2006).

Koruyucu sosyal politikalar vasıtasıyla yoksulluğa kökten çözmek, sosyal devletin temel hedeflerinden olmalıdır. Bunun için de yoksulluğa yol açan işsizlik, göç gibi yapısal sorunların üzerine gidilmelidir. Meslekî ve teknik eğitim, beceri kazanma veya meslek edinme fırsatları, işsiz ve yoksul kitleler için ücretsiz ve kolay erişilebilir olmalıdır.

Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de yoksulların önemli bir kısmı kırsal kesimde yaşamaktadır. Kırsal kesimdeki yoksulluk, göç yoluyla kentler üzerinde büyük bir baskı yaratmakta ve kentsel yoksulluğa dönüşmektedir. Bu nedenle, yoksullukla mücadelede kırsal kesimin sorunlarına odaklanmak ve kırsal ve bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek öncelik olarak belirlenmelidir. Kırsal kalkınma için bütün ülkelere uygulanabilecek tek bir model söz konusu değildir. Ancak, yoksulların verimli arazilere, ucuz kredi ve altyapıya ulaşımını kolaylaştırmak ve kırsal kesimdeki üreticilere yönelik vergi yükünü azaltmak faydalı olabilir (Sherburne-Benz, 1996).

Yoksullukla mücadele programlarında genel bir strateji çerçevesinde öncelikle yoksulluğun en yoğun olduğu kırsal kesime, daha özel olarak da Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleriyle Karadeniz Bölgesi’ne ağırlık verilmesi gerekmektedir. Kentsel yoksulluğun kökeninde de bir ölçüde kırsal kesimden ve özellikle bu bölgelerden göçlerin yattığı göz önüne alındığından, bu tür bir yaklaşımın önemi daha iyi anlaşılacaktır. Türkiye’de kadınların baskın eğitim olmak üzere insani gelişme kriterlerine göre dezavantajlı konumda olması, gerek kırsal gerek kentsel alanlarda çocuk istihdamının eğitim sürelerini ve kalitesini de engelleyecek boyutlara ulaşması ve özürsüz işsizlerinin toplam nüfusa oranı olarak da yüksek olması yine bu bağlamda önemle üzerinde durulması gereken konular arasında yer almalıdır (Önder ve Şenses, 2006).

Yoksullukla mücadele alanında atılım yapılabilmesi amacıyla her bölge ve kesim için aynı uygulama yerine, esnek bir yoksullukla mücadele stratejisi benimsenmelidir. Başka bir deyişle, oluşturulacak stratejinin yoksulluk profilinin ayrıntılarını dikkate alması ve her bölge ve kesim için geçerli standart önlemler yerine, farklı bölge ve kesimlerin yoksulluk sebeplerini dikkate alan önlemler geliştirebilen esnek bir yapıda tasarlanması gerekmektedir. Bu esnek yapı içinde belirli yoksul bölge ve kesimlerde, örnek inşaat ve eğitim, diğerlerinde giyecek ve yakaktan oluşan aynî yardımlar ve/veya nakdî yardımlara, bazı bölgelerde ise mikrokredi türü programlara ağırlık verilebilir (Önder ve Şenses, 2006).

Yoksullara doğrudan yardım eklinde daha fazla kaynak ayrılması etkin bir yoksulluğu azaltma stratejisi değildir. Bu noktada, işsizlik düzeyinin önemine işaret etmek gerekir. İşsizlik oranını azaltmak, yoksullukla mücadeledeki en önemli yöntemlerden biridir. Nitekim,

svet’te 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde yoksulluk düzeyi oldukça düşüktür. Bu durumun başta gelen sebebi, işsizliğe karşı yürütülen başarılı mücadeledir (Nelson, 2004).

Yoksulluk sorunuyla karşı karşıya bulunan çoğu azgeli mi ya da gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınma için çeşitli yoksulluğu azaltıcı programlar uygulamaktadırlar. Geleneksel olarak, bu programlar kalkınma amaçlı uluslararası yardımlarla finanse edilmektedir. Fakat, çoğu azgeli mi ya da gelişmekte olan ülke sadece yoksulluğu azaltmada değil, aynı zamanda hızlı kalkınma sorunuyla da yüz yüzedir. Bu nedenle, söz konusu ülkeler, yoksullara yönelik verilen yardım için konulan koşulları koruyarak bu iki amacı birlikte gerçekleştirmek zorundadırlar. Yoksullukla mücadele için uluslararası yardımlar önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu noktada, azgeli mi ya da gelişmekte olan ülkelerde hem yoksulluğu azaltmak hem de ekonomik büyümeyi hızlandırmak için istihdam yaratıcı özellikleri göz önünde bulundurularak küçük ve orta ölçekli işletmeler geliştirilmeli ve desteklenmelidir (Agbeibor, 2006).

SRAP, Türkiye’de ciddi bir ekonomik kriz sonrasında “sosyal patlama” riskinin en fazla bulunduğu bir ortamda uygulamaya konulmuştur (Buğra ve Keyder, 2006b).

SRAP’ın, sadece ekonomik krizin yoksullar üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmek için geliştirilen bir proje olmadığını ileri süren ZABCI’ya göre, “*bu projenin, genel olarak IMF ve Dünya Bankası programlarının yarattığı muazzam işsizlik ve yoksulluk sorunlarını bir ölçüde de olsa ‘gidermek’ amacıyla, gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda uygulanan projelerle yakın bir benzerliği vardır*” (Zabcı, 2003: 236).

Bir sosyal yardım projesi olan ve yoksullukla dolaysız yoldan mücadele yaklaşımının benimsendiği SRAP uygulamasına yönelik olumlu tepkiler olduğu gibi eleştiriler de mevcuttur. Filiz Çulha ZABCI, SBF Dergisi’nde yayınlanan “**Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengin Yoksuldan Korumak mı?**” isimli yazısında, “*SRAP’ın, yoksulların durumunu iyileştirmekten çok, yoksulların ‘iyi durumda olanlar’ için bir tehlike oluşturmasını engelleme amacını taşıdığı*” ileri sürmektedir (Zabcı, 2003: 237).

Yoksullukla mücadele konusunda benimsenecek politika ve proje planlamasında ve uygulanmasında aktif yerel katılımın sağlanması son derece önemlidir. Başka bir ifadeyle, katılım yoksullukla mücadele politikalarının temel bileşenlerinden biridir. Böylece, bir yandan yerel ihtiyaçları daha net bir şekilde belirlemek; diğer taraftan, uygulanan politikaların etkisini ve verimliliğini artırmak olanaklı olacaktır (Merklen, 2001). Aktif yerel katılımın sağlanmasında “**yerel yönetimlere**” ve sivil toplum kuruluşlarına (STK) büyük görevler

dü tü üne daha önce de inilmi ti. Di er taraftan, merkez yönetim, yerel yönetimler ve STK'ların yoksullukla mücadele konusunda i birli i ve koordinasyonunu sa lamak gereklidir.

SRAP'ın planlanma a amasında aktif yerel katılımın sa l anması yönünde herhangi bir çalı ma yapılmamı tır. Bunda, a ır bir ekonomik kriz sonrası hemen uygulamaya konması etkili olmu tur. Çünkü, tartı ma için yeterli zaman yoktu ve amaç, ekonomik krizin yarattı ı/yarataca ı “*sosyal riski*” en az hasarla atlatmaktı.

Ancak, SRAP'ın uygulanması a amasında yerel katılım olması özellikle öngörölmü tür. Yerel yönetimler ve STK'lardan, Projenin uygulanmasında aktif rol almaları istenmi tir. Fakat, yerel yönetimler ve STK'ların söz konusu beklentiyi kar ıladı nı söylemek olanaklı de ildir.

3 BÖLÜM: YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAR VE SOSYAL R SK AZALTMA PROJES (SRAP) AYDIN L UYGULAMASI

Bu bölümde, önce makro yaklaşımla sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadaki etkisi araştırılacaktır. Sonra, Aydın lının sosyo-ekonomik durumu ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin düzeyi gözden geçirilecek; daha sonra, araştırmamızın konusunu oluşturan SRAP - NT ve SRAP-YG bileşenlerinin Aydın lındaki uygulaması ile ilgili olarak yapılan anketlerin sonuçları değerlendirilecek, korelasyonlar verilecek ve ekonometrik analizler yapılacaktır.

3.1 YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN ETKİSİ : MAKRO YAKLAŞIM

Yoksulluk çalışmaları arasında araştırmacıları zorlayan en önemli faktör, yoksulluğa ilişkin sağlıklı göstergeler ve verilerin bulunmamasıdır. Özellikle yoksullukla mücadele politikalarının fazla bir geçmişi olmaması, zaman serisi analizini olanaksız hale getirmektedir.

Bu kısıtlar altında, bu alt bölümde, Türkiye’de uygulanan yoksullukla mücadele politikalarının etkilerini makro bir bakımla görmek ve kabaca da olsa fikir sahibi olmak amacıyla, bir zaman serisi analizi yapılmıştır. Yoksullukla ilgili zaman serisi verisi bulma zorluğu nedeniyle, analizde bağımlı değişken olarak sabit fiyatlarla kişi başına gelir kullanılmıştır. SRAP projelerinde, yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşım benimsendiği için bu değişkenin kullanılması tezin metodolojisiyle uyumlu görünmektedir.

Gelirdeki artış, yoksulluğun azalması; bu göstergedeki azalış ise, yoksulluğun artması olarak yorumlanmıştır. Burada, gelir dağılımının adil olduğu ve gelirin artmasının yoksulluğu efektif oranlı azaltıcı etki yarattığı varsayılmıştır. Analiz, 1977 -2007 dönemini kapsamaktadır. Ad hoc olarak oluşturulan modelde, bağımsız değişken olarak Tablo 2.2’de yer alan 2022 sayılı Kanun kapsamında verilen kişi başına (KB) aylık, malüllük ve sakatlık yardımları ile kontrol değişkeni olarak kişi başına sabit sermaye yatırımları kullanılmış ve tüm değişkenlerin logaritması alınmıştır. Bu amaçla, aşağıdaki gibi bir denklem tahmin edilmiştir.

$$KB\ Gelir = \beta_0 + \beta_1 KB\ Sermaye + \beta_2 KB\ Yardım$$

Yapılan birim kök testleri (Tablo 3.1), her üç değişkenin durağan olmadığını; ancak, birinci farkları alındığında durağan hale geldiğini göstermektedir. Görüldüğü gibi, tüm değişkenler, I (1) yani birinci farkla entegredir.

Tablo 3.1: Birim kök testleri

De i ken	ADF Testi	Kritik De er (% 5)
LKB Gelir	-0,496*	-2,967
LKB Sermaye	-1,368*	-2,967
LKB Yardım	-1,606*	-2,967

Dura an olmayan serilerin neden oldu u sanal regresyon riskinden uzakla abilmek için modelin tahmininde Johansen E bütünle me (co-integration) Yöntemine ba vurulmu tur.

Johansen Yöntemi (Johansen, 1988), bütün de i kenlerin içsel (endogenous) oldu unu varsayarak, bir e itlik sisteminin maksimum olabilirli inin tahminine dayanmaktadır. Bu yöntemin temeli, bir vektör otoregresyon (vector autoregression - VAR) modelinin tahminidir. k kadar gecikme de eri içeren bir VAR modeli de i kenlerinin olu turdu u X_t a a ıdaki gibi yazılabilir:

$$X_t = \mu + A_1X_{t-1} + \dots + A_kX_{t-k} + \varphi Z_t + u_t \quad t = 1, \dots, T \quad (3.1)$$

Burada X_t , birinci dereceden entegre olan n kadar de i kenin cari ve gecikmeli de erlerini içeren bir vektörü, A_i paramatre matrisini ve Z_t ise I (0) entegre de i kenlerden olu an bir ba ka vektörü temsil etmektedir.¹¹ μ sabit vector ve u_t tesadüfi hataların vektörüdür.

Ço u zaman serilerini karakterize eden dura anlı ın olmaması nedeniyle, e itlik (3.1), *vektor hata düzeltme* (vector error correction - VECM) formunda a a ıdaki gibi yeniden düzenlenebilir:

$$\Delta X_t = \Gamma_1 \Delta X_{t-1} + \dots + \Gamma_{k-1} \Delta X_{t-k+1} + \Pi X_{t-k} + \varphi Z_t + u_t \quad (3.2)$$

burada

$$\Gamma_i = -(I - A_1 - \dots - A_i) \quad i = 1, \dots, k-1$$

ve

$$\Pi = -(I - A_1 - \dots - A_k).$$

Sistemi bu eilde belirlemek, Γ_i ve Π tahminleri vasıtasıyla X 'teki de i melerin hem kısa hem de uzun dönemli düzeltmelerle ilgili bilgi verir. Harris (1995) tarafından da gösterildi i gibi, $\Pi = \alpha\beta'$ formatında, α e itsizli e do ru düzeltmenin hızını temsil etmektedir. Buna kar ılık, β , ise uzun dönem katsayıları gösterir.

¹¹ Z_t , u_t 'nin beyaz gürültü (white noise) olmasını sa layacak kuklalar dahil her türlü de i kenin dahil edildi i bir vektörü temsil etmektedir.

X_t 'in dura an olmayan ancak $I(1)$ olan de ikenlerden olu tu u varsayılırsa, (3.2)'deki tüm terimler $I(0)$ 'dır ve ΠX_{t-k} terimlerinin de $u_t \sim I(0)$ olması için yine dura an olması gerekir. Bu halde, üç durum söz konusudur:

- Eğer $\text{Rank}(\Pi) = n$ ise, yani Π matrisi full rank ise, X_t vektöründeki tüm de i kenler dura andır ve böylece de i kenler düzeylerde modellenebilece i için e bütünle me aramanın bir anlamı yoktur.
- Eğer $\text{Rank}(\Pi) = 0$ ise, yani Π matrisi bo matris ise, e bütünle me yoktur. Çünkü X_t de i kenleri içinde $I(0)$ olan bir do rusal kombinasyon yoktur. Bu nedenle sistem, uzun dönemli ili kileri kaybederek, birinci farklarla bir VAR modeli o larak tahmin edilebilir.
- Eğer $0 < \text{Rank}(\Pi) = r < p$ ise, $(n-1)$ 'e kadar e bütünle me ili kileri mevcuttur. Yani, $p \times r$ matrisi mevcuttur ki, burada $\Pi = \alpha\beta'$ olup, $\beta, \beta'X_{t-k}$ ekindeki ili ki yi dura an hale getiren do rusal e bütünle me ili kisini gösterir. Bir ba ka deyi le, de i kenin kendisi dura an olmasa da, di er de i kenlerle birlikte dura an ve do rusal bir ili ki olu turur.

Uygulamada, ço unlukla en son durumla ilgilenilir. Bununla birlikte, ola an regresyon yöntemlerini, (3.1)'deki sistemi olu turan bireysel e itliklere uygulamak her zaman olanaklı de ildir. Buna kar ılıklı, Johansen (1988), *azaltılmı sıra regresyonu* (reduced rank regression) olarak bilinen prosedürü kullanarak α ve β 'nin tahminlerini sa lamaktadır.

Π matrisinin ranki, yani e bütünle en ili ki sayısı r , eigen de erlerin (λ_i 's) sıfıra e it olup olmadı ı testi ile belirlenebilir. Yani ,

$$H_0 : \lambda_i = 0 \quad i = r + 1, \dots, n$$

Burada yalnızca ilk r eigen de erler sıfırdan farklıdır. Ba ka bir ifadeyle, ço unlukla r e bütünle me vektörlerinin bulundu u sıfır (null) hipotezi test edilmektedir. Bu kısıt, r 'in farklı de erleri için de koyulabilir. Daha sonra kısıtlı modelin maksimize edilmi olabilirlik fonksiyonunun (maximised likelihood function) logatırması, kısıtsız modelinki ile kar ılı tırılarak, standart bir olabilirlik oranı testi (likelihood ratio test) elde edilir. z *istatisti ini* (trace statistic) kullanarak sıfır (null) hipotezini test etme k mümkündür:

$$\lambda_{trace}^{\wedge} = -2 \log(Q) = -T \sum_{i=r+1}^n \log(1-\lambda_i) \quad r = 0, 1, 2, \dots, n-2, n-1 \quad (3.3)$$

Burada $Q =$ (kısıtlı maksimize edilmiş olabilirlik) / (kısıtsız maksimize edilmiş olabilirlik)

Bu istatistik, çoğunlukla, r e bütünleşme vektörlerinden daha fazla alternatife karşı r e bütünleşme vektörleri mevcut olduğunu test etmektedir. Örneğin, boş (null) ve alternatif hipotezler aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$\begin{array}{ll} H_0 : r = 0 & H_A : r \geq 1 \\ H_0 : r \leq 1 & H_A : r \geq 2 \\ H_0 : r \leq 2 & H_A : r \geq 3 \\ \dots & \dots \end{array}$$

Başağıda, r e bütünleşme vektörlerinin bulunmadığı boş (null) hipotezi, en azından bir r e bütünleşme vektörünün bulunduğu alternatife karşı test edilir. Eğer hipotez reddedilirse, en az bir vektörün bulunduğunu ima ederek, bir sonraki adım, tek vektörün yokluğunu, en azından iki r e bütünleşme vektörünün bulunduğu alternatife karşı test edilmesini gerektirir ve prosedür bu şekilde devam eder.

En yüksek λ değerinin test edildiği bir başka istatistik ise *maximal eigenvalue* yada λ -*max* istatistiktir:

$$\lambda_{max}^{\wedge} = -T \log(1 - \lambda_{r+1}) \quad r = 0, 1, 2, \dots, n-2, n-1 \quad (3.4)$$

λ -*max* istatistiği, $(r + 1)$ e bütünleşme vektörlerinin bulunduğu alternatife karşı tam olarak r e bütünleşme vektörleri olup olmadığını test eder. Örneğin, boş ve alternatif hipotezler aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$\begin{array}{ll} H_0 : r = 0 & H_A : r = 1 \\ H_0 : r = 1 & H_A : r = 2 \\ H_0 : r = 2 & H_A : r = 3 \\ \dots & \dots \end{array}$$

λ -max istatisti i , tam olarak r e bütünle me vektörlerinin mevcut oldu u alternatif hipotezlerde anlamlıdır. Buna karşılık, r vektörlerinden daha fazlası oldu unu açıklayan iz istatisti inden (trace statistic) daha esnektir.

Hem iz hem de maximal eigenvalue istatistiklerini hesapladıktan sonra, bu istatistiklerin kritik tablo de erleri ile karşılaştırılmasına geçilir. Bu de erler, Johansen ve Juselius (1990) yada Osterwald-Lenum (1992)'da verilmektedir. Uygulamada, e bütünle me vektörünün bulunmadı ı (i.e. $r = 0$) sıfır (null) hipotezinin testiyle belirlenmesi tavsiye edilmektedir. Eğer bu hipotez reddedilmezse, test prosedürü sona erer. Fakat, eğer reddedilirse, sırayla $r \leq 1$, $r \leq 2$, $r \leq 3$ vb sıfır (null) hipotezleri de erlendirmek mümkündür.

E bütünle me (co-integration) Yöntemi, dura an olmayan serilerin birlikte hareket etmesi durumunda (aralarında do rusal bir ilişkinin varlığı), tahmin edilen katsayıların istatistiksel olarak güvenilir olacağını ileri sürmektedir (Granger ve Newbold, 1974; Johansen, 1988). Yapılan e bütünle me testi sonucunda, iz istatisti ine (trace-stat) göre, de i kenler arasında en az bir do rusal ilişki bulunmu tur. Tahmin sonuçları Tablo 3.2'de sunulmu tur.

Tablo 3.2: E bütünle me testi sonuçları

E bütünle en Vektör Sayısı	Eigen-value	Trace-stat	Kritik De er
Hiç yok	0,507*	30,629	29,797
En fazla 1	0,254	10,815	15,494
En fazla 2	0,089	2,610	3,841

Tahmin sonucu elde edilen vektörün indirgenmi formu aşağıda belirtilmiştir. Parantez içindeki de erler, standart hatalardır.

$LKB\ Gelir$	$=$	$0,609$	$LKB\ Sermaye$	$+$	$0,186$	$LKB\ Yardım$
		$(0,123)$			$(0,044)$	

Bu denkleme göre, hem ki i ba nına sabit sermaye yatırımlarının hem de ki i ba nına sosyal yardımların, yoksullu u azaltmada % 5 düzeyinde etkili oldu u bulunmu tur. Buna göre, sosyal yardımlar % 1 arttırıldı nda, ki i ba nına gelir % 0,19 oranında artacak ve bu da yoksullu u azaltacaktır.

3.2 AYDIN İLİNİN SOSYO-EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Binlerce yıl önce Büyük Menderes Irmağının suladığı bereketli ova üzerine kurulmuş olan Aydın, sahip olduğu doğal güzellikler, tarihi ve kültürel varlıklarla ülkemizin turizm merkezlerinin başında gelmektedir. Ünlü tarihçi Herodot, Aydın'ı, “yeryüzünde bilinen en güzel gökyüzü altı” olarak tanımlamaktadır. Aydın; tarım, turizm ve sanayi sektörlerinde sahip olduğu potansiyeli ve avantajlı konumuyla Ege Bölgesi ve Ülkemizin hızla gelişen yörelerinden biridir.

Aydın ilinde Merkez İlçe dahil 17 İlçe, 54 belde, 488 köy ve 259 mahalle mevcuttur.

8.007 km²'lik yüzölçümü olan Aydın'ın nüfusu, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 950.757'dir. Bu nüfusun % 52'si (493.114 kişi) kentlerde, % 48'i (457.643 kişi) kırsal (köylerde) yaşamaktadır.

Tablo 3.3: Aydın'da şehir ve köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı

İl	1990 Yılı Sayımı			2000 Yılı Sayımı			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Aydın	824.816	384.711	440.105	950.757	493.114	457.643	14,21	24,82	3,91

Kaynak: D E, 2000.

Aktif nüfusun % 30'u ticaret, % 28'i tarım, % 12'si inşaat, % 9'u imalat sanayi, % 8'i devlet hizmetleri ve geri kalan % 13'ü ise diğer işlerde çalışmaktadır. İşsizlik oranı % 5,5 olup Türkiye ortalamasının altındadır (A PKM, 2006a).

Tablo 3.4: Aydın ekonomisinin sektörlere göre durumu

Sektör	Payı (%)
Hizmet	52,1
Tarım	28,0
Sanayi	08,1
Diğer	11,8

Kaynak: A PKM, 2006a.

2001 yılında İlde kişi başına düşen Milli Gelir 2.017 \$ iken, 2005 yılında bu rakam 5.000 \$'a ulaşmıştır (A PKM, 2006a).

Bu alt bölümde, Aydın'ın sosyo-ekonomik gelişimlik durumu, Aydın'daki yoksulluk düzeyini etkileyen önemli faktörlerden biri olan göç durumu, Aydın'da eğitim ve sağlık durumu özet olarak verilecektir.

3.2.1 Aydın'ın Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Durumu

DPT tarafından yapılan ve Mayıs 2003'te yayınlanan *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Sıralaması Ara tırması*'na göre, Aydın lı 81 l arasında 22. sırada yer almaktadır. Aynı ara tırmada yapılan gruplandırmaya göre, Aydın, **kinci Derecede Geli mi İller Grubu** içerisinde yer almaktadır. Ara tırma'da, Aydın linin, Antalya, Mu la ve Balıkesir i lleri ile birlikte turizm ve tarım karakterli bir yapı sergiledi i; Grupta yer alan illerin sosyo -ekonomik göstergelerine bakıldı ında, genel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde de erler aldıkları ; ancak, birinci derecede geli mi illerin performansına ye ti emedikleri vurgulanmaktadır (DPT, 2003).

DPT tarafından yapılan ve Nisan 2004'te yayınlanan *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Sıralaması Ara tırması*'na göre Aydın line ba lı ilçelerin geli mi lik sıralaması a a ıdaki gibidir.¹²

Tablo 3.5: Aydın'daki ilçelerin geli mi lik sıralaması

İ	İçe	872 İlçe çinde Geli mi lik Sırası	Geli mi lik Grubu	Geli mi lik Endeksi
AYDIN	Ku adası	17	2	2,75635
AYDIN	Didim	49	2	1,75196
AYDIN	Merkez	53	2	1,69830
AYDIN	Nazilli	83	2	1,22549
AYDIN	Söke	112	2	1,04132
AYDIN	Buharkent	223	3	0,31566
AYDIN	ncirliova	266	3	0,16257
AYDIN	Yenipazar	298	3	0,06672
AYDIN	Germencik	320	3	0,03258
AYDIN	Çine	329	3	-0,00190
AYDIN	Sultanhisar	330	3	-0,00602
AYDIN	Kuyucak	376	3	-0,10149
AYDIN	Kö k	401	3	-0,14465
AYDIN	Karacasu	467	3	-0,24860
AYDIN	Koçarlı	497	4	-0,31431
AYDIN	Bozdo an	545	4	-0,40162
AYDIN	Karpuzlu	664	5	-0,62809

Kaynak: DPT, 2004: 109.

¹² Aydın l Merkezi ve İlçelerinin **Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ve İlçelerin İlgili Göstergeye Göre 872 İlçe çindeki Sırası** için bkz. **EK-1** ve **EK-2**.

3.2.2 Aydın'da Göç Durumu

1935 yılı verilerine göre, Aydın'da yayan nüfusun % 87,1'i bu ilde doğmuştur. 1935 - 1950 yılları arasında önemli bir değişim göstermeyen Aydın ilinde doğanların oranı, diğer illerden gelen göç sebebiyle 1950-1975 döneminde yavaş olmakla birlikte, özellikle 1975 yılından sonra sürekli bir azalma göstermiştir. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Aydın nüfusunun % 69,2'si bu ilde doğan kişilerden oluşmaktadır (A PKM, 2006b).

2000 Yılı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Aydın ilinin aldığı göç 76.570 kişi, Aydın ilinin verdiği göç 55.017 kişi olup net göç 21.553 ve net göç hızı % 25,45'tir (TÜİK, 2007c).

Göç alınan illerin başında Denizli, Adana ve İzmir gelmektedir. Bunları Adana, Diyarbakır, Bitlis, Erzurum, Muğla illeri takip etmektedir (A PKM, 2006b). Aydın'ın göç olarak aldığı nüfusun çok büyük bir bölümü Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden kaynaklanmaktadır.

Göçle birlikte ortaya çıkan nüfus hareketleri İl Merkezi, Kuşadası, Didim ve Söke ilçelerinde yoğunlaşmakta, sonuç olarak göç, kentsel alt yapıda, eğitim ve sağlıkta yetersizlik ve sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden gelen göçle birlikte, Aydın'daki yoksul nüfus oranı artı göstermektedir. Göç alan kent merkezlerinde, bir taraftan "çalınan çocuk nüfus" ve "sokak çocukları" olgusu yaşanırken, diğer taraftan mala ve kirilere karşı verilen suçlarda artış görülmektedir (A PKM, 2006b).

3.2.3 Aydın'da Eğitim Durumu

Eğitim alanında Aydın İli OKS ve ÖSS'de son yirmi yıldan bu yana en başarılı iller arasında yer almaktadır. Aydın Fen Lisesinin 2004 ÖSS Sayısal 'da, 2005 ÖSS'de ise hem Sayısal hem Sözel'de birinci olması bu durumun son göstergelerinden birisidir. Türkiye genelinde okuma-yazma oranı % 82 iken Aydın'da bu oran % 94 düzeyindedir. Aydın ilinde eğitim öğretime ilişkin son yıllara ait veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 3.6: Aydın'da okullaşma durumu

Eğitim-Öğretim Türü	Türkiye Ortalaması (%)	Aydın Ortalaması (%)
Okul Öncesi Eğitim	9	19
İlköğretim	89	93
Ortaöğretim	55	69

Kaynak: A PKM, 2006a.

Tablo 3.7: I geneli okul derslik ö renci ve ö retmen durumu (2003 -2004)

Okul Türü	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Ö renci Sayısı			Ö retmen Sayısı		
			Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
Okul Öncesi (Ba ımsız Anaokulu)	13	49	551	285	266	29	1	28
Okul Öncesi (Bünyeli Anasınıfı)	233	266	4.851	2.546	2.305	191	1	190
Birle tirilmi Sınıflı ÖÖ	207	534	7.579	3.825	3.754	333	210	123
Müstakil ÖÖ	294	3.959	112.092	58.025	54.067	5.361	2.801	2.560
Pansiyonlu ÖÖ	2	35	833	474	359	48	32	16
Özel ÖÖ	6	97	1.628	905	723	154	54	100
Özel E itim Okulu	5	23	164	125	39	45	22	23
Genel Lise	32	748	20.504	9.632	10.872	1.257	746	511
Mesleki Teknik Lise	38	615	14.370	8.842	5.528	1.409	847	562
Özel Lise	3	56	782	528	254	72	50	22
TOPLAM	600	6.116	163.354	85.187	78.167	8.899	4.764	4.135

Kaynak: A MEM, 2004.

Tablo 3.8: I geneli okul derslik ö renci ve ö retmen durumu (2004-2005)

Okul Türü	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Ö renci Sayısı			Ö retmen Sayısı		
			Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
Okul Öncesi (Ba ımsız Anaokulu)	15	56	567	296	271	39	0	39
Okul Öncesi (Bünyeli Anasınıfı)	256	300	5.246	2.674	2.572	204	0	204
Birle tirilmi Sınıflı ÖÖ	205	542	7.392	3.752	3.640	386	228	158
Müstakil ÖÖ	289	3.955	112.462	58.087	54.375	5.385	2.858	2.527
Pansiyonlu ÖÖ	2	33	776	425	351	50	30	20
Özel ÖÖ	7	122	1.706	943	763	160	63	97
Özel E itim Okulu	5	32	218	159	59	47	22	25
Genel Lise	34	772	20.094	9.354	10.740	1.258	733	525
Mesleki Teknik Lise	42	674	15.527	9.443	6.084	1.530	911	619
Özel Lise	3	46	817	524	293	71	52	19
TOPLAM	602	6.232	164.805	85.657	79.148	9.130	4.897	4.233

Kaynak: A MEM, 2005.

Tablo 3.9: 1 geneli okul derslik ö renci ve ö retmen durumu (2005 -2006)

Okul Türü	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Ö renci Sayısı			Ö retmen Sayısı		
			Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
Okul Öncesi (Ba ımsız Anaokulu)	15	54	849	434	415	34	0	34
Okul Öncesi (Bünyeli Anasınıfı)	273	326	6.419	3.299	3.120	205	0	205
Birleştirilmiş Sınıflı ÖÖ	200	550	6.679	3.434	3.245	301	178	123
Müstakil ÖÖ	289	4.112	112.758	58.417	54.341	5.202	2.671	2.534
Pansiyonlu ÖÖ	2	32	713	377	336	52	33	19
Özel ÖÖ	7	121	1.837	1.020	817	188	81	107
Özel Eğitim Okulu	5	29	229	165	64	61	25	36
Genel Lise	44	862	22.098	10.390	11.708	1.345	766	579
Mesleki Teknik Lise	42	667	16.290	10.018	6.273	1.458	893	565
Özel Lise	3	69	853	517	336	80	55	25
TOPLAM	607	6.496	168.725	88.071	80.655	8.926	4.702	4.227

Kaynak: A MEM, 2006.

3.2.4 Aydın'da Sağlık Durumu

Sa lık hizmetlerinin sunum düzeyi açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir durumu olmasına rağmen, Aydın ilinde de sa lıkta bir takım sorunlar ya nabilmektedir. Aydın genelinde 354 uzman ve 541 pratisyen olmak üzere toplam 895 doktor görev yapmaktadır. Pratisyen hekim başına düşen nüfus 1.758 ve uzman hekim başına düşen nüfus 2.686'dır (A PKM, 2006a).

Aydın'da sa lıkla ilgili bazı veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 3.10: Aydın'daki sa lık kurumları

Türü	Sayısı
Hastane (Devlet, Özel, Tıp Fak.)	14
A ız ve Di ı Sa lık Merkezi	1
Kanser Erken Te his ve Tanı Merkezi	1
Hemoglobinopati Merkezi	2
Ana Çocuk Sa lık -Aile Planlaması Merkezi	4
Verem Savaş Dispanseri	5
Halk Sa lık Laboratuvarı	4
Sa lık Ocakları	100
Köy Sa lık Evi	133
TOPLAM	264

Kaynak: A PKM, 2006a.

Ayrıca, Aydın Merkez 150 yataklı Do um ve Çocuk Bakımevi Hastanesi, Aydın Merkez 82. Yıl Devlet Hastanesi 100 yataklı ek bina ile 300 yatak kapasiteli Nazilli Devlet Hastanesi yeni bina yapımı Sağlık Bakanlığı'nın 2006 yılı yatırım programına alınmıştır (A PKM, 2006a).

Tablo 3.11: Aydın'da sağlık göstergeleri

Gösterge Türü	Türkiye Ortalaması (2004 Yılı)	Aydın Ortalaması			
		2002	2003	2004	2005
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	29.0	20.9	19.2	13.3	12.8
Ana Ölüm Oranı (Onbinde)	4.9	6.2	5.6	1.8	3.5
Kaba Do um Hızı (Binde)	20.9	12.4	11.8	12.4	12.5
Hastanede Yapılan Do um Oranı (Yüzde)	91.0	89.4	90.1	93.0	95.6
Sa lık Pers.Yar. le Do um (Yüzde)	95.0	94.6	95.6	96.3	97.8

Kaynak: A PKM, 2006a; A SM, 2005.

Tablo 3.12: Aydın'da hastane-yatak durumu

Hastane Türü	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
Devlet Hastanesi	10	1.823
Üniversite Hastanesi	1	225
Özel Hastane	3	79
TOPLAM	14	2.127

Kaynak: A PKM, 2006a.

Tablo 3.13: Aydın'da a ılama durumu

A ılama Türü	A ılama Oranı (%)		
	Türkiye	Aydın	
	2004	2004	2005
DBT3	85	88	90
KIZAMIK	81	80	95
OPV-3	85	88	90
BCG	79	77	90
HBV-3	77	80	90
TT-2	41	77	80

Kaynak: A PKM, 2006a.

Tablo 3.14: Aydın'da nüfusun sosyal güvence durumu

Sosyal Güvence Türü	Sayısı	Oranı (%)
Emekli Sandığı	124.949	14
SSK	257.865	28
Bağ-Kur	187.667	21
Yeşil Kart	78.138	9
Hiçbiri	260.389	28
TOPLAM	909.008	100

Kaynak: AŞM, 2005.

3.3 SRAP- ARTLI NAKİT TRANSFER (NT) AYDIN İL UYGULAMASI

Bu alt-bölümde, Aydın ili ve ilçelerinde SRAP- artlı Nakit Transferi (NT) Bile eni kapsamında yapılan yardımlardan yararlanan hanelere yönelik hazırlanan ve NT'nin etkisini ölçmeyi amaçlayan anketin sonuçları verilecek ve bir takım ekonometrik analizler yapılacaktır.

3.3.1 Yöntem

31 Aralık 2005 itibariyle Aydın ili ve ilçelerinde NT'den yararlanan hane sayısı **5.424**'tür. Bu hanelerde yaşıyan 10.165 kişi ve 4.105 kişi olmak üzere toplam 14.270 kişi yardım almaktadır. NT yardımları anneler vasıtasıyla hak sahiplerine ulaştırılmaktadır. Anne yoksa, velisi veya vasisi olan kişiye yardım verilmektedir. Dolayısıyla, SRAP- NT uygulamasıyla ilgili anketin ana kütlesi (evreni) **5.424**'tür.

Toplam 36 sorudan oluşan bu anket, Aydın Merkez İlçe dahil olmak üzere 17 ilçede örneklem olarak seçilen **637** kişiye gönderilmiştir. Böylelikle, örneklem ana kütleinin (evren) **% 11,7**'sine tekabül etmektedir.

Anket Formlarında yer alan sorular büyük ölçüde kapalı uçlu olarak hazırlanmış ve anket uygulanacak kişilerin eğitim düzeylerinin yetersiz olma olasılığı dikkate alınarak anket sorularının olabildiğince yalın ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir.

Örnekleme tekniği olarak Olasılığa Dayalı Olmayan (Önyargılı) Örnekleme Tekniklerinden "**Kasti (Kararsal) Örnekleme**" tekniği kullanılmıştır. "*Bu teknikte, örnek oluşturan elemanlar araştırmacının araştırdığı problemlerine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşur. Yani, deneklerin belirlenmesindeki ölçüt araştırmacının yargısıdır. Denekler rasgele seçilmezler*" (Yıldırım vd., 2005: 132).

İçeler bazında NT'den yararlanan hane ve ki i sayı arı ile anket formu gönderilen ki i sayıları a a ıdaki tabloda görüldü ü gibidir.

Tablo 3.15: SRAP- NT Bile eni Aydın uygulaması (2005 yıl sonu itibariyle)

LÇE	NT'den Yararlanan Hane Sayısı	E itim Yardımı Alan Ki i Sayısı	Sa lık Yardımı Alan Ki i Sayısı	NT'den Yararlanan Toplam Ki i Sayısı	ANKET GÖNDER LEN	
					Hane Sayısı	Oranı (%)
MERKEZ	1.292	2.270	1.286	3.556	45	3,4
BOZDO AN	144	261	117	378	40	27,7
BUHARKENT	31	66	20	86	30	96,7
Ç NE	201	373	145	518	40	19,9
GERMENC K	691	1.409	501	1.910	20	2,9
NC RL OVA	355	602	206	808	40	11,3
KARACASU	131	225	27	252	131	100
KARPUZLU	13	23	4	27	10	76,9
KOÇARLI	113	230	55	285	20	17,7
KÖ K	89	50	90	140	20	22,5
KUYUCAK	112	210	41	251	40	35,7
KU ADASI	149	280	132	412	30	20,1
NAZ LL	1.441	2.775	1.059	3.834	60	4,2
SÖKE	397	811	260	1.071	20	5,0
SULTANH SAR	94	173	46	219	35	37,2
D D M	146	352	109	461	30	20,5
YEN PAZAR	25	55	7	62	25	100
TOPLAM	5.424	10.165	4.105	14.270	637	11,7

Anket uygulanacak kimselerin ve adreslerinin tespitinde l ve lçe Sosyal Yard ımla ma ve Dayanı ma Vakıfları (SYDV) kayıtlarından yararlanılmı tır. Özellikle, Aydın linin her bölgesinden ki ilere anketin uygulanmasına çalı lımı ; böylece, daha do ru bilgilere ula lması hedeflenmi tir.

Anket uygulaması sırasında, Aydın li ve lçelerindeki SYDV personelinden yararlanılmı tır.

SRAP- NT uygulamasıyla ilgili gönderilen **637** anketten **514**'ü geri dönmü ; **123** ki iye çe itli nedenlerle ula lılamamı tır. Dolayısıyla, SRAP - NT uygulamasıyla ilgili ankette dönü oranı **% 80,7**'dir.

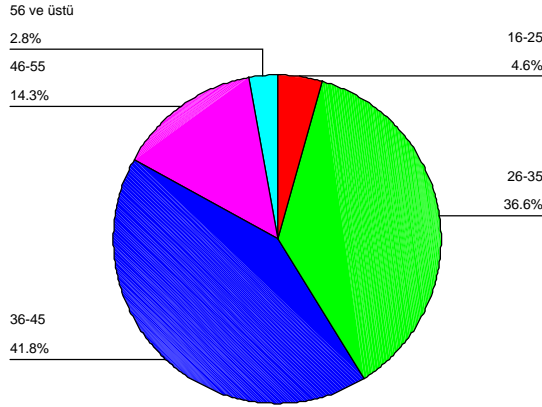
Anket sonuçları, sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan ve adını “*Statistical Package for Social Sciences*” (Sosyal Bilimler için istatistik Paketi) ilk harflerinden alan SPSS istatistiksel analiz programı kullanılarak analiz edilmi tir. Ankette kullanılan de i kenler arası ili kiler ise, parametrik (Pearson) ve parametrik olmayan (Kendall ve

Spearman) testlerle test edilmi tir. NT'nin yoksullu u azaltmadaki etkilerini ölçmek amacıyla, anket sonucunda elde edilen veriler kullanılarak çoklu de i kenli (multivariate) analizler yapılmı ; SRAP- NT'nin ba arısını etkileyen faktörler ise Probit Modeli ile analiz edilmi tir.

3.3.2 Bulgular

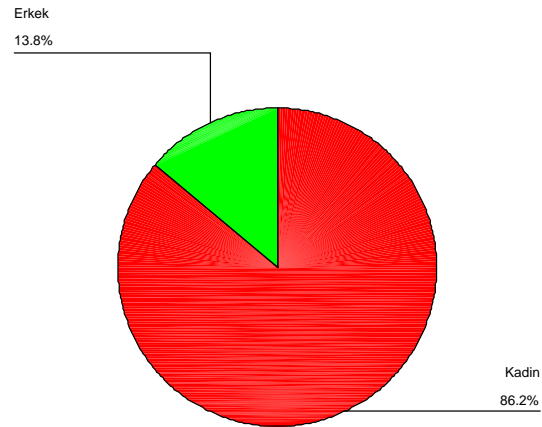
Bu alt-bölümde, SRAP- NT Bile ni Aydın li uygulamasıyla ilgili olarak yapılan anketin bulguları grafiksel (pie chart) olarak verilmi tir.

Grafik 3.1: Yararlanıcıların Ya Durumu

NT'den yararlananlardan % 41.8'i 36-45 ya grubunda yer alan ki ilerdir. Bunları % 36.6 ile 26-35 ya grubu takip etmektedir.

Grafik 3.2: Yararlanıcıların Cinsiyet Durumu

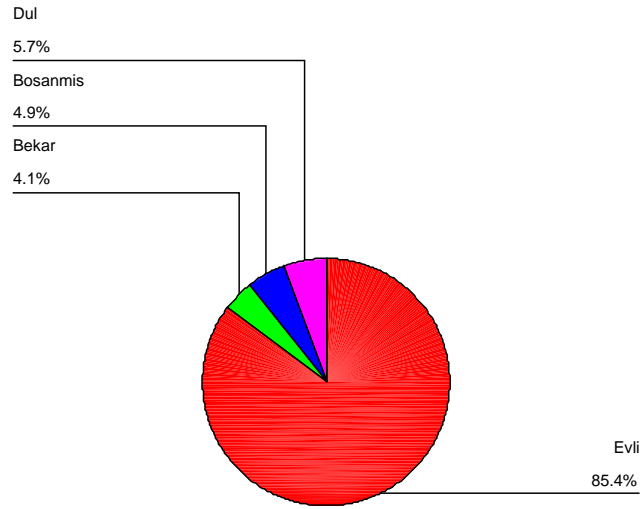

NT uygulamasında, yardımların anneler vasıtasıyla çocuklara ula tırılması hedeflenmi tir. Çünkü, annelere verilecek yardımın hem annenin aile içindeki konumunu

(statüsünü) güçlendirece i, hem de çocukların bu yardımdan daha fazla faydalanacağı öngörülmü tür. Nitekim, Güney Afrika’da çocuklara yönelik arttı nakit yardımlardan anneler vasıtasıyla verilenlerin özellikle kız çocuklarının beslenme standartlarının artması açısından katkıda bulundu u anlaşılmı tür (Barrientos ve Dejong, 2006).

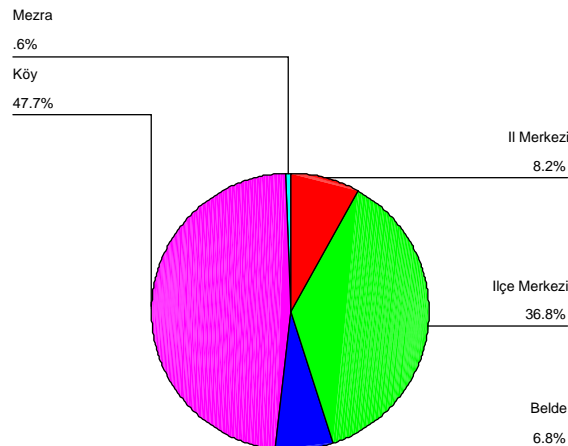
NT yardımlarını alanların % 86.2’si kadın ve % 13.8’i erkektir. Bu durum, NT yardımları ile kadını aile içerisinde daha etkin bir konuma getirme amacının büyük ölçüde gerçekleşti inin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Grafik 3.3: Yararlanıcıların Medeni Durumu

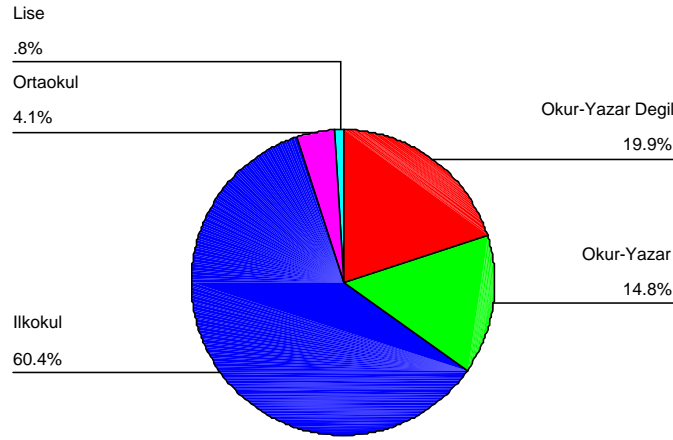
Yararlanıcıların % 85.4’ü evlidir.

Grafik 3.4: Yararlanıcıların Kamet Ettikleri Yerleşim Birimi itibariyle Durumu

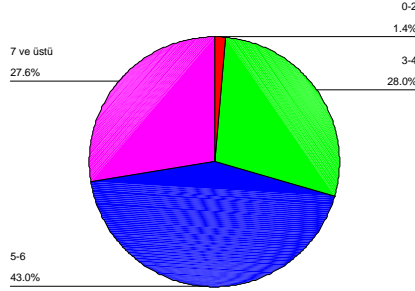
NT'den yararlanan hanelerin büyük bir bölümü (% 47.7) köylerde ikamet etmektedir. Bunu % 36.8 ile ilçe merkezi takip etmektedir. Yoksulluğun tarımsal üretimin yaygın olduğu kırsal kesimlerde daha yoğun olduğu dikkate alındığında, köylerde yarı yarıya olanların daha fazla yardım alması son derece olağan bir durumdur.

Grafik 3.5: Yararlanıcıların Eğitim Durumu

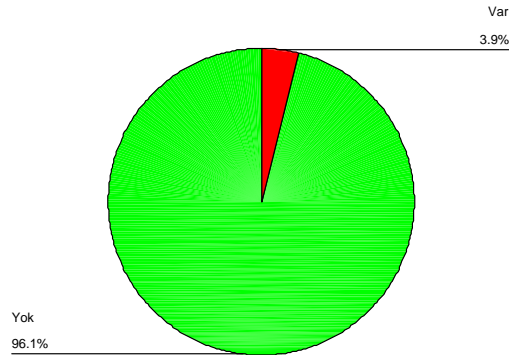
NT'den yararlananların eğitim düzeyinin genel olarak düşük olduğu söylenebilir. Çünkü, yararlanıcıların % 60.4'ü ilköğretim almıştır. Bunları % 19.9 ile okur-yazar olmayanlar takip etmektedir. Sadece okur-yazar olanların oranı ise % 14.8'dir. Görüldüğü gibi, eğitim düzeyi arttıkça, yararlanıcı oranı düşmektedir. Bu durum, Dünya Bankası'na yaptırılan araştırma sonucu yayınlanan **“Türkiye: Yoksulluk ve Krizler Sonrasında Baş Etme”** (Turkey: Poverty and Coping After Crises) isimli raporda (World Bank, 2003) yer alan *“hane reisinin eğitim düzeyi ile yoksulluk hızı arasında ters orantılı bir ilişki olduğu”* saptamasıyla örtülmektedir.

Yine, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan 2005 yılı yoksulluk çalışması sonuçlarına göre (TÜİK, 2006), eğitim durumu yükseldikçe yoksul olma riski azalmaktadır: Okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 37.81 olurken, ilköğretim mezunlarında bu oran % 22.42, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 6.79, yükseköğretim, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0.79 olmuştur.

Grafik 3.6: Yararlanıcıların Ortalama Hane Büyüklü ü

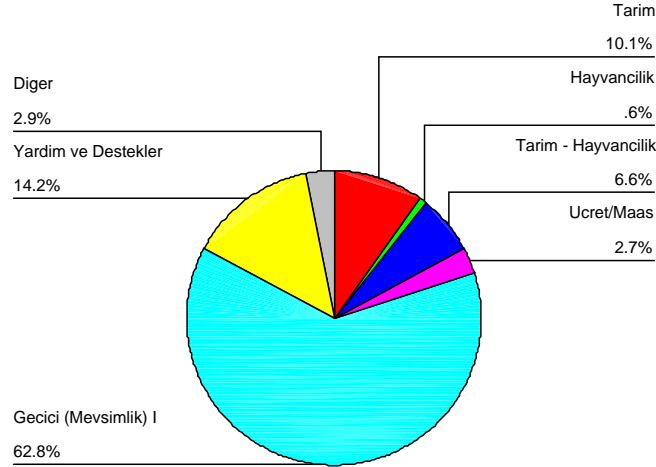
NT'den yararlanan hanelerin ortalama büyüklü ü oldukça yüksektir. Hanelerin % 43.0'ünde 5-6 ki i ya amaktadır. Bunu, % 28.0 ile 3-4 ki ilik haneler, % 27.6 ile 7 ve üstü haneler takip etmektedir. Ba ka bir deyi le, NT'den yararlanan hanelerin % 70.6'sın da ortalama hane büyüklü ü 5 ve üstüdür. Bu durum da, **“Türkiye: Yoksulluk ve Krizler Sonrasında Ba Etme”** (Turkey: Poverty and Coping After Crises) isimli raporda (WORLD BANK, 2003) yer alan *“ortalama hane büyüklü ü arttıkça, yoksulluk hızı da artmaktadır”* tespitine uymaktadır.

Yine, TÜ K tarafından yapılan 2005 yılı yoksulluk çalı ması sonuçlarına göre (TÜ K, 2006), hanehalkı büyüklü ü arttıkça yoksulluk riski artmaktadır: 2005 yılında hanehalkı büyüklü ü 3 veya 4 ki iden olu an hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9.36 olurken 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 45.99 olarak hesaplanmı tır. Hanehalkı türüne göre, çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 18.99 olurken çocuksuz çekirdek ailelerde bu oran % 8.55'e dü mektedir. Ataerkil veya geni ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 27.31 olarak tahmin edilmi tir.

Grafik 3.7: Yararlanıcıların Durumu

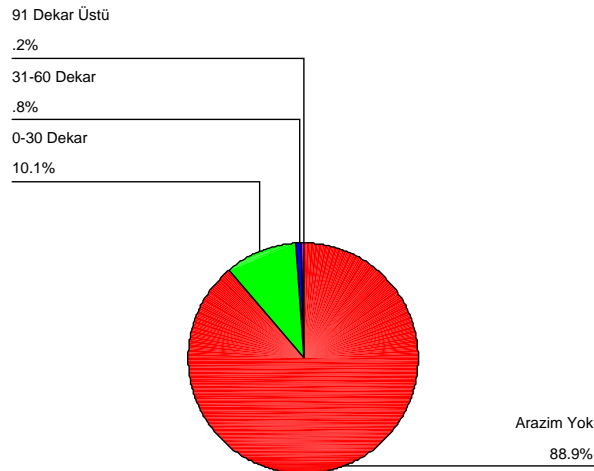
NT'den yararlananlardan % 96.1'i hane reislerinin düzenli bir işi olmadığını ifade etmişlerdir. Düzenli bir işi olan hane reisi oranı sadece % 3.9'dur. Bu durum, işsizlik ile yoksulluk arasında çok yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Nitekim, uzun dönemli işsizler, yoksulluk riski taşıyan sosyal grupların başında gelmektedir.

Grafik 3.8: Yararlanıcıların Temel Geçim Kaynakları

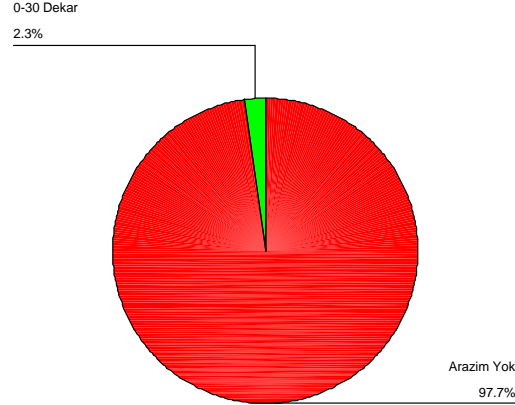
Daha önce de belirtildiği gibi, NT'den yararlananların neredeyse tamamının hane reislerinin düzenli bir işi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, daha çok geçimlerini geçici (mevsimlik) işlerde çalışarak sağlamaktadırlar. Nitekim, yararlanıcıların % 62.8'i, temel geçim kaynaklarının geçici (mevsimlik) işler olduğunu belirtmişlerdir. % 14.2'si ise, yardım ve desteklerle yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır.

Grafik 3.9: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Susuz (Kuru) Arazi

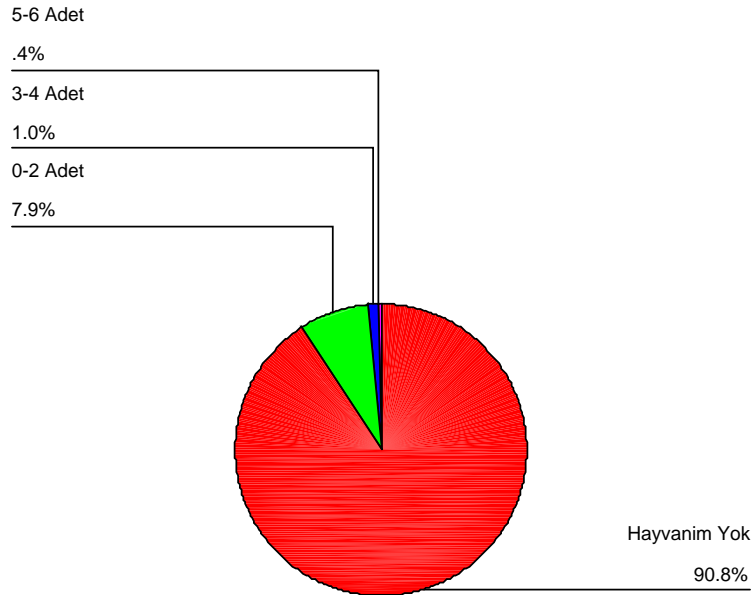
NT'den yararlanan hanelerin % 88.9'unun sahip oldukları veya kullandıkları herhangi bir arazileri (susuz) bulunmamaktadır. Arazi sahibi olduklarını belirten % 10.1'lik kesimin sahip olduğu veya kullandığı arazi ise, 0-30 dekar olup Aydın lı ortalamasının altındadır.

Grafik 3.10: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Sulu Arazi

NT'den yararlanan hanelerin % 97.7'sinin sahip oldukları veya kullandıkları herhangi bir arazileri (sulu) bulunmamaktadır. Kalan % 2.3'lük kesimin sahip olduğu veya kullandığı arazi ise, 0-30 dekar olup Aydın lı ortalamasının altındadır.

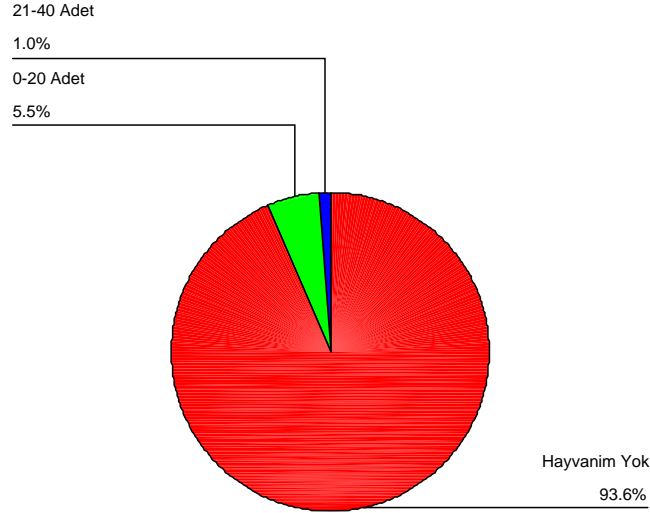
Grafik 3.11: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Büyükbaş Hayvan Durumu

NT'den yararlanan hanelerin % 90.8'i herhangi bir büyükbaş hayvanlarının bulunmadığını ifade etmişlerdir. 2 veya daha az büyükbaş hayvanı olduğunu belirtenlerin

oranı % 7.9'dur. Bu büyükba hayvanların da SRAP -YG Bile eni kapsamında hazırlanan GG projeler çerçevesinde verilen hayvanlar oldu unu söylemek yanlı olmayacaktır. Ba ka bir deyi le, GG ve E projelerinden yararlananların hemen tamamının proje öncesi herhangi bir büyükba hayvan varlı ı mevcut de ildir.

Grafik 3.12: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Küçükba Hayvan Durumu

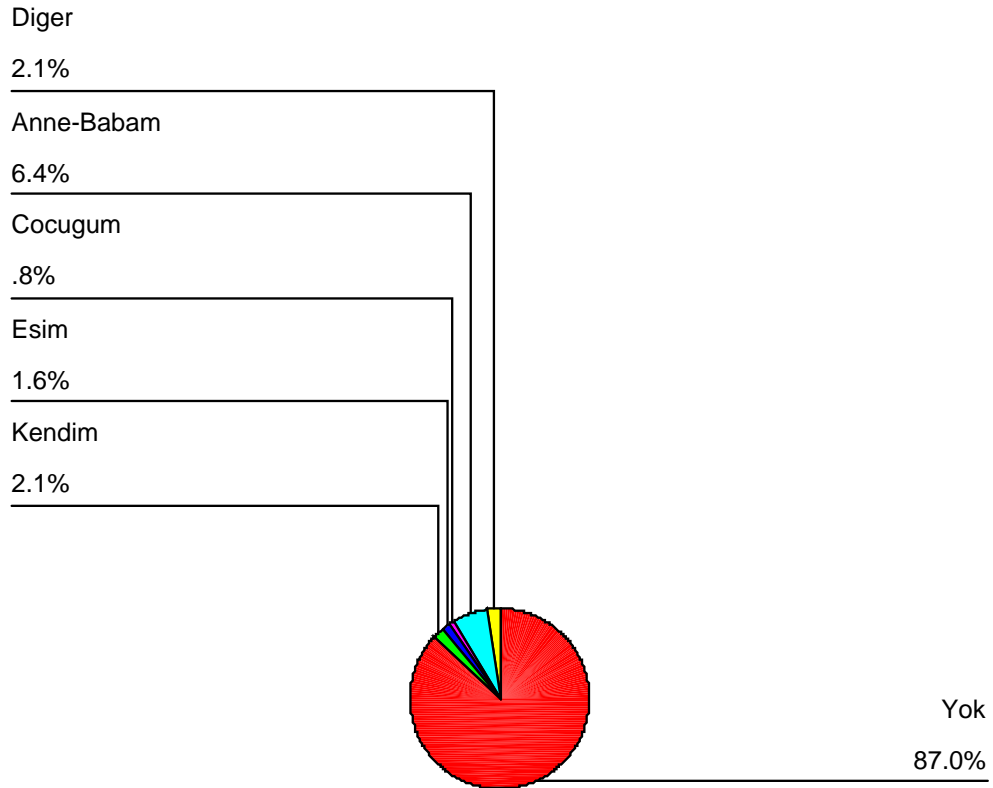
NT'den yararlanan hanelerin % 93.6'sı herhangi bir küçükba hayvanlarının bulunmadı nı ifade etmi lerdir. 20 veya daha az küçükba hayvanı oldu unu belirtenlerin oranı % 5.5'tir. 20'den fazla küçükba hayvanı oldu unu belirtenlerin oranı sadece % 1.0'dir.

Grafik 3.13: Yararlanıcıların Sosyal Güvence Durumu

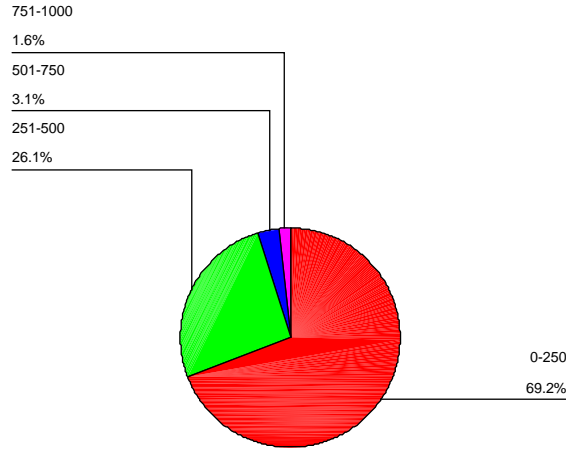

NT'den yararlanan hanelerin sosyal güvence durumuna baktığımızda % 94.6'sının herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadığı; % 2.7'sinin SSK, % 2.5'inin Bağ-Kur ve % 0.2'sinin de Emekli Sandığına bağlı olduğunu görüyoruz. Bu durum da, **“Türkiye: Yoksulluk ve Krizler Sonrasında Baş Etme”** (Turkey: Poverty and Coping After Crises) isimli raporda (WORLD BANK, 2003) yer alan *“Türkiye’de yoksullukla baş etme mekanizmalarının yetersiz olduğunu”* tespitiyle örtüşmektedir.

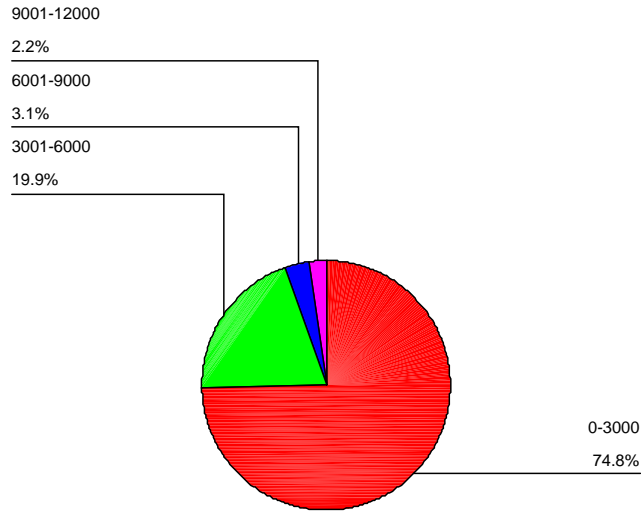
Grafik 3.14: Yararlanıcıların Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Ya lılık Aylı ı Alma Durumu

NT'den yararlananların % 87.0'si herhangi bir Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Ya lılık Aylı ı almamaktadır. % 6.4'ü anne-babasının, % 2.1'i kendisinin, % 1.6'sını e inin, % 0.8'i çocu unun ve 2.1'i de ailedeki di er bireylerin aylık ald ımı ifade etmiştir.

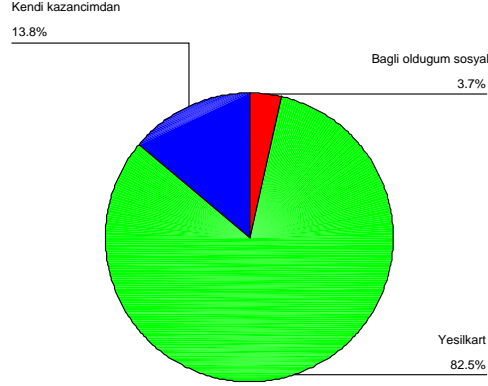
Grafik 3.15: Yararlanıcıların Aylık Gelir Durumu

NT'den yararlananların % 69.2'sinin aylık geliri 250,00 YTL'den azdır. Bunları, % 26.1 ile aylık geliri 251,00-500,00 YTL aralığında olanlar takip etmektedir. 500,00 YTL'den fazla geliri olanların oranı sadece % 4.7'dir. NT'den yararlananların ortalama hane büyüklüğü de dikkate alındığında, yararlanıcıların neredeyse tamamı "*mutlak yoksul*" konumundadır.

Grafik 3.16: Yararlanıcıların Yıllık Gelir Durumu

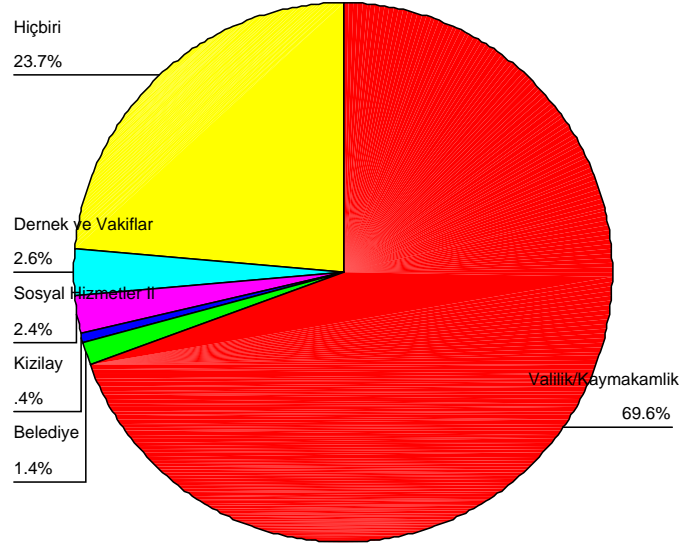
NT'den yararlananların % 74.8'inin yıllık geliri 3.000,00 YTL'den azdır. Bunları, % 19.9 ile yıllık geliri 3.001,00-6.000,00 YTL aralığında olanlar takip etmektedir. 6.000,00 YTL'den fazla geliri olanların oranı sadece % 5.3'tür. NT'den yararlananların ortalama hane büyüklüğü de dikkate alındığında, yararlanıcıların neredeyse tamamı "*mutlak yoksul*" durumundadır.

Grafik 3.17: Yararlanıcıların Sağlık Giderlerini Karşılama Durumu

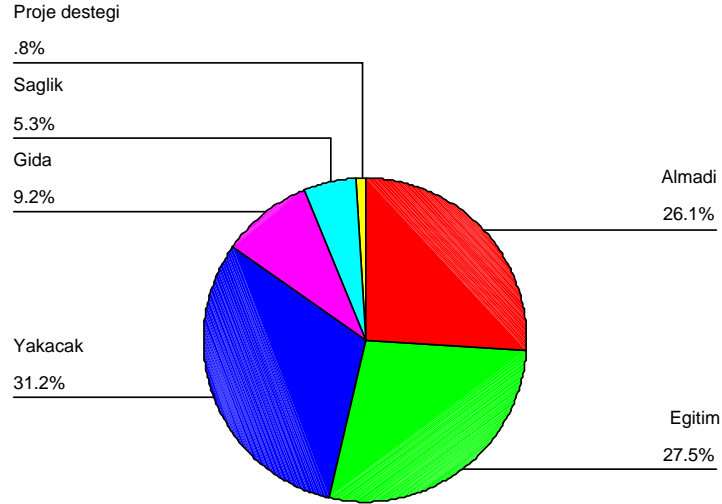
NT'den yararlananların % 82.5'i sağlık giderlerini Yeşil Kart'tan, % 13.8'i kendi kazancından ve % 3.7'si bağlı olduğu sosyal güvenlik kuruluştan karşıladığını ifade etmiştir.

Grafik 3.18: Yararlanıcıların Daha Önce Yardım ve Destek Aldığı Kurum/Kuruluşlar

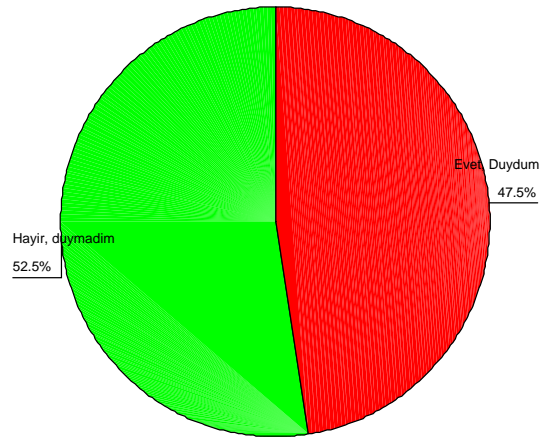
NT'den yararlananların % 23.7'si hiçbir kurum/kuruluştan yardım almadığını ifade ederken, % 69.6'sı Valilik/Kaymakamlıklardan (SYDV) yardım aldığını beyan etmiştir. Valilik/Kaymakamlıkları (SYDV) % 2.6 ile Dernek ve Vakıflar, % 2.4 ile Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, % 1.4 ile Belediyeler ve % 0.4 ile Kızılay takip etmektedir. Bu durum, Valilik/Kaymakamlıklar bünyesinde faaliyet gösteren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yoksullara ulaşmada daha başarılı olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Grafik 3.19: Yararlanıcıların Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfından (SYDV) Yardım ve Destek Alma Durumu

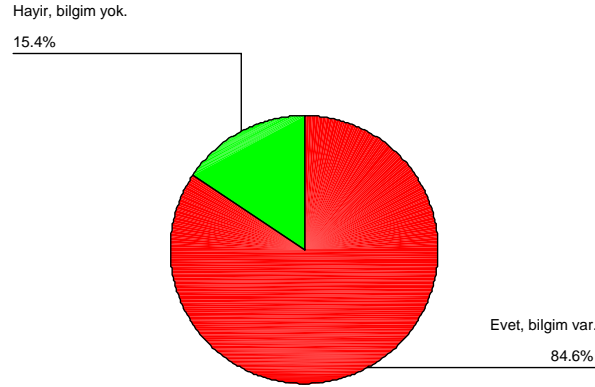
NT'den yararlananların % 73.9'u SYDV'dan yardım aldı nı, % 26.1'i ise herhangi bir yardım almadı nı ifade etmi tir. Yararlanıcıların % 31.2'si yakacak yardımı, % 27.5'i eğitim yardımı, % 9.2'si gıda yardımı, % 5.3'ü sa lık yar dımı ve % 0.8'i de proje deste i aldı nı belirtmi tir.

Grafik 3.20: Yararlanıcıların Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Hakkında Bilgi Durumu

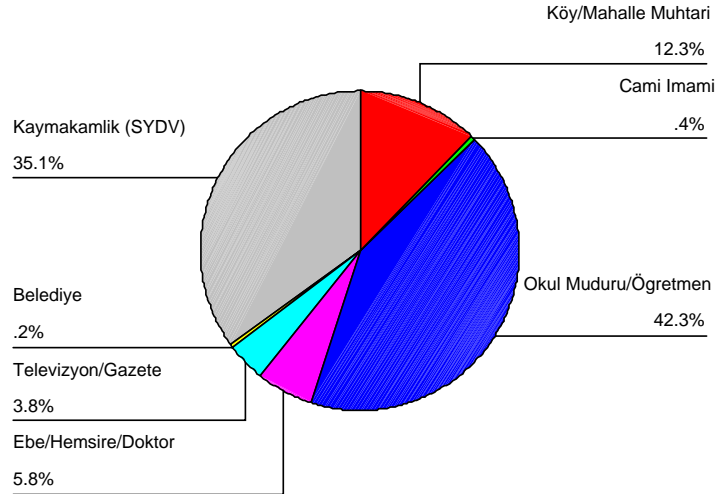
NT'den yararlananların % 52.5'i Sosyal Riski Azaltma Projesini (SRAP) duymadı nı; % 47.5'i de SRAP'ı duydu unu belirtmi tir. Bu durum, Projenin yeterli düzeyde topluma tanıtılmadı nın göstergesi olarak de erlendirilebilir.

Grafik 3.21: Yararlanıcıların artlı Nakit Transferi (NT) Uygulaması Hakkında Bilgi Durumu

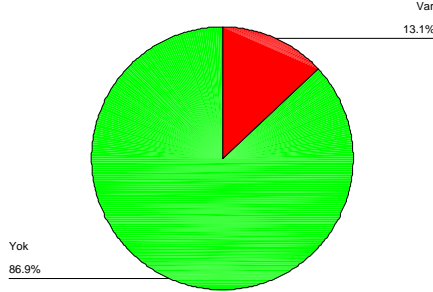
NT'den yararlananların % 84.6'sı artlı Nakit Transferi (NT) Uygulaması hakkında bilgi sahibi oldu nu; % 15.4'ü ise NT'yi duymadı nı ifade etmi tir.

Grafik 3.22: Yararlanıcıların artlı Nakit Transferi (NT) le ilgili Bilgiyi Nasıl/Kimden Ö rendi i

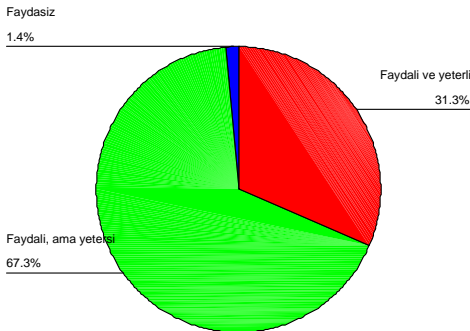
NT'den yararlananların büyük ço unlu u NT ile ilgili bilgiyi Kaymakamlık (SYDV) (% 35.1) ve Okul Müdürü/Ö retmenden (% 42.3) aldı nı belirtmi tir. Bunu % 12.3 ile Köy/Mahalle Muhtarı, % 5.8 ile Ebe/Hem ire/Doktor, % 3.8 ile Televizyon/Gazete, % 0.4 ile Cami mamı ve % 0.2 ile Belediye izlemektedi r.

Grafik 3.23: NT-E itim Yardımından Yararlanmak için Okula Ba layan Yada Okula Geri Döner Çocuk Olup Olmadı ı

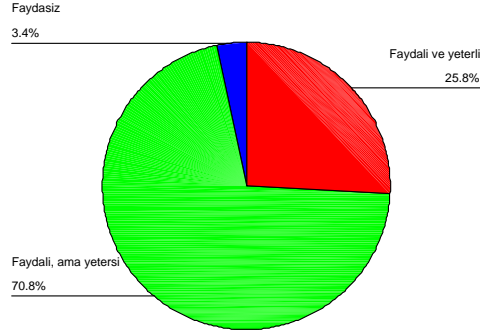
“ artlı Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan “e itim yardımı”ndan yararlanmak için okula ba layan yada okula geri döner çocu unuz var mı? ” sorusuna, yararlanıcıların % 13.1’i (66 ki i) “var” cevabını vermiştir. Bu oran önemlidir. Çünkü, NT’nin temel amaçlarından biri “kısa vadede çocukların çalı mak veya karde lerine bakmak suretiyle sa ladıkları ekonomik faydayı ve okul masraflarının bir bölümünü (kitap, kırtasiye... vb) kar ılayarak yoksul ailelerin çocuklarının e itim hizmet ve olanaklarından yararlanmalarını sa lamak”tır. Dolayısıyla, NT uygulamasının bu amacına ula tı nı ve özellikle kız çocuklarının okulla masını te vik etti ini söylemek yanlı olmayacaktır.

Grafik 3.24: NT Kapsamında Yapılan “E itim” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadı ı

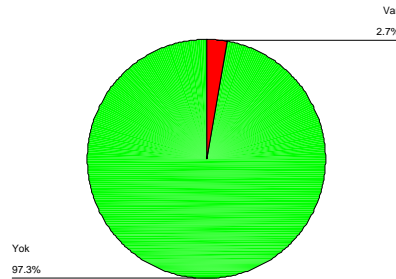
Yararlanıcıların % 98.6’sı NT E itim Yardımlarının faydalı oldu unu belirtmişlerdir. Faydasız oldu unu ifade edenlerin oranı sadece % 1.4 gibi oldukça dü ük bir orandır. Yardımların “faydalı” oldu u konusundaki fikir birli i “yeterli” oldu u konusunda geçerli de ildir. Yararlanıcıların % 31.3’ü yardımları yeterli bulurken, % 67.3’ü yardımların yetersiz oldu unu ifade etmişlerdir.

Grafik 3.25: NT Kapsamında Yapılan “Sa lık” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadı ı

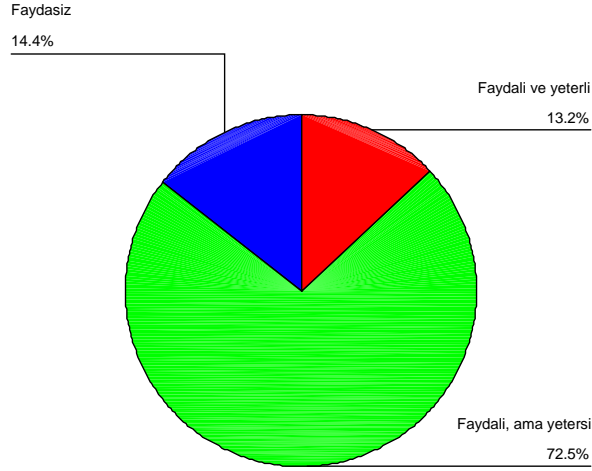
Yararlanıcıların % 96.6’sı NT Sa lık Yardımlarının faydalı oldu unu belirtmi lerdir. Faydasız oldu unu ifade edenlerin oranı sadece % 3.4 gibi oldukça dü ük bir orandır . Yardımların “*faydalı*” oldu u konusundaki yaygın fikir birli i “*yeterli*” oldu u konusunda yoktur. Yararlanıcıların % 25.8’i yardımları yeterli bulurken, % 70.8’i yardımların yetersiz oldu unu ifade etmi lerdir.

Grafik 3.26: NT Kapsamında Yapılan “E itim” Ve “Sa lık” Yardımlarından Faydalanmak çin Nüfusa Kaydı Yapılan Çocuk Olup Olmadı ı

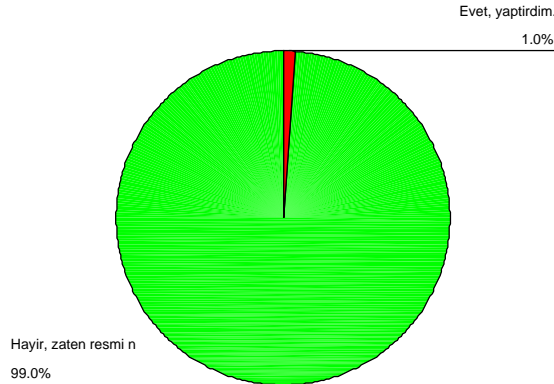
“Nüfusa kayıtlı olmadı ı halde, artlı Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan “e itim” ve “sa lık” yardımlarından faydalanmak için nüfusa kaydını yaptırdı mız çocu unuz var mı?” sorusuna, yararlanıcıların % 2.7’si (14 ki i) “*var*” cevabını vermi tir. Aydın gibi sosyo-ekonomik geli me açısından Türkiye’de ön sıralarda olan bir kentte halen nüfusa kayıtlı olmayan çocuk bulunması kaygı verici bir durumdur. Bu durumu, anca k, özellikle Güneydo u Anadolu Bölgesinden Aydın’a yönelik göç ile açıklamak mümkündür. Dolayısıyla, NT uygulamasının nüfusun kayıt altına alınması ekindeki bir amaca da hizmet etti i söylenebilir.

Grafik 3.27: NT Kapsamında Yapılan ‘‘Gebelik’’ Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadı ı

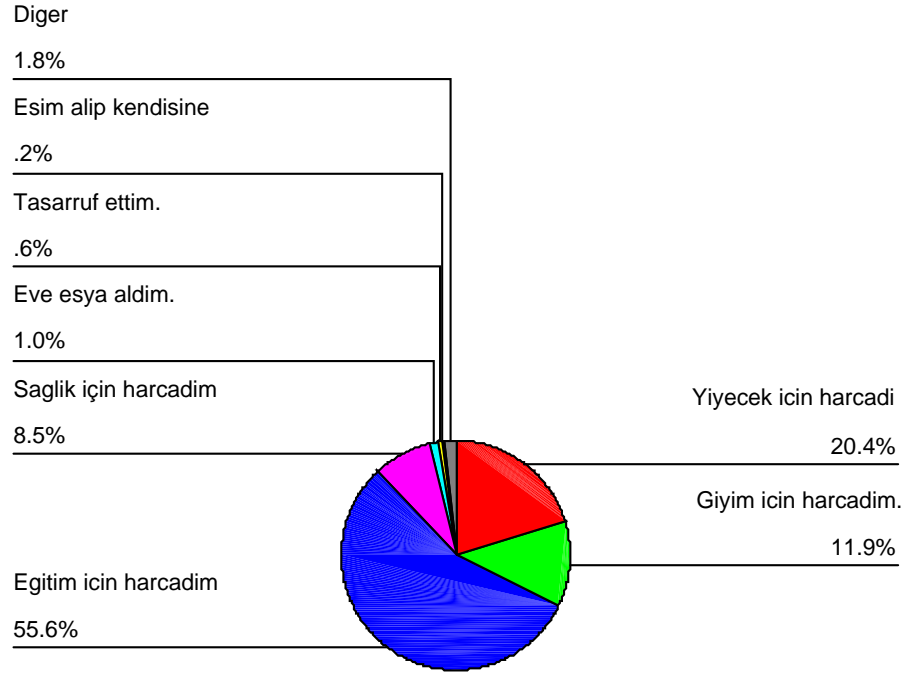
Yararlanıcıların % 85.7’si NT Gebelik Yardımlarının faydalı oldu unu belirtmişlerdir. Faydasız oldu unu ifade edenlerin oranı sadece % 14.4’tür. Yardımların ‘‘faydalı’’ oldu u konusundaki yaygın fikir birliği ‘‘yeterli’’ oldu u konusunda yoktur. Yararlanıcıların % 13.2’si yardımları yeterli bulurken, % 72.5’i yardımların yetersiz oldu unu ifade etmişlerdir.

Grafik 3.28: NT Kapsamında Yapılan Yardımlardan Faydalanmak için Resmi Nikah Yaptırın Olup Olmadı ı

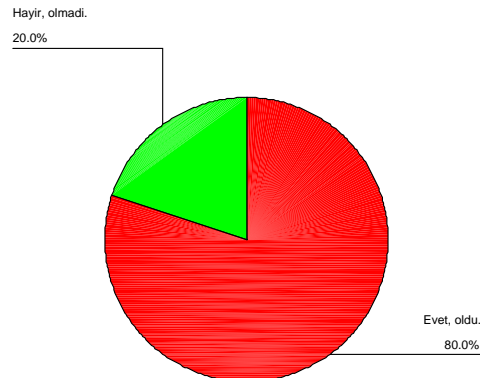
‘‘Resmi nikahlı olmadığımız halde, arthı Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan yardımlardan faydalanmak için resmi nikah yaptırdığımız mı?’’ sorusuna, yararlanıcıların % 1.0’ı (5 kişi) ‘‘evet’’ cevabını vermiştir. Kalan % 99.0 zaten resmi nikahlı oldu unu belirtmiştir.

Grafik 3.29: NT Kapsamında Alınan Yardımların (Paranın) Hangi Amaçla Kullanıldı ı

Yararlanıcıların çok büyük bir kısmı, aldıkları yardımı (parayı) öncelikle eğitim, sağlık, yiyecek ve giyim gibi temel ihtiyaçları için harcadıklarını ifade etmişlerdir. Birinci sırayı % 55.6 ile eğitim alırken, onu % 20.4 ile yiyecek, % 11.9 ile giyim ve % 8.5 ile sağlık takip etmektedir. Diğer amaçlarla kullanım oranı son derece azdır. Dolayısıyla, bu yardımların amacı doğrultusunda kullanıldığını ve yoksulların tüketim düzeyini arttırdığını söylenebilir.

Grafik 3.30: NT Kapsamında Yapılan Yardımların Yararlanıcıların Yaşam Kalitesine Etkisi

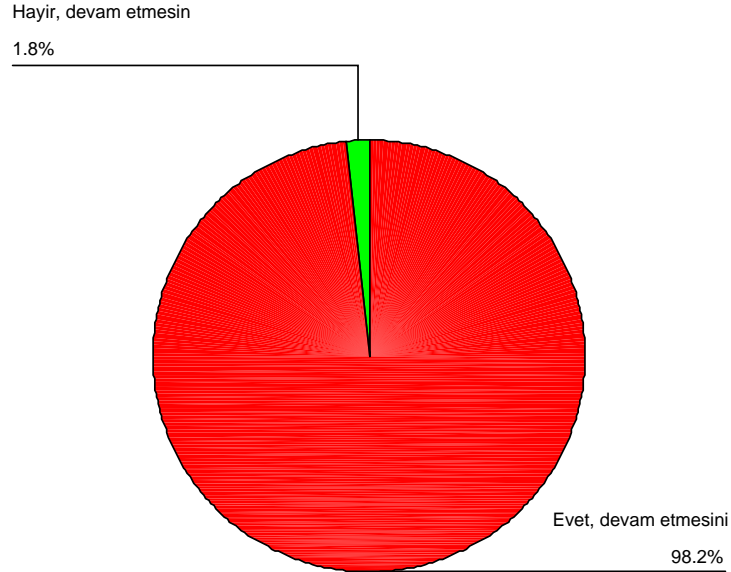

Geçmişte “yoksulluk” denince, daha çok insanı sadece canlı bir organizma olarak kabul eden ve günlük kalori ihtiyacı dikkate alınarak hesaplanan “gıda yoksulluğu” aklı gelirken, günümüzde bu anlayışı büyük ölçüde deşimi bulunmaktadır. Çünkü, insan, beslenme dışında bir takım sosyal ihtiyaçları olan bir varlıktır. Günümüzde, gıda dışında eğitim, sağlık, katılma... gibi ihtiyaçları da dikkate alan yoksulluk hesaplamaları yapılmakta; “öncelikli yaşam göstergeleri” ve “insani gelişme endeksi” gibi kriterler yoksullukla ilgili karıştırmalarda kullanılmaktadır.

“ artlı Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan yardımlar, sizin ve çocuklarınızın yaşam kalitesinde (eğitim, sağlık, beslenme... vb) herhangi bir düzelmeye sebep oldu mu?” sorusuna, yararlanıcıların % 80.0’i “*evet, oldu*” cevabını vermiştir. “*Hayır, olmadı*” diyenlerin oranı ise, % 20.0’dır.

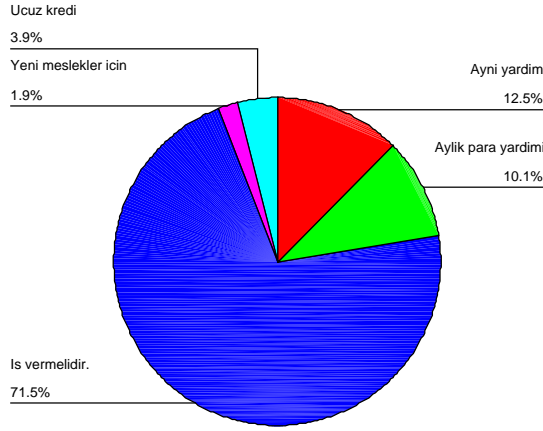
Dolayısıyla, NT uygulamasının yoksulların yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkide bulunduğusöylenbilir. NT benzeri programları uygulayan diğer ülkelerle ilgili yapılan araştırmalarda da, bu programlardan yararlanan ailelerin harcama düzeylerinin arttığını anlamıştır (Barrientos ve Dejong, 2006).

Grafik 3.31: NT Kapsamında Yapılan Yardımların Devamı ile İlgili Değerlendirme

Yararlanıcıların % 98.2’si NT kapsamında yapılan yardımların devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir. Hiçbir faydası olmadığını değerlendirdikleri için devam etmesini istemeyenlerin oranı sadece % 1.8’dir.

Grafik 3.32: Yoksullu un Ortadan Kaldırılması için Devlete Öncelikle Dü en Görev

“Yoksullu un ortadan kaldırılması için sizce Devlet öncelikle ne yapmalıdır?”

sorusuna yararlanıcıların verdikleri cevaplar a a ıda ki gibidir:

S. N.	Devlete Dü en Görev	Oran (%)
1	Yoksullara i vermemelidir.	71.5
2	Yoksullara ayni yardım (yiyecek, giyecek, yakacak vb yardımı) yapmalıdır.	12.5
3	Yoksullara aylık nakdi yardım (para yardımı) yapmalıdır.	10.1
4	Yoksulların kendi i lerini kurabilmeleri için ucuz kredi vermemelidir.	3.9
5	Yoksulların yeni meslekler ö renmesi için kurslar düzenlemelidir.	1.9

Görüldü ü gibi, yoksulluktan kurtulmak için Devletin kendilerine i vermesini isteyenlerin oranı % 71.5 gibi oldukça yüksek bir orandı r.

Tablo 3.16: Tanımlayıcı istatistikler (Descriptive Statistics)

S. N.	Sorular	N	Mean (Ortalama)	Std. Deviation (Standart Sapma)
1	Ya mız?	505	2,7406	0,8580
2	Cinsiyetiniz?	514	1,1381	0,3454
3	Medeni Durumunuz?	513	1,3080	0,8069
4	A a ıdaki yerle im birimlerinden hangisinde ikamet ediyorsunuz?	514	2,9572	1,0932
5	E itim Durumunuz Nedir?	512	2,5098	0,8825
6	Hanenizde (aynı çatı altında) ya ayan ki i sayısı nedir?	514	2,9689	0,7817
7	Hane reisinin düzenli bir i i var mı?	513	1,9610	0,1938
8	Hanenizin temel geçim kayna ı nedir?	513	4,6179	1,4437
9	Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan susuz (kuru) arazi miktarı kaç dekadır?	513	1,1228	0,3678

10	Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan sulu arazi miktarı kaç dekadır?	512	1,0234	0,1514
11	Siz veya hanenizin sahip oldu u büyükba hayvan varlı ı nedir?	509	1,1100	0,3761
12	Siz veya hanenizin sahip oldu u küçükba hayvan varlı ı nedir?	512	1,0742	0,2973
13	Hangi sosyal güvenlik kurumuna ba lısınız?	514	3,9144	,3804
14	Hanenizde emekli, dul, yetim, sakatlık, ya lılık aylı ı alan var mı? Varsa, kimler?	514	1,4397	1,2351
15	Hanenizin aylık gelir miktarı yakla ık olarak kaç YTL'dir?	509	1,3713	0,6256
16	Hanenizin yıllık gelir miktarı yakla ık olarak kaç YTL'dir?	508	1,3268	0,6432
17	Siz ve hanenizde ya ayanlar sa lık giderlerinizi nasıl kar ılıyorsunuz?	513	2,1014	0,4068
18	Siz veya ya adı nız haneden herhangi biri daha önce a a ıdaki kurulu lardan hangilerinden yardım veya destek aldı mı?	506	2,3814	2,1642
19	Ya adı nız haneden herhangi biri daha önce Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfından (SYDV) a a ıdaki yardım veya proje desteklerinden aldı mı?	510	2,4255	1,1682

Bu bölümdeki istatistikler, ankette tanımlanan dilimlere göre hesaplanmıştır. Ör: NT'den yararlananların ortalama ya ı 36-45 ya tır. Bu durumu, yararlanıcıların ya durumu ile ilgili yukarıda verilen grafikten (Grafik 3.1) de görmek mümkündür. Yararlanıcıların % 41.8'i 36-45 ya grubunda yer alan kişilerdir. Bu ya grubu "3" olarak kodlanmıştır. Bunları % 36.6 ile 26-35 ya grubu takip etmektedir.

Di er bir örnek, yararlanıcıların sosyal güvence durumuyla ilgili olarak verilebilir. Yukarıda da görülece i gibi, ortalama 4'e ("4" kodunun verildi i "hiçbir sosyal güvenlik kurumuna ba lı olmama durumu") yakla maktadır. NT'den yararlanan hanelerin sosyal güvence durumuna baktı ımızda % 94.6'sının herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna ba lı olmadığı; % 2.7'sinin SSK, % 2.5'inin Ba -Kur ve % 0.2'sinin de Emekli Sandı na ba lı oldu unu görüyoruz (Grafik 3.13).

3.3.3 Korelasyonlar

Bu alt-bölümde, NT yardımlarının yoksullukla mücadeledeki etkilerini ölçmeyi amaçlayan ankette elde edilen veriler ve kurulan hipotezler parametrik ve parametrik olmayan (nonparametric) testlerle test edilmek suretiyle de erlendirilmeye çalış ılmıştır.

Parametrik Testler: İlgili parametreye, belirli bir da ılıma ve varyans kavramına dayanarak i lemler yapan esnek olmayan istatistiksel yöntemlerdir. Parametrik testlerin uygulanma ko ulları unlardır (Acar, 2006):

- De i ken, popülâsyonda normal ya da normale dönü türülebilir da ılım göstermelidir.
- De i ken, aralıklı ya da oranlı ölçekli olmalıdır.
- De i ken parametreleri bilinmelidir.
- N birim sayısı belirli bir de erden daha fazla olmalıdır.

Parametrik verilerde istatistikî analizlerin yapılabilmesi için verilerin normal da ılması gerekmektedir.

Parametrik Olmayan Testler: Parametreye, belirli bir da ılıma ve varyansa dayanmadan i lemler yapan genellikle veriler yerine onların sıralama puanlarını kullanarak i lem yapan esnek istatistiksel yöntemlerdir. Parametrik Olmayan Testlerin Uygulanma Ko ulları unlardır (Acar, 2006):

- De i ken, herhangi bir da ılıma uygun de ildir.
- De i ken, sınıflama ya da sıralı ölçekli olmalıdır.
- De i ken parametreleri bilinmez.
- Gözlemler homojen yapı olu turmaz.
- N birim sayısı belirli bir de erde olm ası gerekmez.

Parametrik test olarak **Pearson** Korelasyon Testi, parametrik olmayan (nonparametric) testler olarak **Kendall's tau_b** ve **Spearman's rho** Korelasyon Testleri kullanılmı tur.

Gözlem sayısı yeterli oldu undan nonparametrik test sonuçları parametrik test sonuçlarına yakla maktadır. Daha açıklayıcı olması açısından iki grup test sonuçları birlikte verilmi tir.

Bu alt-bölümde, 12 hipotez test edilmi tir.

H1- NT kapsamında yapılan “e itim yardımı” yararlanıcıların ya am kalitesinde (e itim, sa lık, beslenme gibi) olumlu yönde bir düzelmeye sebep olmu tur.

Parametrik Testler

		E itim Yardımı	Ya am Kalitesi
Pearson Correlation	E itim Yardımı	1,000	0,080
	Ya am Kalitesi	0,080	1,000
Sig. (2-tailed)	E itim Yardımı	,	0,073
	Ya am Kalitesi	0,073	,
N	E itim Yardımı	511	502
	Ya am Kalitesi	502	504

Parametrik Olmayan Testler

		E itim Yardımı	Ya am Kalitesi
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	E itim Yardımı Ya am Kalitesi	1,000 0,095*
	Sig. (2-tailed)	E itim Yardımı Ya am Kalitesi	, 0,033
	N	E itim Yardımı Ya am Kalitesi	511 502
			502 504
Spearman's rho	Correlation Coefficient	E itim Yardımı Ya am Kalitesi	1,000 0,095*
	Sig. (2-tailed)	E itim Yardımı Ya am Kalitesi	, 0,033
	N	E itim Yardımı Ya am Kalitesi	511 502
			502 504

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Parametrik olmayan testlere göre, e itim yardımı ile ya am kalitesindeki artı arasında % 5 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ili ki bulunmaktadır.

H2- NT kapsamında yapılan “sa lık yardımı” yararlanıcıların ya am kalitesinde (e itim, sa lık, beslenme gibi) olumlu yönde bir düzelmeye sebep olmu tur.

Parametrik Testler

		Sa lık Yardımı	Ya am Kalitesi
Pearson Correlation	Sa lık Yardımı	1,000	0,110*
	Ya am Kalitesi	0,110*	1,000
Sig. (2-tailed)	Sa lık Yardımı	,	0,013
	Ya am Kalitesi	0,013	,
N	Sa lık Yardımı	511	503
	Ya am Kalitesi	503	504

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		Sa lık Yardımı	Ya am Kalitesi
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Sa lık Yardımı Ya am Kalitesi	1,000 0,110*
	Sig. (2-tailed)	Sa lık Yardımı Ya am Kalitesi	, 0,014
	N	Sa lık Yardımı Ya am Kalitesi	511 503
			503 504
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Sa lık Yardımı Ya am Kalitesi	1,000 0,110*
	Sig. (2-tailed)	Sa lık Yardımı Ya am Kalitesi	, 0,013
	N	Sa lık Yardımı Ya am Kalitesi	511 503
			503 504

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Hem parametrik hem de parametrik olmayan testlere göre, sa lık yardımı arttıkça ya am kalitesi düzelmektedir.

H3- Aylık gelir düzeyi arttıkça sa lık giderlerini kendi kazancından kar ılama oranı artmaktadır.

Parametrik Testler

		Aylık Gelir	Sa lık Giderleri
Pearson Correlation	Aylık Gelir	1,000	0,267*
	Sa lık Giderleri	0,267*	1,000
Sig. (2-tailed)	Aylık Gelir	,	0,000
	Sa lık Giderleri	0,000	,
N	Aylık Gelir	509	508
	Sa lık Giderleri	508	513

* Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		Aylık Gelir	Sa lık Giderleri	
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Aylık Gelir	1,000	
		Sa lık Giderleri	0,194**	
	Sig. (2-tailed)	Aylık Gelir	,	0,000
		Sa lık Giderleri	0,000	,
	N	Aylık Gelir	509	508
		Sa lık Giderleri	508	513
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Aylık Gelir	1,000	
		Sa lık Giderleri	0,200**	
	Sig. (2-tailed)	Aylık Gelir	,	0,000
		Sa lık Giderleri	0,000	,
	N	Aylık Gelir	509	508
		Sa lık Giderleri	508	513

** Correlation is significant t at the 0.01 level (2-tailed).

Gelir düzeyi yüksek olanlar sa lık giderlerini kendi kazançlarından kar ılarken, gelir düzeyi dü ük olanlar sa lık giderlerini Ye il Karttan kar ılamaktadırlar.

H4- Yıllık gelir miktarı ile ortalama aile büyüklü ü arasında y akın bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

		Yıllık Gelir	Ki i Sayısı
Pearson Correlation	Yıllık Gelir	1,000	0,106*
	Ki i Sayısı	0,106*	1,000
Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir	,	0,017
	Ki i Sayısı	0,017	,
N	Yıllık Gelir	508	508
	Ki i Sayısı	508	514

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

			Yıllık Gelir	Ki i Sayısı
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Yıllık Gelir	1,000	0,111**
		Ki i Sayısı	0,111**	1,000
	Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir	,	0,006
		Ki i Sayısı	0,006	,
N		Yıllık Gelir	508	508
		Ki i Sayısı	508	514
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Yıllık Gelir	1,000	0,121**
		Ki i Sayısı	0,121**	1,000
	Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir	,	0,006
		Ki i Sayısı	0,006	,
N		Yıllık Gelir	508	508
		Ki i Sayısı	508	514

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Ortalama hane büyüklü ü arttıkça yıllık gelir miktarı artmaktadır. Bu durum, ailedeki di er bireylerin de çalı arak aile bütçesine katkıda bulundu u ekinde yorumlanabilir.

H5- NT kapsamında yapılan e itim yardımından yararlanma ile NT kapsamında yapılan e itim yardımından yararlanmak için okula ba layan yada okula geri dönen çocuk sayısı arasında yakın bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

			E itim Yardımı	Geri Dönen Çocuk
Pearson Correlation		E itim Yardımı	1,000	0,034
		Geri Dönen Çocuk	0,034	1,000
Sig. (2-tailed)		E itim Yardımı	,	0,451
		Geri Dönen Çocuk	0,451	,
N		E itim Yardımı	511	504
		Geri Dönen Çocuk	504	504

Parametrik Olmayan Testler

			E itim Yardımı	Geri Dönen Çocuk
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	E itim Yardımı	1,000	0,032
		Geri Dönen Çocuk	0,032	1,000
	Sig. (2-tailed)	E itim Yardımı	,	0,479
		Geri Dönen Çocuk	0,479	,
N		E itim Yardımı	511	504
		Geri Dönen Çocuk	504	504
Spearman's rho	Correlation Coefficient	E itim Yardımı	1,000	0,032
		Geri Dönen Çocuk	0,032	1,000
	Sig. (2-tailed)	E itim Yardımı	,	0,480
		Geri Dönen Çocuk	0,480	,
N		E itim Yardımı	511	504
		Geri Dönen Çocuk	504	504

“ NT Kapsamında Yapılan E itim Yardımından Yararlanma ile NT Kapsamında Yapılan E itim Yardımından Yararlanmak için Okula Ba layan Yada Okula Geri Dönen Çocuk Sayısı Arasında Yakın Bir li ki oldu u” hipotezi, gerek parametrik gerekse parametrik olmayan testlerde istatistiksel olarak kabul edilememi tir. Bu uygulama ile okula ba layan çok az çocu un olması, bu durumun nedeni olabilir.

H6- E itim düzeyi ile NT kapsamında yapılan “e itim yardımı”ndan yararlanma arasında anlamlı bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

		E itim	E itim Yardımı
Pearson Correlation	E itim	1,000	0,078
	E itim Yardımı	0,078	1,000
Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,078
	E itim Yardımı	0,078	,
N	E itim	512	509
	E itim Yardımı	509	511

Parametrik Olmayan Testler

		E itim	E itim Yardımı	
Kendall's tau_b	Correlation	E itim	1,000	
	Coefficient	E itim Yardımı	0,083*	
	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,048
		E itim Yardımı	0,048	,
	N	E itim	512	509
		E itim Yardımı	509	511
Spearman's rho	Correlation	E itim	1,000	
	Coefficient	E itim Yardımı	0,088*	
	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,048
		E itim Yardımı	0,048	,
	N	E itim	512	509
		E itim Yardımı	509	511

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

E itim düzeyi arttıkça, e itim yardımı almanın azaldı ı söylenebilir.

H7- E itim düzeyi ile aylık gelir miktarı arasında pozitif bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

		E itim	Aylık Gelir
Pearson Correlation	E itim	1,000	0,092*
	Aylık Gelir	0,092*	1,000
Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,038
	Aylık Gelir	0,038	,
N	E itim	512	507
	Aylık Gelir	507	509

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

			E itim	Aylık Gelir
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	E itim	1,000	0,034
		Aylık Gelir	0,034	1,000
	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,403
		Aylık Gelir	0,403	,
N		E itim	512	507
		Aylık Gelir	507	509
Spearman's rho	Correlation Coefficient	E itim	1,000	0,038
		Aylık Gelir	0,038	1,000
	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,398
		Aylık Gelir	0,398	,
N		E itim	512	507
		Aylık Gelir	507	509

E itim düzeyi arttıkça, aylık gelir düzeyinin de arttı ı ifade edilebilir.

H8- E itim düzeyi ile yıllık gelir miktarı arasında pozitif bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

			E itim	Yıllık Gelir
Pearson Correlation	E itim		1,000	0,100*
	Yıllık Gelir		0,100*	1,000
Sig. (2-tailed)	E itim		,	0,025
	Yıllık Gelir		0,025	,
N	E itim		512	506
	Yıllık Gelir		506	508

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

			E itim	Yıllık Gelir
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	E itim	1,000	0,058
		Yıllık Gelir	0,058	1,000
	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,160
		Yıllık Gelir	0,160	,
N		E itim	512	506
		Yıllık Gelir	506	508
Spearman's rho	Correlation Coefficient	E itim	1,000	0,063
		Yıllık Gelir	0,063	1,000
	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,158
		Yıllık Gelir	0,158	,
N		E itim	512	506
		Yıllık Gelir	506	508

E itim düzeyi arttıkça, yıllık gelir düzeyinin de arttı ı ifade edilebilir.

H9- Yıllık gelir miktarı ile herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna ba lı olma arasında yakın bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

		Yıllık Gelir	Sosyal Güv. Kur.
Pearson Correlation	Yıllık Gelir	1,000	-0,117**
	Sosyal Güv. Kur.	-0,117**	1,000
Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir	,	0,008
	Sosyal Güv. Kur.	0,008	,
N	Yıllık Gelir	508	508
	Sosyal Güv. Kur.	508	514

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		Yıllık Gelir	Sosyal Güv. Kur.
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Yıllık Gelir	1,000
		Sosyal Güv. Kur.	-0,092*
	Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir	,
		Sosyal Güv. Kur.	0,033
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Yıllık Gelir	1,000
		Sosyal Güv. Kur.	-0,095*
	Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir	,
		Sosyal Güv. Kur.	0,033
N	Yıllık Gelir	508	508
	Sosyal Güv. Kur.	508	514

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Yıllık gelir düzeyi ile sosyal güvenlik kurumuna ba lı olma arasında ters yönlü bir ili ki bulunmu tur. Hem parametrik hem de parametrik olmayan testlerde kabul edilen bu durum, ki ilerın gelir düzeyleri arttıkça kendi kendilerini finanse etme olanaklarının da arttı nı göstermektedir.

H10- NT'den yararlananların cinsiyeti ile e itim düzeyi arasında anlamlı bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

		Cinsiyet	E itim
Pearson Correlation	Cinsiyet	1,000	-0,114**
	E itim	-0,114**	1,000
Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,010
	E itim	0,010	,
N	Cinsiyet	514	512
	E itim	512	512

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

			Cinsiyet	E itim
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	0,098*
		E itim	0,098*	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,019
		E itim	0,019	,
N		Cinsiyet	514	512
		E itim	512	512
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	0,104*
		E itim	0,104*	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,019
		E itim	0,019	,
N		Cinsiyet	514	512
		E itim	512	512

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Katsayının pozitif ve anlamlı olması erkek yararlanıcılarda e itim düzeyinin daha yüksek oldu unu göstermektedir. Hem para metrik hem de nonparametrik testler bunu desteklemektedir.

H11- NT'den yararlananların cinsiyeti ile aylık gelir miktarı arasında anlamlı bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

			Cinsiyet	Aylık Gelir
Pearson Correlation		Cinsiyet	1,000	-0,130**
		Aylık Gelir	-0,130**	1,000
Sig. (2-tailed)		Cinsiyet	,	0,003
		Aylık Gelir	0,003	,
N		Cinsiyet	514	509
		Aylık Gelir	509	509

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

			Cinsiyet	Aylık Gelir
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	-0,151**
		Aylık Gelir	-0,151**	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,000
		Aylık Gelir	0,000	,
N		Cinsiyet	514	509
		Aylık Gelir	509	509
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	-0,154**
		Aylık Gelir	-0,154**	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,019
		Aylık Gelir	0,019	,
N		Cinsiyet	514	509
		Aylık Gelir	509	509

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Yararlanıcıların cinsiyeti ile aylık geliri arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Test sonuçlarının negatif olması, NT'den kadınlara yönelik pozitif bir ayrımcılık yapılmasının (NT yardımlarının öncelikle anneler vasıtasıyla çocuklara ulaştırılmasının amaçlanması) sonucu olarak değerlendirilebilir (zira, cevaplayıcı kadın ise "1", erkek ise "2" olarak kodlanmıştır).

H12- NT'den yararlananların ikamet ettikleri yerle im birimi ile aylık gelir miktarı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Parametrik Testler

		kamet	Aylık Gelir
Pearson Correlation	kamet	1,000	-0,253**
	Aylık Gelir	-0,253**	1,000
Sig. (2-tailed)	kamet	,	0,000
	Aylık Gelir	0,000	,
N	kamet	514	509
	Aylık Gelir	509	509

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		kamet	Aylık Gelir
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	kamet	1,000
		Aylık Gelir	-0,183**
	Sig. (2-tailed)	kamet	,
		Aylık Gelir	0,000
N	kamet	514	509
	Aylık Gelir	509	509
Spearman's rho	Correlation Coefficient	kamet	1,000
		Aylık Gelir	-0,197**
	Sig. (2-tailed)	kamet	,
		Aylık Gelir	0,000
N	kamet	514	509
	Aylık Gelir	509	509

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Gerek parametrik gerekse nonparametrik testler bu hipotezi doğrulamıştır. Yani, kırdan kente gidildikçe, aylık gelir düzeyi artmaktadır. Başka bir deyişle, kentte yaşayan yararlanıcıların aylık gelirleri kırsal bölgelerde (köy veya mezra) yaşayanlardan daha fazladır. Test sonuçlarının negatif olması, anketin de i ken tanımından kaynaklanmaktadır.

3.3.4 Ekonometrik Analizler

Bu alt-bölümde, NT'nin yoksulluğu azaltmadaki etkilerini ölçmek amacıyla, anket sonucunda elde edilen veriler kullanılarak çoklu de i kenli (multivariate) analizler yapılacaktır.

Bu analizlerin birincisinde, yoksulluğun göstergesi olarak *ki i ba ına yıllık gelir* ba ımlı de i ken olarak kullanılacak ve *ki i ba ına yıllık gelirin artması* yoksulluğun azalması olarak yorumlanacaktır. *Ki i ba ına yıllık gelir*, hanenin toplam yıllık gelir miktarının hanede yaayan *ki i* sayısına bölünmesiyle elde edilmiştir.

Analizlerin ikincisinde, literatürde yaygın olarak kullanılan *yoksulluk açığı* (poverty gap) ba ımlı de i ken olarak kullanılacak ve bu de i kende ki artışı yoksulluğun derinleşmesi şeklinde yorumlanacaktır.

Yoksulluk açığı (poverty gap), belirlenen yoksulluk sınırı ile bu sınır altında yaayan insanların gerçek gelir düzeyleri arasındaki fark olarak tanımlanabilir (Uzun, 2003).

Yoksulluk sınırı (poverty line) olarak DB'nca da yoksulluk sınırı olarak benimsenen günlük 1 \$/ki i kullanılacaktır. Bu de i ken, anket yapılan *ki i* lerin *ki i ba ına gelirin*, anket yapılan *günlük döviz kuru* üzerinden Yeni Türk Lirasına (YTL) çevrilmesi suretiyle hesaplanmıştır.

Ba ımsız de i kenler olarak da, ankete katılanların yaşı, ikamet ettikleri yerleşim birimleri, eğitim durumları, hane reisinin düzenli bir işinin olup olmaması, NT eğitim yardımı ve NT sağlık yardımı alıp almadığı kullanılacaktır.

Tablo 3.17: NT'nin Yoksulluğu Azaltmadaki Etkileri

Ba ımlı De i ken: <i>Ki i Ba ına Yıllık Gelir</i>						
Ba ımsız De i kenler	Katsayı	t-Oranı	Önem Düzeyi	Katsayı	t-Oranı	Önem Düzeyi
Sabit	1141,048	3,358	0,001	1348,944	4,463	0,000
Ya	39,437	1,181	0,238	-	-	-
ikamet	-71,796	-2,869	0,004	-70,445	-2,925	0,004
Eğitim	54,512	1,771	0,077	50,402	1,685	0,093
	-302,110	-2,160	0,031	-300,290	-2,166	0,031
NT-Eğitim Yardımı	-117,210	-1,207	0,228	-149,800	-1,636	0,102
NT-Sağlık Yardımı	36,566	0,612	0,541	-	-	-
R ²	0,197			0,192		
F-stat	3,319		0,003	4,814		0,001
Gözlem Sayısı	512					

Modelin istatistiksel özelliklerine bakıldığında, açıklama katsayısının (R²) oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 0,197 sayısı, modeldeki ba ımsız de i kenlerin ba ımlı de i kende ki değişimlerin yaklaşık % 20'sini açıklayabildiğini göstermektedir.

Modelin bütününün anlamlılığını test eden F istatistiğinin yüksek bulunması (3,319 ve 4,814), modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu ifade eder ve değerlendirilebilir.

Bağımlı değişken olarak kişi başına yıllık gelir kullanılarak yapılan analiz sonucunda, ankete katılanların ikamet ettikleri yer (İl Merkezi, İlçe Merkezi, Belde, Köy, Mezra) ve ankete katılan hane reisinin düzenli bir işinin olup olmaması ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, kırdan kente gidildikçe yoksulluk azalmaktadır. Aynı şekilde, işsizlik arttıkça yoksulluk artmaktadır. Ancak, NT eğitim ve sağlık yardımlarının yoksulluğu azaltmada istatistiksel olarak anlamlı etkileri bulunmamıştır.

Yukarıdaki tablonun ikinci bölümünde de görüldüğü gibi, istatistiksel olarak anlamlılığı düşük olan yaş ve NT sağlık yardımı değişkenleri modelden çıkarıldığında, NT eğitim yardımının % 10 anlam düzeyinde yoksulluğu etkilediği bulunmuştur. Aynı anlamlılık düzeyinde, kişinin eğitimi arttıkça, yoksulluğun azaldığı görülmüştür.

Tablo 3.18: NT'nin Yoksulluğu Azaltmadaki Etkileri

Bağımlı Değişken: Yoksulluk Açığı						
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	t-Oranı	Önem Düzeyi	Katsayı	t-Oranı	Önem Düzeyi
Sabit	-1,316	-1,907	0,057	-1,740	-2,834	0,005
Yaş	-0,008	-1,185	0,237	-	-	-
İkamet	0,146	2,872	0,004	0,143	2,927	0,004
Eğitim	-0,111	-1,772	0,077	-0,102	-1,686	0,092
NT-Eğitim Yardımı	0,614	2,162	0,031	0,610	2,168	0,031
NT-Sağlık Yardımı	0,238	1,205	0,229	0,304	1,635	0,103
R ²	0,198			0,192		
F-stat	3,324		0,003	4,820		0,001
Gözlem Sayısı	512					

Aynı değişkenler kullanılarak bağımlı değişkenin yoksulluk açığı olduğu model tahmin edildiğinde, açıklama katsayısının (R²) oldukça yüksek olduğu görülmüştür. 0,198 sayısı, modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimlerin yaklaşık % 20'sini açıklayabildiğini göstermektedir.

Modelin bütününün anlamlılığını test eden F istatistiğinin yüksek bulunması (3,324 ve 4,820), modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu eklenmiş yorumlanabilir. Bunun yanında, tahmin edilen katsayılar, önceki modele göre daha yorumlanabilir niteliktedir.

Ba ımlı de i ken olarak yoksulluk aç ı (poverty gap) kullanılarak yapılan analiz sonucunda, ankete katılanların ikamet ettikleri yer ve ankete katılan hane reisinin düze nli bir i inin olup olmaması ile yoksulluk arasında anlamlı bir ili ki bulunmu tur. Ba ka bir deyi le, kırdan kente gidildikçe yoksulluk azalmaktadır. Aynı ekilde, i sizlik arttıkça yoksulluk artmaktadır. Ancak, NT e itim ve sa lık yardımlarının yoksullu u azaltmada istatistiksel olarak anlamlı bir etkileri bulunamamı tır.

statistiksel olarak anlamlılı ı dü ük olan ya ve NT sa lık yardımı de i kenleri çıkarılarak model yeniden tahmin edildi inde, NT e itim yardımının ve ki inin e itiminin % 10 anlam düzeyinde yoksullu u etkile di i bulunmu tur.

Ba ımlı de i ken de i mesine ra men, her iki modelde de benzer de i kenlerin anlamlı bulunması, tahmin edilen ili kilerin güçlü oldu unu göstermektedir.

Tablo 3.19: NT'nin Performansını Etkileyen Faktörler: Pro bit Modeli

Ba ımlı De i ken: NT Sonucu Ya am Kalitesindeki Artı						
Ba ımsız De i kenler	Katsayı	z-Oram	Önem Düzeyi	Katsayı	z-Oram	Önem Düzeyi
E itim	0,021	0,329	0,741	-	-	-
Gelir	0,232	2,302	0,021	0,257	3,558	0,000
kamet	0,140	2,766	0,005	0,164	4,855	0,000
	-0,228	-0,721	0,470	-	-	-
Ki i	0,020	0,319	0,749	-	-	-
Gözlem Sayısı	512					

NT'nin yoksullu u azaltmadaki performansını ölçmek amacıyla *Probit Modeli* sınınmı tır. Modelde ba ımlı de i ken olarak *SRAP- NT'nin fayda sahibinin ya am kalitesini artırıp arttırmadı ı* sorusu kullanılmı tır. Bu amaçla, a a ıdaki gibi bir model tahmin edilmi tir.

$$Ya am Kalitesi = f(e itim, gelir, ikamet yeri, i durumu, hanedeki ki i sayısı)$$

Tablo 3.19'de sonuçları gösterilen modele göre, ki inin geliri ve e itim düzeyi arttıkça, ya am kalitesi de artmaktadır. Ancak, e itim de i keninin etkisi % 5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunamamı tır. Ki inin ikamet yeri ile ya am kalitesi arasında pozitif bir ili ki bulunmu tur. Bu de i ken il, ilçe, belde, köy, mezra ekinde tanımlandı ı için ili kinin negatif çıkması beklenmi tir. Ancak, deneklerin büyük ço unlu u (% 47,7) köyde ya adı ı için bu sonucu etkilemi tir.

Aile reisinin i sahibi olması ile hanede ya ayan ki i sayısı de i kenleri ile ya am kalitesi arasında anlamlı bir ili ki bulunamamı tır.

statistiksel olarak anlamlı bulunamayan de i kenler modelden dü ürülerek model yeniden tahmin edilmi tir (parsimonous model). Tablo 3.20’de görülece i gibi, katsayıların ve z-istatistiklerinin de i memesi, modelin güvenilirli ini (robust) desteklemektedir.

3.4 SRAP-YEREL G R MLER (YG) AYDIN L UYGULAMASI

Bu alt-bölümde, Aydın li ve lçelerinde SRAP-Yerel Giri imler (YG) Bile eni kapsamında gerçekleştirilen **Gelir Getirici Projeler (GG)** ile **stihdam E itimi Projelerinden (E)** yararlanan hanelere yönelik hazırlanan ve YG Bile eni kapsamında gerçekleştirilen **Gelir Getirici Projeler (GG)** ile **stihdam E itimi Projelerinin** yoksullukla mücadele açısından etkisini ölçmeyi amaçlayan anketin sonuçları verilecek ve bir takım ekonometrik analizler yapılacaktır.

3.4.1 Yöntem

31 Mart 2006 itibariyle Aydın li ve lçelerinde toplam **30 GG** ve **5 E** Projesi uygulanmı tır. Bu projelerden yararlanan dolayısıyla anketin ana kütlelerini (evren) oluşturan ki i sayısı **580**’dir. Bozdoğan, nçirliova, Kö k ve Sultanhisar lçelerinde uygulanan herhangi bir GG ve E Projesi bulunmamaktadır.

Toplam 47 sorudan oluşturan bu anket, Aydın Merkez lçe dahil olmak üzere 13 lçede örneklem olarak seçilen **297** ki iye (projeden yararlanan hane reisi) gönderilmi tir. Ba ka bir deyi le, örneklem ana kütleinin (evren) **% 51**’ine tekabül etmektedir.

Anket Formlarında yer alan sorular büyük ölçüde kapalı uçlu olarak hazırlanmı ve anket sorularının olabildi ince yalın ve anlaşılır olmasına dikkat edilmi tir. Anket gönderilen ki ilerinin belirlenmesinde, örnekleme tekni i olarak Olasılı a Dayalı Olmayan (Önyargılı) Örnekleme Tekniklerinden **“Kasti (Kararsal) Örnekleme”** tekni i kullanılmı tır (Yıldırım vd., 2005).

lçeler bazında gerçekleştirilen projeler ve bu projelerden yararlanan ki i sayıları ile anket formu gönderilen ki i sayıları a a ıdaki gibidir.

Tablo 3.20: SRAP- YG Bile eni Aydın uygulaması (31 mart 2006 itibariyle)

LÇE	PROJENİN ADI	Proje Türü (E/GG)	Fayda Sahibi	ANKET GÖNDER LEN	
				Ki i Sayısı	Oranı (%)
MERKEZ	Bilgisayar Destekli Muhasebe E itimi Projesi	E	40	30	17
	Geleneksel El Sanatları Kursu Projesi	E	32		
	Zeytin Salamura Projesi	GG	4		
	Zeytin Salamura Projesi-1	GG	20		
	Zeytin Salamura Projesi-2	GG	20		
	Zeytin Salamura Projesi-3	GG	20		
	Zeytin Salamura Projesi-4	GG	20		
	Zeytin Salamura Projesi-5	GG	20		
BUHARKENT	Ericcek ve Gündo an Köyleri Süt Sı ırcılı ı Projesi	GG	25	25	100
Ç NE	Kav it Köyü Koyuncululu u Geli tirme Projesi	GG	10	10	100
GERMENC K	Habibler Köyü Arıcılık Projesi	GG	13	5	11
	Mursallı Kasabası Süt Sı ırcılı ını Geli tirme Projesi	GG	10		
	Halı ve Kilim Atölyesi stihdam Edilebilirlik Kursu Projesi	E	22		
KARACASU	Kapama Zeytincilik Tesisi Projesi	GG	18	115	100
	Yaykın Köyü Örtü Altında Zeytin Yeti tiricili i Projesi	GG	2		
	Süt Sı ırcılı ı Projesi	GG	23		
	El Dokuma Tezgaı Projesi	GG	15		
	Bahçeköy Süt Sı ırcılı ı Projesi	GG	18		
	Esençay Köyü Süt Sı ırcılı ı Projesi	GG	15		
	Karacaören Köyü Süt Sı ırcılı ı Projesi	GG	14		
	Dokumacılı ı Geli tirme Projesi	GG	10		
KARPUZLU	Dö emecilik Atölyesi Kurma Projesi	GG	1	1	100
KOÇARLI	Koyunculuk Projesi	GG	10	5	50
KUYUCAK	Süt Sı ırcılı ı Projesi	GG	22	22	100
KU ADASI	Koyuncululu u Geli tirme Projesi	GG	8	0	0
NAZ LL	Demir Do rama & Demirle lgili Tarım Araç-Gereç Üretimi Projesi	GG	1	40	43
	Koyuncululu u Geli tirme Projesi	GG	20		
	2. Grup Süt Sı ırcılı ını Geli tirme Projesi	GG	22		
	3. Grup Süt Sı ırcılı ını Geli tirme Projesi	GG	14		
	4. Grup Süt Sı ırcılı ını Geli tirme Projesi	GG	23		
	5. Grup Süt Sı ırcılı ını Geli tirme Projesi	GG	13		

SÖKE	Pamuk Toplama Makinaları Operatörlük E itimi Projesi	E	15	4	26
D D M	Arıcılık Projesi	GG	20	0	0
YEN PAZAR	stihdama Yönelik E itim ve Beceri Kazandırma Kursu projesi	E	34	40	100
	Pa aköyü Damızlık Koyun Projesi	GG	6		
TOPLAM		35	580	297	51

Anket uygulanacak kimselerin ve adreslerinin tespitinde İl ve İlçe Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıfları (SYDV) kayıtlarından yararlanılmı tır. Özellikle, Aydın lının her bölgesinden ki ilere anketin uygulanmasına çalı ılmı ; böylece, d aha do ru bilgilere ula ılması hedeflenmi tir.

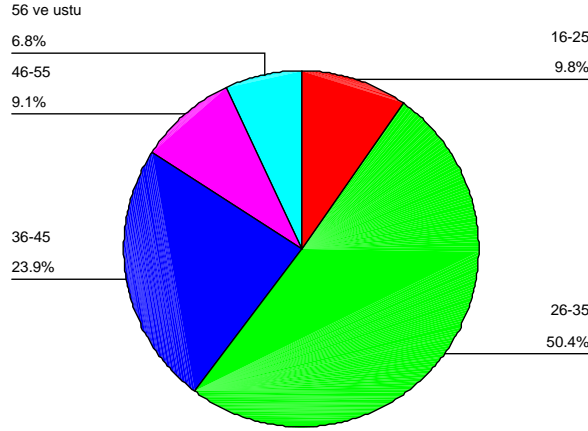
Anket uygulaması sırasında, Aydın li ve İlçelerindeki SYDV personelinden yararlanılmı tır.

SRAP-YG uygulamasıyla ilgili gönderilen **297** anketten **264**'ü geri dönmü ; 33 ki iye çe itli nedenlerle ula ılamamı tır. Dolayısıyla, SRAP-YG uygulamasıyla ilgili ankette dönü oranı **% 88,9**'dur.

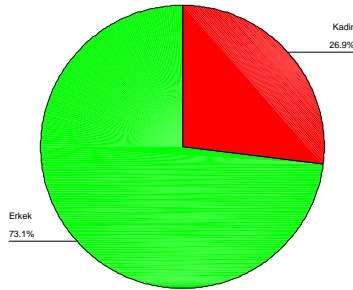
Anket sonuçları, sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan ve adını “*Statistical Package for Social Sciences*” (Sosyal Bilimler için istatistik Paketi) ilk harflerinden alan SPSS istatistiksel analiz programı kullanılarak analiz edilmi tir. Ankette kullanılan de i kenler arası ili kiler ise, parametrik (Pearson) ve parametrik olmayan (Kendall ve Spearman) testlerle test edilmi tir. SRAP-YG'nin yoksullu u azaltmadaki etkilerini ölçmek amacıyla, anket sonucunda elde edilen veriler kullanılarak çoklu de i kenli (multivariate) analizler yapılmı ; SRAP-YG'nin ba arısını etkileyen faktörler ise Probit Modeli ile analiz edilmi tir.

3.4.2 Bulgular

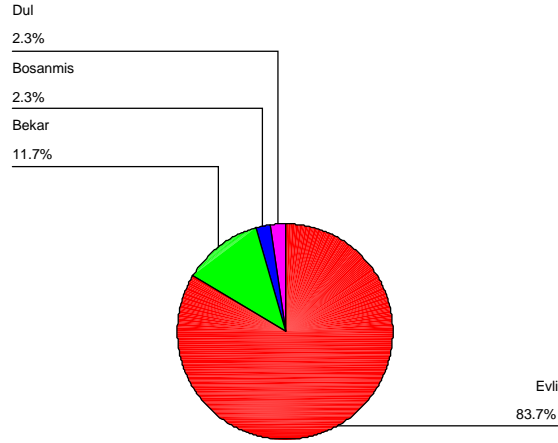
Bu alt-bölümde, SRAP-Yerel Giri imler Bile eni (GG ve E Projeleri) Aydın li uygulamasıyla ilgili anketin bulguları grafiksel (pie chart) olarak verilmi tir.

Grafik 3.33: Yararlanıcıların Ya Durumu

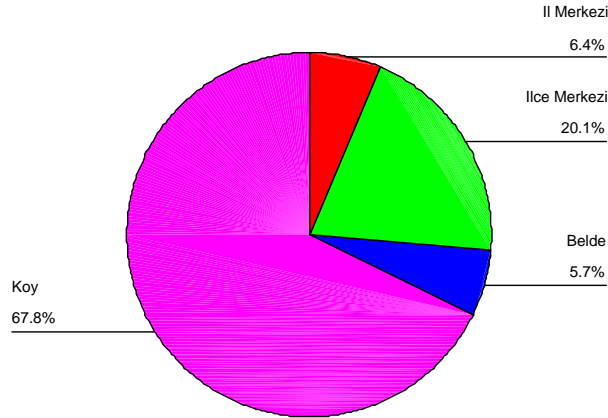
YG Projelerinden yararlananların yarısından fazlası (% 50.4) 26 -35 ya grubunda yer alan kişiler olup bunlar nüfusun genç kesimini oluşturmaktadır. Yoksullukla çok yakından ilgili olan işsizlerin Türkiye’de özellikle genç nüfus arasında yaygın olduğu dikkate alındığından, Projeler hazırlanırken öncelikle işsiz olan gençlere istihdam olanakları sağlamak amacıyla hedeflendiği söylenebilir. Projelerden en çok yararlanan ikinci kesim, % 23.9 ile 36-45 yaş grubu kişilerdir. Bunları % 9.8 ile 16-25 yaş grubu, % 9.1 ile 46-55 yaş grubu ve % 6.8 ile 56 ve üstü yaş grubu takip etmektedir. 16-25 yaş grubu daha çok istihdam etimi (E) projelerinden yararlanmıştır.

Grafik 3.34: Yararlanıcıların Cinsiyet Durumu

YG Projelerinden yararlananların % 73.1’i erkek ve % 26.9’u kadındır. Başka bir deyişle, iş kurma veya gelir getirici bir faaliyette bulunmak için erkekler daha çok başvuruda bulunmuştur. Ancak, % 26.9 kadınlar için azımsanmayacak bir orandır. Kadınların bu tür gelir getirici projelerden yararlanarak aile bütçesine katkıda bulunması, hem kadının aile içindeki statüsünü güçlendirecek, hem de çocukların gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır.

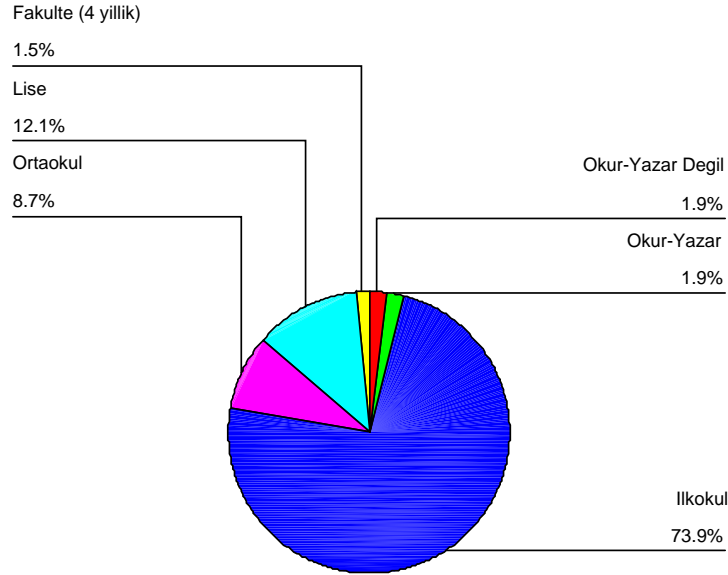
Grafik 3.35: Yararlanıcıların Medeni Durumu

YG Projelerinden yararlananların % 83.7'si evlidir. Bekarların oranı % 11.7, boşanmış ve dul olanların oranı aynı olup % 2.3'tür.

Grafik 3.36: Yararlanıcıların İkamet Ettikleri Yerleşim Birimi ile İkamet Durumu

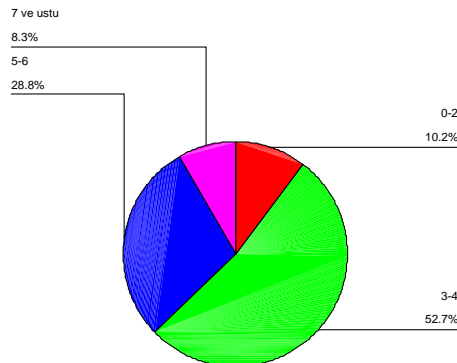
YG Projelerinden yararlanan hanelerin büyük bir bölümü (% 67.8) köylerde ikamet etmektedir. Yoksulluğun tarımsal üretimin ve gizli işsizliğin yaygın olduğu kırsal kesimlerde daha yoğun olarak yaşandığı dikkate alındığında, köylerde yaşayan kişilerin daha fazla yardım alması son derece olağan bir durumdur. Aynı zamanda, SRAP'ın yoksullukla mücadele ve yoksulluğun etkisini azaltma amacına da uygundur.

Köyleri, % 20.1 ile İlçe Merkezi, % 6.4 ile İl Merkezi ve % 5.7 ile Beldeler takip etmektedir.

Grafik 3.37: Yararlanıcıların E itim Durumu

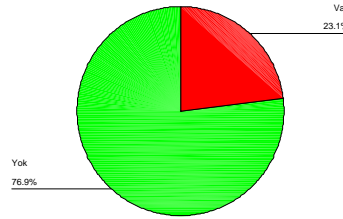
YG Projelerinden yararlananların e itim düzeyi genel olarak çok dü üktür. Çünkü, yararlanıcıların % 73.9'u sadece ilkokul e itimi almı tır. Bunları % 12.1 ile Lise ve % 8.7 ile ortaokulu bitirenler takip etmektedir. Görüldü ü gibi, e itim düzeyi arttıkça, yararlanıcı oranı dü mektedir. Bu durum, Dünya Bankası'nca yaptırılan ara tırma sonucu yayınlanan **“Türkiye: Yoksulluk ve Krizler Sonrasında Ba Etme”** (Turkey: Poverty and Coping After Crises) isimli raporda (World Bank, 2003) yer alan *“hane reisinin e itim düzeyi ile yoksulluk hızı arasında ters orantılı bir ili ki oldu u”* saptamasıyla örtü mektedir.

Dikkat çekici hususlardan biri okur-yazar olmayanların oranının da çok dü ük olmasıdır (% 1.9). Aydın linde okur-yazarlık düzeyinin Türkiye ortalamasının üzerinde oldu u dü ünüldü ünde bu durum ola an kar ılanabilir.

Grafik 3.38: Yararlanıcıların Ortalama Hane Büyüklü ü

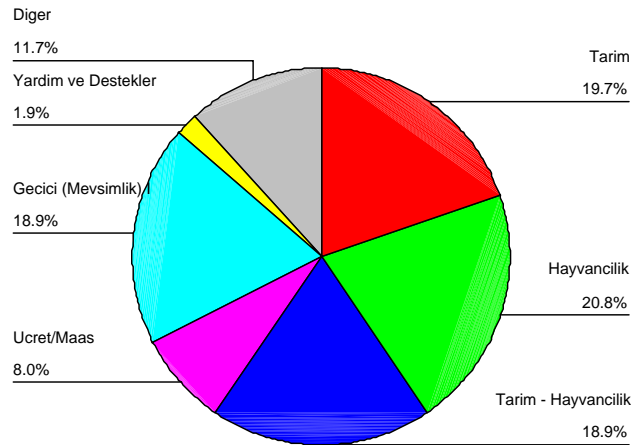
YG Projelerinden yararlanan hanelerin ortalama büyüklüğünün oldukça yüksek olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü, hanelerin % 62.9'ünde 4 ve daha az kişi yaşamaktadır. Yalnızlık % 52.7 ile 3-4 kişilik hanelerdedir. Bunu, % 28.8 ile 5-6 kişilik haneler takip etmektedir. 7 ve üstü kişilerin yaşadığı hane oranı % 8.3'tür.

Grafik 3.39: Yararlanıcıların Durumu

YG Projelerinden yararlananların % 76.9'u düzenli herhangi bir işi olmadığını ifade etmiştir. Düzenli bir işi olanların oranı sadece % 23.1'dir. Bu durum, işsizlik ile yoksulluk arasında çok yakın bir ilişki olduğunu gerçeğinin göstergesidir. Nitekim, uzun dönemli işsizler, yoksulluk riski taşıyan sosyal grupların başında gelmektedir. Bu açıdan, SRAP -YG Bileşiminin hedeflediği gruba ulaşımını söyleyebiliriz.

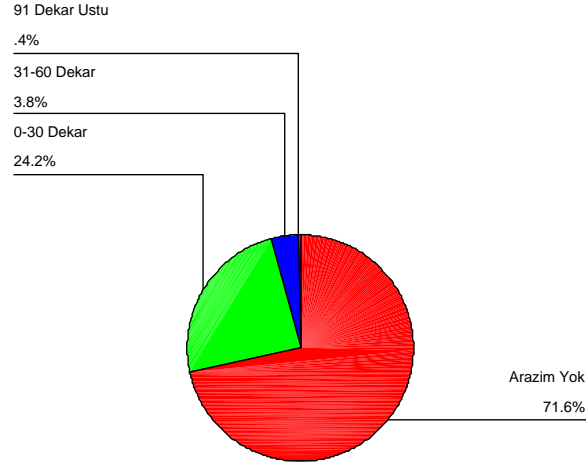
Grafik 3.40: Yararlanıcıların Temel Geçim Kaynakları

Daha önce de belirtildiği gibi, YG Projelerinden yararlananların $\frac{3}{4}$ 'ünden fazlasının düzenli herhangi bir işi bulunmamaktadır.

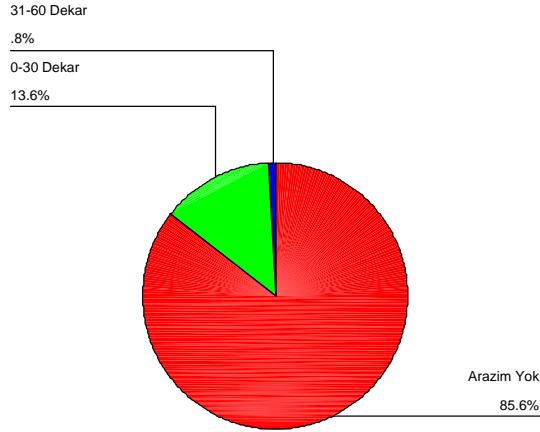
YG Projelerinden yararlananların geçim kaynaklarının başında hayvancılık (% 20.8), tarım (% 19.7), tarım-hayvancılık (% 18.9) ve geçici (mevsimlik) işler (% 18.9) gelmektedir.

Grafik 3.41: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Susuz (Kuru) Arazi

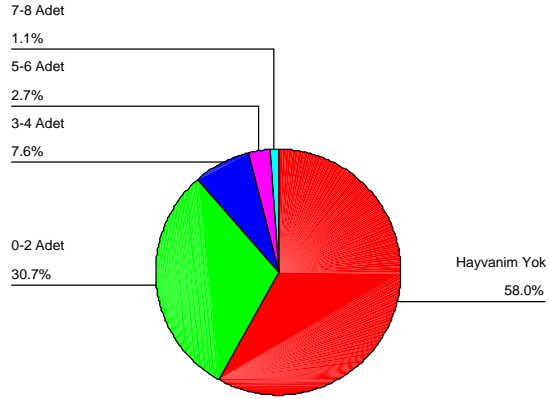
YG Projelerinden yararlananların % 71.6'sının sahip oldukları veya kullandıkları herhangi bir arazileri (susuz) bulunmamaktadır. Arazi sahibi olduklarını belirten % 24.2'lik kesimin sahip olduğu veya kullandığı arazi ise, 0-30 dekar olup Aydın li ortalamasının altındadır. Başka bir ifadeyle, yararlanıcıların % 95'ten fazlasının arazisi yoktur veya 30 dekardan daha azdır.

Grafik 3.42: Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Sulu Arazi

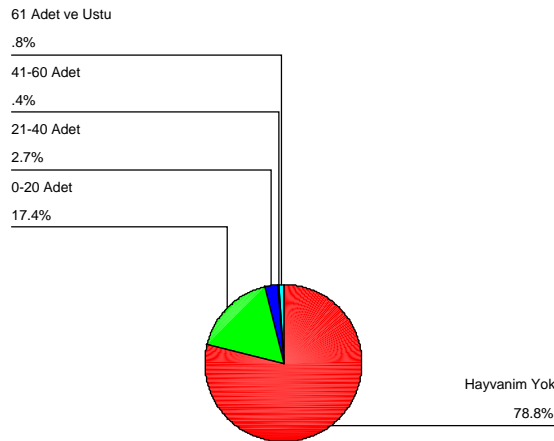
Verimi daha iyi olan sulu arazilerde durum daha da kötüdür. Çünkü, YG Projelerinden yararlananların % 85.6'sı hiç arazilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Arazi sahibi olan veya kullandıkları arazi olduğunu belirten % 13.6'lık kesimin sahip olduğu veya kullandığı arazi ise, 0-30 dekar olup Aydın li ortalamasının altındadır. 30 dekardan fazla arazisi olanlar yok denecek kadar azdır.

Grafik 3.43: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Büyükba Hayvan Durumu

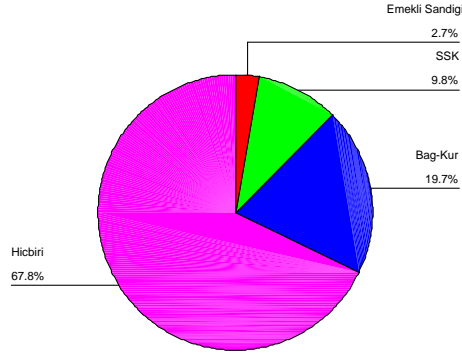
YG Projelerinden yararlananların % 58.0'i herhangi bir büyükba hayvanlarının bulunmadığını ifade etmişlerdir. 2 veya daha az büyükba hayvanı olduğunu belirtenlerin oranı % 30.7'dir. Bunu, % 7.6 ile 3-4 hayvanı olanlar takip etmektedir. 5'ten fazla hayvanı olanların oranı son derece azdır. Bu büyükba hayvanların da SRAP-YG Bileşeni kapsamında hazırlanan GG projeler çerçevesinde verilen hayvanlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Başka bir deyişle, GG ve E projelerinden yararlananların çoğunun proje öncesi herhangi bir büyükba hayvan varlığı mevcut değildir. Bu açıdan, SRAP-YG Bileşeninin, fayda sahiplerinin sermaye birikimine katkıda bulunduğunu söylenebilir.

Grafik 3.44: Yararlanıcıların Sahip Oldukları Küçükba Hayvan Durumu

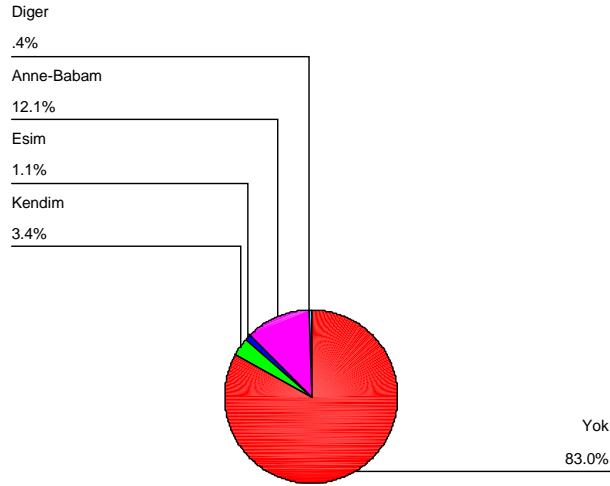
YG Projelerinden yararlananların % 78.8'i herhangi bir küçükba hayvanlarının bulunmadığını ifade etmişlerdir. 20 veya daha az küçükba hayvanı olduğunu belirtenlerin oranı % 17.4'tür. 20'den fazla küçükba hayvanı olduğunu belirtenlerin oranı sadece % 3.9'dur.

Grafik 3.45: Yararlanıcıların Sosyal Güvence Durumu

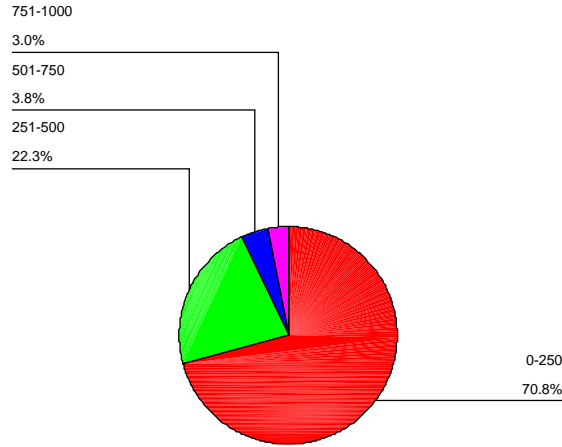

YG Projelerinden yararlananların sosyal güvence durumuna baktığımızda % 67.8'inin herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadığı; % 19.7'sinin Bağ-Kur, % 9.8'inin SSK ve % 2.7'sinin de Emekli Sandığına bağlı olduğunu görüyoruz. Bu durum da, **“Türkiye: Yoksulluk ve Krizler Sonrasında Baş Etme”** (Turkey: Poverty and Coping After Crises) isimli raporda (World Bank, 2003) yer alan *“Türkiye’de yoksullukla baş etme mekanizmalarının yetersiz olduğu”* tespitiyle örtülmektedir.

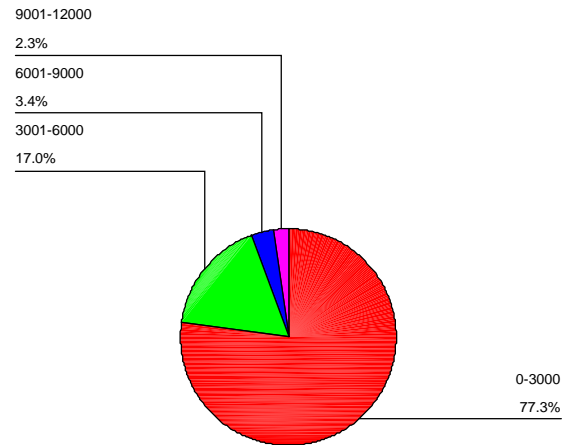
Grafik 3.46: Yararlanıcıların Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Yaşlılık Aylığı Alma Durumu

YG Projelerinden yararlananların % 83.0'ü herhangi bir Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Yaşlılık Aylığı almamaktadır. % 12.1'i anne-babasının, % 3.4'ü kendisinin, % 1.1'i eisinin ve 0.4'ü de ailedeki diğer bireylerin aylık aldığını ifade etmiştir.

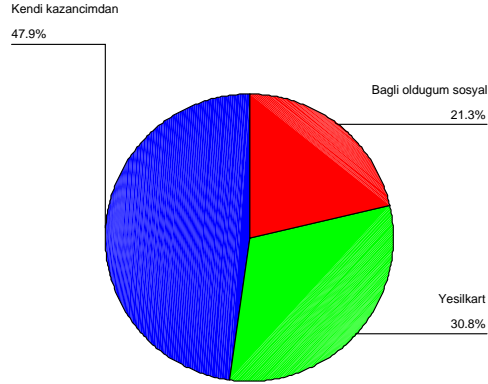
Grafik 3.47: Yararlanıcıların Aylık Gelir Durumu

YG Projelerinden yararlananların % 70.8'inin aylık geliri 250,00 YTL'den daha azdır. Bunları, % 22.3 ile aylık geliri 251,00 -500,00 YTL aralı nda olanlar takip etmektedir. 500,00 YTL'den fazla geliri olanların oranı sadece % 3.8'dir. YG Projelerinden yararlananların ortalama hane büyüklü ü de dikkate alındı nda, yararlanıcıların neredeyse tamamı, DB'nın "*mutlak yoksulluk sınırı*" olarak belirledi i ki i ba ına günlük 1 \$'lık gelirden daha az gelir elde etmektedir.

Grafik 3.48: Yararlanıcıların Yıllık Gelir Durumu

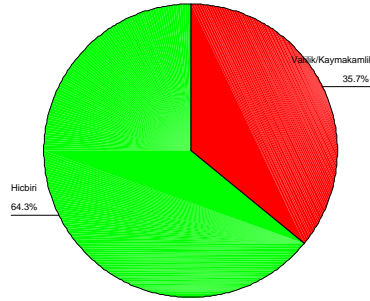
YG Projelerinden yararlananların % 77.3'ünün yıllık geliri 3.000,00 YTL'den azdır. Bunları, % 17.0 ile yıllık geliri 3.001,00-6.000,00 YTL aralı nda olanlar takip etmektedir. 6.000,00 YTL'den fazla geliri olanların oranı sadece % 3.4'tür. YG Projelerinden yararlananların ortalama hane büyüklü ü de dikkate alındı nda, yararlanıcıların neredeyse tamamı "*mutlak yoksul*" durumundadır.

Grafik 3.49: Yararlanıcıların Sağlık Giderlerini Karşılama Durumu

YG Projelerinden yararlananların % 47.9'u sağlık giderlerini kendi kazancından, % 30.8'i Yeşil Kart'tan ve % 21.3'ü bağlı olduğu sosyal güvenlik kuruluştan karşıladığını ifade etmiştir.

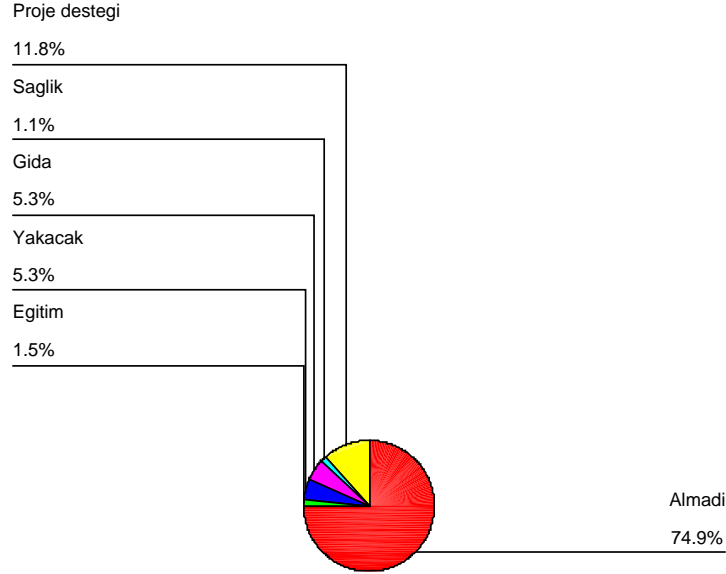
Grafik 3.50: Yararlanıcıların Daha Önce Yardım ve Destek Aldığı Kurum/Kuruluşlar

YG Projelerinden yararlananların % 64.3'ü daha önce hiçbir kurum/kuruluştan yardım almadığını ifade ederken, % 35.7'si Valilik/Kaymakamlıklardan (SYDV) yardım aldığını beyan etmiştir. Dernek ve Vakıflar ile Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Belediyeler ve Kızılay'dan yardım ve destek aldığını belirten hiçbir yararlanıcı bulunmamaktadır.

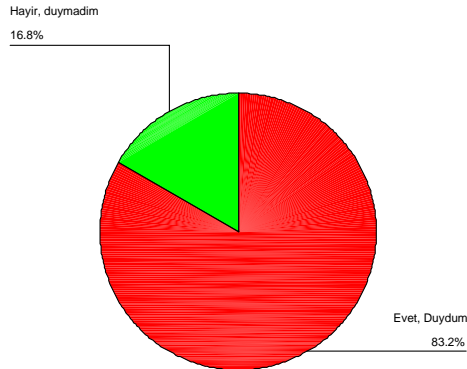
Bu durum, Valilik/Kaymakamlıklar bünyesinde faaliyet gösteren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yoksullara ulaşmada daha başarılı olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Grafik 3.51: Yararlanıcıların Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfından (SYDV) Yardım ve Destek Alma Durumu

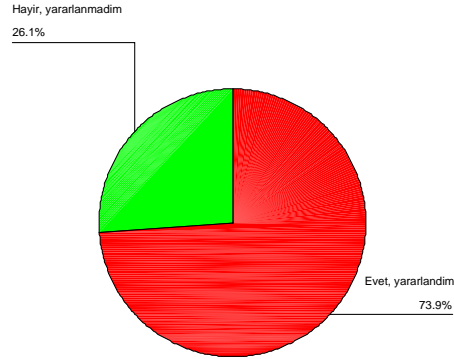
YG Projelerinden yararlananların % 74.9'u SYDV'dan herhangi bir yardım ve proje deste i almadı nı belirtmi tir. Yararlanıcıların % 11.8'i proje deste i, % 5.3'ü gıda yardımı, % 5.3'ü yakacak yardımı, % 1.5'i e ğitim yardımı ve % 1.1'i sa ğlık yardımı aldı nı ifade etmi tir.

Grafik 3.52: Yararlanıcıların Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Hakkında Bilgi Durumu

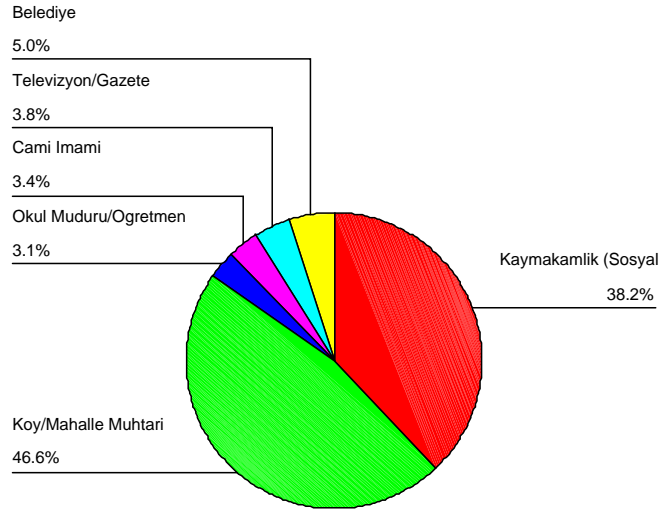
YG Projelerinden yararlananların % 83.2'si Sosyal Riski Azaltma Projesini (SRAP) duydu unu; % 16.8'i de SRAP'ı duymadı nı belirtmi tir.

Grafik 3.53: Yararlanıcıların SRAP Yerel Girişimleri (YG) Uygulamasından Yararlanıp Yararlanmadıkları

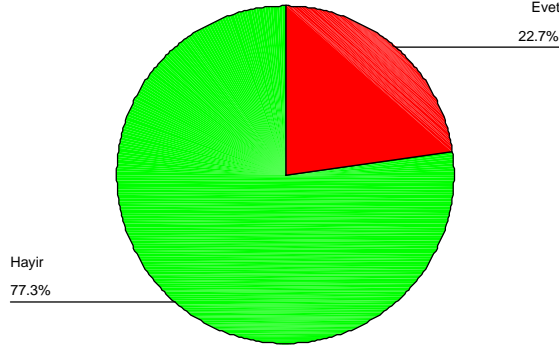
“Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Yerel Girişimleri Bile eni kapsamında herhangi bir projeden yararlandınız mı?” sorusuna Fayda Sahiplerinin % 73.9’u “*evet, yararlandım*” cevabını verirken, % 26.1’i ise “*hayır yararlanmadım*” cevabını vermiştir. Halbuki, anket uygulanan kişilerin tamamı YG kapsamında gerçekleştirilen projelerden yararlanan kişilerdir. Bu durum, yararlanıcıların projenin kaynağı konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 3.54: Yararlanıcıların Projelerle İlgili Bilgiyi Nasıl/Kimden Öğrendikleri

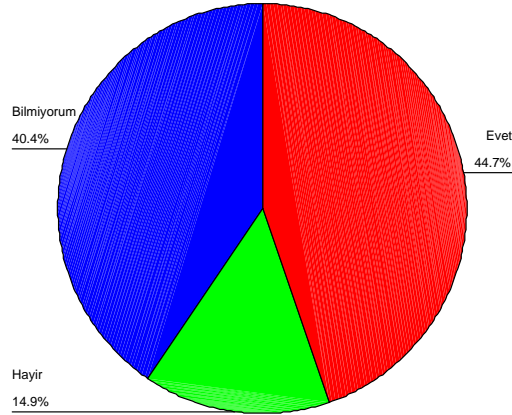
YG Projelerinden yararlananların büyük çoğunluğu projelerle ilgili bilgiyi Kaymakamlık (SYDV) (% 38.2) ve Köy/Mahalle Muhtarından (% 46.6) aldığını belirtmiştir. Bunu % 5.0 ile Belediye, % 3.8 ile Televizyon/Gazete, % 3.4 ile Cami imamı ve % 3.1 ile Okul Müdürü/Öğretmen izlemektedir.

Grafik 3.55: Yararlanıcıların Herhangi Bir İstihdam E İtimine (Meslek Edindirme Kursu) Katılıp Katılmadıkları

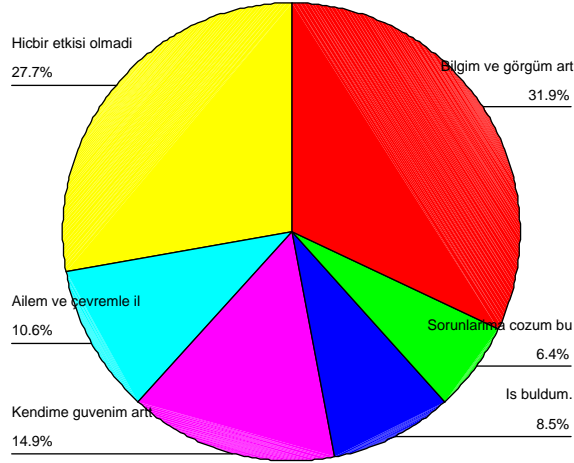
YG Projelerinden yararlananların % 22.7'si bir istihdam e itimine (meslek edindirme kursu) katıldığını; % 77.3'ü de katılmadığını ifade etmiştir.

Grafik 3.56: İstihdam E İtiminin (Meslek Edindirme Kursu) Bulmayı Kolayla Tırp Kolayla Tırmadıkları

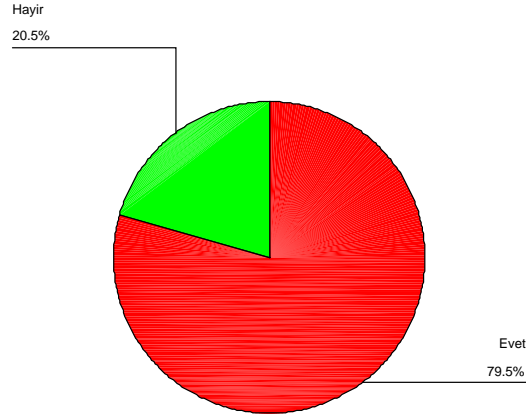
İstihdam e itimi alanların % 44.7'si aldıkları e itimlerin i bulmalarını kolayla tırdığını/kolayla tıraca mı dü ündüklerini belirtmişlerdir. % 14.9'u, “ **İstihdam E İtimine (Meslek Edindirme Kursu) katıldıysanız, aldığınız bu e itimin i bulmanızı kolayla tıraca mı/kolayla tırdığını dü ünüyor musunuz?**” sorusuna “*hayır*” ve % 40.4'ü de “*bilmiyorum*” yanıtı vermiştir.

Grafik 3.57: stihdam E itiminin (Meslek Edindirme Kursu) Etkisi

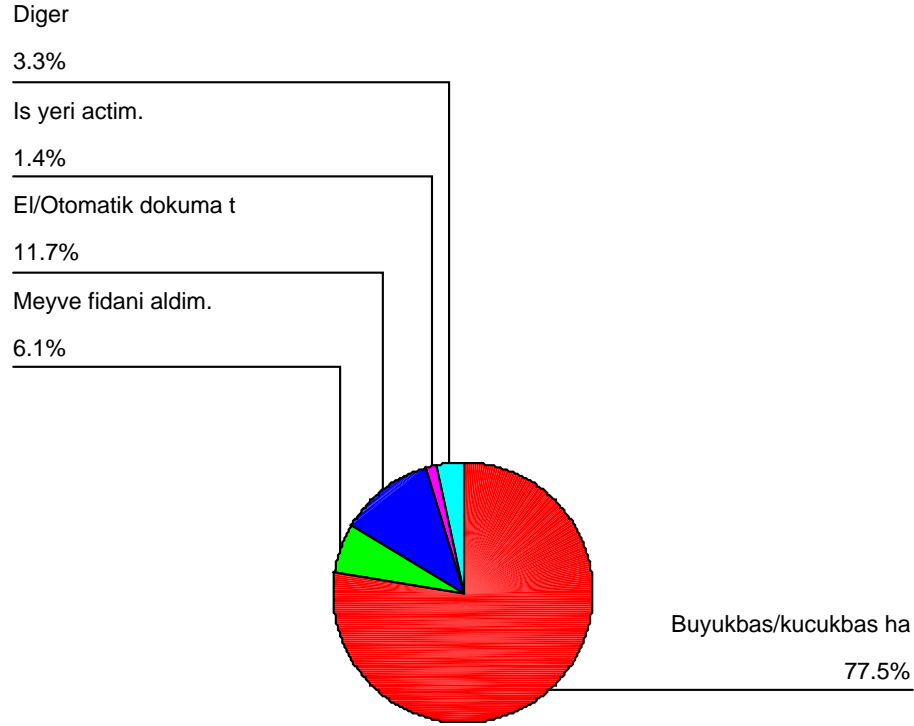
“Katıldı mıız stihdam E itimi (Meslek Edindirme Kursu) hayatınızı nasıl etkiledi?” sorusuna, Fayda Sahiplerinin % 27.7’si “hiçbir etkisi olmadı” cevabını verirken, % 31.9’u bilgi ve görgülerinin arttı mı, % 14.9’unun kendilerine güvenlerinin arttı mı, % 10.6’sı ailesi ve çevresiyle il kilerinin düzeldi ini, % 8.5’inin i buldu unu ve % 6.4’ü de sorunlarına çözüm buldu unu belirtmi tir.

Grafik 3.58: Gelir Getirici Proje (GG) Deste i Alanlar

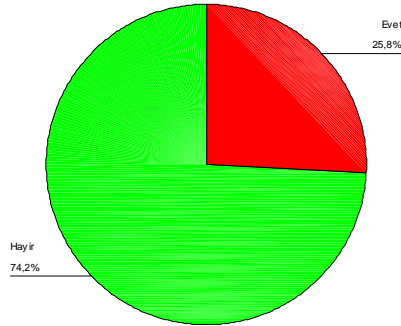
“Herhangi bir Gelir Getirici Proje deste i aldınız mı?” sorusuna, cevaplayıcıların % 79.5’i “evet” cevabını verirken, % 20.5’i “hayır” cevabını vermi tir.

Grafik 3.59: Proje Kapsamında Verilenler

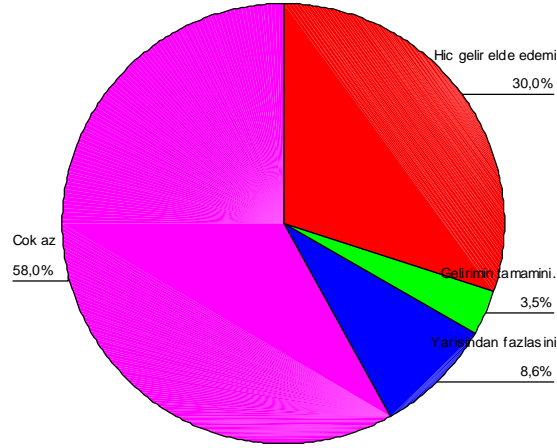

Cevaplayıcıların % 77.5'i GG projeler kapsamında “büyükba /küçükba hayvan” aldıklarını ifade etmişlerdir. Bunu, % 11.7 ile “EI/Otomatik dokuma tezgahı” alanlar, % 6.1 ile Meyve fidanı alanlar, % 1.4 ile “i yeri açtım” diyenler takip etmektedir.

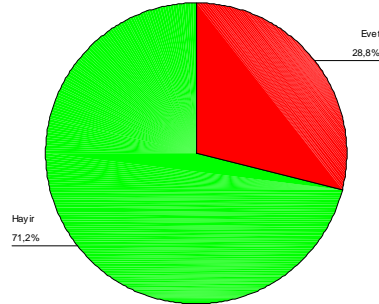
Grafik 3.60: Yararlanıcıların Proje Kapsamında Yaptıkları e Ba lamadan Önce Herhangi Bir Kursu Katılıp Katılmadığı Veya Kendilerine Herhangi Bir Teknik Bilgi Verilip Verilmediği

“ e ba lamadan önce herhangi bir kursa katıldınız mı veya size herhangi bir teknik bilgi verildi mi?” sorusuna, yararlanıcıların 1/4'ü (% 25.8) “evet” cevabını vermiştir. “Hayır” diyenlerin oranı % 74.2'dir.

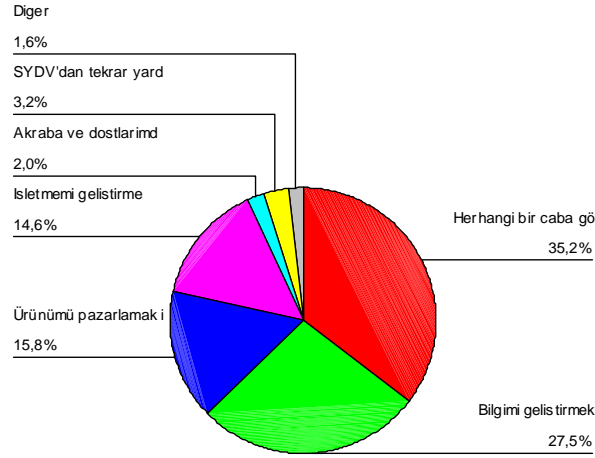
Grafik 3.61: Projenin Gelir Durumu

“Projeden herhangi bir gelir elde ediyor musunuz? Elde ediyorsanız, yıllık gelirinizin ne kadarını projeden sağlıyorsunuz?” sorusuna, yararlanıcıların büyük çoğunluğu (% 58.0) yıllık gelirlerinin “çok az” bir kısmını projeden elde ettiklerini ifade etmişlerdir. “Hiç gelir elde edemiyorum” diyenlerin oranı % 30.0, gelirin “yarısından fazlasını” elde ediyorum diyenlerin oranı % 8.6 ve “gelirimin tamamını” projeden elde ediyorum diyenlerin oranı ise sadece % 3.5’tir.

Grafik 3.62: Gelirlerin Giderleri Karşılama Durumu

“İnzile ilgili aylık gelirleriniz giderlerinizi karşılıyor mu?” sorusuna, yararlanıcıların büyük çoğunluğu (% 71.2) “hayır” cevabını vermiştir. Proje kapsamında elde ettikleri aylık gelirlerinin giderlerini karşıladığını ifade edenlerin oranı % 28.8’dir.

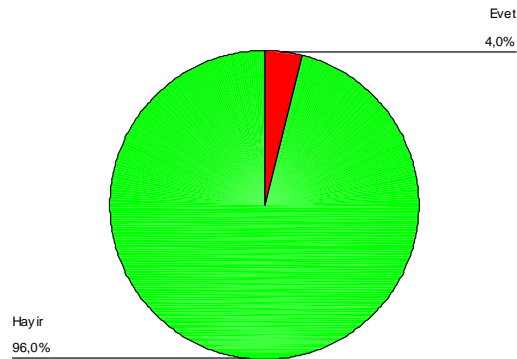
Grafik 3.63: İ Geli tirmek için Yapılan Çalışmalar

“Bu Proje desteğini aldıktan sonra işinizi geliştirmek için ne yaptınız?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

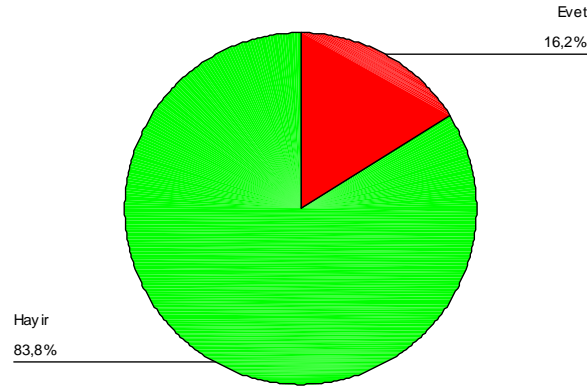
S. N.	Yapılan Çalışmalar	Oran (%)
1	Herhangi bir çaba göstermedim.	35.2
2	Bilgimi geliştirmek için aynı işi yapan kişilerle görüşüm.	27.5
3	Ürünümü pazarlamak için müşteri bulmaya çalıştım.	15.8
4	İşletmemi geliştirmek için ek harcamalar yaptım.	14.6
5	SYDV'dan tekrar yardım aldım.	3.2
6	Akraba ve dostlarımdan borç aldım.	2.0
7	Diğer	1.6

Grafik 3.64: Proje Desteği ile Kurulan Nedeniyle Baş-Kur Yada Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıt Yapılıp Yapılmadığı

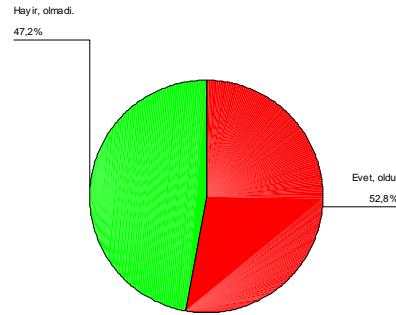
“Proje deste i ile kurdu unuz i nedeniyle Ba -Kur yada herhangi bir sosyal güvenlik kurulu una kayıt yaptır dınız mı?” sorusuna, cevaplayıcıların (proje deste i alanların) % 96,0’sı “hayır” cevabını vermi tir. “Evet” diyenlerin oranı sadece % 4,0’tür. Bu durumun temel nedeni, yararlanıcıların projeden önemli sayılabilecek bir gelir elde edememeleridir.

Grafik 3.65: Primlerin Ödenme Durumu

Proje deste i ile kurdukları i nedeniyle Ba -Kur yada herhangi bir sosyal güvenlik kurulu una kayıt yaptıranların sadece % 16.2’si primlerini düzenli olarak ödediklerini ifade etmi lerdir. Primlerini düzenli olarak ödeyemediklerini belirtenlerin oranı % 83 .8’dir.

Grafik 3.66: Proje Deste inin Yararlanıcıların Ya am Kalitesine Etkisi

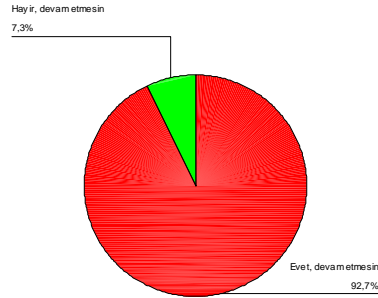
Geçmi te “yoksulluk” denince, daha çok insanı sadece canlı bir organizma olarak dü ünen ve günlük kalori ihtiyacı dikkate alınarak hesaplanan “gıda yoksullu u” akla gelirken, günümüzde bu anlayı büyük ölçüde de i mi bulunmaktadır. Çünkü, insan, beslenme dı nda bir takım sosyal ihtiyaçları olan bir varlıktır. Günümüzde, gıda dı nda e itim, sa lık, katılma ... gibi ihtiyaçları da dikkate alan yoksulluk hesaplamaları yapılmakta;

“öncelikli ya am göstergeleri” ve “insani geli me endeksi” gibi kriterler yoksullukla ilgili kar ıla tırmalarda kullanılmaktadır.

“Proje kapsamında verilen destek, ya am kalitenizde (e itim, sa lık, beslenme... vb) herhangi bir düzelmeye sebep oldu mu?” sorusuna, yararlanıcıların % 52.8’i “*evet, oldu*” cevabını vermiştir. “*Hayır, olmadı*” diyenlerin oranı ise, % 47.2’dir.

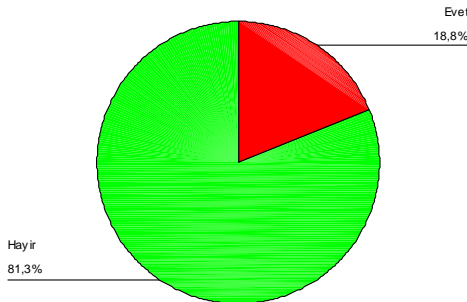
Bu sonuç, de i ik ülkelerde yoksullukla mücadelede bir yöntem olarak uygulanan “*mikro kredi*” uygulamasına çok benzeyen SRAP-Yerel Giri imler Bile ni Gelir Getirici Projeler uygulamasının ba arılı oldu u ve yoksulların ya am kalitesi üzerinde olumlu etkide bulundu u ekinde yorumlanabilir.

Grafik 3.67: Proje Desteklerinin Devamı le ilgili De erlendirme

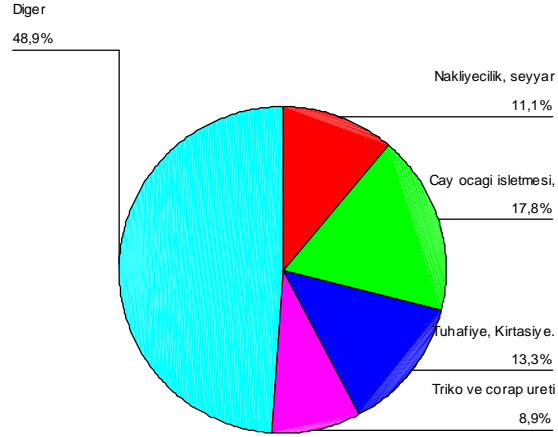
Yararlanıcıların % 92.7’si SRAP-YG Bile ni kapsamında verilen proje desteklerinin devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir. Hiçbir faydası olmadığını de erlendirdikleri için devam etmesini istemeyenlerin oranı sadece % 7.3’tür.

Grafik 3.68: Ba ka Yapma iste i

“Proje kapsamında sa lanan aynı miktar para bile ba ka bir i yapmak ister misiniz?” sorusuna, yararlanıcıların % 81.3’ü “*hayır*” cevabı verirken, “*evet*” diyenlerin oranı % 18.8’dir.

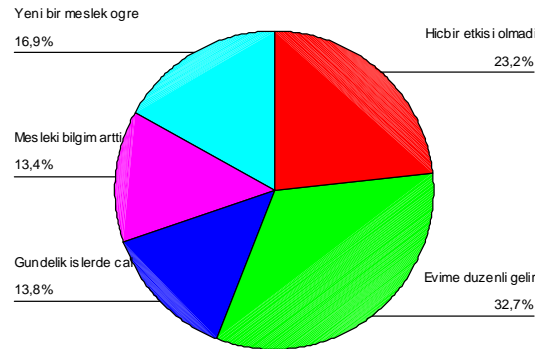
Grafik 3.69: Yararlanıcıların Yapmayı İstedikleri Diğer İşler

Proje kapsamında sağlanan aynı miktar para bile başka bir iş yapmak isteyenlerin yapmak istedikleri işle ilgili soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

S. N.	Yapılmayı İstenilen	Oran (%)
1	Nakliyecilik, seyyar satıcılık, pazarcılık	11.1
2	Çay ocağı işletmesi, büfe, fotoğrafçı, kuaför	17.8
3	Tuhafiye, Kırtasiye	13.3
4	Triko ve çorap üretimi	8.9
5	Diğer	48.9

Grafik 3.70: Proje Desteğinin Yararlanıcı Üzerindeki Etkisi

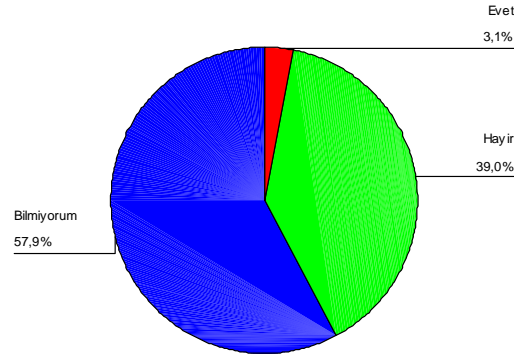

“Bu Proje deste inin size ne tür bir etkisi oldu?” sorusuna, yararlanıcıların verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

S. N.	Proje Deste inin Etkisi	Oran (%)
1	Evime düzenli gelir sağladım.	32.7
2	Yeni bir meslek öğrendim.	16.9
3	Günlük ihtiyaçlarımda çalı şma gerekle kalmadı.	13.8
4	Mesleki bilgim arttı.	13.4
5	Hiçbir etkisi olmadı.	23.2

Görüldü ü gibi, yararlanıcıların %76.8'i verilen proje deste inin hayatlarını olumlu şekilde etkiledi ini, evlerine düzenli gelir temin etmelerini, yeni bir meslek öğrenmelerini veya mesleki bilgilerini arttırmalarını sağladı nı belirtmişlerdir. Proje deste inin hiçbir etkisi olmadığını ifade edenlerin oranı sadece % 23.2'dir.

Grafik 3.71: Yararlanıcıların Banka Kredisi Alma Durumları

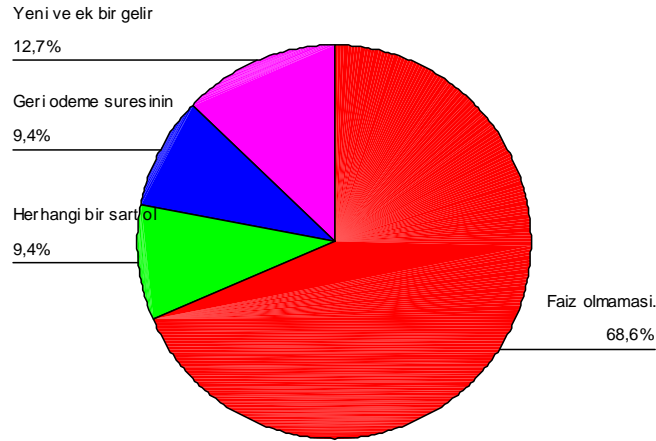
“Eğer Proje deste i almasaydınız, aynı işi yapmak için bankadan kredi alma imkanınız var mıydı?” sorusuna, yararlanıcıların % 57.9'u “bilmiyorum” cevabını verirken, % 39.0'u “hayır” cevabını vermiştir. “Evet” diyenlerin oranı sadece % 3.1'dir.

Bu durum, yararlanıcıların düzenli bir iş sahibi olmayan ve yeterli tarımsal arazisi bulunmayan dar gelirli yoksul kişiler olduklarını ve iş kurmak veya yeni bir iş yapabilmek için gerekli olan krediyi, mevcut ticari bankacılık sisteminden sağlama olanaklarına sahip olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, *SRAP-YG kapsamında sağlanan mikro krediler yetersiz de olsa faydalı olmaktadır.*

Nitekim, Bangladeş'te geliştirilen ve başarıyla uygulanan, bu sebeple DB'nın model olarak önerdiği, A.B.D. dahil 45'ten fazla ülkenin de model olarak taklit ettiği yoksulluğu

azaltmada “mikrokredi” uygulamasının öncülü ünü yapan *Grameen Bank* modelinin dayandı ı temel ilke, kırsal kesimde yaayan yoksul insanlar, üretken bir giri im için gerekli olan yetene e sahip, ancak, bu giriimin gerektirdi i sermayeden yoksundurlar. Çünkü, mevcut bankacılık sisteminden yoksulların kendi i lerini kurmak veya geli tirmek için ihtiyaç duydukları krediyi temin etmeleri olanaklı de ildir. Bu model, yoksullara sa lanacak küçük ölçekli kredinin yoksullu u azaltabilece ini veya yoksullu un etkilerini hafifletebilece ini öngörmektedir (Holcombe, 1995). SRAP-YG Bile eninin de yoksul kesim için eri ilebilir kredi olana ı sundu unu ifade edebiliriz.

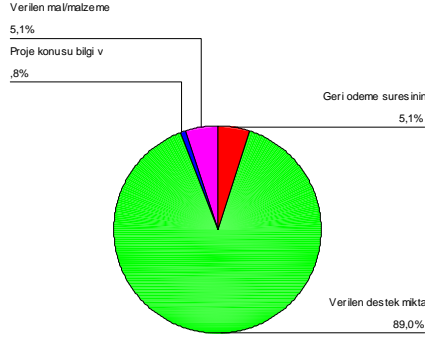
Grafik 3.72: Proje Deste inin Olumlu Özellikleri

“Almı oldu unuz Proje deste inin en olumlu özelli i nedir?” sorusuna yararlanıcıların verdikleri cevaplar a a ıdaki gibidir:

S. N.	Proje Deste inin Olumlu Özellikleri	Oran (%)
1	Faiz olmaması.	68.6
2	Yeni ve ek bir gelir sahibi olmayı te vik etmesi.	12.7
3	Geri ödeme süresinin uzun olması.	9.4
4	Herhangi bir art olmadan destek verilmesi.	9.4

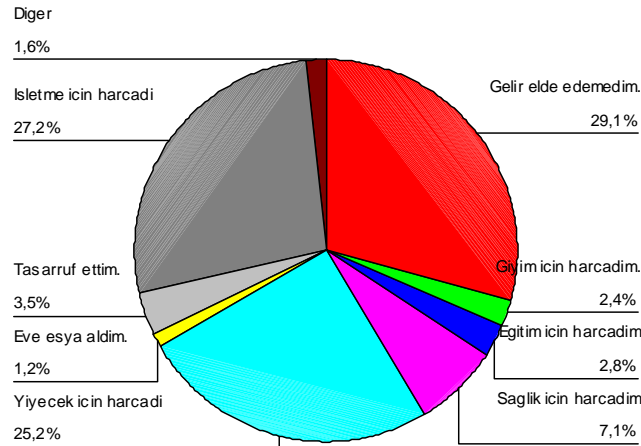
Grafik 3.73: Proje Deste inin Olumsuz Özellikleri

SRAP-YG Bile ni kapsamında gerçekte tirilecek gelir getirici projeler için, proje kırsal bölgede uygulanacaksa fayda sahibi ba ına en fazla 3.000 \$, kentsel bölgede uygulanacaksa fayda sahibi ba ına en fazla 5.000 \$ destek verilmektedir. Gerçekte tirilen projelerden yararlananların çok büyük bir kısmı verilen destek miktarının az oldu unu dü ünmektedirler. Nitekim, “Almı oldu unuz Proje deste inin en olumsuz özelli i nedir?” sorusuna yararlanıcıların % 89,0’u “verilen destek miktarı az” cevabını vermiştir. Bu soruya kar ılıklı verilen cevaplar a a ıdaki gibidir:

S. N.	Proje Deste inin Olumsuz Özellikleri	Oran (%)
1	Verilen destek miktarı az.	89,0
2	Geri ödeme süresinin kısa olması.	5,1
3	Verilen mal/malzeme kaliteli de il.	5,1
4	Proje konusu bilgi ve becerime uygun de il	0,8

Grafik 3.74: Proje Kapsamında Elde Edilen Gelirin Hangi Amaçla Kullanıldı ı

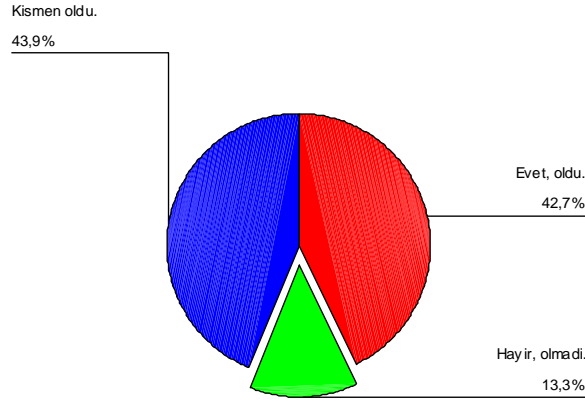

“Proje kapsamında elde ettiğiniz geliri (parayı), aşağıdakilerden hangisi için harcadınız?” sorusuna yararlanıcıların önemli bir bölümü (% 29.1) “gelir elde edemedim” cevabını vermiştir. Bunu, % 27.2 ile “i letme için harcadım” diyenler ve % 25.2 ile “yiyecek için harcadım” diyenler takip etmektedir.

Yararlanıcıların projeden elde ettikleri geliri (eğer gelir elde edildiyse) hangi amaçla kullandıklarına ilişkin oranlar aşağıdaki gibidir:

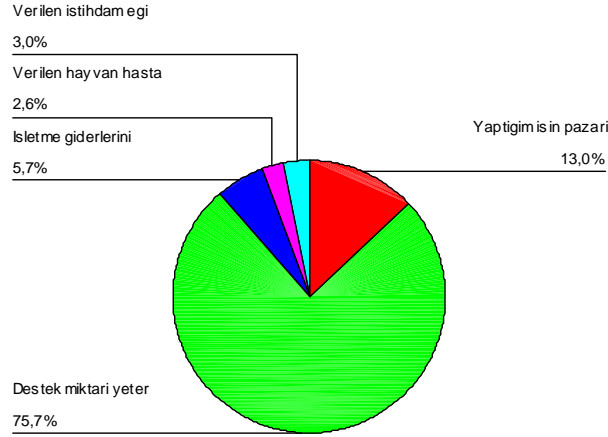
S. N.	Elde Edilen Gelirin Hangi Amaçla Kullanıldı ı	Oran (%)
1	Gelir elde edemedim.	29.1
2	iletme için harcadım.	27.2
3	Yiyecek için harcadım.	25.2
4	Sa ılık için harcadım.	7.1
5	Tasarruf ettim.	3.5
6	E itim için harcadım.	2.8
7	Giyim için harcadım.	2.4
8	Di er	1.6
9	Eve e ya aldım.	1.2

Grafik 3.75: Projenin Ba arılı Olup Olmadı ı

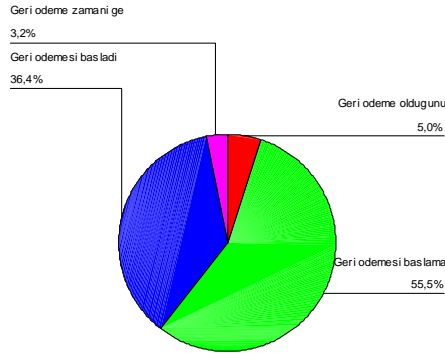
“Sizce destek aldığınız Proje başarılı oldu mu?” sorusuna yararlanıcıların % 42.7’si “evet, oldu” cevabını vermiştir. Kısmen başarılı olduğunu belirtenlerin oranı % 43.9’dur. Projenin başarısız olduğunu belirtenlerin oranı ise % 13.3’tür.

Grafik 3.76: Projenin Ba arısız Olmasının En Önemli Nedeni

Yararlanıcıların % 75.7'si gibi büyük bir bölümü projenin başarısız olmasının en önemli nedeni olarak *verilen destek miktarının yetersizliğini* göstermektedir. İkinci en önemli neden ise, *yapılan işin pazarının veya üretilen ürüne talebin olmaması*dır. “*İşletme giderlerini karşılayamıyorum*” diyenlerin oranı % 5.7; “*verilen istihdam eğitiminden (kurstan) sonra iş bulamadım*” diyenlerin oranı % 3.0 ve “*verilen hayvan hastalandı/öldü*” diyenlerin oranı % 2.6'dır.

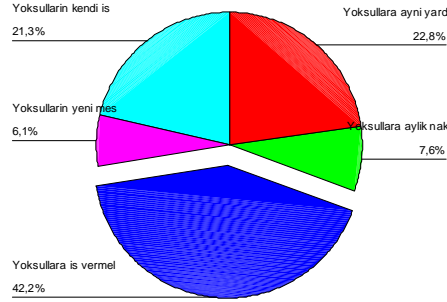
Grafik 3.77: Proje Desteğinin (Kredi) Geri Ödeme Durumu

“**Aldığımız Proje desteğinin (kredi) geri ödeme durumu nedir?**” sorusuna, yararlanıcıların % 55.5'i “*geri ödemesi başlamadı*” cevabını vermiştir. “*Geri ödemesi başladı ve ödemeyi yapıyorum*” diyenlerin oranı % 36.4; “*geri ödeme olduğunu bilmiyorum*” diyenlerin oranı % 5.0 ve “*geri ödeme zamanı geldi ama ödeyemedim*” diyenlerin oranı % 3.2'dir. Proje kapsamında sağlanan küçük ölçekli kredinin ödeme koşulları son derece elverişlidir. Her ne kadar geri ödeme süreci yeni başladı için, gerideki başarıyı tam

olarak ölçme olana ı olmamı sa da, geri ödeme zamanı gelenlerden geri ödemeyi yapamayanların oranı (% 3.2) oldukça dü üktür.

Grafik 3.78: Yoksullu un Ortadan Kaldırılması için Devlete Öncelikle Dü en Görev

“Yoksullu un ortadan kaldırılması için sizce Devlet öncelikle ne yapmalıdır?”

sorusuna yararlanıcıların verdikleri cevaplar a a ıdaki gibidir:

S. N.	Devlete Dü en Görev	Oran (%)
1	Yoksullara i vermelidir.	42.2
2	Yoksullara aynı yardım (yiyecek, giyecek, yakacak vb yardımı) yapmalıdır.	22.8
3	Yoksulların kendi i lerini kurabilmeleri için ucuz kredi vermelidir.	21.3
4	Yoksullara aylık nakdi yardım (para yardımı) yapmalıdır.	7.6
5	Yoksulların yeni meslekler ö renmesi için kurslar düzenlemelidir.	6.1

Tablo 3.21: Tanımlayıcı istatistikler (Descriptive Statistics)

S. N.	Sorular	N	Mean (Ortalama)	Std. Deviation (Standart Sapma)
1	Ya mız?	264	2,5265	1,0204
2	Cinsiyetiniz?	264	1,7311	0,4443
3	Medeni Durumunuz?	264	1,2311	0,6007
4	A a ıdaki yerle im birimlerinden hangisinde ikamet ediyorsunuz?	264	3,3485	1,0093
5	E itim Durumunuz Nedir?	264	3,3333	0,8950
6	Hanenizde (aynı çatı altında) ya ayan ki i sayısı nedir?	264	2,3523	0,7757
7	Hane reisinin düzenli bir i i var mı?	264	1,7689	0,4223
8	Hanenizin temel geçim kayna ı nedir?	264	3,3826	1,9366
9	Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan susuz (kuru) arazi miktarı kaç dekadır?	264	1,3295	0,5663
10	Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan sulu arazi miktarı kaç dekadır?	264	1,1515	0,3798
11	Siz veya hanenizin sahip oldu u büyükba hayvan varlı ı nedir?	264	1,5833	0,8323

12	Siz veya hanenizin sahip oldu u küçükba hayvan varlı ı nedir?	264	1,2689	0,6039
13	Hangi sosyal güvenlik kurumuna ba lısınız?	264	3,5265	0,7795
14	Hanenizde emekli, dul, yetim, sakatlık, ya lılık aylı ı alan var mı? Varsa, kimler?	264	1,5606	1,3439
15	Hanenizin aylık gelir miktarı yakla ık olarak kaç YTL'dir?	264	1,3902	0,7053
16	Hanenizin yıllık gelir miktarı yakla ık olarak kaç YTL'dir?	264	1,3068	0,6472
17	Siz ve hanenizde ya anlar sa lık giderlerinizi nasıl kar ılıyorsunuz?	263	2,2662	0,7896
18	Siz veya ya adı nız haneden herhangi biri daha önce a a ıdaki kurulu lardan hangilerinden yardım veya destek aldı mı?	263	4,2129	2,4008
19	Ya adı nız haneden herhangi biri daha önce Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfından (SYDV) a a ıdaki yardım veya proje desteklerinden aldı mı?	263	1,9163	1,7344

Bu bölümdeki istatistikler, ankette tanımlanan dilimlere göre hesaplanmıştır. Ör: YG Projelerinden yararlananların ortalama ya ı 26-35 ya tır. Bu durumu, yararlanıcıların ya durumu ile ilgili yukarıda verilen grafikten (Grafik 3.33) de görmek mümkündür. Yararlanıcıların % 50.4'ü 26-35 ya grubunda yer alan kişilerdir. Bunları % 23.9 ile 36-55 ya grubu takip etmektedir.

Di er bir örnek, yararlanıcıların e itim durumuyla ilgili olarak verilebilir. Yukarıda da görülece i gibi, ortalama 3'tür. Yararlanıcıların e itim durumuna baktı mızda % 73.9'u sadece ilkokul e itimi almı tır. Bunları % 12.1 ile Lise ve % 8.7 ile ortaokulu bitirenler takip etmektedir. Yararlanıcıların e itim düzeyinin dü ük olması genellikle beklenen bir durumdur (Grafik 3.37).

3.4.3 Korelasyonlar

Bu alt-bölümde, SRAP-YG Bile ni kapsamında gerçekleştirilen projelerin yoksullukla mücadeledeki etkilerini ölçmeyi amaçlayan ankette elde edilen veriler ve kurulan hipotezler parametrik ve parametrik olmayan (nonparametric) testlerle test edilmek suretiyle değerlendirilmeye çalışılmı tır.

Gözlem sayısı yeterli olduğundan nonparametrik test sonuçları parametrik test sonuçlarına yakla maktadır. Daha açıklayıcı olması açısından iki grup test sonuçları birlikte verilmi tir.

Bu alt-bölümde toplam 10 hipotez test edilmi tir.

H1- stihdam e itimi (E) projelerinden daha çok genç ki iler yararlanmı tır.

Parametrik Testler

		Ya	stihdam E itimi
Pearson Correlation	Ya	1,000	0,280**
	stihdam E itimi	0,280**	1,000
Sig. (2-tailed)	Ya	,	0,000
	stihdam E itimi	0,000	,
N	Ya	264	264
	stihdam E itimi	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		Ya	stihdam E itimi
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Ya	1,000
		stihdam E itimi	0,264**
	Sig. (2-tailed)	Ya	,
		stihdam E itimi	0,000
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Ya	1,000
		stihdam E itimi	0,285**
	Sig. (2-tailed)	Ya	,
		stihdam E itimi	0,000
N	Ya	264	264
	stihdam E itimi	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

stihdam E itimi (E) Projelerinden daha çok genç kesim yararlanmı tır. Nitekim, Grafik 3.33'ten de görülece i gibi, YG Projelerinden yararlananların yarısından fazlası (% 50.4) 26-35 ya gurubunda yer alan ki ilerdir. Yoksullukla çok yakından ilgili olan i sizli in Türkiye'de özellikle genç nüfus arasında yaygın oldu u dikkate alındı ndan, Projeler hazırlanırken öncelikle i siz olan gençli e istihdam olanakları sa lamanın hedeflendi i söylenebilir. Projelerden en çok yararlanan ikinci kesim, % 23.9 ile 36 -45 ya grubu ki ilerdir.

H2- stihdam e itimi (E) projeleri ile e itim düzeyi arasında ili ki vardır.

Parametrik Testler

		E itim	stihdam E itimi
Pearson Correlation	E itim	1,000	-0,445**
	stihdam E itimi	-0,445**	1,000
Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,000
	stihdam E itimi	0,000	,
N	E itim	264	264
	stihdam E itimi	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

			E itim	stihdam E itimi
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	E itim	1,000	-0,398**
		stihdam E itimi	-0,398**	1,000
	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,000
		stihdam E itimi	0,000	,
Spearman's rho	N	E itim	264	264
		stihdam E itimi	264	264
	Correlation Coefficient	E itim	1,000	-0,415**
		stihdam E itimi	-0,415**	1,000
Spearman's rho	Sig. (2-tailed)	E itim	,	0,000
		stihdam E itimi	0,000	,
	N	E itim	264	264
		stihdam E itimi	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Her iki testten de negatif ve anlamlı bir korelasyon çıkması, istihdam e itimi (E) projelerinden daha çok yüksek e itimli olanların yararlandı nı göstermektedir.

H3- Gelir getirici (GG) projeler çerçevesinde verilen destek yararlanıcıların ya am kalitesinde (e itim, sa lık, beslenme gibi) olumlu yönde bir düzelmeye sebep olmu tur.

Parametrik Testler

		GG Proje	Ya am Kalitesi
Pearson Correlation	GG Proje	1,000	0,223**
	Ya am Kalitesi	0,223**	1,000
Sig. (2-tailed)	GG Proje	,	0,000
	Ya am Kalitesi	0,000	,
N	GG Proje	264	248
	Ya am Kalitesi	248	248

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		GG Proje	Ya am Kalitesi
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	GG Proje	1,000
		Ya am Kalitesi	0,223**
	Sig. (2-tailed)	GG Proje	,
		Ya am Kalitesi	0,000
Spearman's rho	N	GG Proje	264
		Ya am Kalitesi	248
	Correlation Coefficient	GG Proje	1,000
		Ya am Kalitesi	0,223**
Spearman's rho	Sig. (2-tailed)	GG Proje	,
		Ya am Kalitesi	0,000
	N	GG Proje	264
		Ya am Kalitesi	248

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Hipotez her üç testte de kabul görmü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Proje desteği ile yapılan ilişki sonucu elde edilen gelir, yararlanıcıların yaşam kalitelerine olumlu olarak yansımakta ve proje öncesi duruma göre refah düzeyinde bir artış gözlenmektedir.

H4- İstihdam etimi (E) projeleri yararlanıcıların yaşam kalitesinde (etimi, sağlık, beslenme gibi) olumlu yönde bir düzelmeye sebep olmuştur.

Parametrik Testler

		İstihdam Etimi	Yaşam Kalitesi
Pearson Correlation	İstihdam Etimi	1,000	-0,197**
	Yaşam Kalitesi	-0,197**	1,000
Sig. (2-tailed)	İstihdam Etimi	,	0,002
	Yaşam Kalitesi	0,002	,
N	İstihdam Etimi	264	248
	Yaşam Kalitesi	248	248

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		İstihdam Etimi	Yaşam Kalitesi	
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	İstihdam Etimi	1,000	
		Yaşam Kalitesi	-0,197**	
	Sig. (2-tailed)	İstihdam Etimi	,	
		Yaşam Kalitesi	0,002	
	N	İstihdam Etimi	264	248
		Yaşam Kalitesi	248	248
Spearman's rho	Correlation Coefficient	İstihdam Etimi	1,000	
		Yaşam Kalitesi	-0,197**	
	Sig. (2-tailed)	İstihdam Etimi	,	
		Yaşam Kalitesi	0,002	
	N	İstihdam Etimi	264	248
		Yaşam Kalitesi	248	248

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Herhangi bir istihdam etimi olarak meslek sahibi olmanın ilişki bulma ve gelir elde etme olanağını arttırarak yararlanıcıların yaşam kalitelerinin artmasına katkıda bulunduğuy söylenebilir.

H5- Gelir getirici (GG) projelerinden daha çok etim düzeyi düşük kişiler yararlanmışlardır.

Parametrik Testler

		Etim	GG Proje
Pearson Correlation	Etim	1,000	0,442**
	GG Proje	0,442**	1,000
Sig. (2-tailed)	Etim	,	0,000
	GG Proje	0,000	,
N	Etim	264	264
	GG Proje	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		E itim	GG Proje	
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	E itim GG Proje	1,000 0,394**	
	Sig. (2-tailed)	E itim GG Proje	, 0,000	
	N	E itim	264	264
		GG Proje	264	264
Spearman's rho	Correlation Coefficient	E itim GG Proje	1,000 0,411**	
	Sig. (2-tailed)	E itim GG Proje	, 0,000	
	N	E itim	264	264
		GG Proje	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Hipotezimiz her üç testte de anlamlı bulunmu tur. Bu durum yoksulluk ile e itim düzeyi arasında ters yönlü bir ili ki oldu unu; e itim düzeyi yükseldikçe yoksulluk ri skinin azaldı mı göstermektedir.

H6- Gelir getirici (GG) projelerden yararlananların ortalama aile büyüklü ü yüksektir.

Parametrik Testler

		Ki i Sayısı	GG Proje
Pearson Correlation	Ki i Sayısı	1,000	-0,170**
	GG Proje	-0,170**	1,000
Sig. (2-tailed)	Ki i Sayısı	,	0,006
	GG Proje	0,006	,
N	Ki i Sayısı	264	264
	GG Proje	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		Ki i Sayısı	GG Proje	
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Ki i Sayısı GG Proje	1,000 -0,157**	
	Sig. (2-tailed)	Ki i Sayısı GG Proje	, 0,007	
	N	Ki i Sayısı	264	264
		GG Proje	264	264
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Ki i Sayısı GG Proje	1,000 -0,167**	
	Sig. (2-tailed)	Ki i Sayısı GG Proje	, 0,007	
	N	Ki i Sayısı	264	264
		GG Proje	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Gelir Getirici (GG) Projelerden daha çok kalabalık ailelerin yararlandı ı hipotezi do rulanamamı tır (evet “1” olarak kod lanmı tır). Nitekim, yararlanıcıların ortalama aile büyüklü ü 3-4 olup 5 ve üzeri ki inin ya adı ı aileler toplam yararlanıcıların % 37 .1’ini olu turmaktadır (Grafik 3.38).

H7- Yıllık gelir miktarı yüksek olan yararlanıcılar projeden daha çok gelir elde etmektedirler.

Parametrik Testler

		Yıllık Gelir	Proje Gelir
Pearson Correlation	Yıllık Gelir	1,000	-0,109
	Proje Gelir	-0,109	1,000
Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir	,	0,082
	Proje Gelir	0,082	,
N	Yıllık Gelir	264	257
	Proje Gelir	257	257

Parametrik Olmayan Testler

		Yıllık Gelir	Proje Gelir	
Kendall’s tau_b	Correlation Coefficient	Yıllık Gelir 1,000	Proje Gelir -0,150*	
	Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir ,	Proje Gelir 0,010	
	N	Yıllık Gelir	264	257
		Proje Gelir	257	257
Spearman’s rho	Correlation Coefficient	Yıllık Gelir 1,000	Proje Gelir -0,160*	
	Sig. (2-tailed)	Yıllık Gelir ,	Proje Gelir 0,010	
	N	Yıllık Gelir	264	257
		Proje Gelir	257	257

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

“Yıllık Gelir Miktarı Yüksek Olan Yararlanıcılar Projeden Daha Çok Gelir Elde Etmektedirler” hipotezi, Pearson Korelasyon Testinde reddedilmi ; herhangi bir anlamlı ili ki bulunamamı tır. Kendall’s tau_b ve Spearman’s rho Korelasyon Testinde, yıllık gelir düzeyi ile projeden elde edilen gelir arasında negatif bir ili ki tespit edilmi tir. Ba ka bir ifadeyle, yıllık gelir düzeyi yüksek olan yararlanıcılar, gelir düzeyi dü ük olanlara göre, projeden daha az gelir elde etmektedirler.

H8- Yararlanıcıların ikamet ettikleri yerle im birimi ile e itim düzeyleri arasında ili ki vardır.

Parametrik Testler

		kamet	E itim
Pearson Correlation	kamet	1,000	-0,382**
	E itim	-0,382**	1,000
Sig. (2-tailed)	kamet	,	0,000
	E itim	0,000	,
N	kamet	264	264
	E itim	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		kamet	E itim	
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	kamet 1,000	E itim -0,313**	
	Sig. (2-tailed)	kamet ,	E itim 0,000	
	N	kamet	264	264
		E itim	264	264
Spearman's rho	Correlation Coefficient	kamet 1,000	E itim -0,336**	
	Sig. (2-tailed)	kamet ,	E itim 0,000	
	N	kamet	264	264
		E itim	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Gerek parametrik gerekse nonparametrik testler bu hipotezi do rulamı tır. Yani, kırdan kente gidildikçe, e itim düzeyi artmaktadır. Ba ka bir deyi le, kentte ya ayan yararlanıcıların e itim düzeyi kırsal bölgelerde (köy veya mezra) ya ayanlardan d aha fazladır. Test sonuçlarının negatif olması, anketin de i ken tanımından kaynaklanmaktadır.

H9- Yararlanıcıların cinsiyeti ile düzenli bir i sahibi olmaları arasında bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

		Cinsiyet	
Pearson Correlation	Cinsiyet	1,000	0,154*
		0,154*	1,000
Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,012
		0,012	,
N	Cinsiyet	264	264
		264	264

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		Cinsiyet		
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	0,154*
			0,154*	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,013
			0,013	,
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	0,154*
			0,154*	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,012
			0,012	,
N		Cinsiyet	264	264
			264	264
		Cinsiyet	264	264
			264	264

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Hipotez kabul görmü tür. Yani, cinsiyet ile i sahibi olma arasında yakın bir ili ki vardır. Erkekler arasında i sızlık daha çok yaygındır.

H10- Yararlanıcıların cinsiyeti ile aylık gelir düzeyi arasında bir ili ki vardır.

Parametrik Testler

		Cinsiyet	Aylık Gelir
Pearson Correlation	Cinsiyet	1,000	-0,271**
	Aylık Gelir	-0,271**	1,000
Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,000
	Aylık Gelir	0,000	,
N	Cinsiyet	264	264
	Aylık Gelir	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Parametrik Olmayan Testler

		Cinsiyet	Aylık Gelir	
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	-0,257**
		Aylık Gelir	-0,257**	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,000
		Aylık Gelir	0,000	,
Spearman's rho	Correlation Coefficient	Cinsiyet	1,000	-0,264**
		Aylık Gelir	-0,264**	1,000
	Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	,	0,000
		Aylık Gelir	0,000	,
N		Cinsiyet	264	264
			264	264
		Cinsiyet	264	264
			264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Gerek parametrik gerekse nonparametrik testler bu hipotezi do rulamı ve anlamlı bir ili ki bulunmu tur. Buna göre, kadınların aylık gelir düzeyi erkeklerden daha yüksek oldu u söylenebilir.

3.4.4 Ekonometrik Analizler

Bu alt-bölümde, SRAP-Yerel Giriimler (YG) Bileeni kapsamında Aydın ilinde gerçekleştirilen projelerin yoksulluğu azaltmadaki etkilerini ölçmek amacıyla, anket sonucunda elde edilen veriler kullanılarak çoklu değişkenli (multivariate) analizler yapılacaktır.

Bu analizlerin birincisinde, yoksulluğun göstergesi olarak *kişi başına yıllık gelir* bağımlı değişken olarak kullanılacaktır. Burada kişi başına yıllık gelirin artması yoksulluğun azalması olarak yorumlanacaktır. Kişi başına yıllık gelir, hanenin toplam yıllık gelir miktarının hanede yaşayan kişi sayısına bölünmesiyle elde edilmiştir.

Analizlerin ikincisinde, literatürde yaygın olarak kullanılan *yoksulluk açığı* (poverty gap) bağımlı değişken olarak kullanılacak ve bu değişkendeki artış yoksulluğun derinlik kazanması şeklinde yorumlanacaktır.

Yoksulluk açığı (poverty gap), belirlenen yoksulluk sınırı ile bu sınır altında yaşayan insanların gerçek gelir düzeyleri arasındaki fark olarak tanımlanabilir (Uzun, 2003).

Yoksulluk sınırı (poverty line) olarak DB'nca da yoksulluk sınırı olarak benimsenen günlük 1 \$/kişi kullanılacaktır.

Bağımsız değişkenler olarak da, ankete katılanların yaşı, ikamet ettikleri yerleşim birimleri, eğitim durumları, hane reisinin düzenli bir işinin olup olmaması ve SRAP-Yerel Giriimler Bileeni (YG) kapsamında herhangi bir projeden yararlanıp yararlanmadığı kullanılacaktır.

Tablo 3.22: SRAP-YG'nin Yoksulluğu Azaltmadaki Etkileri

Bağımlı Değişken: Kişi Başına Yıllık Gelir			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	t-Oranı	Önem Düzeyi
Sabit	2126,483	3,865	0,000
Yaş	99,750	1,569	0,118
ikamet	-259,337	-4,152	0,000
Eğitim	6,281	0,082	0,935
	-462,032	-3,393	0,001
Projeden Yararlanma	39,720	0,297	0,767
R ²	0,345		
F-stat	6,762		0,000
Gözlem Sayısı	257		

Modelin istatistiksel özelliklerine bakıldığında, açıklama katsayısının (R^2) oldukça yüksek olduğu görülmüştür. 0,345 sayısı, modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimlerin yaklaşık % 35'ini açıklayabildiğini göstermektedir.

Modelin bütününe anlamlılığı testi eden F istatistiğinin yüksek bulunması (6,762), modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu gösterdiği olarak değerlendirilebilir.

Bağımlı değişken olarak kişi başına yıllık gelir kullanılarak yapılan analiz sonucunda, ankete katılanların ikamet ettikleri yer (İl Merkezi, İlçe Merkezi, Belde, Köy, Mezra) ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, kırdan kente gidildikçe yoksulluk azalmaktadır. Benzer şekilde, ankete katılan hane reisinin düzenli bir işinin olup olmaması ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, işsizlik arttıkça yoksulluk artmaktadır.

Tablo 3.23: SRAP-YG'nin Yoksulluğu Azaltmadaki Etkileri

Bağımlı Değişken: Yoksulluk Açığı			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	t-Oranı	Önem Düzeyi
Sabit	-3,317	-2,967	0,003
Yaş	-0,203	-1,569	0,118
kamet	0,527	4,152	0,000
Eğitim	-0,001	-0,083	0,934
	0,938	3,390	0,001
Projeden Yararlanma	-0,008	-0,298	0,766
R^2	0,344		
F-stat	6,758		0,000
Gözlem Sayısı	257		

Modelin istatistiksel özelliklerine bakıldığında, açıklama katsayısının (R^2) oldukça yüksek olduğu görülmüştür. 0,344 sayısı, modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimlerin yaklaşık % 35'ini açıklayabildiğini göstermektedir.

Modelin bütününe anlamlılığı testi eden F istatistiğinin yüksek bulunması (6,758), modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu eklinde yorumlanabilir.

Bağımlı değişken olarak yoksulluk açığı (poverty gap) kullanılarak yapılan analiz sonucunda, ankete katılanların ikamet ettikleri yer ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, kırdan kente gidildikçe yoksulluk azalmaktadır. Benzer şekilde, ankete katılan hane reisinin düzenli bir işinin olup olmaması ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, işsizlik arttıkça yoksulluk artmaktadır.

Her iki analizde de, SRAP-YG projelerinden yararlanmanın yoksullu u azaltmada etkili olmadı ı sonucuna varılmı tır.

Tablo 3.24: SRAP-YG'nin Performansını Etkileyen Faktörler: Probit Modeli

Ba ımlı De i ken: YG Sonucu Ya am Kalitesindeki Artı						
Ba ımsız De i kenler	Katsayı	z-Oranı	Önem Düzeyi	Katsayı	z-Oranı	Önem Düzeyi
Gelir	0,062	0,435	0,663	-	-	-
E itim	-0,085	-1,085	0,277	-	-	-
ikamet	0,122	1,870	0,061	0,109	1,714	0,086
	-0,588	-2,970	0,003	-0,585	-3,102	0,001
Ki i	-0,136	-1,353	0,175	-0,184	-2,120	0,033
Proje	0,540	2,880	0,004	0,493	2,704	0,006
Gözlem Sayısı	257					

SRAP-YG'nin yoksullu u azaltmadaki performansını ölçmek amacıyla *Probit Modeli* sınınanmı tır. Modelde ba ımlı de i ken olarak *SRAP-YG'nin projelerden yararlanan fayda sahibinin ya am kalitesini artırıp arttırmadı ı* sorusu kullanılmı tır. Bu amaçla, a a ıdaki gibi bir model tahmin edilmi tır.

$$Ya am Kalitesi = f(e itim, gelir, ikamet yeri, i durumu, hanedeki ki i sayısı, p rojeden yararlanma durumu)$$

Tablo 3.24'te sonuçları gösterilen modele göre, ki inin geliri ile ya am kalitesi arasında anlamlı bir ili ki bulunamamı tır. E itim düzeyi arttıkça, ya am kalitesinin dü tü ü ekinde bir sonuç bulunmu tur. Bu durumun nedeni, *e itim düzeyi yüksek deneklerin istihdam e itimi projelerinden yararlanan i siz gençler olması* olarak açıklanabilir. Zaten, e itim de i keninin etkisi % 5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunamamı tır.

SRAP- NT için uygulanan modelde oldu u gibi, ki inin ikamet yeri ile ya am kalitesi arasında pozitif bir ili ki bulunmu tur. Bu de i ken il, ilçe, belde, köy, mezra ekinde tanımlandı ı için ili kinin negatif çıkması beklenmi tir. Ancak, deneklerin büyük ço unlu u (% 67,8) köyde ya ıyor olması bu sonucu etkilemi tir.

Aile reisinin i siz olup olmaması ile ya am kalitesi arasında anlamlı bir ili ki bulunmu tur. Bu ili kinin pozitif olması beklenmi tir. Ancak, projelerdeki fayda sahiplerinin yaklaşık ¾'ünün (%76.9) düzenli bir i inin olmaması veride "*hayır*" yönünde bir y ılma yarattı ı için sonucu etkilemi olabilir.

Projeden yararlanan hanede ya ayan ki i sayısı arttıkça, ya am kalitesinin dü tü ü görülmü tür. Ancak, anlamlılık hipotezi % 5 düzeyinde reddedilememi tir.

Asıl önemli de i ken olan SRAP-YG projelerinden yararlanmanın, beklenildi i gibi, ya am kalitesini arttırdı ı görülmü tür. De i ken, % 1 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmu tur.

statistiksel olarak anlamlı bulunamayan de i kenler modelden dü ürülerek model yeniden tahmin edilmi tir (pars imonous model). Tablo 3.25'te görülece i gibi, katsayıların ve z-istatistiklerinin önemli derecede de i memesi, modelin güvenilirli ini (robust) desteklemi tir. Bu modelde de, hane reisinin i durumu ve projeden yararlanma de i kenleri anlamlı bulunmu tur. Ancak, hanede ya ayan ki i sayısının ya am kalitesi üzerindeki olumsuz etkisi istatistiksel olarak anlamlı hale gelmi tir.

Burada yapılan ekonometrik analizlerin de erlendirilmesi ve yorumlanmasında dikkat edilmesi gereken birkaç nokta bulunmaktadır. Ekonom etrik analizler sonucu elde edilen katsayılar, kullanılan de i kenlerdeki de i meler göz önüne alınarak hesaplanır. Bu çalı mada kullanılan veri seti, anketler sonucu elde edilen kesikli bir veri setidir. Anketi cevaplayan kitle, neredeyse homojen bir grup olup verinin da ılımı normal bir da ılım göstermek yerine, belli cevaplarda yı ılmalar göstermektedir. Bu durum, regresyonlar sonucu tahmin edici katsayılar ve standart hatalar elde edilmesini güçle tirmi tir.

Bu olumsuzlu a ra men, yapılan analizlerden yoksullu u etkileyen faktörler ve uygulanan yöntemleri yorumlamada yardımcı olacak kaba sonuçlar ve fikirler alınabilmi tir.

4 BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk, bireylerin fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaları ve insanca yaşama için gerekli gelirden yoksun olmalarıdır. Yoksulluk, mutlak ve göreceli yoksulluk olarak ikiye ayrılarak incelenebilir. Mutlak yoksulluk, insanın yaşamaını sürdürürebilmek için gerekli olan temel ihtiyaçlarını (beslenme, barınma, giyinme gibi) karşılayabilmesi için zorunlu olan gelirden yoksun olma durumu olarak tanımlanabilir. Göreceli yoksulluk ise, bireyin refah seviyesinin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olmasıdır.

Günümüz dünyasında yoksulluk, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerin karşı karşıya bulunduğu bir sorundur. Bu sorunun çözümü veya olumsuz etkilerinin hafifletilmesi amacıyla Dünyada ve Türkiye’de uygulanan veya halen uygulanmakta olan çok sayıda program veya proje vardır. Buna rağmen, yoksulluk büyük bir sorun olma özelliğini korumaktadır. Çünkü yoksulluk, çok boyutlu bir sorun olup yoksullukla mücadele de çok boyutlu olmalıdır. Bu nedenle, devletler ve hükümetler uygulayacakları uygun programlarla bu sorunu tamamen ortadan kaldıramazlarsa da, kısmen hafifletebilirler.

Küresel bir boyut kazanan yoksullukla mücadele için BM başta olmak üzere bir çok uluslararası kuruluş çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Yoksullukla küresel boyutta mücadele açısından büyük bir öneme sahip olan uluslararası kuruluş Dünya Bankası (DB)’dir. DB’nin yoksulluğa yaklaşımlarında dönemin politik ve ekonomik ortamına paralel olarak ve ABD’nin etkisiyle zaman içerisinde değişim olmuştur; DB tarafından yürütülen çabalara rağmen yoksulluğun azaltılmasında arzulanan sonuç elde edilememiştir. Bu durumun temel sebeplerinin başında DB’nin yapısında ve işlevinden kaynaklanan sorunlar gelmektedir. Bu nedenle, DB’nin yapısında, görev alanında ve işlevinde köklü bir reforma ihtiyaç vardır.

Türkiye’de hızlı nüfus artışı, sanayileşmenin gerçekleştirilememesi, işsizlik, göç, çarpık kentleşme ve terör gibi sebeplerle yoksul ailelerin sayısında bir artış gözlenmektedir. Nitekim DPT’nin hazırladığı bir rapora göre (DPT, 2001), Türkiye’de toplam yoksul sayısı 14,5 milyon civarındadır. Yoksulluk göstergesi olarak Yeşil Kart sahibi olmayı kullandığımızda, daha dramatik bir manzara ortaya çıkmaktadır. Türkiye’deki nüfusun yaklaşık 1/5’i Yeşil Kart sahibidir. Hane büyüklüğü, kadın olma, işsizlik, yaşlı veya özürlü olma ve eğitim düzeyinin düşük olması gibi unsurlar yoksul olma riskini arttırmaktadır.

Türkiye’de, gerek hükümet programlarında ve gerekse kalkınma planlarında yoksullukla mücadele konusuna yer verilmiş ve özellikle 1980 sonrası dönemde bazı proje

veya programlar (Ye il Kart gibi) uygulamaya konulmu tur. Ancak, yoksulluk la mücadele alanında yapılan bu çalı malar bütünsellikten uzaktır.

Daha önce de ifade edildi i gibi, Türkiye’de yoksullukla mücadelede temel yakla ım olarak dolaylı yakla ım benimsenmi tir. Bu yakla ımın benimsenmesinin en önemli sebebi, geli mekte olan bir ülke olarak Türkiye’de ekonomik kalkınmanın her zaman birinci amaç olarak belirlenmesi ve ekonomik kalkınmanın yarataca ı faydaların zamanla yoksul kesim lere de yayılaca ımın öngörölmü olmasındır. Bu nedenle, uygulanan ekonomik kalkınma programlarının yoksulluk do urucu veya yoksullu un olumsuz etkilerini arttırıcı yönleri genellikle dikkate alınmamı tır. Dolayısıyla, sınırlı da olsa do rudan yoksulların ekonomik ve sosyal durumunu düzeltmeyi hedefleyerek uygulanan yoksullukla mücadele programları, uzun vadeli ekonomik ve sosyal politikaların bir parçası olarak ele alınıp tasarlanmamı ; sadece toplumda dezavantajlı konumda oldu u de erlendirilen ki ilere yönelik yapılan bir takım sosyal yardımlardan ibaret kalmı tır.

Bu tezin amacı, 1980 sonrası dönemde Türkiye’de uygulanan yoksullukla mücadele programlarını ve yoksullukla mücadeledeki örgütlenmeyi gözden geçirmek; sosyal yardımların yoksullu u azaltmadaki etkisini makro bir yakla ımla ölçmek; yoksullu u azaltma amacıyla 2001 yılında uygulamaya konulan So syal Riski Azaltma Projesini (SRAP) incelemek; Aydın ili özelinde SRAP artlı Nakit Transferi (NT) ve SRAP Yerel Giri imler (YG) bile enlerinin uygulaması ile ilgili olarak yapılan anketler den elde edilen bulguları bir takım ekonometrik analizler yapmak suretiyle de erlendirmek ve bundan sonra uygulanacak yoksullukla mücadeleyi amaçlayan proje veya programlarla ilgili bazı öneriler geli tirmektir.

Tezin hazırlanmasında, literatür taraması, betimleyici tablo, gr afik ve istatistikler, alan ara tırması, anket ve ekonometrik analizler olmak üzere, sosyal bilimlerde kullanılan farklı yöntemlere ba vurulmu tur.

Yoksullukla ilgili temel kavram, tanım ve teorilerin incelenmesi ile teorik çerçevenin hazırlanmasında, ilgili konudaki makale, kitap, tez, ara tırma ve internet kaynakları taranmı tır. Dünyada ve Türkiye’deki yoksullu un derecesini ortaya koymak için ilgili verilerden yararlanılmı tır.

Alan ara tırması ile Türkiye’de uygulanan SRAP’ın yoksullu u azaltmadaki etki ve performansı incelenmi tir. Bu amaçla, SRAP Aydın ili uygulaması ile ilgili gerçekleştirilen iki “anket” sonucu elde edilen veriler ile toplanan di er makro veriler kullanılarak ekonometrik analizler yapılmı tır.

Öncelikle, yoksullukla mücadelede sosyal yardımların etkisi makro bir yaklaşımla ele alınmış ve Johansen e bütünleme yönteminin kullanıldığı 1977-2007 dönemini kapsayan bir zaman serisi analizi yapılmıştır. Başlıca olarak 2022 sayılı Kanun kapsamında verilen kişi başına aylık, malîlik ve sakatlık yardımlarının kullanıldığı modelde, *sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada önemli katkısı olduğu bulunmuştur.*

SRAP artı Nakit Transferi (NT) ve Yerel Girişimler (YG) Bileşenlerinin Aydın ili uygulaması konusunda yapılan anketlerden elde edilen bulgular, anketlerle ilgili yapılmış korelasyonlar ve ekonometrik analizlere göre, SRAP-NT ve SRAP-YG bileşenleri hedef kitleleri olan en yoksul kesime ulaşmada başarılı olmuştur. Yoksulluk göstergesi olarak yıllık gelir durumu kabul edildiğinde, NT'den yararlananların % 74.8'inin, YG projelerinden yararlananların ise % 77.3'ünün yıllık gelirlerinin 3.000,00 YTL'den daha az olduğu görülmektedir. NT ve YG'den yararlananların ortalama hane büyüklüğü de dikkate alındığında, yararlanıcıların neredeyse tamamı DB tarafından yoksulluk sınırı olarak belirlenen günlük 1\$/kişi sınırının altında bir gelirle yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır.

Çocuk yoksulluğunu azaltmak amacıyla birçok gelişmekte olan ülkede yaygın olarak kullanılan NT uygulamasında, yardımların anneler vasıtasıyla çocuklara ulaştırılarak hem annenin aile içindeki konumunu (statüsünü) güçlendirme, hem de çocukların bu yardımdan daha fazla faydalanması hedefinin büyük ölçüde gerçekleştirilebileceği söylenebilir. Nitekim, NT yardımlarını alanların % 86.2'si kadındır.

SRAP-NT ve YG'de yararlanan bireylerin eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğu ve ortalama hane büyüklüğünün de yüksek olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde, yararlanıcıların çok büyük bir bölümünün herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı (NT'de 94.6, YG'de 67.8); tedavi giderlerini Yeşil Karttan karşıladıkları; hane reisinin düzenli bir gelirinin olmadığı tespit edilmiştir.

SRAP kapsamında verilen desteklerin ailelerin yaşam kalitesi üzerinde olumlu bir etkide bulunduğu söylenebilir.

Nitekim, yapılan parametrik ve parametrik olmayan testlerde, SRAP-NT kapsamında yapılan eğitim yardımı ile yararlanıcıların yaşam kalitesindeki artış arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde, sağlık yardımı arttıkça yararlanıcıların yaşam kalitesi düzelmektedir. Başka bir deyişle, SRAP-NT kapsamında yapılan eğitim ve sağlık yardımları yararlanıcıların yaşam kalitesinde (eğitim, sağlık, beslenme gibi) olumlu yönde bir düzelmeye sebep olmuştur.

Yararlanıcıların aylık gelir düzeyi arttıkça aylık giderlerini kendi kazancından karşılama oranı da artmakta; gelir düzeyi yüksek olanlar aylık giderlerini kendi kazançlarından karşılarken, gelir düzeyi düşük olanlar aylık giderlerini Yeşil Karttan karşılamaktadırlar.

Yararlanıcıların yıllık gelir miktarı ile ortalama aile büyüklüğü arasında da yakın bir ilişki bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, ortalama hane büyüklüğü arttıkça hanenin yıllık gelir miktarı artmaktadır. Bu durum, ailedeki diğer bireylerin de çalışarak aile bütçesine katkıda bulunduğundan eklinde yorumlanabilir.

“ NT kapsamında yapılan eğitim yardımından yararlanma ile NT kapsamında yapılan eğitim yardımından yararlanmak için okula bakan ya da okula geri dönen çocuk sayısı arasında yakın bir ilişki olduğu” hipotezi, gerek parametrik gerekse parametrik olmayan testlerde istatistiksel olarak kabul edilememiştir. Genel olarak Aydın ilinde okul çağında olup da okula kayıt yaptırmayan çocuk sayısının çok az olması bu durumun temel sebebi olabilir.

Yararlanıcıların eğitim düzeyi ile aylık ve yıllık gelir miktarı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Yani eğitim düzeyi arttıkça, ortalama gelir düzeyi de artmaktadır.

Yararlanıcıların yıllık gelir düzeyi ile herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olma arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Hem parametrik hem de parametrik olmayan testlerde kabul edilen bu durum, kırsal ilerin gelir düzeyleri arttıkça kendi kendilerini finanse etme olanaklarının da arttığını göstermektedir.

NT'den yararlananların ikamet ettikleri yerleşim birimi ile aylık gelir miktarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani, kırdan kente gidildikçe, aylık gelir düzeyi artmaktadır. Başka bir deyişle, kentte yaşayan yararlanıcıların aylık gelirleri kırsal bölgelerde (köy veya mezra) yaşayanlardan daha fazladır.

SRAP-YG uygulamasıyla ilgili olarak yapılan parametrik ve parametrik olmayan testlerde, istihdam ve eğitim (E) projelerinden daha çok genç kesimin yararlandığı anlaşılmıştır. YG Projelerinden yararlananların yarısından fazlası (% 50.4) 26-35 yaş grubunda yer alan kişilerdir. Yoksullukla çok yakından ilgili olan eğitimsizlerin Türkiye’de özellikle genç nüfus arasında yaygın olduğu göz önüne alındığından, projeler hazırlanırken hedef olarak öncelikle eğitimsiz olan gençlere istihdam olanakları sağlamanın seçildiği söylenebilir. Projelerden en çok yararlanan ikinci kesim, % 23.9 ile 36-45 yaş grubu kişilerdir. İstihdam ve eğitim (E) projelerinden yararlanma ile yararlanıcıların eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki mevcut olup, istihdam ve eğitim (E) projelerinden daha çok yüksek eğitimli olanlar yararlanmıştır.

Gelir getirici (GG) projeler çerçevesinde verilen desteğin yararlanıcıların yaşam kalitesinde (eğitim, sağlık, beslenme gibi) olumlu yönde bir düzelmeye sebep olduğunu anlamıştır. Başka bir ifadeyle, proje desteği ile yapılan eğitim sonucu sınırlı da olsa elde edilen gelir, yararlanıcıların yaşam kalitelerine olumlu olarak yansımakta ve proje öncesi duruma göre refah düzeylerinde bir artış gözlenmektedir. Benzer şekilde, herhangi bir istihdam edilememesi olarak meslek sahibi olmanın eğitim bulma ve gelir elde etme olanağını artırarak yararlanıcıların yaşam kalitelerinin artmasına katkıda bulunduğunu söylenebilir.

SRAP-YG projelerinden yararlananların ikamet ettikleri yerleşim birimi ile eğitim düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Yani, kırdan kente gidildikçe, eğitim düzeyi artmaktadır. Başka bir deyişle, kentte yaşayan yararlanıcıların eğitim düzeyi kırsal bölgelerde (köy veya mezra) yaşayanlardan daha fazladır.

Ancak, başlıca deprem keneli olarak eğitim başına yıllık gelir ve yoksulluk açığı (poverty gap) kullanılarak yapılan analizler sonucunda, NT eğitim ve sağlık yardımlarının yoksulluğu azaltmada istatistiksel olarak anlamlı bir etkileri bulunmamıştır.

Diğer taraftan, SRAP-YG'nin yoksulluğu azaltmadaki performansını ölçmek amacıyla, başlıca deprem keneli olarak *SRAP-YG'nin projelerden yararlanan fayda sahibinin yaşam kalitesini artırıp artırmadığı* sorusunun kullanıldığı *Probit Modeli*'nin sınanmasında, SRAP-YG projelerinden yararlanmanın, beklenildiği gibi, yaşam kalitesini artırdığı görülmüştür.

Tablo 3.12'den de görüldüğü gibi, Aydın ilinde sağlık göstergelerinde 2002-2005 döneminde gözle görülebilir iyileşmeler olmuş ve Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Örneğin, bebek ölüm hızı % 20,9'dan % 12,8'e düşmüştür. Yine, hastanede yapılan doğum oranı % 89,4'ten % 95,6'ya çıkmıştır. Aynı zamanda, Aydın ilindeki aşılanma oranında da bir artış gözlenmektedir (Tablo 3.13). Kuşkusuz, sağlık göstergelerindeki bu düzelmelerin ve aşılanma oranındaki artışın çok çeşitli sebepleri olabilir ve bu sebeplerin net etkilerini ortaya koymak olanaklı değildir. Ancak, sebeplerden birinin SRAP - NT kapsamında yoksul ailelere verilen sağlık yardımları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Benzer şekilde, Aydın ilindeki öğrenci sayısında da 2003-2006 döneminde bir artış söz konusudur (Tablo 3.7, 3.8 ve 3.9). Okula kayıt oranındaki artış ve okula devamlı sağlanmasındaki önemli etkenlerden birinin, SRAP - NT kapsamında yoksul ailelere verilen eğitim yardımları olduğunu söylenebilir.

Dünyada deprem ülkelerde gerçekleştirilen yoksullukla mücadele programlarında gelir getirici, istihdam yaratıcı ve kapasite artırıcı projeler için mikro krediler verilmesi oldukça

yaygın bir uygulamadır (bkz. Remenyi ve Quinones, 2000). SRAP -YG bile eni kapsamında da, gelir getirici, istihdam yaratıcı ve kapasite artırıcı çe itli projeler ile istihdam edilebilirlik e itimleri vermeyi, sosyal hizmet ve geçici istihdam sa lamayı ve toplumsal kalkınmayı hedefleyen projelere mikrokrediler verilmektedir. SRAP -YG bile eni kapsamında verilen kredi miktarının yetersiz oldu u ifade edilmi olup sürdürülebilir yoksullukla mücadele için daha fazla krediye ihtiyaç vardır.

Banglade ba ta olmak üzere di er geli mekte olan ülke uygulamalarının da gösterdi i gibi, bir takım sınırlılıklarına ve zayıf yönlerine ra men , iyi organize edildi i ve uygulandı ı takdirde, mikrokredi, kadın ve yoksulların kredi ihtiyaçlarını kar ılayarak yoksullu un hafifletilmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle, gerekli giri im yetene ine sahip, ancak kendi i ini kuracak krediyi ticari bankalardan temin etmesi mümkün olmayan yoksullar için mikrokredi faydalı olabilir. Nitekim SRAP -YG bile eni ile ilgili yaptı ımız ankette, deneklerin % 92,7'si mikrokredi türü projelerin faydalı oldu unu ve devam etmesini istediklerini belirtmi lerdir. Bu nedenle, Türkiye'de mikrokredi programlarını yaygınla tırmak için örne in T. C. Ziraat Bankası'nın sa ladı ı çiftçi kredilerinin belli bir oranı bu amaç için ayrılabilir. Aynı zamanda, verilen mikrokredi deste i artırılmalıdır. Çünkü ankette, deneklerin % 89'u projenin en olumsuz özelli i olarak “*verilen destek miktarının az olmasını*” i aretleme lerdir.

Mikrokredi hiçbir zaman tek ba ina yoksullu u azaltma aracı olmamalıdır. Çünkü be eri sermaye eksisi olan (e itimsiz ve sa lık durumu elveri li olmayan) a ır ı yoksullar bu programlara katılmayabilirler. Aynı zamanda, Banglade örne inde de görüldü ü gibi, mikrokredi programları büyük ölçüde sübvansiyon gerektirmekte olup sürdürülebilir de ildir (Khandker, 1998). Bu nedenle, homojen bir grup olmayan ülkedeki yo ksulların profili detaylı bir e kilde çıkarılmalı; mikrokrediden beklenen sonucun elde edilebilmesi için, programın uygulanaca ı bölgedeki yoksullu un kaynakları iyi incelenmeli ve yoksullukla mücadele program ve projeleri buna göre e killendirilmelidir.

Anketlerde anla ıldı ı gibi, yoksullu un azaltılmasında devlete bir takım görevler dü mektedir. Bu durum, sosyal devlet olmanın gere idir. Devlet yoksullukla mücadele ederken, yoksullu un en önemli sebeplerinden biri olan i sizli i azaltmak ve istihdamı arttırmak için gerekli tedbirleri almalıdır. Nitekim “*yoksullu un ortadan kaldırılması için sizce Devlet öncelikle ne yapmalıdır?*” sorusuna ankete katılanların çok önemli bir kesimi “*yoksullara i vermelidir*” yanıtını vermi tir (NT'de % 71.5, YG'de 42.2).

Özellikle çocuk yoksulluğunun azaltılması ve kadının aile içindeki statüsünün güçlendirilmesi açısından etkili bir yöntem olan NT uygulamaları sürdürülmelidir. Nitekim, NT ile ilgili ankete katılan yararlanıcıların % 98.2'si NT kapsamında yapılan yardımların devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir. Hiçbir faydası olmadığını iddia edenler için devam etmesini istemeyenlerin oranı sadece % 1.8'dir.

Sonuç olarak, yoksullukla mücadele hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların gündeminde en ön sırada yer almaya devam etmektedir. Yoksulluğu azaltmanın tek bir yöntemi yoktur. Ancak, farklı ülkelerde uygulanan ve başarı elde edilen yöntemler yoksulluğu azaltmak için kullanılabilir. Artı nakit transferleri ve mikrokredi uygulamaları da bu başarıyla yoksullukla mücadele yöntemleri arasında yer almaktadır. Doğru uygulandıkları takdirde, istenen sonuca ulaşmada faydalı olabilirler. Fakat, artı nakit transferleri ve mikrokredi uygulamalarının yoksullukla mücadelede her derde deva olabilecek yöntemler olmadığını unutulmamalıdır. Bu yöntemler dışında, yoksulluğu azaltmaya yönelik yeni ve farklı yöntem arayışları sürdürülmelidir.

EKLER

EK 1: Aydın İ Merkezi ve İlçelerinin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri

	Merkez	Bozdoğan	Buharkent	Çine	Didim	Germencik	ncirliova	Karacasu	Karpuzlu
Nüfus	208.341	35.190	12.984	53.770	37.395	45.821	40.733	21.980	13.207
ehirleşme Oranı (%)	68,77	23,59	54,48	33,23	68,72	25,31	43,08	26,91	17,55
Nüfus Artış Hızı (%)	22,89	2,19	14,79	-0,77	56,58	-0,19	14,48	-3,67	-7,58
Nüfus Yoğunluğu	332	42	127	59	113	113	190	28	52
Nüfus Bağımlılık Oranı (%)	49,59	59,46	52,50	50,11	44,72	58,45	56,10	57,42	24,38
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	3,66	3,61	3,57	3,44	3,79	3,86	4,01	3,79	3,29
Tarım Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	41,48	82,66	66,55	75,37	41,28	75,08	71,29	79,24	86,66
Sanayi Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	10,50	3,82	12,00	5,01	6,51	6,83	5,21	5,34	2,45
Hizmetler Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	48,02	13,52	21,45	19,62	52,22	18,09	23,50	15,42	10,89
sizlik Oranı (%)	7,72	1,77	5,09	2,45	10,12	3,50	5,18	2,21	1,57
Okur Yazar Oranı (%)	89,83	83,30	86,54	85,45	92,48	84,70	83,09	84,29	82,81
Bebek Ölüm Oranı (%)	37,08	31,14	37,04	20,96	32,82	37,60	48,29	43,55	25,93
Fert Bağına Genel Bütçe Geliri (Bin TL)	194.721	50.092	73.607	100.141	120.851	63.631	63.204	64.390	35.847
Vergi Gelirlerinin Ülke içindeki Payı (%)	0,20	0,01	0,00	0,03	0,02	0,02	0,01	0,01	0,00
Tarımsal Üretimin Ülke içindeki Payı (%)	0,16	0,23	0,09	0,18	0,05	0,20	0,16	0,09	0,07

	Koçarlı	Köşk	Kuşadası	Kuyucak	Nazilli	Söke	Sultanhisar	Yenipazar
Nüfus	37.167	25.321	65.765	31.094	145.963	137.739	22.795	15.492
ehirleşme Oranı (%)	24,02	32,97	72,47	23,42	72,39	45,29	27,44	45,22
Nüfus Artış Hızı (%)	-5,08	10,30	41,01	-4,68	18,12	13,99	1,08	-12,92
Nüfus Yoğunluğu	80	173	292	63	220	143	97	80
Nüfus Bağımlılık Oranı (%)	56,22	55,79	38,95	49,63	49,79	53,14	53,20	80,80
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	4,04	3,79	3,39	3,43	3,63	3,98	3,64	3,11
Tarım Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	86,68	75,11	27,05	79,87	49,71	67,65	78,55	80,37
Sanayi Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	2,66	8,82	6,03	4,52	12,38	8,23	4,44	3,02
Hizmetler Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	10,66	16,07	66,92	15,60	37,90	24,12	17,00	16,61
sizlik Oranı (%)	1,53	3,28	9,02	1,86	9,46	4,48	2,78	2,67
Okur Yazar Oranı (%)	78,01	86,69	95,22	86,62	89,25	84,95	86,88	85,64
Bebek Ölüm Oranı (%)	51,52	40,25	51,15	27,95	34,38	44,72	31,83	23,75
Fert Bağına Genel Bütçe Geliri (Bin TL)	47.565	52.079	258.854	58.854	119.450	144.769	71.095	64.460
Vergi Gelirlerinin Ülke içindeki Payı (%)	0,01	0,01	0,07	0,01	0,09	0,10	0,01	0,00
Tarımsal Üretimin Ülke içindeki Payı (%)	0,14	0,07	0,06	0,11	0,32	0,31	0,19	0,06

Kaynak: DPT, 2004: 145-146.

EK 2: Aydın İ Merkezi ve İlçelerinin İlgili Göstergelere Göre 872 İlçe İindeki Sırası

	Merkez	Bozdoğan	Buharkent	Çine	Didim	Germencik	İncirliova	Karacasu	Karpuzlu
Nüfus	37	398	724	254	376	306	351	565	720
Yerleşimleme Oranı (%)	99	751	238	584	101	724	411	700	828
Nüfus Artış Hızı (%)	150	462	259	525	11	514	266	571	633
Nüfus Yoğunluğu	37	492	142	351	165	166	85	645	399
Nüfus Bağımlılık Oranı (%)	711	373	620	696	808	399	476	440	543
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	781	797	805	827	747	723	686	748	852
Tarım Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	790	194	590	427	792	438	513	314	74
Sanayi Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	149	440	113	348	277	262	337	325	597
Hizmetler Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	71	715	390	450	54	516	327	626	819
İşsizlik Oranı (%)	234	842	445	789	134	651	429	812	855
Okur Yazar Oranı (%)	168	547	368	434	62	478	557	492	567
Bebek Ölüm Oranı (‰)	489	656	491	818	616	474	222	324	772
Fert Bağına Genel Bütçe Geliri (Bin TL)	64	344	221	154	126	271	273	264	441
Vergi Gelirlerinin Ülke İindeki Payı (%)	33	342	458	162	199	223	283	372	631
Tarımsal Üretimin Ülke İindeki Payı (%)	179	121	341	164	482	138	181	333	387

	Koçarlı	Köşk	Kuşadası	Kuyucak	Nazilli	Söke	Sultanhisar	Yenipazar
Nüfus	379	512	202	438	64	68	550	672
Yerleşimleme Oranı (%)	744	590	74	754	75	369	692	370
Nüfus Artış Hızı (%)	591	326	46	585	217	275	491	705
Nüfus Yoğunluğu	253	100	45	333	66	132	202	251
Nüfus Bağımlılık Oranı (%)	474	493	855	710	703	592	590	678
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	672	749	838	829	791	697	789	868
Tarım Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	73	436	846	286	735	567	334	269
Sanayi Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	573	192	293	387	105	209	400	524
Hizmetler Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	825	605	12	617	137	313	556	577
İşsizlik Oranı (%)	858	673	170	837	156	474	743	767
Okur Yazar Oranı (%)	712	359	8	363	201	462	340	420
Bebek Ölüm Oranı (‰)	171	404	177	730	571	298	636	798
Fert Bağına Genel Bütçe Geliri (Bin TL)	357	334	44	300	127	95	232	263
Vergi Gelirlerinin Ülke İindeki Payı (%)	388	399	89	336	71	68	317	457
Tarımsal Üretimin Ülke İindeki Payı (%)	219	398	405	283	68	72	141	433

Kaynak: DPT, 2004: 145-146.

EK 3: SRAP- NT Anket Formu

Sayın Cevaplayıcı,

Bu anket, yoksulluğun azaltılması için uygulamaya konulan **Sosyal Riski Azaltma Projesinin** (SRAP) etkilerini akademik açıdan ara tırma ya yönelik Doktora Tezimde kullanılmak amacıyla yapılmaktadır. Katkınız için tekkür ederim.

Ihan KARAKOYUN

1. Kimlik Bilgileri:

Adı: Soyadı: Do um Yeri:

2. Ya ınız?

a) 16-25 b) 26-35 c) 36-45 d) 46-55 e) 56 ve üstü

3. Cinsiyetiniz?

a) Kadın b) Erkek

4. Medeni Durumunuz?

a) Evli b) Bekar c) Bo anmı d) Dul

5. A a ıdaki yerle im birimlerinden hangisinde ikamet ediyorsunuz?

a) İl Merkezi b) İlçe Merkezi c) Belde d) Köy e) Mezra

6. E itim Durumunuz Nedir?

a) Okur-Yazar De il b) Okur-Yazar c) İlkokul d) Ortaokul e) Lise
f) Yüksek Okul (2 yıllık) g) Fakülte (4 yıllık) h) Yüksek Lisans (Master-Doktora)

7. Hanenizde (aynı çatı altında) ya ayan ki i sayısı nedir?

a) 0-2 b) 3-4 c) 5-6 d) 7 ve üstü

8. Hane reisinin düzenli bir i i var mı?

a) Var b) Yok

9. Hanenizin temel geçim kayna ı nedir?

a) Tarım b) Hayvancılık c) Tarım - Hayvancılık d) Ücret/Maa
e) Geçici (Mevsimlik) ler f) Yardım ve Destekler g) Di er

10. Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan susuz (kuru) arazi miktarı kaç dekadır?

a) Arazim Yok b) 0-30 Dekar c) 31-60 Dekar d) 91 Dekar Üstü

11. Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan sulu arazi miktarı kaç dekadır?

a) Arazim Yok b) 0-30 Dekar c) 31-60 Dekar d) 91 Dekar Üstü

12. Siz veya hanenizin sahip oldu u büyükba hayvan varlı ı nedir?

a) Hayvanım Yok b) 0-2 Adet c) 3-4 Adet d) 5-6 Adet e) 7-8 Adet f) 9 Adet ve Üstü

13. Siz veya hanenizin sahip oldu u küçükba hayvan varlı ı nedir?

a) Hayvanım Yok b) 0-20 Adet c) 21-40 Adet d) 41-60 Adet e) 61 Adet ve Üstü

14. Hangi sosyal güvenlik kurumuna ba lı mız?

a) Emekli Sandı ı b) SSK c) Ba -Kur d) Hiçbiri

15. Hanenizde emekli, dul, yetim, sakatlık, ya lılık aylı ı alan var mı? Varsa, kimler?

a) Yok b) Kendim c) E im d) Çocu um e) Anne-Babam f) Di er

16. Hanenizin aylık gelir miktarı yakla ık olarak kaç YTL'dir?

a) 0-250 b) 251-500 c) 501-750 d) 751-1000 e) 1001 ve Üstü

- 17. Hanenizin yıllık gelir miktarı yaklaşık olarak kaç YTL'dir?**
a) 0-3000 b) 3001-6000 c) 6001-9000 d) 9001-12000 e) 12001 ve Üstü
- 18. Siz ve hanenizde yaşananlar sağlığını giderlerinizi nasıl karşılıyorsunuz?**
a) Bağılı oldu um sosyal güvenlik kurulu undan b) Ye ilkart c) Kendi kazancımdan
- 19. Siz veya ya adınızmız haneden herhangi biri daha önce a adındaki kurulu lardan hangilerinden yardım veya destek aldı? (1'den fazla i aretlenebilir).**
a) Valilik/Kaymakamlık (SYDV) b) Belediye c) Kızılay d) Sosyal Hizmetler l Müdürlü ü
f) Dernek ve Vakıflar g) Hiçbiri
- 20. Ya adınızmız haneden herhangi biri daha önce Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfından (SYDV) a adındaki yardım veya proje desteklerinden aldı mı?**
a) Almadı b) E itim c) Yakacak d) Gıda e) Sa lık f) Proje deste i
- 21. Sosyal Riski Azaltma Projesini (SRAP) duydunuz mu?**
a) Evet, Duydum. b) Hayır, duymadım.
- 22. Çocukların düzenli olarak okula devamı ve a ılarının düzenli yapılması artlarına ba lı olarak para yardımı yapılmasını öngören arth Nakit Transferi (NT) uygulaması ile ilgili herhangi bir bilginiz var mı?**
a) Evet, bilgim var. b) Hayır, bilgim yok.
- 23. arth Nakit Transferi (NT) ile ilgili bilgiyi nasıl/kimden ö rendiniz?**
a) Köy/Mahalle Muhtarı b) Cami imamı c) Okul Müdürü/Ö retmen
d) Ebe/Hem ire/Doktor e) Televizyon/Gazete f) Belediye
g) Kaymakamlık (Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfı)
- 24. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında çocuklarınızın e itimi için "e itim yardımı" alıyor musunuz?**
a) Evet, alıyorum. b) Hayır, almıyorum.
- 25. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan "e itim yardımı"ndan yararlanmak için okula ba layan yada okula geri dönen çocu unuz var mı?**
a) Var b) Yok
- 26. arth Nakit Transferi (NT) kapsamın da yapılan "e itim" yardımlarının faydalı ve yeterli oldu una inanıyor musunuz?**
a) Faydalı ve yeterli b) Faydalı, ama yetersiz c) Faydasız
- 27. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında çocuklarınızın a ılarını düzenli yaptırmaktan dolayı "sa lık yardımı" alıyor musunuz?**
a) Evet, alıyorum. b) Hayır, almıyorum.
- 28. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan "sa lık" yardımlarının faydalı ve yeterli oldu una inanıyor musunuz?**
a) Faydalı ve yeterli b) Faydalı, ama yetersiz c) Faydasız
- 29. Nüfusa kayıtlı olmadı ı halde, arth Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan "e itim" ve "sa lık" yardımlarından faydalanmak için nüfusa kaydını yaptırdı ınız çocu unuz var mı?**
a) Var b) Yok
- 30. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında gebelik takiplerini düzenli yaptırmaktan ve sa lık personeli kontrolünde do um yapmaktan dolayı "gebelik yardımı" alıyor musunuz / aldınız mı?**
a) Evet, alıyorum / aldım. b) Hayır, almıyorum / almadım.

31. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan “gebelik” yardımlarının faydalı ve yeterli oldu una inanıyor musunuz?

- a) Faydalı ve yeterli b) Faydalı, ama yetersiz c) Faydasız

32. Resmi nikahlı olmadı mız halde, arth Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan yardımlardan faydalanmak için resmi nikah yaptırdı mız mı?

- a) Evet, yaptırdım. b) Hayır, zaten resmi nikahlıydım.

33. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında aldı mız yardımları (parayı), a a ıdakilerden hangisi için harcadınız? (1'den fazla i aretlenebilir).

- a) Yiyecek için harcadım. b) Giyim için harcadım. c) E itim için harcadım.
d) Sa lık için harcadım. e) Eve e ya aldım. f) Tasarruf ettim.
g) E im alıp kendisine harcadı. h) Di er

34. arth Nakit Transferi (NT) kapsamında yapılan yardımlar, sizin ve çocuklarınızın ya am kalitesinde (e itim, sa lık, beslenme... vb) herhangi bir düzelme ye sebep oldu mu?

- a) Evet, oldu. b) Hayır, olmadı.

35. Bu tür yardımların (e itim, sa lık, gebelik) devam etmesini ister misiniz?

- a) Evet, devam etmesini isterim.
b) Hayır, devam etmesin. Çünkü hiçbir faydası yok.

36. Yoksullu un ortadan kaldırılması için sizce Devlet öncelikle ne yapmalıdır? (1'den ba layarak sıralayınız).

- a) Yoksullara aynı yardım (yiyecek, giyecek, yakacak ...vb yardımı) yapmalıdır.
 b) Yoksullara aylık nakdi yardım (para yardımı) yapmalıdır.
 c) Yoksullara i vermelidir.
 d) Yoksulların yeni meslekler ö renmesi için kurslar düzenlemelidir.
 e) Yoksulların kendi i lerini kurabilmeleri için ucuz kredi vermelidir.

EK 4: SRAP-YG Anket Formu

Sayın Cevaplayıcı,

Bu anket, yoksulluğun azaltılması için uygulamaya konulan **Sosyal Riski Azaltma Projesinin** (SRAP) etkilerini akademik açıdan araştırmaya yönelik Doktora Tezinde kullanılmak amacıyla yapılmaktadır. Katkınız için teşekkür ederim.

İhan KARAKOYUN

1. Kimlik Bilgileri:

Adı: _____ Soyadı: _____ Doğum Yeri: _____

2. Yaşınız?

a) 16-25 b) 26-35 c) 36-45 d) 46-55 e) 56 ve üstü

3. Cinsiyetiniz?

a) Kadın b) Erkek

4. Medeni Durumunuz?

a) Evli b) Bekar c) Boşanmış d) Dul

5. Aşağıdaki yerle birimlerinden hangisinde ikamet ediyorsunuz?

a) İl Merkezi b) İlçe Merkezi c) Belde d) Köy e) Mezra

6. Eğitim Durumunuz Nedir?

a) Okur-Yazar Değil b) Okur-Yazar c) İlkokul d) Ortaokul e) Lise
f) Yüksek Okul (2 yıllık) g) Fakülte (4 yıllık) h) Yüksek Lisans (Master-Doktora)

7. Hanenizde (aynı çatı altında) yaşıyan kişi sayısı nedir?

a) 0-2 b) 3-4 c) 5-6 d) 7 ve üstü

8. Hane reisi olarak düzenli bir işiniz var mı?

a) Var b) Yok

9. Hanenizin temel geçim kaynağı nedir?

a) Tarım b) Hayvancılık c) Tarım - Hayvancılık d) Ücret/Maaş
e) Geçici (Mevsimlik) işler f) Yardım ve Destekler g) Diğer

10. Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan susuz (kuru) arazi miktarı kaç dekadardır?

a) Arazim Yok b) 0-30 Dekar c) 31-60 Dekar d) 91 Dekar Üstü

11. Sizce veya hanenizce kullanılmakta olan sulu arazi miktarı kaç dekadardır?

a) Arazim Yok b) 0-30 Dekar c) 31-60 Dekar d) 91 Dekar Üstü

12. Siz veya hanenizin sahip olduğu büyükbaş hayvan varlığı nedir?

a) Hayvanım Yok b) 0-2 Adet c) 3-4 Adet d) 5-6 Adet e) 7-8 Adet f) 9 Adet ve Üstü

13. Siz veya hanenizin sahip olduğu küçükbaş hayvan varlığı nedir?

a) Hayvanım Yok b) 0-20 Adet c) 21-40 Adet d) 41-60 Adet e) 61 Adet ve Üstü

14. Hangi sosyal güvenlik kurumuna bağlısınız?

a) Emekli Sandığı b) SSK c) Bağ-Kur d) Hiçbiri

15. Hanenizde emekli, dul, yetim, sakatlık, aylık aylık alan var mı? Varsa, kimler?

a) Yok b) Kendim c) Eşim d) Çocukum e) Anne-Babam f) Diğer ...

16. Hanenizin aylık gelir miktarı yaklaşık olarak kaç YTL'dir?

- a) 0-250 b) 251-500 c) 501-750 d) 751-1000 e) 1001 ve Üstü

17. Hanenizin yıllık gelir miktarı yaklaşık olarak kaç YTL'dir?

- a) 0-3000 b) 3001-6000 c) 6001-9000 d) 9001-12000 e) 12001 ve Üstü

18. Siz ve hanenizde ya da ayanlar sağladığınız giderlerinizi nasıl karşılıyorsunuz?

- a) Başlıca olduğu sosyal güvenlik kurulu tarafından b) Yalnızca ilk kart c) Kendi kazancımından

19. Siz veya ya da ayanlarımızın haneden herhangi biri daha önce başlıca ayanlardaki kurullardan hangilerinden yardım veya destek aldı? (1'den fazla işaretlenebilir).

- a) Valilik/Kaymakamlık (SYDV) b) Belediye c) Kızılay d) Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
f) Dernek ve Vakıflar g) Hiçbiri

20. Ya da ayanlarımızın haneden herhangi biri daha önce Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) başlıca ayanlardaki yardım veya proje desteklerinden aldı mı?

- a) Almadı b) Eritim c) Yakacak d) Gıda e) Sağlık f) Proje desteği

21. Sosyal Riski Azaltma Projesini (SRAP) duydunuz mu?

- a) Evet, duydum. b) Hayır, duymadım.

22. Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Yerel Girişimler Bileşeni kapsamında herhangi bir projeden yararlandınız mı?

- a) Evet, yararlandım. b) Hayır, yararlanmadım.

23. Projeler ile ilgili bilgiyi nasıl/kimden öğrendiniz?

- a) Kaymakamlık (Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Vakfı) b) Köy/Mahalle Muhtarı
c) Okul Müdürü/Öğretmen d) Cami imamı e) Televizyon/Gazete f) Belediye

24. Herhangi bir istihdam Eritimine (Meslek Edindirme Kursu) katıldınız mı? (Cevabınız "HAYIR" ise, 27. soruya geçiniz).

- a) Evet b) Hayır

25. İstihdam Eritimine (Meslek Edindirme Kursu) katıldıysanız, aldığınız bu eritimin iş bulmanızı kolaylaştıracak mı / kolaylaştırdı mı düşünüyorsunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Bilmiyorum

26. Katıldığınız istihdam Eritimi (Meslek Edindirme Kursu) hayatınızı nasıl etkiledi?

- a) Bilgim ve görgüm arttı. b) Sorunlarıma çözüm buldum. c) İş buldum.
d) Kendime güvenim arttı. e) Ailem ve çevremle ilişkilerim düzeldi. f) Hiçbir etkisi olmadı.

27. Herhangi bir Gelir Getirici Proje desteği aldınız mı?

- a) Evet b) Hayır

28. Cevabınız "EVET" ise, yararlandığınız proje çerçevesinde ne aldınız?

- a) Büyükbaş/küçükbaş hayvan aldım.
b) Meyve fidanı aldım.
c) El/Otomatik dokuma tezgahı aldım.
d) İşyeri açtım (lütfen konusunu belirtiniz).....
e) Diğer (lütfen belirtiniz).....

29. İşe başlamadan önce herhangi bir kursa katıldınız mı veya size herhangi bir teknik bilgi verildi mi?

- a) Evet b) Hayır

- 30. Projeden herhangi bir gelir elde ediyor musunuz? Elde ediyorsanız, yıllık gelirinizin ne kadarını projeden sağlıyorsunuz?**
- a) Hiç gelir elde edemiyorum. b) Çok az c) Yarısından fazlasını. d) Gelirim tamamını.
- 31. Projeye ilişkin aylık gelirleriniz giderlerinizi karşılıyor mu?**
- a) Evet b) Hayır
- 32. Bu proje desteğini aldıktan sonra projeyi geliştirmek için ne yaptınız? (1'den fazla ifade yazılabilir).**
- a) Herhangi bir çaba göstermedim.
b) Bilgimi geliştirmek için aynı işi yapan kişilerle görüştim.
c) Ürünümü pazarlamak için müşteri bulmaya çalıştım.
d) İşletmemi geliştirmek için ek harcamalar yaptım.
e) Bankadan kredi aldım.
f) Akraba ve dostlarımdan borç aldım.
g) SYDV'dan tekrar yardım aldım.
h) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 33. Proje desteği ile kurduğunuzu nedeniyle Bakanlık Kurulunda herhangi bir sosyal güvenlik kurulu na kayıt yaptırdınız mı? (Cevabınız "HAYIR" ise, 35. soruya geçiniz).**
- a) Evet b) Hayır
- 34. Yaptırdıysanız, primlerinizi düzenli olarak ödeyebiliyor musunuz?**
- a) Evet b) Hayır
- 35. Proje kapsamında verilen destek, yaşam kalitenizde (eğitim, sağlık, beslenme... vb) herhangi bir düzelmeye sebep oldu mu?**
- a) Evet, oldu. b) Hayır, olmadı.
- 36. Bu tür projelerin devam etmesini ister misiniz?**
- a) Evet, devam etmesini isterim.
b) Hayır, devam etmesin. Çünkü hiçbir faydası yok.
- 37. Proje kapsamında sağlanan aynı miktar para bile başka bir iş yapmak ister misiniz? (Cevabınız "HAYIR" ise, 39. soruya geçiniz).**
- a) Evet b) Hayır
- 38. Cevabınız "EVET" ise, hangi işi yapmak istersiniz?**
- a) Nakliyecilik, seyyar satıcılık, pazarcılık.
b) Çay ocağı işletmesi, büfe, fotoğrafçı, kuaför.
c) Tuhafiye, Kırtasiye.
d) Triko ve çorap üretimi.
e) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 39. Bu proje desteğinin size ne tür bir etkisi oldu?**
- a) Hiçbir etkisi olmadı.
b) Evime düzenli gelir sağladı.
c) Gündelik işlerde çalışmama gerek kalmadı.
d) Mesleki bilgim arttı.
e) Yeni bir meslek öğrendim.

EK 5: SRAP- NT Aydın lı Uygulaması Anket Bulguları

S. N.	Sorular	Seçenekler	Bulgular (%)
1	Yararlanıcıların Ya Durumu	a) 16-25	4.6
		b) 26-35	36.6
		c) 36-45	41.8
		d) 46-55	14.3
		e) 56 ve üstü	2.8
2	Yararlanıcıların Cinsiyet Durumu	a) Kadın	86.2
		b) Erkek	13.8
3	Yararlanıcıların Medeni Durumu	a) Evli	85.4
		b) Bekar	4.1
		c) Bo anmı	4.9
		d) Dul	5.7
4	Yararlanıcıların kamet Ettikleri Yerle im Birimi tibiyle Durumu	a) l Merkezi	8.2
		b) İe Merkezi	36.8
		c) Belde	6.8
		d) Köy	47.7
		e) Mezra	0.6
5	Yararlanıcıların E itim Durumu	a) Okur-Yazar De il	19.9
		b) Okur-Yazar	14.8
		c) lkokul	60.4
		d) Ortaokul	4.1
		e) Lise	0.8
		f) Yüksek Okul (2 yıllık)	0
		g) Fakülte (4 yıllık)	0
		h) Yüksek Lisans (Master-Doktora)	0
6	Yararlanıcıların Ortalama Hane Büyüklü ü	a) 0-2	1.4
		b) 3-4	28.0
		c) 5-6	43.0
		d) 7 ve üstü	27.6
7	Yararlanıcıların Durumu	a) Var	3.9
		b) Yok	96.1
8	Yararlanıcıların Temel Geçim Kaynakları	a) Tarım	10.1
		b) Hayvancılık	0.6
		c) Tarım - Hayvancılık	6.6
		d) Ücret/Maa	2.7
		e) Geçici (Mevsimlik) ler	62.8
		f) Yardım ve Destekler	14.2
9	Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Susuz (Kuru) Arazi	g) Di er	2.9
		a) Arazim Yok	88.9
		b) 0-30 Dekar	10.1
		c) 31-60 Dekar	0.8

		d)	91 Dekar Üstü	0.2
10	Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Sulu Arazi	a)	Arazim Yok	97.7
		b)	0-30 Dekar	2.3
		c)	31-60 Dekar	0
		d)	91 Dekar Üstü	0
11	Yararlanıcıların Sahip Oldukları Büyükbaş Hayvan Durumu	a)	Hayvanım Yok	90.8
		b)	0-2 Adet	7.9
		c)	3-4 Adet	1.0
		d)	5-6 Adet	0.4
		e)	7-8 Adet	0
		f)	9 Adet ve Üstü	0
12	Yararlanıcıların Sahip Oldukları Küçükbaş Hayvan Durumu	a)	Hayvanım Yok	93.6
		b)	0-20 Adet	5.5
		c)	21-40 Adet	1.0
		d)	41-60 Adet	0
		e)	61 Adet ve Üstü	0
13	Yararlanıcıların Sosyal Güvence Durumu	a)	Emekli Sandığı	0.2
		b)	SSK	2.7
		c)	Bağ-Kur	2.5
		d)	Hiçbiri	94.6
14	Yararlanıcıların Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Yaşlılık Aylığı Alma Durumu	a)	Yok	87.0
		b)	Kendim	2.1
		c)	Eşim	1.6
		d)	Çocuğum	0.8
		e)	Anne-Babam	6.4
		f)	Diğeri	2.1
15	Yararlanıcıların Aylık Gelir Durumu	a)	0-250	69.2
		b)	251-500	26.1
		c)	501-750	3.1
		d)	751-1000	1.6
		e)	1001 ve Üstü	0
16	Yararlanıcıların Yıllık Gelir Durumu	a)	0-3000	74.8
		b)	3001-6000	19.9
		c)	6001-9000	3.1
		d)	9001-12000	2.2
		e)	12001 ve Üstü	0
17	Yararlanıcıların Sağlık Giderlerini Karşılama Durumu	a)	Bağlı olduğum sosyal güvenlik kuruluğundan	3.7
		b)	Yeşil kart	82.5
		c)	Kendi kazancımdan	13.8
18	Yararlanıcıların Daha Önce Yardım ve Destek Aldığı Kurum/Kuruluşlar	a)	Valilik/Kaymakamlık (SYDV)	69.6
		b)	Belediye	1.4
		c)	Kızılay	0.4
		d)	Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	2.4
		e)	Dernek ve Vakıflar	2.6
		f)	Hiçbiri	23.7
19	Yararlanıcıların Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) Yardım ve	a)	Almadı	26.1
		b)	Eşitim	27.5
		c)	Yakacak	31.2

	Destek Alma Durumu	d)	Gıda	9.2
		e)	Sa lık	5.3
		f)	Proje deste i	0.8
20	Yararlanıcıların Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Hakkında Bilgi Durumu	a)	Evet, Duydum.	47.5
		b)	Hayır, duymadım	52.5
21	Yararlanıcıların artlı Nakit Transferi (NT) Uygulaması Hakkında Bilgi Durumu	a)	Evet, bilgim var.	84.6
		b)	Hayır, bilgim yok.	15.4
		a)	Köy/Mahalle Muhtarı	12.3
		b)	Cami mamı	0.4
		c)	Okul Müdürü/Ö retmen	42.3
22	Yararlanıcıların artlı Nakit Transferi (NT) ile ilgili Bilgiyi Nasıl/Kimden Ö rendi i	d)	Ebe/Hem ire/Doktor	5.8
		e)	Televizyon/Gazete	3.8
		f)	Belediye	0.2
		g)	Kaymakamlık (Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfı)	35.1
23	NT-E itim Yardımından Yararlanmak için Okula Ba layan Yada Okula Geri Dönen Çocuk Olup Olmadı ı	a)	Var	13.1
		b)	Yok	86.9
24	NT Kapsamında Yapılan “E itim” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadı ı	a)	Faydalı ve yeterli	31.3
		b)	Faydalı, ama yetersiz	67.3
		c)	Faydasız	1.4
25	NT Kapsamında Yapılan “Sa lık” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadı ı	a)	Faydalı ve yeterli	25.8
		b)	Faydalı, ama yetersiz	70.8
		c)	Faydasız	3.4
26	NT Kapsamında Yapılan “E itim” Ve “Sa lık” Yardımlarından Faydalanmak için Nüfusa Kaydı Yapılan Çocuk Olup Olmadı ı	a)	Var	2.7
		b)	Yok	97.3
27	NT Kapsamında Yapılan “Gebelik” Yardımlarının Faydalı Ve Yeterli Olup Olmadı ı	a)	Faydalı ve yeterli	13.2
		b)	Faydalı, ama yetersiz	72.5
		c)	Faydasız	
28	NT Kapsamında Yapılan Yardımlarından Faydalanmak için Resmi Nikah Yaptıran Olup Olmadı ı	a)	Evet, yaptırdım.	1.0
		b)	Hayır, zaten resmi nikahlıydım.	99.0
		a)	Yiyecek için harcadım.	20.4
		b)	Giyim için harcadım.	11.9
		c)	E itim için harcadım.	55.6
29	NT Kapsamında Alınan Yardımların (Paranın) Hangi Amaçla Kullanıldı ı	d)	Sa lık için harcadım.	8.5
		e)	Eve e ya aldım.	1.0
		f)	Tasarruf ettim.	0.6
		g)	E im alıp kendisine harcadı.	0.2
		h)	Di er	1.8

30	NT Kapsamında Yapılan Yardımların Yararlanıcıların Yaşam Kalitesine Etkisi	a)	Evet, oldu.	80.0
		b)	Hayır, olmadı.	20.0
31	NT Kapsamında Yapılan Yardımların Devamı ile İlgili Değerlendirme	a)	Evet, devam etmesini isterim.	98.2
		b)	Hayır, devam etmesin. Çünkü hiçbir faydası yok.	1.8
32	Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması için Devlete Öncelikle Düzen Görev	a)	Yoksullara aynı yardım (yiyecek, giyecek, yakacak ...vb yardımı) yapılmalıdır.	12.5
		b)	Yoksullara aylık nakdi yardım (para yardımı) yapılmalıdır.	10.1
		c)	Yoksullara iş verilmelidir.	71.5
		d)	Yoksulların yeni meslekler öğrenmesi için kurslar düzenlenmelidir.	1.9
		e)	Yoksulların kendi işlerini kurabilmeleri için ucuz kredi verilmelidir.	3.9

EK 6: SRAP-YG Aydın lı Uygulaması Anket Bulguları

S. N.	Sorular	Seçenekler	Bulgular (%)
1	Yararlanıcıların Ya Durumu	a) 16-25	9.8
		b) 26-35	50.4
		c) 36-45	23.9
		d) 46-55	9.1
		e) 56 ve üstü	6.8
2	Yararlanıcıların Cinsiyet Durumu	a) Kadın	26.9
		b) Erkek	73.1
3	Yararlanıcıların Medeni Durumu	a) Evli	83.7
		b) Bekar	11.7
		c) Bo anmı	2.3
		d) Dul	2.3
4	Yararlanıcıların kamet Ettikleri Yerle im Birimi tibiyle Durumu	a) l Merkezi	6.4
		b) İe Merkezi	20.1
		c) Belde	5.7
		d) Köy	67.8
		e) Mezra	0
5	Yararlanıcıların E itim Durumu	a) Okur-Yazar De il	1.9
		b) Okur-Yazar	1.9
		c) lkokul	73.9
		d) Ortaokul	8.7
		e) Lise	12.1
		f) Yüksek Okul (2 yıllık)	0
		g) Fakülte (4 yıllık)	1.5
		h) Yüksek Lisans (Master-Doktora)	0
6	Yararlanıcıların Ortalama Hane Büyüklü ü	a) 0-2	10.2
		b) 3-4	52.7
		c) 5-6	28.8
		d) 7 ve üstü	8.3
7	Yararlanıcıların Durumu	a) Var	23.1
		b) Yok	76.9
8	Yararlanıcıların Temel Geçim Kaynakları	a) Tarım	19.7
		b) Hayvancılık	20.8
		c) Tarım - Hayvancılık	18.9
		d) Ücret/Maa	8.0
		e) Geçici (Mevsimlik) ler	18.9
		f) Yardım ve Destekler	1.9
9	Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Susuz (Kuru) Arazi	g) Di er	11.7
		a) Arazim Yok	71.6
		b) 0-30 Dekar	24.2
		c) 31-60 Dekar	3.8

		d)	91 Dekar Üstü	0.4
10	Yararlanıcıların Sahip Oldukları/Kullandıkları Sulu Arazi	a)	Arazim Yok	85.6
		b)	0-30 Dekar	13.6
		c)	31-60 Dekar	0.8
		d)	91 Dekar Üstü	0
11	Yararlanıcıların Sahip Oldukları Büyükbaş Hayvan Durumu	a)	Hayvanım Yok	58.0
		b)	0-2 Adet	30.7
		c)	3-4 Adet	7.6
		d)	5-6 Adet	2.7
		e)	7-8 Adet	1.1
		f)	9 Adet ve Üstü	0
12	Yararlanıcıların Sahip Oldukları Küçükbaş Hayvan Durumu	a)	Hayvanım Yok	78.8
		b)	0-20 Adet	17.4
		c)	21-40 Adet	2.7
		d)	41-60 Adet	0.4
		e)	61 Adet ve Üstü	0.8
13	Yararlanıcıların Sosyal Güvence Durumu	a)	Emekli Sandığı	2.7
		b)	SSK	9.8
		c)	Bağ-Kur	19.7
		d)	Hiçbiri	67.8
14	Yararlanıcıların Emekli, Dul, Yetim, Sakatlık ve Yaşlılık Aylığı Alma Durumu	a)	Yok	83.0
		b)	Kendim	3.4
		c)	Evlilik	1.1
		d)	Çocukum	0
		e)	Anne-Babam	12.1
		f)	Diğeri	0.4
15	Yararlanıcıların Aylık Gelir Durumu	a)	0-250	70.8
		b)	251-500	22.3
		c)	501-750	3.8
		d)	751-1000	3.0
		e)	1001 ve Üstü	0
16	Yararlanıcıların Yıllık Gelir Durumu	a)	0-3000	77.3
		b)	3001-6000	17.0
		c)	6001-9000	3.4
		d)	9001-12000	2.3
		e)	12001 ve Üstü	0
17	Yararlanıcıların Sağlık Giderlerini Karşılama Durumu	a)	Bağlı olduğu sosyal güvenlik kuruluştan	21.3
		b)	Yeni il kart	30.8
		c)	Kendi kazancımдан	47.9
18	Yararlanıcıların Daha Önce Yardım ve Destek Aldığı Kurum/Kuruluşlar	a)	Valilik/Kaymakamlık (SYDV)	35.7
		b)	Belediye	0
		c)	Kızılay	0
		d)	Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	0
		e)	Dernek ve Vakıflar	0
		f)	Hiçbiri	64.3
19	Yararlanıcıların Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) Yardım ve	a)	Almadı	74.9
		b)	Evlilik	1.5
		c)	Yakacak	5.3

	Destek Alma Durumu	d)	Gıda	5.3
		e)	Sa lık	1.1
		f)	Proje deste i	11.8
20	Yararlanıcıların Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Hakkında Bilgi Durumu	a)	Evet, Duydum.	83.2
		b)	Hayır, duymadım	16.8
21	Yararlanıcıların SRAP Yerel Giri imler (YG) Uygulamasından Yararlanıp Yararlanmadı ı	a)	Evet, yararlandım.	73.9
		b)	Hayır, yararlanmadım	26.1
22	Yararlanıcıların Projeler le İlgili Bilgiyi Nasıl/Kimden Ö rendi i	a)	Kaymakamlık (SYDV)	38.2
		b)	Köy/Mahalle Muhtarı	46.6
		c)	Okul Müdürü/Ö retmen	3.1
		d)	Cami mamı	3.4
		e)	Televizyon/Gazete	3.8
		f)	Belediye	5.0
23	Yararlanıcıların Herhangi Bir stihdam E itimine (Meslek Edindirme Kursu) Katılıp Katılmadı ı	a)	Evet	22.7
		b)	Hayır	77.3
24	stihdam E itiminin (Meslek Edindirme Kursu) Bulmayı Kolayla tırıp Kolayla tırmadı ı	a)	Evet	44.7
		b)	Hayır	14.9
		c)	Bilmiyorum	40.4
25	stihdam E itiminin (Meslek Edindirme Kursu) Etkisi	a)	Bilgim ve görgüm arttı.	31.9
		b)	Sorunlarıma çözüm buldum.	6.4
		c)	buldum.	8.5
		d)	Kendime güvenim arttı.	14.9
		e)	Ailem ve çevremle ili kilerim düzeldi.	10.6
		f)	Hiçbir etkisi olmadı.	27.7
26	Gelir Getirici Proje (GG) Deste i Alanlar	a)	Evet	79.5
		b)	Hayır	20.5
		a)	Büyükba /küçükba hayvan aldım.	77.5
27	Proje Kapsamında Verilenler	b)	Meyve fidanı aldım.	6.1
		c)	El/Otomatik dokuma tezgahı aldım.	11.7
		d)	yeri açtım	1.4
		e)	Di er (lütfen belirtiniz)	3.3
28	Yararlanıcıların Proje Kapsamında Yaptıkları e Ba lamadan Önce Herhangi Bir Kursu Katılıp Katılmadı ı Veya Kendilerine Herhangi Bir Teknik Bilgi Verilip Verilmedi i	a)	Evet	25.8
		b)	Hayır	74.2
29	Projenin Gelir Durumu	a)	Hiç gelir elde edemiyorum.	30.0
		b)	Çok az	58.0
		c)	Yarisından fazlasını.	8.6
		d)	Gelirim tamamdı.	3.5

30	Gelirlerin Giderleri Karşılama Durumu	a)	Evet	28.8
		b)	Hayır	71.2
31	İ Geli tirmek için Yapılan Çalı malar	a)	Herhangi bir çaba göstermedim.	35.2
		b)	Bilgimi geli tirmek için aynı i i yapan kişilerle görüşüm.	27.5
		c)	Ürünümü pazarlamak için mü teri bulmaya çalı tım.	15.8
		d)	İletmemi geli tirmek için ek harcamalar yaptım.	14.6
		e)	Bankadan kredi aldım.	0
		f)	Akraba ve dostlarımdan borç aldım.	2.0
		g)	SYDV'dan tekrar yardım aldım.	3.2
		h)	Di er	1.6
32	Proje Deste i ile Kurulan Nedeniyle Ba -Kur Yada Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kurulu na Kayıt Yaptırılıp Yaptırılmadı ı	a)	Evet	4.0
		b)	Hayır	96.0
33	Primlerin Ödenme Durumu	a)	Evet	16.2
		b)	Hayır	83.8
34	Proje Deste inin Yararlanıcıların Ya am Kalitesine Etkisi	a)	Evet, oldu.	52.8
		b)	Hayır, olmadı.	47.2
35	Proje Desteklerinin Devamı ile İlgili De erlendirme	a)	Evet, devam etmesini isterim.	92.7
		b)	Hayır, devam etmesin. Çünkü hiçbir faydası yok.	7.3
36	Ba ka Yapma ste i	a)	Evet	18.8
		b)	Hayır	81.3
		a)	Nakliyecilik, seyyar satıcılık, pazarcılık.	11.1
37	Yararlanıcıların Yapmayı İstedikleri Di er ler	b)	Çay oca ı i letmesi, büfe, foto rafçı, kuaför.	17.8
		c)	Tuhafiye, Kırtasiye.	13.3
		d)	Triko ve çorap üretimi.	8.9
		e)	Di er	48.9
		a)	Hiçbir etkisi olmadı.	23.2
38	Proje Deste inin Yararlanıcı Üzerindeki Etkisi	b)	Evime düzenli gelir sağladım.	32.7
		c)	Günlük i lerde çalı mama gerek kalmadı.	13.8
		d)	Mesleki bilgim arttı.	13.4
39	Yararlanıcıların Banka Kredisi Alma Olana ı	e)	Yeni bir meslek öğrendim.	16.9
		a)	Evet	3.1
		b)	Hayır	39.0
		c)	Bilmiyorum	57.9
		a)	Faiz olmaması.	68.6
40	Proje Deste inin Olumlu Özellikleri	b)	Herhangi bir art olmadan destek verilmesi.	9.4
		c)	Geri ödeme süresinin uzun olması.	9.4
		d)	Yeni ve ek bir gelir sahibi olmayı te vik etmesi.	12.7

41	Proje Desteğinin Olumsuz Özellikleri	a)	Geri ödeme süresinin kısa olması.	5.1
		b)	Verilen destek miktarı az.	89.0
		c)	Proje konusu bilgi ve becerime uygun değil.	0.8
		d)	Verilen mal/malzeme kaliteli değil.	5.1
42	Proje Kapsamında Elde Edilen Gelirin Hangi Amaçla Kullanıldı ğı	a)	Gelir elde edemedim.	29.1
		b)	Giyim için harcadım.	2.4
		c)	Eğitim için harcadım.	2.8
		d)	Sağlık için harcadım.	7.1
		e)	Yiyecek için harcadım.	25.2
		f)	Eve eşya aldım.	1.2
		g)	Tasarruf ettim.	3.5
		h)	İletme için harcadım.	27.2
43	Projenin Başarılı Olup Olmadı ğı	ı)	Diğeri	1.6
		a)	Evet, oldu.	42.7
		b)	Hayır, olmadı.	13.3
		c)	Kısmen oldu.	43.9
44	Projenin Başarısız Olmasının En Önemli Nedeni	a)	Yapıtım için pazarı (ürüne talep) yok.	13.0
		b)	Destek miktarı yetersiz.	75.7
		c)	İletme giderlerini karşılayamıyorum.	5.7
		d)	Verilen hayvan hastalandı/öldü.	2.6
		e)	Verilen istihdam eğitiminden (kurstan) sonra iş bulamadım.	3.0
		a)	Geri ödeme olduğunu bilmiyorum.	5.0
45	Proje Desteğinin (Kredi) Geri Ödeme Durumu	b)	Geri ödemesi başlamadı.	55.5
		c)	Geri ödemesi başladı ve ödemeyi yapıyorum.	36.4
		d)	Geri ödeme zamanı geldi ama ödeyemedim.	3.2
		a)	Yoksullara aynı yardım (yiyecek, giyecek, yakacak ...vb yardımı) yapılmalıdır.	22.8
46	Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması için Devlete Öncelikle Düzenli Görev	b)	Yoksullara aylık nakdi yardım (para yardımı) yapılmalıdır.	7.6
		c)	Yoksullara iş vermelidir. Yoksulların yeni meslekler	42.2
		d)	öğrenmesi için kurslar düzenlemelidir.	6.1
		e)	Yoksulların kendi işlerini kurabilmeleri için ucuz kredi	21.3
			vermelidir.	

KAYNAKÇA

- Abay, A. R. (2004) “Bir Sosyal Politika Olarak Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakıflarının Ye ri”, *Sivil Toplum Dergisi*, c. 2 s. 6-7/Nisan - Eylül 2004.
- Acar, T. O. (2006) *Ara tırma Modelleri ve Kullanılan statistikler III*, <http://www.altisigma.com/modules.php?name=News&file=print&sid=64>, 09.09.2006.
- Agbeibor, W. Jr. (2006) “Pro-Poor Economic Growth: Role of Small and Medium Sized Enterprises”, *Journal of Asian Economics*, c. 17, s. 1, ss. 35-40.
- Ahiska, M. ve Z. Yenal (2006) *Poverty And Citizenship Between ‘Bare Life’ And The ‘Political’: The Case Of Kavakpinar In Istanbul*, TESEV Yayını: stanbul. [http://www.tesev.org.tr/eng/events/Poverty_and_Citizenship_\(Ahiska - Yenal\).doc](http://www.tesev.org.tr/eng/events/Poverty_and_Citizenship_(Ahiska - Yenal).doc), 24.03.2006.
- A MEM (2004) *2003-2004 E itim-Ö retim Dönemi statistik Kitabı*, Aydın 1 Milli E itim Müdürlü ü: Aydın.
- A MEM (2005) *2004-2005 E itim-Ö retim Dönemi statistik Kitabı*, Aydın 1 Milli E itim Müdürlü ü: Aydın.
- A MEM (2006) *2005-2006 E itim-Ö retim Dönemi statistik Kitabı*, Aydın 1 Milli E itim Müdürlü ü: Aydın.
- A PKM (2006a) *1 Brifingi*, Aydın 1 Planlama Ve Koordinasyon Müdürlü ü: Aydın.
- A PKM (2006b) *Göçe Neden Olan Faktörler ve Yol Açtı ı Sorunlar, Sorunların Çözümüne li kin Genel ve Yerel Olmak Üzere Alınması Gereken Tedbirler, Yapılması Gerekin Çalı malar Hakkında Rapor*, Aydın 1 Planlama Ve Koordinasyon Müdürlü ü: Aydın.
- A SM (2002) *Brifing*, Aydın 1 Sa lık Müdürlü ü: Aydın.
- A SM (2003) *Brifing*, Aydın 1 Sa lık Müdürlü ü: Aydın.
- A SM (2004) *Brifing*, Aydın 1 Sa lık Müdürlü ü: Aydın.
- A SM (2005) *Brifing*, Aydın 1 Sa lık Müdürlü ü: Aydın.

- Akyüz, Ferhat (2002) *1980 Sonrası Dönemde Türkiye'deki Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Yoksulluğun Boyutlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Muğla.
- Aktan, Coşkun Can (Derl.) (2002) *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-Çi Sendikaları Konfederasyonu (Hak-Çi) Yayını: Ankara.
- Altunta, B. (2006) *Kriz, Yoksulluk ve AKP'nin Acil Eylem Programı*, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/akp.htm>, 07.04.2006.
- Andersen, T. B., H. Hansen Ve T. Markussen (2006) "US Politics and World Bank IDA-Lending", *Journal of Development Studies*, c. 42, s. 5, ss. 772-794.
- Anderson, K., J. Huang Ve E. Ianchovichina (2004) "The Impacts of WTO Accession on Chinese Agriculture and Rural Poverty", *China and the WTO: Accession, Policy Reform and Poverty Reduction Strategies*, Derl.: D. Bhattasali, S. Li ve W. Martin (Washington, D.C.: The World Bank and Oxford University Press), ss. 101-116.
- Arrighi, G., B. J. Silver ve B. Brewer (2002) *Industrial Convergence, Globalization, and the Persistence of the North-South Divide*, http://sociology.berkeley.edu/faculty/evans/evans_pdf/arrighi_silver_brewer_v_4_2002.pdf, 12.03.2007.
- Ayres, R. L. (1983) *Banking on the Poor: The World Bank and World Poverty*, MIT Press: Cambridge.
- Banerjee, A. V. ve R. He (2003) "The World Bank of the Future", *The American Economic Review*, c. 93, s. 2, ss. 39-44.
- Barrientos, A. ve J. Dejong (2006) "Reducing Child Poverty with Cash Transfers: A Sure Thing?", *Development Policy Review*, c. 24, s. 5, ss. 537-552.
- Bhagwati, J. N. (2005) *In Defense of Globalization*, Oxford University Press: New York.
- Bigsten, A. ve J. Levin (2004) "Growth, Income Distribution, and Poverty: A Review", *Growth, Inequality, And Poverty: Prospects For Pro-Poor Economic Development*, Derl.: A. Shorrocks ve R. V. D. Hoeven (Oxford: Oxford University Press), ss. 251-276.
- Birdsall, N. (2001) "That Silly Inequality Debate", *Finance&Development*, c. 38, s. 4.

- Blank, R. M. (2000) "Fighting Poverty: Lessons From Recent U.S. History", *The Journal of Economic Perspectives*, c. 14, s. 2, ss. 3-19.
- Bonal, X. (2004) "Is the World Bank Education Policy Adequate for Fighting Poverty? Some Evidence from Latin America", *International Journal of Educational Development*, c. 24, s. 6, ss. 649-666.
- Bu ra, A. (2005) *Yoksulluk ve Sosyal Haklar*, Sivil Toplum Geli tirme Merkezi Derne i için Hazırlanan Danı man Raporu: stanbul.
- Bu ra, A. ve Ç. Keyder (2006a). *Framework Paper: Poverty And Social Policy In Contemporary Turkey*, TESEV Yayını: stanbul.
- Bu ra, A. ve Ç. Keyder (2006b) "The Turkish Welfare Regime In Transformation", *Journal of European Social Policy*, c. 16, ss. 211-228.
- CIDA (2006) *CIDA's Policy on Poverty Reduction*, [http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Policy/\\$file/POVERTY%20.pdf](http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Policy/$file/POVERTY%20.pdf), 19.02.2006.
- Cammack, P. (2004) "What the World Bank Means by Poverty Reduction, and Why It Matters", *New Political Economy*, c. 9, s. 2, ss. 189-211.
- Castells, M. (2003) "The Rise of the Fourth World", *The Global Transformations Reader*, Derl.: D. Held ve A. McGrew (Cambridge: Polity Press), ss. 430-439.
- Castro, C. D. M. (2002) "The World Bank Policies: Damned If You Do, Damned If You Don't", *Comparative Education*, c. 38, s. 4, ss. 387-399.
- Chaudhury, N. ve D. Parajuli (2006) *Conditional Cash Transfers and Female Schooling: The Impact of the Female School Stipend Program on Public School Enrollments in Punjab, Pakistan*, World Bank Policy Research Working Paper 4102, World Bank: Washington D. C.
- Children in Wales (2005) "Poverty - Definition and Measurement", <http://www.childreninwales.org.uk/2157.html>, 18.03.2007.
- Chossudovsky, M. (1997) *The Globalisation Of Poverty: Impacts Of IMF And World Bank Reforms*, Zed Books: London.
- Chossudovsky, M. (1998) "Global Poverty in the Late 20th Century", *Journal of International Affairs*, c. 52, s. 1.

- Chu, L. L. (2006) *Pakistan: An Evaluation of the World Bank's Assistance*, World Bank Publications: Washington D.C.
- Cogneau, D. ve J. D. Naude (2007) "Who Deserves Aid? Equality of Opportunity, International Aid, and Poverty Reduction", *World Development*, c. 35, s. 1, ss. 104-120.
- Deaton, A. (2001) "Counting the World's Poor: Problems and Possible Solutions", *World Bank Research Observer*, c. 16, s. 2, ss. 125-147.
- Deaton, A. (2003) *Measuring Poverty in a Growing World (or Measuring Growth in a Poor World)*, Bureau for Research in Economic Analysis of Development (BREAD) Working Paper No. 036.
- Demir, Ö. ve M. Acar (1992) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, A aç Yayıncılık: İstanbul.
- Devrim, F. (1999) "Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan İstikrar Politikaları", *Yeni Türkiye Dergisi*, c. 5, s. 27 (Türk Ekonomisi Özel Sayısı), ss. 229-233.
- DFD (2006) *Türkiye'de Yoksulluk*, <http://www.denizfeneri.com.tr/icerik.asp?icerik=YOKSULLUK>, 07.04.2006.
- D E (2000) *İlere Göre Şehir ve Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artı Hızı*, http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000tablo3.xls, 21.07.2006.
- D E (2004) *2002 Yoksulluk Çalışması Sonuçları*, D E Haber Bülteni (13 Nisan 2004): Ankara, <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/YOKSL/140404.htm>, 07.04.2006.
- Dollar, D. (2004) "How to Reduce Poverty: Lessons from China", *Yale Global*, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=3094>, 29.06.2006.
- Dollar, D. ve A. Kraay (2002) "Growth Is Good for the Poor", *Journal of Economic Growth*, c. 7, s. 3, ss. 195-225.
- Dollar, D. ve A. Kraay (2003) "Spreading the Wealth", *The Global Transformations Reader*, Derl.: D. Held ve A. McGrew (Cambridge: Polity Press), ss. 447-454.
- DPT (2006) *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Devlet Planlama Teşkilatı: Ankara.

- DPT (2001) “Gelir Da ılımının yile tirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel htisas Komisyonu Raporu”, *Sekizinci Be Yıllık Kalkınma Planı*, Devlet Planlama Te kilatı Yayını: Ankara.
- DPT (2003) *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Sıralaması Ara tırması (2003)*, Devlet Planlama Te kilatı Yayını: Ankar a.
- DPT (2004) *İçelerin Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Sıralaması Ara tırması (2004)*, Devlet Planlama Te kilatı Yayını: Ankara.
- E ilmez, M. ve E. Kumcu (2002) *Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması (Geni letilmi ve Gözden Geçirilmi 3. Baskı)*, Om Ya yinevi: stanbul.
- Erdem, T. (2003) *Yoksulluk Üzerine Sosyolojik Bir Çalı ma “Ankara Kent Yoksulları”*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Gavin, M. ve D. Rodrik (1995) “The World Bank in Historical Perspective”, *The American Economic Review*, c. 85, s. 2, ss. 329-334.
- Gibbons, D., B. Quinones, J. Remenyi ve H. D. Seibel (2004) “Microfinance For and By the Poor: Lessons from Experience”, *Microfinance and Poverty Alleviation: Case Studies from Asia and the Pacific*, Derl.: J. Remenyi ve B. Quinones (London ve New York: Pinter), ss. 253-269.
- Gibson, B. (2005) “The Transition to A Globalized Economy: Poverty, Human Capital and the Informal Sector in A Structuralist CGE Model”, *Journal of Development Economics*, c. 78, s. 1, ss. 60-94.
- Gilbert, C. L., A. Powell ve D. Vines (1999). “Positioning the World Bank”, *The Economic Journal*, c. 109, s. 459, ss. F598-F633.
- Gilbert, C. L. ve D. Vines (2000) “The World Bank: An Overview of Some Major Issues”, *The World Bank: Structure and Policies*, Derl.: C. L. Gilbert ve D. Vines (Cambridge: Cambridge University Press), ss. 10-36.
- Glenn, J. (2007) “Patterns of Global Poverty and Inequality”, *Unpublished Paper*, Southampton University: Southampton.
- Granger, C. W. J. ve Newbold, P. (1974) “Spurious Regressions in Econometrics”, *Journal of Econometrics*, c. 2, ss. 111-120.

- Granville, B. ve S. Mallick (2005) "How Best to Link Poverty Reduction and Debt Sustainability in IMF–World Bank Models?", *International Review of Applied Economics*, c. 19, s. 1, ss. 67–85.
- Griesgraber, J. M. ve B. G. Gunter (Derl.) (1996) *The World Bank: Lending on a Global Scale*, Pluto: London.
- Griffin, P. (2006) "The World Bank", *New Political Economy*, c. 11, s. 4, ss. 571-581.
- Gündüz, A. Y. (2006) "Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* www.e-sosder.com, ISSN:1304-0278, c.5, s.16, ss. 34-55.
- Harris, R. I. D. (1995) *Using Cointegration Analysis in Econometric Modelling*, Hemel Prentice Hall: Hempstead
- Harriss-White, B. (2005) Poverty and Capitalism, Oxford University Department of International Development QEH Working Paper Series, Number 134, http://www.qeh.ox.ac.uk/pdf/wpDetail?jor_id=291, 30.01.2007.
- Held, D. ve A. McGrew (2003) "The Great Globalization Debate: An Introduction", *The Global Transformations Reader*, Derl.: D. Held ve A. McGrew (Cambridge: Polity Press), ss. 1-50.
- Held, D., A. McGrew, D. Goldblatt ve J. Perraton (2007) *Researching Globalization*, <http://www.polity.co.uk/global/research.asp>, 07.03.2007.
- Herdt, T. D. ve J. Bastiaensen (2004) "Aid as an Encounter at the Interface: The Complexity of the Global Fight Against Poverty", *Third World Quarterly*, c. 25, s. 5, ss. 871-885.
- Hillman, A. L. (2002) "The World Bank and the Persistence of Poverty in Poor Countries", *European Journal of Political Economy*, c. 18, s. 4, ss. 783-795.
- Holcombe, S. H. (1995) *Managing to Empower: The Grameen Bank’s Experience of Poverty Alleviation*, Zed Books: London & New Jersey.
- kızıoğlu, M. (2000) *Yoksulluk Ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

- lik, . B. (1992) *Yoksullu un Genel Belirleyicileri*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- KUR (2006) *Genel Kurul Raporu*, Türkiye Kurumu Yayını: Ankara.
- Johansen, S. (1988) “Statistical Analysis of Cointegrating Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, c. 12, ss. 231-254.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990): “Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Application to the Demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, c. 52, ss. 169-209.
- Johnson, S. ve B. Rogaly (1997) *Microfinance and Poverty Reduction*, Oxfam: Oxford.
- Kanbur, R. (2004) “Economic Policy, Distribution, and Poverty: The Nature of Disagreements”, *Growth, Inequality, And Poverty: Prospects For Pro-Poor Economic Development*, Derl.: A. Shorrocks ve R. V. D. Hoeven (Oxford: Oxford University Press), ss. 13-28.
- Kanbur, R. ve D. Vines (2000) “The World Bank and Poverty Reduction: Past, Present and Future”, *The World Bank: Structure and Policies*, Derl.: C. L. Gilbert ve D. Vines (Cambridge: Cambridge University Press), ss. 87-107.
- Kaplinsky, R. (2005) *Globalization Poverty and Inequality: between a Rock and a Hard Place*, Polity Press: Cambridge.
- Kapur, D., J. P. Lewis ve R. Webb (1997a) *The World Bank: Its First Half Century, 1: History*, Brooking Institution: Washington D.C.
- Kapur, D., J. P. Lewis ve R. Webb (1997b). *The World Bank: Its First Half Century, 2: Perspectives*, Brooking Institution: Washington D.C.
- Karluk, R. (1999) *Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Geli im Yapısal ve Sosyal De i im* (Gözden Geçirilmiş 6. Baskı), Beta Basım Yayım Da ıtım: İstanbul.
- Khan, A. R. (2005) *An Evaluation of World Bank Assistance to China For Poverty Reduction in the 1990s*, The World Bank: Washington, D.C.
- Khandker, S. R. (1998) *Fighting Poverty with Microcredit: Experience in Bangladesh*, Oxford University Press: New York.
- Khor, M. (2001) *Rethinking Globalization: Critical Issues and Policy Choices*, Zed Books: London.

- Kiely, R. (2007) *The New Political Economy of Development: Globalization, Imperialism, Hegemony*, Palgrave Macmillan: New York.
- Koyuncu, M. ve F. enses (2004) *Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri*, METU ERC Working Papers in Economics 04/13, <http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series04/0413.pdf>, 24.07.2006.
- Krueger, A. O. (1998) “Whither the World Bank and the IMF”, *Journal of Economic Literature*, c. 36, s. 4, ss. 1983-2020.
- McGillivray, M. (2003) *Aid Effectiveness and Selectivity: Integrating Multiple Objectives into Aid Allocations*, Discussion Paper No. 2003/71, United Nations University WIDER, <http://www.wider.unu.edu/publications/dps/dps2003/dp2003-071.pdf>, 29.06.2006.
- Merklen, D. (2001) *Policies to Fight Urban Poverty, A General Framework for Action*, UNESCO Management of Social Transformations (MOST) Programme, Policy Papers 8. <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001235/123507eo.pdf>, 25.03.2006.
- Milanovic, B. (2002) “True World Income Distribution, 1988 and 1993: First Calculation Based on Household Surveys Alone”, *The Economic Journal*, c. 112, s. 476, ss. 51-92.
- Milanovic, B. (2003a) *Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys*, <http://129.3.20.41/eps/hew/papers/0310/0310002.pdf>, 25.03.2007.
- Milanovic, B. (2003b) “The Two Faces of Globalization: Against Globalization as We Know It”, *World Development*, c. 31, s. 4, ss. 667–683.
- Milanovic, B. (2005) *Global Income Inequality: What It Is And Why It Matters?*, (First Draft), <http://129.3.20.41/eps/hew/papers/0512/0512001.pdf>, 25.03.2007.
- Miller-Adams, M. (1999) *The World Bank: New Agendas in a Changing World*, Routledge: London.
- Mosley, P., J. Harrigan ve J. Toye (1995) *Aid and Power: The World Bank and Policy Based Lending* (2nd ed.), Routledge: London.

- Narayan, D. (2002) *Empowerment and Poverty Reduction: A Sourcebook*, The World Bank: Washington D. C.
- Nelson, K. (2004) "Mechanisms of Poverty Alleviation: Anti -Poverty Effects of Non-Means-Tested and Means-Tested Benefits in Five Welfare States", *Journal of European Social Policy*, c. 14, ss. 371-390.
- O'malley, A. H. ve H. Veltmeyer (2006) "Banking on Poverty in Latin America: Assessing the World Bank's 'War on Poverty'", *Canadian Journal of Development Studies*, c. 27, s. 3, ss. 287-307.
- Orhan, S. (2004) "Koruyucu Sosyal Politikalar ve Sokak Çocuklarının Sosyal Rehabilitasyonu", *T.C. Ba bakanlık SHÇEK Genel Müdürlü ü, Birinci Sosyal Hizmetler urası*, Ankara: Nisan 2004, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/koruyucu_sosyal_pol.htm, 19.03.2006.
- Osmani, S. R. (2006) *Participatory Governance and Poverty Reduction*, <http://www.undp.org/dpa/publications/choicesforpoor/ENGLISH/CHAP05.PDF>, 29.06.2006.
- Osterwald-Lenum, M. (1992) "A note with quantiles of the asymptotic distribution of the maximum likelihood cointegration rank test statistics", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, c. 54, ss. 461-471.
- Önder, H. ve F. enses (2006) *Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Dü ünçesi*, <http://dusuncekahvesi.googlepages.com/tr.de.yoksulluk.onder-senses.pdf>, 24.07.2006.
- Özkan, Ö. (2004) "Dünya Bankası Türkiye'de Yoksullu u Ara tırıyor", *Toplum ve Hekim Dergisi*, c. 19, s. 1, ss. 27-33.
- Palanivel, T. (2005) *Pro-Poor Growth and Policies – The Asian Experience: Relevance to Afghanistan*, UNDP Regional Centre: Colombo, <http://www.ands.gov.af/admin/ands/consultations/upload/UploadFolder//Palanivel%20Afghanistan%20ANDS%20Meeting-13%20Oct.pdf>, 19.12.2005.

- Panaligan, H. A. C. (2002) *Perspectives On Urban Poverty: The Experience Of The City Of Calapan*, (Presentation made by Hon. Arnan C. Panaligan, City Mayor, City of Calapan, Philippines, in the World Bank Urban Poverty Learning Workshop, held in Singapore, June 10 -11, 2002), <http://www.cdsea.org/archives/Kcontrib/PERSPECTIVES%20ON%20URBAN%20POVERTY.pdf>, 29.06.2006.
- Parasız, . (1998) *Türkiye Ekonomisi: 1923'ten Günümüze ktisat ve stikrar Politikaları*, Ezgi Kitapevi Yayınları: Bursa.
- Paxson, C. ve N. Schady (2007) *Does Money Matter? The Effects of Cash Transfers on Child Health and Development in Rural Ecuador*, World Bank Policy Research Working Paper 4226, World Bank: Washington D. C.
- Peet, R. (2003) *Unholy Trinity: the IMF, World Bank and WTO*, Zed Books: London and New York.
- Pogge, T. W. (2000) "Eradicating Systematic Poverty: Brief for a Global Resources Dividend", *Ethics in Practice: An Anthology*, Derl.: H. LaFollette (Oxford: Blackwell), ss. 604-617.
- Pogge, T. W. ve S. G. Reddy (2003) "Unknown: The Extent, Distribution, and Trend of Global Income Poverty", <http://www2.gsb.columbia.edu/ipd/poverty/papers/Reddy%20-%20global%20income%20poverty.pdf>, 05.06.2007.
- Pogge, T. W. ve S. G. Reddy (2005) "How Not to Count the Poor", *Unpublished Working Paper*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=893159#PaperDownload, 05.06.2007.
- Prewitt, G. D. (2005) "Contributions of Non-Governmental Institutions to Social Assistance in Turkey: Recommendations on Institutional Frameworks", *Concept Note*, <http://www.yoksulluklamucadele.org/dosya/conceptnote.pdf>, 09.07.2007.
- Ravallion, M. ve S. Chen (2007) "China's (Uneven) Progress Against Poverty", *Journal of Development Economics*, c. 82, s. 1, ss. 1-42.
- Remenyi, J. ve B. Quinones (Derl.) (2000) *Microfinance and Poverty Alleviation: Case Studies from Asia and the Pacific*, Pinter: London ve New York.

- Rodrik, D. (2000) “*Growth and Poverty Reduction: What are the Real Questions?*”, August 2000, <http://ksghome.harvard.edu/~drodrik/poverty.PDF>, 19.02.2006.
- Sa lık Bakanlı ı (2007) *Ye il Kart Kayıtlarının llere Göre Da ılımı*, http://212.175.169.23:8888/ykbs/ykbs_ilaktif.jsp, 16.07.2007.
- Sala-I-Martin, X. (2006) “The World Distribution of Income: Falling Poverty and ... Convergence, Period”, *The Quarterly Journal of Economics*, c. 121, s. 2, ss. 351-397.
- Sava , V. (1998) *Politik ktisat* (4. Baskı), Beta Basım Yayım Da ıtım: stanbul.
- Sava , V. (2000) *ktisatın Tarihi* (4. Baskı), Siyasal Kitapevi: Ankara.
- Sen, A. (1976) “Poverty: An Ordinal Approach To Measurement”, *Econometrica*, c. 44, s. 2, ss. 219-231.
- Seyyar, A. (2002) *Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, Beta Yayınları: stanbul.
- Seyyar, A. (2004a) “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede STK’lerin Roller ve Önemleri: Deniz Feneri Derne i Örne i”, *I. Ulusal Sivil Toplum Kurulu ları Kongresi*, 4-6 Haziran 2004, Çanakkale, Bildiriler Kitabı, ss. 187-195, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/yoksullukla_mucadele.htm, 19.03.2006.
- Seyyar, A. (2004b) “Yoksul Ailelere Dönük Sosyal Politikalar”, *T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Ba kanlı ı IV. Aile urası Bildirileri*, 2004, Ankara, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/yoksul_ailelere_yonelik.htm, 19.03.2006.
- Seyyar, A. (2005a) “Yerel Kamu Yöneticileri Sosyal Devletin Görevlerini Ne Derece Yerine Getirebilmektedir?”, *darecinin Sesi Dergisi*, c. 19, s. 109, ss. 10-13.
- Seyyar, A. (2005b) “Türkiye’de Ya lılara Yönelik Sosyal Politikalar”, *Ya lılara Yönelik Sa lık ve Sosyal Hizmetlerin Planlanmasında Yerel Yönetimlerin Örgütlenmesi*, (stanbul: stanbul Büyük ehir Belediyesi Sa lık Daire Ba kanlı ı Yayını), 3 Ekim 2005, ss. 37-41.
- SHÇEK (2006) Çocuk Esirgeme Kurumunda Tarihsel Geli im, <http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/shcek/tarihce/t26.asp>, 20.07.2006.

- Sherburne-Benz, L. (1996) *Poverty Reduction and the World Bank: Progress and Challenges in the 1990s*, The World Bank: Washington D. C.
- Shorrocks, A. ve R. V. D. Hoeven (Derl.) (2004) *Growth, Inequality, and Poverty: Prospects for Pro-Poor Economic Development*, Oxford University Press: Oxford.
- Squire, L. (1993) "Fighting Poverty", *The American Economic Review*, c. 83, s. 2, ss. 377-382.
- Steans, J. (2003) "Globalization and Gendered Inequality", *The Global Transformations Reader*, Derl.: D. Held ve A. McGrew (Cambridge: Polity Press), ss. 455-462.
- Stiglitz, J. E. (2002) *Globalization and its Discontents*, Penguin: London.
- Stiglitz, J. E. (2003) "The Promise of Global Institutions", *The Global Transformations Reader*, Derl.: D. Held ve A. McGrew (Cambridge: Polity Press), ss. 477-481.
- Stiglitz, J. E. (2006) *Making Globalization Work*, Allen Lane: London.
- Streeten, P. (2001) *Globalisation: Threat and Opportunity?*, Copenhagen: Business School Press: Copenhagen.
- Svedberg, P. (2001) "Income Distribution Across Countries: How It is Measured and What do the Results Show?", *Stockholm University Institute for International Economic Studies*, Seminar Paper No. 698, ss. 1-44.
- SYDGM (2005) *Sosyal Yardım Programları Ve Proje Destekleri Sosyal Riski Azaltma Projesi*, SYDGM Yayını: Ankara.
- SYDGM (2006) *Sosyal Yardım Programları ve Proje Destekleri*, SYDGM Yayını: Ankara.
- SYDTF (2004) *Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu (SYDTF) Kamuoyu Ara tırması Nihai Rapor*, http://www.sydtf.gov.tr/SYDTF_DOWNLOAD/SYDTFNIAIRAPOR.pdf, 03.04.2006.
- SYDTF (2006) *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlar ve Devlet*, <http://www.sydtf.gov.tr/ymsyvd.html>, 16.01.2006.
- SYDTF-PKB (2004) *Yerel Giri imler El Kitabı*, SYDTF-PKB Yayını: Ankara.
- ahin, H. (1995) *Türkiye Ekonomisi*, (Gözden Geçirilmiş ve Geni letilmiş 3. Basım), Ezgi Kitapevi Yayını: Bursa.

- enses, F. (1999) “Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu”, *ODTÜ Geli me Dergisi*, c. 26, s. 3-4, ss. 427-451.
- enses, F. (2003a) “Yoksullukla Mücadelenin Neresindeyiz?: Gözlem ve Öneriler”, *ktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar*, Derl.: A. H. Köse, F. enses ve E. Yeldan (stanbul: leti im Yayınları), ss. 319-356.
- enses, F. (2003b) “Ayse Bugra ve Çağlar Keyder, New Poverty and the Changing Welfare Regime of Turkey (Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin De i en Refah Rejimi), Birle mi Milletler Kalkınma Program ı, Ankara, 2003”, *ODTÜ Geli me Dergisi*, c. 30, s. 1-2, ss. 121-128.
- enses, F. (2005) “Yoksullukla Mücadele: Temel Yakla ımlar, Sorunlar, Kurumlar ve Öneriler”, *Cumhuriyet*, 31 Ocak 2005, s. 6.
- Tabb, W. K. (2004) *Economic Governance in the Age of Globaliza tion*, Colombia University Press: New York.
- TBMM (1983) *I. Özal Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp45.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1987) *II. Özal Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp46.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1989) *Akbulut Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp47.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1991a) *I. Yılmaz Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp48.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1991b) *VII. Demirel Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp49.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1993) *I. Çiller Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp50.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1995a) *II. Çiller Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp51.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1995b) *III. Çiller Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp52.htm>, 20.02.2006.

- TBMM (1996a) *II. Yılmaz Hükümeti Programı*,
<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp53.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1996b) *Erbakan Hükümeti Programı*,
<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp54.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1997) *III. Yılmaz Hükümeti Programı*,
<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp55.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1999a) *IV. Ecevit Hükümeti Programı*,
<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp56.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (1999b) *V. Ecevit Hükümeti Programı*,
<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp57.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (2002) *Gül Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp58.htm>,
 20.02.2006.
- TBMM (2003) *I. Erdo an Hükümeti Programı*,
<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp59.htm>, 20.02.2006.
- TBMM (2007) *II. Erdo an Hükümeti Programı*,
<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp60.htm>, 29.11.2007.
- Tekeli, . (2002) “Kent Yoksullu u ve Modernite’nin Bu Soruna Yakla ım Seçenekleri”,
Yoksulluk - Kent Yoksullu u, TESEV Yayınları: stanbul,
http://www.tesev.org.tr/tesev2002/projeler/proj e_yoksulluk_kent.php,
 30.03.2006.
- TESEV (2005) *Yerel Yöneti im Yoluyla Yoksullu un Giderilmesi Bölgesel Konferansı Toplantı Raporu*, 15-16 Nisan 2005, TESEV Yayınları: stanbul,
http://www.tesev.org.tr/etkinlik/dem_yon_yoksuluk_uluslararasıopl_15_16nisan2005_rapor.doc, 24.03.2006.
- TESEV (2006a) *Central And Local Government Policies Directed At Poverty Alleviation*, Bo aziçi University Social Policy Forum: stanbul,
[http://www.tesev.org.tr/eng/events/local_governmnet_and_social_policy_\(Social_Policy_Forum\).doc](http://www.tesev.org.tr/eng/events/local_governmnet_and_social_policy_(Social_Policy_Forum).doc), 24.03.2006.

- TESEV (2006b) *Poverty, Social Exclusion And Role Of Social Work*, Bo aziçi University Social Policy Forum: stanbul, [http://www.tesev.org.tr/eng/events/social_services_revised_\(Social_Policy_Forum\).doc](http://www.tesev.org.tr/eng/events/social_services_revised_(Social_Policy_Forum).doc), 24.03.2006.
- Thomas, C. (1999) "Where is the Third World now?", *Review of International Studies*, Special Millennium Edn, ss. 225-244.
- Thomas, C. (2000) *Global Governance, Development and Human Security: The Challenge of Poverty and Inequality*, Pluto: London.
- Thomas, C. (2001) "Global Governance, Development and Human Security: Exploring the Links", *Third World Quarterly*, c. 22, s. 2, ss. 159-175.
- Thomas, C. (2005) "Globalization and Development in the South", *Global Political Economy*, Derl.: J. Ravenhill (Oxford: Oxford University Press), ss. 317-343.
- Tokgöz, E. (1998) "Türkiye ktisadi Geli me Tarihinin Ana Çizgileri (1923 -1997)", *Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz*, Derl.: A. AH NÖZ (Ankara: Turhan Kitapevi), ss. 3-41.
- Toye, J. (2003) "The International Monetary Fund (IMF) and the World Bank", *The Handbook of Globalisation*, Derl.: J. Michie (Cheltenham: Edward Elgar Publishing), ss. 358-369.
- Triest, R. K. (1998) "Has Poverty Gotten Worse?", *The Journal of Economic Perspectives*, c. 12, s. 1, ss. 97-114.
- Tsai, M. C. (2006) "Economic and Non-economic Determinants of Poverty in Developing Countries: Competing Theories and Empirical Evidence", *Canadian Journal of Development -Studies*, c. 27, s. 3, ss. 267-285.
- Turan, M. (2000) "Klasik Liberalizmin ki Temel Kurgusu ve Genel Bir Kritik", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 2, s. 4, ss. 94-105.
- TÜ K (2006) *2005 Yoksulluk Çalı ması Sonuçları*, Haber Bülteni (26 Aralık 2006, Sayı: 208): Ankara, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=409>, 06.07.2007.
- TÜ K (2007a) *Hanehalkı gücü Ara tırması 2006 Kasım Dönemi Sonuçları*, Haber Bülteni (15 ubat 2007, Sayı: 22): Ankara, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=443>, 09.07.2007.

- TÜ K (2007b) *Hanehalkı Gücü Araştırması 2007 Mart Dönemi Sonuçları*, Haber Bülteni (15 Haziran 2007, Sayı: 93): Ankara, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=512>, 09.07.2007.
- TÜ K (2007c) *İllerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı*, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=163, 16.07.2007.
- TÜRK- (2006) *Temmuz 2006 Açlık ve Yoksulluk Sınırı*, <http://www.turkis.org.tr/icerik/0706.DOC>, 20.08.2006.
- TÜS AD (2000) *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırılabilir*, TÜS AD Yayını: İstanbul.
- UNCTAD (2004) *The Least Developed Countries Report 2004: Linking International Trade with Poverty Reduction*, United Nations: New York ve Geneva.
- UNDP (1999) *Human Development Report 1999*, Oxford University Press: New York ve Oxford.
- UNDP (2006) *Human Development Report 2006*, Palgrave Macmillan: Basingstoke and New York.
- UNDP (2007) *Human Development Report 2007/2008*, Palgrave Macmillan: Basingstoke.
- UNESCO (2006) *Policies To Fight Urban Poverty, A General Framework For Action, Management of Social Transformations (MOST) Programme*, http://www.unesco.org/most/pp8_eng.pdf, 25.03.2006.
- UNICEF (2000) *Poverty Reduction Begins with Children*, UNICEF Report: New York.
- Uzun, A. M. (2003) “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 4, s. 2, ss. 155-173.
- Wade, R. H. (1990) *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*, Princeton University Press: Princeton.
- Wade, R. H. (2001) “The Rising Inequality of World Income Distribution”, *Finance&Development*, c. 38, s. 4.

- Wade, R. H. (2003a) "The Rising Inequality of World Income Distribution", *Development and Underdevelopment: The Political Economy of Global Inequality*, Derl.: M. A. Seligson ve J. T. Passe-Smith (London: Lynne-Reinner Press), ss. 33-39.
- Wade, R. H. (2003b) "The Disturbing Rise in Poverty and Inequality: Is It All a 'Big Lie'", *Taming Globalization*, Derl.: D. Held ve M. Koenig-Archibugi (Cambridge: Polity Press), ss. 18-46.
- Wade, R. H. (2003c) "Poverty and Income Distribution: What is the Evidence", *Real World Economic Outlook*, Derl.: A. Pettifor (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan), ss. 138-151.
- Wade, R. H. (2004) "Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?", *World Development*, c. 32, s. 4, ss. 567-589.
- Wade, R. H. (2005) "Globalization, Poverty and Inequality", *Global Political Economy*, Derl.: J. Ravenhill (Oxford: Oxford University Press), ss. 291-316.
- Wade, R. H. ve M. Wolf (2003) "Are Global Poverty and Inequality Getting Worse", *The Global Transformations Reader*, Derl.: D. Held ve A. McGrew (Cambridge: Polity Press), ss. 440-446.
- Wolf, M. (2005) *Why Globalization Works*, Yale University Press: New Haven and London.
- Wolfensohn, J. D. (2005) *Voice for the World's Poor*, World Bank Publications: Washington D.C.
- Woods, N. (2000) "The Challenges of Multilateralism and Governance", *The World Bank: Structure and Policies*, Derl.: C. L. Gilbert ve D. Vines (Cambridge: Cambridge University Press), ss. 133-156.
- Woods, N. (2001) "Making the IMF and the World Bank More Accountable", *International Affairs*, c. 77, s. 1, ss. 83-100.
- Woods, N. (2003) "Order, Globalization and Inequality in World Politics", *The Global Transformations Reader*, Derl.: D. Held ve A. McGrew (Cambridge: Polity Press), ss. 463-476.

- World Bank (1990) *World Development Report 1990: Poverty*, Oxford University Press: Washington D. C.
- World Bank (2001) *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*, Oxford University Press: New York.
- World Bank (2002a) *Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy*, The World Bank and Oxford University Press: Washington D.C.
- World Bank (2002b) *Poverty in Pakistan in the 1990s: An Interim Assessment (Summary of the Report)*, World Bank: Washington D. C.
- World Bank (2003) *Turkey: Poverty and Coping After Crises*, Report No: 24185-TR, World Bank: Washington D. C.
- World Bank (2004) *World Development Indicators 2004*, World Bank Publications: Washington D. C.
- World Bank (2005) *Miniatlas of Millennium Development Goals: Building A Better World*, World Bank: New York.
- World Bank (2006a) *Global Economic Prospects 2007: Managing the Next Wave of Globalization*, World Bank Publications: Washington D. C.
- World Bank (2006b) *Global Monitoring Report 2006: Strengthening Mutual Accountability-Aid, Trade, and Governance*, World Bank Publications: Washington D. C.
- World Bank (2006c) *Pakistan Country Assistance Evaluation*, Report No. 34942, World Bank: Washington D. C.
- World Bank (2006d) *Turkey at a Glance*, http://devdata.worldbank.org/AAG/tur_aag.pdf, 07.07.2007.
- World Bank (2006e) *Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)*, <http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,,contentMDK:20275393~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361712,00.html>, 05.01.2006.

- World Bank (2007a) *Definition and Basic Concepts: Inequality, Poverty and Welfare*, http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXT_POVERTY/EXT_PG/0,,contentMDK:20200867~menuPK:342789~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:342771,00.html, 19.03.2007.
- World Bank (2007b) *About Us*, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,pagePK:50004410~piPK:36602~theSitePK:29708,00.html>, 12.06.2007.
- Yalman, G. (2006) *An Evaluation Of Poverty Alleviation Programmes In Southeast Anatolia Region*, TESEV Yayını: stanbul.
- Yıldırım, E., R. Altunı ık, R. Co kun ve S. Bayraktaro lu (2005) *Sosyal Bilimlerde Ara tırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı*, Sakarya Kitapevi: Sakarya.
- Yunus, M. (1994) *Grameen Bank, as I See it*, Grameen Bank: Bangladesh.
- Yunus, M. ve A. Jolis (2003) *Banker to the Poor: Micro-Lending and the Battle Against World Poverty*, PublicAffairs: Bangladesh.
- Yükseler, Z. (2003) *2002 Hanehalkı Bütçe Anketi: Gelir Da ılımı ve Tüketim Harcamalarına li kin Sonuçların De erlendirilmesi*, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartı ma Metni 2003/6: Ankara.
- Zabcı, F. Ç. (2003). “Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksullu u Aza ltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?”, *SBF Dergisi*, c. 58, s. 1, ss. 215-240.

ÖZ GEÇM

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : İhan KARAKOYUN

Doğum Yeri ve Tarihi : GÖLE – 05.04.1972

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLİMLER
FAKÜLTESİ KAMU YÖNETİM BÖLÜMÜ

Yüksek Lisans Öğrenimi :

1. MALATYA NÖNÜ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER
FAKÜLTESİ KAMU YÖNETİM BÖLÜMÜ
2. SOUTHAMPTON UNIVERSITY SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DIVISION OF POLITICS & INTERNATIONAL RELATIONS

Bildiği Yabancı Diller : İNGİLİZCE

Bilimsel Faaliyetleri :

1. “Kentlerde Zabıta Yönetimi”, **darecinin Sesi Dergisi**, Cilt: XIV, Sayı: 79,
Mart-Nisan 2000, ss. 30-32.
2. “Kamulaştırma Kanunu’na Göre Kıymet Takdir ve Uzlaşma Komisyonları”,
Denetim Dergisi, 2001.
3. “Belediye Başkan Vekilliği”, **darecinin Sesi Dergisi**, 2003.
4. “‘Endüstri-çi Ticaret’ Kavramı Ve Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkeleri
Arasındaki Endüstri-çi Ticaretin Düzeyi”, **Türk Daire Dergisi**, Yıl: 76, Sayı:
442, Mart 2004, ss. 209-227.
5. “Türkiye’nin Çevre Konusunda AB Müktesebatına Uyumu”, **Türk Daire
Dergisi**, Yıl: 76, Sayı: 445, Aralık 2004, ss. 173-201.

Deneyimi

Stajlar :

1. “Kaymakamlık Stajı”, 14 Mayıs 1994-29 Mart 1997.
2. “Bilgisayar Eğitimi”, İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 27
Kasım-18 Aralık 1996.
3. “İnsan Hakları”, İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 22-26
Haziran 1998.
4. “Vali Yardımcıları için Oryantasyon Eğitimi”, Milli Güvenlik Kurulu Genel
Sekreterliği, Ankara, 04-08 Haziran 2001.

5. “Afet Yönetimi E itim Projesi”, İ ç i ler i Bakanlı ı Strateji Merkezi Ba kanlı ı ve E itim Dairesi Ba kanlı ı-JICA, Ankara, 15-19 Mart 2004.
6. “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma”, İ ç i ler i Bakanlı ı, Ankara, 31 Mayıs-4 Haziran 2004.
7. “Nüfus ve Kalkınma Politika Önerileri Çalı tayı”, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve BM Nüfus Fonu (UNPA). Nüfus ve Kalkınma Stratejileri Alt Programı 2005 Çalı maları. 30 Eylül-1 Ekim 2005. Denizli, Pamukkale Üniversitesi.
8. “AB E itim Kursu”, ADÜ, Konrad Adenaur Stiftung, A.Ü. Avrupa Toplulukları Ara tırma ve Uygulama Merkezi. Nazilli, 15 Mayıs-9 Haziran 2006.
9. “ nsan Hakları Ba lamında Mülki dare Amirlerinin Kolluk Denetim ve Gözetim Kapasitelerinin Arttırılması”, İ ç i ler i Bakanlı ı ve ngiltere Büyükelçili i, Ankara, 11-15 Haziran 2006.

Projeler : -

Çalı tı ı Kurumlar :

Çalı tı ı Kurum	Görevi	Tarih
Sa lık Bakanlı ı	Sa lık Memuru	25.08.1989-14.05.1994
İ ç i ler i Bakanlı ı	Kaymakam Adayı	14.05.1994-29.03.1997
İ ç i ler i Bakanlı ı	Arapgir Kaymakamı	29.03.1997-06.09.1999
İ ç i ler i Bakanlı ı	Beytü ebap Kaymakamı	06.09.1999-04.10.2001
İ ç i ler i Bakanlı ı	ırnak Vali Yardımcısı	04.10.2001-15.10.2002
İ ç i ler i Bakanlı ı	Karacasu Kaymakamı	15.10.2002-28.09.2006
Southampton Üniversitesi	Yüksek Lisans	01.10.2006-30.09.2007
İ ç i ler i Bakanlı ı	nebolu Kaymakamı	01.10.2007- Devam Ediyor.

İ leti im

e-posta Adresi : ikarakoyun@hotmail.com

Tarih : 25/01/2008